

Fontes Iuris Polonici
Seria Prawo Miejskie
[Materiały]

Bartłomiej Groicki

Obrona sierot i wdów

Transkrypcja Ilona Rajska

pod redakcją Macieja Mikuły

Opracowanie na potrzeby edycji w serwisie
„IURA. Źródła prawa dawnego”

Odczyt

Kraków 2022

[nlb. s. 1]

OBRONA ŚIEROT Y WDOW,
Opiekunom y Curatorom;
To ieſt,

Márnotráwnych/ głuchych/ niemych/ od rozumu odefzłych/ ſtarych/ młodych/lat y
baczenia nie máiących/ y innych niedołącznych ludzi:
Rzędźicielom/Wdowom/Sierotom doroſłym/ rodzicom vmieráiącym/ y wſzytkim w
rządzeniu á opátrowaniu Sierot ſprawcom: ku wwiárowaniu ſzkody y wſzelkiey
niebeſpiecznoſci w ſprawách potocznych / potrzebna y pożyteczna.
*Z Lácińſkiego ięzyká ná Polſki z pilnoſcią przełożona: y z Praw Mieyſkich Ceſárſkich,
według zebrania IOST A DAMVDERIVSA, zacnego y w Prawie Mieyſkim biegłego
wykłádczá y Doktorá, y z Praw Sáſkich, Mágdeburſkich, zebrána y ſpiſána.*
Przydáne ſą nád to/ ná końcu tey Obrony/dwá Tytuły z ſwemi Práwami/ o tychże
Sierotách pierwſzy : á drugi o Wdowách/potrzebnieyſze: z Státutow/Praw/y
Conſtytuciy Koronnych/ Lácińſkich y Polſkich/ krotko zebrane : y Regeſtr dwoiáki.

*Przez BARTLOMIEIA GROICKIEGO, Clá Krola I.M.Komory Krák: Piſárzá
ſtárego,przedtym nápiſána.*

A teraz przez GABRIELA y IANA GROICKIE, ſyny iego, nowe do druku podána.

Eſaiae I.

Pomagaycie vciſnionemu brońcie v ſádu ſieroty záſtáwiyaycie ſię o wdowy.

Dominus cuſtodit aduenas, pupillum & viduam ſuſcipiet. Pſal: 145

W Krákowie, w Drukárni Andrzejá Piotrkowczyká. Roku 1605. [nlb. s. 3]

ININSIGNIA

*Sereniſſimi ac Inuictiſimi D. D. SIGISMVNDI III. Dei gratia Regis Poloniae& Sueciae:
Magni Ducis Lituaniae, &c.&c.&c.*

VT volucrum Regina, orbi clariſſima toti;

Viuida ſic virtus, REX, tua, magne, nitet.

Nam volitat totum virtútis fama per orbem:

Et volucris ſimilis, ſydera celſa petit.

Fortiterin ſultans Geticum, Cataphractus, in hoſtem:

Hic ſibi commiſſum protegit enſe gregem.

Omne Sôphi, trinum perfectum, dicere ſuêti:

Perfectum (at) Regem, terna Corona, notat.

Fortis, fortem animo, Leo, quo non fortior orbi,

Corpore; nec forma, pulchrior alter erat.

Frumenti Merges, virtutum praemia ſignat:

Dum modò, Mars vires : Ars animunque regat.

*Unguibus acroftro pugnes, Iouis Ales, acuto;
Expanfis cum alis : nos Diadema tegat.
Iura manent : leges florent: decreta parentũm,
In veteriregnant, non peritũra, loco.
Iſta vigent femper, dum tellus ſtabit vnda:
Et ſurgent nitidis ſydera celſa polis.
His armis igitur niteas, fortiſſime Regum
Chriſtiadũm: & viuat fama, decusque, tuum.
Iuſtus Siebeneycher*

[nlb. s. 4]

Przemow'a

*Naiáſnieyſzemu y Niezwyciężonemu Pánu, P. ZYGMVNTTOVI Trzeciemu, z łá/ki Bożey
Krolowi Pol/kiemu, Wielkiemu Kſiążęciu, Litew/kiemu, Ru/kiemu, Pru/kiemu,
Mázoweckiemu, Zmodzkiemu, Inflantckiemu, &c. &c, y Szwedckiemu, Got/kiemu,
Wándál/kiemu, dziedzicznemu Krolowi,
Pánu á Pánu ſwemu Miłoſciwemu.*

*IEſli káżdemu co ieſt iego (iáko ſwieta ſprawiedliwoſć uczy) ma być odawano, Naiáſnieyſzy
á M.Krolu, tedy te Kſiążki o Obronie Sierot y Wdow, W.K.M ſłuſſnie y właſnie máią być
oddáne, y ná wieczna ſławe y pámiątke przypifáne. Abowiem, ieſli rycerſcy ludzie onemu
Herkuleſowi ábo Marſowi oręże ſwoie , ktorým zdrowi y duży będąc z pochwałą woiowali y
rycerſtwá dokázowali, ná ich wroćiech utykáli ábo przybiáli. Tym ſposobem záifte te
Kſiążſki W.K.M. ktory ubogie Sieroty y Wdowy, tanquam ſupraemus omni um or*

[haſła: Zygmunt III, król, ſprawiedliwoſć, ubogi, sierota, wdowa]

[nlb. s. 5]*um orphanorum tutor, zá roſkazaniem Bożym, w ſwoiey obronie raczyſ mieć ,
máia być przywłaſzczone y przypifáne ; ktore w ſobie te rzeczy zámykáią, ktoremi sierot
<Summá ſpraw w tych Kſiążzkách opifána.> niedoleżnoſć y mdloſć , przez báczne á
pobożne Pátrony podpieraána y rátowána bywa : gdyż prawdziwa pobożnoſć y nabożeńſtwo
to ieſt, náwiedzáć, y bronić Sierot y wdow , w ich uciskách y ſmetkách iáko Apoſtoł Iákub S.
piſze : Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem haec eſt, viſitare pupillos : &
viduas in tribulatione earum. Będą mieli w tych kſiáſkach, Opiekunowie y Curatorowie,
Sprawcy, Rzędzićielowie, Executorowie, iáko ſię w opiekách ſwoich ſprawowác, iáko sieroty
rzádzić , iáko dobrámi ich przez wſytek czás opieki ſzáfowác máią ; iáką liczbę sierotom
czynić gdy lát dorofną : iáko liczbę ſwoię ſprawiedliwą być , pokázác y dowodzić máią ; ieſli
im teſz iáká zaplátá zá pracę opieki má być dáná : iáki pożytek sierotom pieniádzmi ich
czynić , ieſli płát od nich brác : iáko dobrá ich pomnáżác , iáko od sierot , ábo od ich
powinnych z opieki ich kwitowani y uwolnieni być máią ; iáko teſz gdzieby opiekę źle z
ſzkodą sierot ſprawowali , karáni być máią ; iáká im ſtąd niebeſpiecznoſć roſćie ; iáká im
teſz wdzięcznoſć sieroty zá pracę opieki pożyteczną pokázowác, iáko ich prace z
dziękowaniem y nagrodą przyjmowác máią : iáko nákoniec sieroty krzywdy ſwej ná złych á
podeyzrzánych Opiekunách y Curátorách dochodzić : y inne rzeczy do tey má*

[haſła: sierota, wdowa, pobożnoſć, opieka, wdzięcznoſć]

[nlb. s. 6]*tey máterey obrony sierot należące, obáczyć będą mogli które nieboſczyk*

Bartłomiej Groicki, cła W.K.M. komory Krákowskiey, piśarz/ftary, oćiec náš, z Lácińskiego ięzyká ná Polski, z Praw Mieyskich, Cesárskich, podług zebránia loftá Dámudერიუსá, przełożył z pilnością, iako mogło być nawiętsza, puśczájąc to na rozsądek uczonych y biegłych w Práwie. A tym czásém Polacy poddáni W.K.M. którzy się sierotami opiekáią, poki im kto co więtszego nie poda, ta oycá nášego wyższey pomienionego, pracą się bawili. Tym Książskom dány tytuł OBRONA SIEROT Y WIDOW, który tytuł kázdego <Tytuł tych książek.> ku czytániu będzie wabił y ciągnął do siebie, y sam się zálecác, ták iż ná nie, y ná Autorá ich, łáskaw będzie. Kto bowiem rad sieroty widzi, á od nich oczu swoich nie odwraca, kto ich lituie pátrząc ná nie, á ono oycá y mátki nie máią, nędzę ćierpią, skłádájąc ręce, y pátrząc w niebo z płáczem, <Sieroty ktore zową> o miłosierdzie, o obronę, y o pomoc wołáią, gdy przyjaciół nie máś, ábo ich máło, y to przed światem nieznácznych, y niepotężnych, prze młode látá, rády, pomocy w fobie nie máiąc, láda kto nád nimi (iáko mowią) kracze ; opiekuná, obrońce nie máś: Krol dáleko, Pan Bog wysoko: kázdy pobożny człowiek rad te książski czytác będzie, aby wiedziál, w czym sierotom krzywdá, w czym też nie krzywdá. Zá czym nie tylko powinni przyjaciéle, ále y obcy widząc ie, zmiłuią się nád nimi, bronić ich będą, záłość, krzywdá, škodá, miłość Chrześciáńska przywie

[hasła: Groicki Bartłomiej, nędza, miłosierdzie, obrona, pomoc]

[nlb. s. 7] przywiedzie ich do tego. Tych Książek, iż niebośczyk Bartłomiej Groicki oćiec náš, authorem przekládánia z Lácińskiego ięzyká ná Polski (iáko było z dáru Bożego) ie/ft ; dobrodzieystwo W.K.M. powodem mu było do tego niemáłym. Abowiem by był oycá nášego y nás dziatek iego, iurgielt W.K.M. który był marcarum decem pecuniae, quolibet quarante anni, żywności iego nie rátował, żadnym sposobem tey práce ná się przyiác áni iey wykonać nie mogłby był, który iurgielt W.K.M. ná Cle Komory Krákowskiey, ad vltierorem prouifionem iemu ad vitam Przywileiem swoim nádác y náznáczyć raczył, y mándatem ku pewnemu bez wśelkiey trudności y odwłoki ná kázdy kwártal oddawániu, dobrze obwárowác ad omnes Thelonaeorum Regni Praefectos , nunc & pro tempore exiftentes. Co W.K.M. zá záleceniem Wielmożnego niegdy Pána Ianá Dulskiego, Podskárbiego Koronnego, etc.y Wielmożnego Iego M. Pána Iácynktá Młodzieiowskiego z Młodzieiowic, Podskárbiego Nadwornego (który to propter magnos & illu/tres in Rempub. ac communem omnium vtilitatem labores ac conatus ; iurè & meritò tym urzędem był ozdobyony) Celnikow ná on czás Koronnych, Pánów á Dobrodzieiow y Pátronow iego Miłoś: (quos honoris & perpetuae memoriae causa nominamus) vczynić ráczył zá świádectwem y wysłowieniem Ich Miło: posług iego wiernych y pilnych Celnych skárbu W.

[hasła: Groicki Bartłomiej, książki, łacina, praca]

[nlb. s. 8] bu W.K.M. przez czás niemáły, podług wysłowienia ná Przywileiu W.K.M. słowy diligenter & fideliter, co Ich M. często zwykli czynić wielu ludziom, ktorých iedno widzieli być do posług Skárbu W.K.M. godnych, posługi ich zálecác y wysłáwiác, etiam in quibus solium effeť aliqva significatio virtutis & prudentiae illam virtutem praeferť in tenuis fortunae hominibus, ipsimet promouere & beneficiis ornare, liberalitate sua excitare & augere : á potym wyćwiczone W.K.M. zálecác y ofiárowác. Zá co Ich M. Pan Bog ofobliwie błogostáwić raczył, długim zdrowiem ná tym świećie, dobrym mieniem, y miłym potom/twem, ná ktore cum laetitia cordis fui, odpráwuiąc posługi W.K.M. in fenectute sua pátrzyli, y w w nim ofobliwe kochánie mieli, gdy tanquam nouellae oliuarum in circuitu men/ae afsidebant. Zá temi tedy przyczynámi znáiąc my y rozumieiąc Naiásnieiśy M.K. W.K.M. być, non tantum summú in hoc Regno Regem potétissimum atq; inuictissimum : fed

etiā supraemum & fummum omnium orphanorum tutorem, iż też W.K.M, tych prace, ktorzy nimi Rzeczypo/politey służą, ábo pożyteczni być chcą, wdzięcznie á łaskáwie przyjmować, y podług M. łaski fwey K. opátrować ráczyś : te Książki o Obronie Sierot y Wdow, W.K.M. tanquam fummo & vero omnium orphanorú tutori & patri, ná znak wdzieczności dobrodzieystwá W.K.M. ná wieczną pámiątkę

[hasła: przywilej, błogosławieństwo, Rzeczpospolita, książka]

[nlb. s. 9] *miątkę y sławę ofiáruiemy, przypisuiemy, y ná świat wydáemy. Ktory vpominek pokornie y vniżenie wielce prosimy, áby W.K.M. od nas nájniższych poddanych fwoich vbogich sierot, wdzięcznie i łaskáwie: y nas wierne y nájniższe poddane fwe vbogie sieroty, sub tutellam & patrocinium fuum przyiąć raczył: y nam łaskę fwą miłościwą, Krolewską, iáko wiernym poddanym fwoim W.K.M. Pán náś M. raczył pokázować: ábyfmy sieroctwo y vboftwo fwoie, zá łaską y rátunkiem W.K.M. tym prędzey ogárnąć mogli. Páná Boga, zá W.K.M. vftáwicznie prosząc, áby W.K.M. ná tym świecie błogosławić, y w dobrym zdrowiu y w szczęśliwym krolowánium y pánowánium długo chować: nád káżdym nieprzyiácielem zwycięstwo dawać : y we wśelkiey niebezpieczności w obronie fwoiey ś. żáwždy y wśędy mieć, y poćiechámí po myśli wśelákimi cieśzyć raczył, ku czći y chwale fwey ś. y kv poćieśse tey Korony Rzeczypo/ps : nas wśystkich poddanych W.K.M. ná podporę Kościoła fwego ś. ná postrách nieprzyiácielom W.K.M. y Koronnym.*

Dan w Krákowie, dnia 15. Grudniá. Roku P. 1605.

W.K.M.

wierni y nayniższy poddáni,

Gábriel y Jan Groiccy,

brácia: á fynowie stárśy

niebośczyká Bártłomieią Groickiego.

[hasła: poddani, Rzeczpospolita, Kościół, Kraków]

[nlb. s. 10]

DO CZYTELNIKA

łaskáwego, Author.

Gdybym był wolnym od prac urzędow moich/łaskáwy Czytelniku/ktorym pracom/iuż prze látá moie/iáko była potrzebá / zdołać nie mogłem: przeto/musiáłem ie puścić: wśákáże czuiąc się ięjczce w tym wieku nieco sił mieć/ z łáski Bożey przodkiem / á potym z namowy niektorych przyiációł/ ábym oney pracy moiey dawney piśánia Porządku Práwnego/ to coby było ná pomocy y tu poćieśze Sierotom y Wdowom / vbogim y wśzem niedołącznym / y lat nie máiącym ludziom / z Práwá po/psolitego Mieyskiego Poljskim ięzykiem podał / dałem się námowić: choćci teraz niektorzy powjstáią / ktorzy onę pracą moię pierwszą / dość nierychło po 40. lat jzczypać y nágániąć poczynáią / názywáiąc ią nie Porządkiem/ ále nierządkiem: á niektorzy *scopas diffolutas* : to ieśť / rozwiązánym praćiem : áleć iá nic o to niedbam. Bo (iż troche od rzeczy odjstápiwszy /tych názwjśkow omowę vczną) mowią to oni/ ktorzy tákich Praw máło czytáli / áni się spráwom sądowym przyśłucháli / áni się nimi báwili : á iákoż tácy o tym czego nieumieią/ dobrze sądzić mogą / gdyż: Errat (iáko po/psolicie vczeni ludzie mowią) *qui iudicat priusquám intelligat* ? przeto pracy moiey nie rádźi widzą/ y w nienawiści ią máią. prawdźiwie ieden nápiśał. *Artes neminem oforem habent. nisi*

ignorantem. A iákożem ia on Porządek porządniey nápijáć miał: iedno piżąc o Mieyjskim Práwie z Praw Mieyjskich / nápiśałem tym porządkiem. W pierwszey części/ o ojobách Vrzędnikow Mieyjskich / począwszy od naywyższego do naniższego: O Burmistrzu / o Rádźie Mieyjskiej / o Woycie / o Przyśiężnikách / o Piśárzu

[hasła: sierota, wdowa, ubogi, niedołączny, prawo miejskie]

[nlb. s. 11] Járzu ich / o Prokuratorzech / o stronách práwuiących się przed sądem / o Podwoyjskiem y innych służách Mieyjskich / przysiędze ich y powinności. We wtorey części / o Sądách Mieyjskich : Burgrábjkim/ Sołtyśiem/ Wyłożonym / Potocznym / Gościnnym / ktorých czśow te sądy bywáią / iákie spráwy ná ktorých sądzą : o Gorącym Práwie / o powołaniu mężoboyce / o wyzwoleniu z powołania / y inne rzeczy do tych sądow wiedzieć potrzebne. W trzeciej <*Citatio est fundamentum actionis*> części / o postępku iáki bywá przed temi sądy / począwszy od Pozwu /ktory ieść káżdey spráwy sądowej gruntem / ták przeciw stronie która pozwána do Sądu stánie / iáko przeciw tey / którą pozwána nie stánie / iáko przeciw nim Práwem postępować. Náostátek tey części / iáká ma być / exekucya rzeczy osądzoney / o fántowaniu / o ręczeniu / o poimaniu Práwem przekonanego/ o więzieniu / y innych spráwách / które się przed temi sądy zwykły toczyć. W czwartej części / o karaniu złoczyńcow / iáko który podług swego złego vczynku ma być karan / o czym w Porządku ná przodku w Przemowie szerokie májsz opisywanie. Potym ojobno nie kładąc wśzystkiego na kupę / iżeby wždy znáć / gdzie o czym piśáno / ábyś łatwiej nálaź / nápiśałem o pewnych Tytułách y Artykułách w Práwie opisyanych / o Geradzie / o Hergwiecie / o Dziedzictwie/ o Powinności dziedzicow / o Spadkách / Bliżkościách / o Puśtych dobrách / które dziedzicá nie máią / o Depozyciech / to ieść o podaniu do wiernych rąk / y o Pośágu / pytania około Wian wiedzieć potrzebne / o Brzemiennej niewieście / o Przedawaniu y zdawaniu imienia stojącego / o Zastáwách/ o Areściech / o Postępku Práwnym ná zapowiedziáne dobrá / o obyczáiu Przyśiąg różnym ojobom nákazanych / o Testámenćiech / o Opiekách / y inne Tytuły według Regejstru ná końcu przy tych Tytułách nápiśanego / y według Regejstru iednego do wśzystkich

[hasła: prokurator, podwojski, sługa miejski, gorące prawo, złoczyńca]

[nlb. s. 12] wśzystkich ták ksiąg wkázuiącego / według ktorego wśzystko co potrzebá náleść możesz/ byś tylko chćiał trochę czytáiąc posiedzieć / przypátrzywszy się nápomnieniu ná początku Regejstru tego nápiśanemu / naydziejz ták rozumiem /coć będzie smákowáło. Ieśli te Tytvy gánisz / gańże też CERAZINA mężá w Práwie biegłego / który tylko niektóre Artykuły Práwá Mágdeburjskiego nápiśał / y dał im tytuł: *Enchiridion aliquot locorum cómunium: non omnium sed aliquot*. á wždy ic ludzie rádźi czytáią / y wiele się z nich vczą / á co im nie dośtáie / idą ad fontes. Ieśli też co w moich nie dośtáie / idźdże też *ad fontes*. A iż też pracą Porządku moiego / Tytułow y Artykulow názywájsz *scopas diffolutas*, niewiem cóś zá krzywdá / gdyż y tey ieśli iá táká być rozumiesz / pożytek náleść możesz : nie ináczey iedno iáko prętem iednym ábo dwiemá / z miotły rozwiązáney wyiętymi / miśtrz záká w jzkole może dobrze stárác / y gmách záplugáwiony vmieść : tákże y z moich Ksiąg choć rozdzielných zá czásem po trofze nápisanych / wyiętym Práwem ku twej rzeczy pożytecznym / ádwerjárszá twoiego pokonác możesz. Bom ia Práwá nie z swey głowy piśał / iedno z ksiąg Práwa Spec: Saxonum & Iuris Municip : Magdeburgen. które ia Poljskim ieazykiem / ku pożytku Polakom / co się Łácińskim nie báwią / ile mi Pan Bog z dárú swoiego świętego

vżyczyć raczył / com rozumiał być potrzebnego Oyczyźnie swoiey miłey / podał. A ieśli też z tego prąciá całą miotłę chcesz mieć / y to czynić możesz : naydźiesz wiele Praw do iedney rzeczy słuzące / sypisuyże ie sobie w kupę / iáko dobrzy Prokuratorowie czynią. A iáko miotłę z rozmaitego prąciá máłego y wielkiego związią / y oną związaną dobrze vmiátaią : ták też ty z ksiąg moich Porządku / Artykulow y Tytulow / nieco doysć możesz / y ádwerfarszá twego przejtráfżyć możesz / szukay ieno á przeczytay :

[hasła: księga, registr, prawo magdeburskie, ojczyzna, prokurator, adwersarz]
[nlb. s. 13] tay: á niechceszli v mnie spátrzać / idź ná prącie do láśa / tráfiysz tám y ná grzyby / támże wykopuy / wyćinay / wyrębuy / wygrzebuy / ztąd ia też wyćinał y wyrębował / á przyjszło to mi z pracą / ktorey iżeś ty niewdzięczen / nie baw że się moią / idźże do láśa ná grzyby do Praw Sájkich y Mágdeburjskich. Ja tego nic nie obáiąc / máiąc czás vwolniony / nie chciałem táłentu mnie od Pána Bogá vżyczonego do ziemie zákopywác ; ále z nátnchnienia Duchá Bożego / á z namowy przyaścioł dobrych / ktorzy pracą moiea niemal po wfszytkiey Poljszcze / rozumieią być w Mieściech / w Miásteczkách y po wsiách potrzebna y pożyteczna / y kiedy iáka w sprawie wątpliwość przypada / mowią : podźmy iedno do Groickiego (rozumieiąc dobrze o moich księgách) ten nas náuczy / y tę wątpliwość rozwiąże. Nie dbáiąc wtedy nic ná **<Tytuły o Obronie Sierot y Wdow>** te názwijská y vjzyczypki / nápiśałem nád on Porządek / nád one Tytuły / iejszcze iedne Tytuły o obronie Sierot y wdow / y innych lidí niedołącznych / lat nie máiących / vbogich / z Praw Cefárskich / Mieyjskich / według Tytułow zebranych / przez náuczonego y w Prawie Mieyjskim mężá biegłego Dámuderyuszá : ktore Tytuły ná przodku tych ksiąg májz położone wfszytki / ściągáiące się nie do czego innego / iedno do pożytku á do obrony Sierot nieletnych / y Wdow / y innych ludzi niedołącznych / ktorým dány tytuł *Patrocinium Pupillorum* : ktore ia chąc iejszcze Polakom / miłey oyczyźnie w stárości moiey / ile mi Pan Bog z łájski swey vżyczyć raczył / Poljskim ięzykiem podał / to co ia ku vżywaniu z nich napotrzebniejszygo być rozumiał / opuścziąc wiele ktore tu nie są *in vfu* / przykádaiąc ná wielu mieyjskách Prává *ex lib* : *S. S. & Iure Magdeburg.* ktorým w Poljszcze w Mieściech / w Miásteczkách po Wsiách sádzá / oprócz Praw Koronnych / ná Miástá y ná poddáne we Wsiách mieszkáiące spijanych / ktore *in fuo robore*, zdáwná pojtáno

[hasła: prawo saskie, prawo magdeburskie, sierota, wdowa, ubogi, niedołączny]
[nlb. s. 14] pojtánowane / do tych czáfow trwáią / y iáko mur mocny stoią. Ale podobno rzeczesz : Prává nam Cefárskie podáváš / zálécáš / co nam do Praw Cefárskich : Rozumiey Czytelniku miły / chocia pod Cefárzem nie jesteśmy / przedsiea Práwy Cefárskimi wiele sádzimy / Práwy Sájskimi / Mágdeburjskimi / ktore Prává są też Cefárskie / nam od Krolow Poljskich / od Kázimierzá wielkiego / Lodowiká Loijszá / Władysławá Jágiełłá / y innych Krolow Poljskich krolestwu Poljskiemu / z przywołaniem Rad / Senatorow Koronnych / Roku Pánjskiego / 1356. wiecznemi czáfy nádáne / ku pożytkowi obywatelow Koronnych : y pojtánowali to / áby się według tych Praw / w Mieściech / w Miásteczkách y we Wsiách / wśzędzie sprawowali y záchowali / iáko to iejt w Státucie Koronnym szeroko opijáno : á czegoby w Prawie Sájskim Mágdeburjskim nápiśano nie było / ku rozsádkowi / áby się do Praw Ceárskich vciekáli / o czym májz nápiśano *in pròémio lib: SS. & lib : 2. art : 3. & lib : 3. art: 44. & in Faragine Iuris*, ná przodku : á gdzieby się co w Prawie pijanym nie nádowáło / áby według zwyczáiu y

podobnych dekretow rozśadkow śadzono było. Prawy tedy Cefárjkimi z tym zaktroceniem / z tą kondicyą wyżjzey miánowaną / gárdzić nie mamy : y owjzem *in defectu decretorum prouincialis Saxonien : Magdeurg.* do nich śię vćiekác iáko *ad fontes*, z ktorych Praw állegácy *in lib : 5. & In Iure Magdeburg.* wśzędę wyźrzyźz pełno. Tákże y w tych kśięgách *Patrocinii pupillorum* : ktore állegácy ia opuśzczálem dla tego / iż gdyby wśzędę miáły być piśáne / ták ich wiele ieśt / tákíe drugie kśięgi vrośłyby / y Czytelnikowi czytáiąc ie rychłoby śię vprzýkrzyły. iż też Polakowi / Łácińjkim ięzykiem się nie báwiącemu / po tych áliegácyách nic. A ieśliby Łácińniká bez nich teśkno / niech śobie Łácińjkie *Patrocinium pupillorum*, tegoż Autora kupi y czyta /

[hasła: prawo cesarskie, saskie, magdebruskie, król, zwyczaj, dekret]

[nlb. s. 15] czyta/ chcieli wśzytko Corpus Iuris ciuilis. Polak nie Łácińnik prześtáwác bez nich / zwiáśzczá gdy mi będzie wierzył / iżem te tytuły prawdźiwie ná Polśkie przełożył / á nic z śwey głowy nie wymyśláł: ktorych vżyway Czytelniku miły / według vpodobáńia śwego / á przymie zá wdźięczne / ktore ia pod rozśádek vczonych ludźi w práwie poddawá. Jeśli kto co lepiey vmie / niech nápiśze / niech śię też bliźniemu / według rośkazáńia Bożego (*nam vniciuiq; Deus mandauit de proximo suo*) przyśłuży. A ieśliby śię tu co komu nie podobáło / ábobym co wykłádáiąc vchybił / ábo śię w czym omylił: pámiętay ná to / iż żaden ná świećie nie był nigdy ták dośkonáły / tak śzczęśliwy / áby śię kiedy w czym potknác nie miáł: ábo też (iáko śię człówiekowi przydawa) vpáść nie miáł. Gdyż y namocnieyśzy koń ná czterech nogách / choć dobrze kowány / zdrowy/ czáśem śię potyka: á nie potknác śię/nie vpáść nigdy/wśzytko w pámięći mieć/ Boska to á nie człówiecza śprává. Bym śię ia też / piśząc o Obronie Sierot y Wdow / w czym potknác nie miáł/ niechcę tego o śobie twierdzić. Przeto prośze/ kiedy to będzieśz czytał/ łájkáwy á nie vporny rozśádek daway/ chluby/hárdośći ábo okazáłośći mi nie przyczytáiąc. Jeślim tego com chćiał o Obronie Sierot y Wdow nie dośzedł : iednák z chęćią vczyńiłem to/ com vczyńić mogł / w dobrej bowiem rzeczy śkutek nie závádzí : ále chcenie też záváždy pochwalone bywa. Zátym miey śię dobrze/ Czytelniku łájkáwy/ y prośzę ábyś tę pracą moię z łájką przyiáł odemnie/ y onę boni confulas : á ná mię y potomśtwo moie był łájkaw.

IN NO

[hasła: Corpus Iuris Civilis, łacina, rozsądek]

[nlb. s. 16]

*IN, NOBILIS BARTHOLOMAE I GROHICII Iurisperiti, operis huius Authoris , & amici
fui veteris ; vernaculam Patrocinij Pupillorum & Viduarum, translationem,*

IVSTI SIEBENEICHERI

Epigramma.

Ornarûnt Sôphia; et miris sua tempora scriptis:

Doctus Aristoteles, cecropius quo Plato.

Claruit, insignis, medica virtute, Galenus :

Illius et palmam, pulcher Apollo tulit.

Laudatur Sparte, qui sanxit Iura Lycurgus:

Sicut Athenarum clarus, in urbe, Solon.

Sic nostro eximiis floret virtutibus auo,

*Iste Grohicius : ut, mon/trat abundè liber.
Cimmeriis tenebris, euexit Iura Polonis;
Qua iacuère diu; ceu fine luce faces.
Sedula ficut aps, per gramina, uere fereno,
Floribus ex uariis dulcia mella legit.
Sic multa, hic, veterum, percurrrens multa nouorum
Scripta uirum relegens, commoda magna tulit.
Transtulit ex Latio fermone Grohicius, arte,
Sauromatùm in linguam Ciuica Iura fori.
Sarmata quo possit inopem deffendere vitam:
Pupillos, Viudis, quo tuèatur, habet.
Confilium quo dabit graue Pupillis Viduis quo:
Laus erit orphani, consuluisse bonis.
Si vis Samatica linguae Iuri/ta videri;
Hunc vigili studio, volue, reuolue, librum.
Nam breuibus methodis, exactè plurrima tradit:
Lachiaco illustrat, aurea Iura, stylo. Sędziom [nlb. s. 17]*

Sędziom y wszelkim Vrzędom, roszakanie Bożé z strony Sierot y Wdow.

*Subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduā. Dopomożcie vćicnionemu, sąd
czyńcie sierocie, brońcie wdowy.*

Esaiae I.

*In iudicando esto pupillis misericors vt pater, & pro viro matri illorum. W sądzie bądź nąd
sierotami miłośierny iako oćiec, a matki ich bądź obrońcą iako iey mąż. Eccle : 4.*

Non despiciet Dominus preces pupilli, nec viduam effundentem gemitus.

Nie wzgardzi Pan prósb sieroty, ani wdowy wylewającej płacz.

Eccle : 35.

Opátrznóść Boża nąd dobremi y pobożnemi Wdowami y Sierotami.

Dominus custodit aduenas, pupillum & viduam suscipiet : & vias peccatorum disperdet.

Pan strzeże gościá, sierotę y wdowę podpomaga : a drogi grześnikow roproszy. Psal: 145.

*Dominus facit iudicium pupillo & viduae, atque amat peregrinum, vt det illi victum &
amictum. Pan czyni spráwiedliwość sierocie y wdowie, a miłue gościá, aby go opátrzył
żywnością y odzieniem. Deut : 10.*

Viduam & pupillum, aduenam & pauperem ., ne per vim opprimatis.

Wdowy y sieroty, gościá y ubogiego nie dręczcie, ani im krzywdy czyńcie. Zachariae 7.

Viduae

[hasła: sędzia, urząd, sierota, Bóg, wdowa, krzywda]

[nlb. s. 18]

Viduae & pupillo non nocebitis. Wdowie y sierocie nie škodźcie. Exodi 22.

*Aduenam, viduam & pupillum ne contristetis, neque opprimatis iniquè. Przychodniá,
wdowy y sieroty nie zámucaycie, a nie ućikaycie złościwie. Hierem : 22.*

Pogroźki ná złe Wdowy y Sieroty.

Pupillorum & viduarum non miserebitur Dominus: quia hypocritae sunt, mala perpetrant, & loquuntur nefaria.

Nád sierotami y wdowami nie zmiłuje się Pan: ábowiem obłudne są, złe rzeczy czynią, y złe mówią. Efa : cap: 9.

Vidua quae in deliciis versatur, ea vivens mortua est, quae garrulae sunt & curiosae, loquentes quae non oportet.

Wdowá ktora w rozkośach żywie, tá żywiąc umárła ieść, ktore świegotliwe są dworne, mówiące rzeczy niepotrzebne. 1. Tim:5.

Błogosławieństwo Pańskie nád dobremi á pobożnemi Opiekuny y nád Curatormi.

Auris quae audiuerat, beatum praedicabat me: & oculus videns, testimonium reddebat mihi, eò quòd liberaffem pauperem vociferantem, & pupillum cui non esset adiutor.

Ucho ktore słyszało, szczęśliwym mię opowiadało:oko ktore mię widziało,dawało o mnie świadectwo, iżem ja wyzwolił ubogiego wołającego, y sierotę ktora w/pomożenia nie miała. Iob 29.

Pogroźki ná złe Pátrony, Opiekuny, Curatory, y ná tych ktorzy ubogie wdowy y sieroty uciskają.

Qui a finum pupillorum abigunt, bouem viduae pro pignore

[hasła: wdowa, sierota, Bóg, błogosławieństwo, patron, opiekun, kurator]

[nlb. s. 19]

gnore auferunt, maledicta sit pars eius in terra, ne ambulet per viam ducentem ad vineas. Vtque calor absumit aquas niviales:ita infernus eos qui peccauerunt.

Ktorzy ośła sierot záymuć, wołu od wdowy w zakład biorą, niechay będzie przeklęta częśćka ich ná ziemi, á niechay nie chodzą przez drogę ktora wiedzie do winnice. A iáko gorącość wyfusa wody śnieżne: tak grzeszniki piekło fusy. Iob 24.

Clamor pupillorum & viduarum aduersus opprimentes ingreditur ad Dominum, & vindicat illos.

Głos sierot y wdow przeciwko wćiskającym ich wchodzi do Páná, y mści się nád nimi. Eccle : 25.

Viduae & pupillo non nocebitis, vociferabuntur ad me, & ego exaudiam clamorem eorum, & percutiam vos gladio.

Wdowie y sierocie škodzić nie będziecie, będą wołać do mnie, á ja wysłucham głos ich, y pobiję was mieczem. Exo : 22.

Corviduae consolatus sum ; oculus fui coeco, pes claudopatrem pauperum : causa quam nesciebam, diligenter investigabam. Benedicto Dñi super me veniebat. Sierotę wdowę wweleliem : byłem okiem ślepemu, nogą chromemu, oycem wbojemu : spraw y krzywd ich o ktorych niewiedziałem, wywiadałem się pilnie. Błogosławieństwo Pańskie przychodziło ná mię. Iob cap: 29.

Tákie y tym podobne błogosławieństwá / także y przekleństwá/ groźby/karania/

vważáiąc u siebie á obaczáiąc pobożni mężowie / nie obciążáli áni včíjkáli Sierot y
Wdow: y owjzem wedle możności fwoiey onym dopomogáli/ fprawiedliwość im
czynili / á Pan Bog był z nimi/ y błogosławił

im. Tytu

[hasła: sierota, grzesznik, wdowa, błogosławieństwo, Bóg, pobożność]

[nlb. s. 20]

Tytuły ktore fię w tych Księgách o Obronie Sierot zámykáią, te są.

1. Pierwŝy Tytuł, o Vrzędzie y powinności Opiekunow y Curatorow, opiŝiue fię w dzieŝięci Cápitulách.
2. Wtóry Tytuł, o liczbie Opiekunow y Curatorow, ktorego czáŝu, ktorym fposobem przez
nie ma być czyniona, opiŝiue fię w trzech Cápitulách.
3. Trzeci Tytuł, o vŝprawiedliwieniu liczby Opiekunow y Curatorow, opiŝiue fię w iednym
Cápitulum.
4. Czwarty Tytuł, o zapłáćie Opiekunow y Curatorow za ich prace, w iednym Cápitulum.
5. Piąty Tytuł o Intereŝŝe, to ieŝt o nagrodzie ŝkody Sierot nieletnych, y márnotrawcow,
beadących pod opieką y rzádem Opiekunow, y o pożytku pieniędzy Sierot, w iednym
Cápitulum.
6. Szofty Tytuł, o kwitowánui abo wyzwoleniu Opiekunow y Curatorow z ich opieki ábo
curátoriey, we dwu Cápitulách.
7. Siodmy Tytuł, o niebeŝpieczności Opiekonow y Curatorow, urząd opieki y dobrá Sierot
zle fprawuiących y rzádzących w iednym Cápitulum.
8. Ofmy y oftátni Tytuł , o dziekównui Sierot Opiekunom, Curatorom , y innym
Rzędzićielom , zá dobre rzádzenie y fprawowanie opieki, w iednym Cápitulũ. **Piervvŝe**

[s. 1]

**Pierwŝzego Tytułu, o Vrzędzie y powinności Opiekunow y Curatorow ,
Capitulum Pierwŝze, te rzeczy ábo árgumentá w ŝobie zámyka.**

Upomnienie do tych Argumentow.

*CZYTELNIKV miły: Jeŝli te Kŝiężki z pożytkiem czytác chceŝ, ták wiedzieć maŝ, iŝ liczby
przy tych árgumentách in margine położone, wiodą do podobney liczby przy texcie in
margine nápiŝaney, ábyŝ to co krotko w árgumenćie ábo w ŝumie pod tym tytułem czytác
będzieŝ, téŝ rzez przy tákiey liczbie ŝerzey zrozumiał, y fprawę o niey więćŝą wziął. to
vpomnienie o wŝŝech tych Tytułow ŝłuŝy.*

1. Niebeŝpieczność y trudnoŝ Vrzędu Opiekunow.
2. Opiekun opátrowanie dobr Sieroćinych / iákie czynić winien.
3. Opiekunowie czego fię nawięcey boią.
4. Dobrá Opiekunow są fántem Sierotom.
5. Złych Opiekunow ŝtárание nieŝłuszne.
6. Jákim ludziom urząd Opieki ma być dawány / iákim nie dawány.

7. Zaden jię nie ma bogaćić z cudzą krzywdą.
8. Po czym poznać złego/po czym dobrego Opiekuną.
9. Rádá áby jię żaden ná vrząd Opieki nie skwápiął.
10. Kie[s. 2] Kiędy jię z Opieki żaden wymáwiác nie ma/ y ráda áby jię godny do tego nie wymawiał.
11. Przyczyny ktoremi jię z opieki wymowić może.
12. Opieká według Praw Mágdeburjskich iáko ma być jsprávowána / y dobrá Sierot iákie máią być Sierotom oddawáne.
13. Opiekun komu jię vspráviedliwia/ y vspráviedliwić winien.
14. Opiekun od pieniędzy Sieroty kiedy płát dawa.

<1.> Vrząd y powinność Opieki y Curátoriey/iáko iejt ciężki/ iáko pracowity/y niebeśpieczności pełny/káždy to znác może/ piśác o tym wiele nie potrzebá/ czuią to Opiekunowie/brzemie opieki ná jobie noszący / ták myśleniem iáko y pracą ciężną ten vrząd jsprávuiący / y wárując swoie szkodę/ktoraby prze nieopátrenie Sierot/y máiętności ich podiác mogli. O czym vczeni w prawie bárdzo szeroce piśali/iešli o ktorym Tytule/tedy o tym więcej/nie tylko zgoła o Opiekunách/ále o wjszelkich okolicznościách do Opieki ku vwárowaniu szkody należących. <2.> Abowiem w jsprávowaniu opieki/ták wielkiey po Opiekunách pilności Prává chcą/iáko nalepfzy gojspodarz swoie włafne rzeczy ábo domořtwo / nalepiey rzádzi y opátruie. <3.> W czym nawięřza niebeśpieczność

[hasła: urząd, opieka, kurator, sierota, pracowitość, niebezpieczeństwo]

[s. 3] ność Opiekunowi/ gdy ná potrzeby Sierot pieniądze wydawa / záváždy jię ná to pilnie ogládać muři/ áby ich z swoią škodą nie wydawał. Bo iešli co zle kupi/niepotrzebnie řzáfuie/iešli zle opátrzy/nie Sierotá ále Opiekun ná tym škodowác muři: záváżze w tákiey řspráwie ná Sierotę pożytek/ á ná Opiekuná škodá płynie: záváždy dobrá Sierot nie vmnieyřzác/ ále pomnáżác Opiekun **<Pieniądze sierot iáko rychło w płát dáwác.>** powinien:y owřzem wedle praw Ceřárjskich / pieniądze Sierot w řzeřć Mieřięcy po przyięciu ich/ w płát powinien dáć. *In řumma*, cokolwiek Opiekun z řtrony opieki poczyna/ cokolwiek czyni / záváždy jię ná dorořle Sieroty / ábo ná ich przyiációły ogláda. Boi jię Opiekun Sierot gdy dorořtą/ boi jię przyiációł ich/ by go nie doglądáli/ ábo w czym nie potwarzyli. Náořtátek w włafny oćiec řyná řwego zuchwálego /boi jię / *de bonis maternis*, gdy ie w opiece ma:tákże y mátká dzieři řwych boi jię/ *de bonis paternis*, gdy wie z Praw/iř **<Opiekunow dobrá dobrá řą fántem řieroty.>** Opiekunowe řą fántem ábo zakládem w dobrách Sieroty. *S. S. lib ; 1. art: 23. Iure Municip. art: 140. Tutoris bona, pignus řunt pupilli.* <4.> A poniewař táka ciężkořć/táka niebeřpieczność z Opieki idzie / dziwna rzecz iejt iř wiele tákowych ludzi jię znáyduie / ktorzy choć w tym urzędzie tákie widzą prace/tákie trudnořci y niebeřpieczności/mogąc jię

[hasła: opiekun, sierota, pieniądze, szkoda, prawo cesarskie]

[s. 4] gąc jię czářsem tego Urzędu poczćiwie uwárowác <5.> /przedřię go pořádaią mieć/ przedřię oń pilnie y zá dáry jię řtáráią / dla tego podobno / áby byli widziáni od ludzi/kiedy jię czářsem choć niepotrzebá právuią. Słowy jię tylko o Sieroty zářtáwuiać/ á w rzeczy nic innego nie mářz/ieno tá intencya ten umyřł/ áby więcej jobie y řławy/ y pożytku/niř Sierotom nábywáli/ áby ich łupili. tákie ludzie nie Opiekuny/ nie

Źprawcami/ nie opátrzyćielmi/ ábo Curatormi dobr Sieroćinych/ ále ćiche Sierot odzieráeze á łupieżce / Práwá názywáią/ *fures, praedones, Źpoliatores pupillorum*. <6.> A tákim opieki zlecáć zákázuie/ gdyby namniey w tym podeyźrzáni byli. Bo Źię tákim łupieżcom przez tákie zlecánie Opieki drogá y máterya do łupieŹtwa/ do zdrády/ y do oŹzukánia z wielką Sierot krzywdá y Źzkodá podawa. Co nie tylko Opiekunom w Źprawowániu Opieki/ ále wŹzytkim wobec ludziom ChrzeŹćiańŹkim w káżdey Źprawie nie przyŹtoi: y zábroniono to/ták Źwiętymi iáko y Źwieckimi mádrych ludzi piŹmy. <7.> Aby Źię żaden z krzywdá bliźniego/ á tym więcey Opiekun/ z krzywdá Sierot nie bogáćił/ gdyż oni w tym Urzędzie/ cáłą wiárę krom wŹzelkiey chćiwoŹći/ krom zyŹku/záwŹzdy pokázowáć winni. A ktorzyby ináczey czynili/ábo w tym namniey podeyźrzáni byli/żeby

[hasła: urząd, pożytek, sława, zdrada, oszustwo, krzywda]

[s. 5] żeby Źię teŹ ábo Opieki dokupowáli/ ábo iey przez dáry doŹstawáli / ábo teŹ dáry do Źłuszney Opieki przekázowáli/ ábo zdrádliwie co ku ŹzkodŹie Sierotom czynili/ tácy znácznie wedle rozŹádku Urzędowego máią być karáni. <8.> A ktorymby Źpofobem miał być doznan táki Opiekun/ coby dla Źwego wŹpomoŹenia ábo ráczey tákiego łupieŹtwa/ <Opiekuná złego znáki> Opiekę ábo opátrowánie máiętnoŹći Sierot ná Źię przyimowá / y tego uczeni w Práwie poznáwáć nie opuŹćili:to ieŹt/ieŹli w ten czás kiedy czyni liczbę / iákiey rzeczy pożyteczney tá/zámilczawa/ przegláda/ opuŹzcza/ ieŹli Źię opieki dokupuie / ieŹli Źłuszną Opiekę/ dáry ábo iáka napráwá przekaŹa / ieŹli iey Źam przez dáry/ próŹby y przyczyny doŹstawa: ieŹli Sierotom dziedzictwá ich iákiego zátáił/ ieŹli Sieroty zle chowa/ zdrowia ich zániedbawa/ nie przyodziewa/ domyŹlić Źię Źnádnó káŹdy moŹe/iŹ on Opiekun nie tylko ná końcu ále y ná poczátku opieki táki był ktory dla Źwego pożytku/ oney opieki doŹstawał. <9. Upominánie od opieki odwodzące.> A ták gdyż Urząd opieki y *Curatoria* , opátrowánie ábo rządzienie niedołąŹnych ludzi/ ieŹt niebeŹpieczny/ prácowity/ bez pożytku / żaden mádry domáćáć Źię go nie będzie/ y owszem głupi to káŹdy / ktory tego / co ieŹt z wielką niebeŹpiecznoŹcią iego/ z wielką pracá/ y z wielką Źzkodá być moŹe/ poŹáda: záwŹzdy to vrząd

[hasła: opieka, dar, rozsádek, sierota, wychowanie, zdrowie, urząd]

[s. 6]

vrząd bywáł y ieŹt niebeŹpieczny / nie tylko tobie/ ále y potomŹtwu twemu: y máło Opiekunow / ktorzyby urząd opieki práwie Źzczerze/ pilnie/bez wŹzkodzenia ábo Źwoiego / ábo Sierot Źprawowáli. Stąd teŹ Opiekunowi nie dobra Źławá y potomŹtwu iego roŹćie:przeto do tego /y temu podobnego urzędu rádzá uczeni w Práwie / áby Źię nie Źkwápiáł. *Quoniam nimia festiniatio, vt plurimùm incommodo effe Źolet*. gdyż w nim tákie Źą niebeŹpiecznoŹći / ktoreby ráczey kóŹdego od opieki odwodzić / á niŹeli do opieki przywodzić miáły. <10. Rádá do opieki nioŹáca.> WŹzákke z tego urzędu / kto do niego ieŹt Źpofobny/wymáwiáć Źię nie ma w ten czás/ gdy do tego od przyiaćioł zmárłego uprzejmie bywa używány y proŹzony/ ábo ná teŹtámenćie zmárłego zá <Do opieki przymuŹić moŹe.> Opiekuná náznáczony / ábo od Urzędu przymuŹzony / iákoŹ wedle Práwá MieyŹkiego przymuŹić moŹe / zwláŹzczá powinnego / iáko mowią/ *ex parte gladij*, po mieczu/áby opiekę przyiął .S. S. lib:1.art: 11. *Iure Munic. art: 26.* ieŹliby Źię przyczynámi wedle práwá opiŹánemi nie wymowił / to ieŹt <11. Od opieki czym Źię wymowić moŹe.> : JeŹli kto wiele dzieći ma/ ieŹli urząd iáki Rzeczyp: ná Źobie nieŹie /

ieśli ieśt ná słuźbie páná swego w dálekich kráinách / ieśli ubogi/ chorobą zięty / ieśli z oycem Sierot w nieprzyiáźni był/ ieśli ieśt stáry 70. lat. gdyż y jam ná ten czas Opiekuná mieć może chce

[hasła: urząd, niebezpieczeństwo, opieka, pilność, testament, wypowiedzenie]

[s. 7] że chceli/ ieśli też nie ma 25. lat. Do czego y práwo przyrodzone y pobożność / y powinność Chrześciaństwa wiedzie. Co chcesz abyć kto potym czynił / z tego się też jam ieśli temu zdołać możesz/ drugiemu nie wymawiaj: *quia hodie mihi, cras tibi : & quemadmodum vultis, ut faciant vobis homines, sic & vos facite illis.* <12.> Ponieważ też Urząd opieki nie według srogości Praw Cesarjskich/ ále według prawá Mieyskiego Mágdebruskiego ma być sprawowan / o czym ieden nápiśał przywodząc práwo z głozy *Iur : Municip. art: 26.* gdzie też swoy rozsądek kładzie/ iż z strony pieniędzy / y inych dobr Sierocych/mamy się sádzić ná prawie tám w głozie nápiśanym temi słowy : *Tutor qualia bona suscepit cum se tutelae intromisit, talia restituere, & summam capitalem saluam conferuare tenetur.* Opiekun iákie dobrá przyjmuie kiedy się w opiekę wda/ takie wrocić/y sumę główną cále záchować/ y ná końcu opieki oddać winien: wyiáwszy krom iego winy ábo niedbáłości zginęły. W czym się Sierotom dorósłym/ á nikomu innemu przysięgą odwieść winien. Ná to <13.> y w Mieście Krákovie / ten zwyczaj do tego czásu był záchowan / y między ludźmi Rycerskiego stanu : Iż Opiekunowie chowáiąc ná pewnym mieyscu Sieroćine pieniądze/nigdy nie więcej bywáli

[hasła: pobożność, prawo cesarskie, pieniądze, opiekun, dobra, wina]

[s. 8] wáli przymuszáni/Sierotom dorósłym oddawáć/iedno sumę główną / którą ná początku opieki przyjęli : oprócz tych którzyby ie ná swoy pożytek przyjmowáli/ábo ich komu inemu użyczáli / tedy płát od nich pobożny ná potrzebę y żywność Sierot słuźnie ma być brány.

Pierwszego Tytułu,
Capitulum Wtore,
Te rzeczy w jobie zámyka.

1. Powinność Opiekunow skoro po śmierci rodziców która.
2. Opiekunowie máią być Sierotom ná mieysku oycowskim.
3. Opiekuny kto ma dáwać/ieśli ich oćiec ná Testámenście swoim nie náznáczy/ y iákie Opiekun obierać.
4. Do opieki mogą być przypuszczeni / czytać nie vmierájący ; by tylko spráwni/ dowcipni.
5. Iáka przysięgą Opiekunowie w inych kráiach bywáią obowiązáni.
6. Opiekunow Vrzád / iáko bywa beśpieczny / zacny / pocziwy y pobożny.
7. Nárzekánie ná złe á chytne Opiekuny / iáko się máią Sieroty v nich/ y chytrość ich.
8. Sierot prośtość wiele chytrościom podleglá.
9. Sędziowie / Urząd przeciw Sierotom iácy máią być.
10. Inwentarz z ktorych przyczyn ma być czyniony.

Opie

[hasła: sierota, suma, pożytek, żywność, opieka]

[s. 9] Opiekunowie tedy/ktorzy się iáką przyczyną <1.> w Prawie opiśaną (iáko wyższej o tym) z opieki nie wymowią : skoro po śmierci rodziców Sieroćinych / ábo po śmierci

iednego z nich: zaráz Sieroty y máiętność ich wżystkę pod stárání swoie / pod rząd dobry/ pod opátrowanie / pod obronę sowie przyiąć máią / y onym Sierotom być ná mieyscu rodziców/ onych miłowác/łáskę im oycowjka/máćierzyńka/ we wżystkim pokázowác/ o nich pracą w dobrym wychowaniu mieć. A to iejli Ociec czuiąc się być <2.> śmiertelnym / pewne dziatkom swoim po śmierci svey obrał y postánowił Opiekuny/ktorym dziatki swoie / y dobrá im należące/ zwierzył. A oni Opiekunowie byliby dobrzy/ pobożni / cnotliwi/godni/ nie vporni : takich mátká pozostála zachowác ma/ á vrząd ich ná opátrowanie Opiekuńskie potwierdzić. A iejliby tego Ociec nie náznaczywższy/y nie postánowiwższy Opiekunow/zszedł <3. **Opiekuny kto ma dáváć, iákie dáváć**> tego świátá/ tedy ná mátkę ábo ná bliższego powinowátogo Sierot/tákże y ná Vrząd będzie należáło onym dziatkom Sierotom Opiekuny obrác <**Opiekunami mogą być pismá nieumieiący**> y postánowić / ábo Curatory/ męże poważne/ státeczne/opáttrzne/vczone/ w sprawowaniu rzeczy biegłe / ćwiczone / ile może być we wżystkim ku sprawowaniu opieki nagodniejše / ktorzyby byli dobrzy /

[hasła: **opiekun, rodzic, sierota, obrona, dobroć, pobożność, stateczność**]

[s. 10] dobrzy/ pobożni/sprawiedliwi/ miłosierni/w rządzeniu y opátrowaniu Sierot y dobr ich srawnemi. <4.> A choćby też pismá nie vmieli (iáko mówią idiotę byli) tylko w sprawách biegli/swiadomi/á pobożni/ nie máią być od opieki odrzuceni: bo częstokróć ludzie prości pismá nie vmieiący/ wżákże w rzeczách biegli/ lepiej zá experiencią/ zá świadomością / zá ćwiczeniem częstym o domowym gospodárstwie/ á niż Philozophowie zá swoią náuką spekulatią rządzá/ktorych Philozophow sprawá rzadko się znáyduie Sierotom pożyteczna/ więcej szkodliwa. Przeto ofoby, ktorym opieká Sierot y máiętności ich ma być zlecona / trzeba pilnie uwážać/czego indziej w innych kráinách pilniey/niżli w nas w Poljszcze/ doglądáią / nie tylko ofoby do opieki godne uwážáią / ále uwážywższy/ przysięgá iejzcie taką obowięzią. <5. **Przysięgá opiekunow w innych kráiách**> Iz oni wiernie/ porządnie/ życzliwie/ Sieroty w opiekę przyięte/ rzádzić/ wychowywác/ y ich máiętność / bącznie/roftropnie/ z dobrym rozmyśłem/ z dobrą rádą opátrowác y sprawowác chcą / obronę oycowjka nád nimi mieć / pożytkow im pilnie nábywác/máiętność pomnázác/ á żadnym ich obyczáiem nie umnieyszác/szkod się wżelkich wiárovác nie ináczey ieno iákoby onych Opiekunow sámych dziatki/y dobrá ich włájne były/ ták pilne stárání o nich

[hasła: **pobożność, sprawiedliwość, miłosierdzie, prostota, wychowanie**]

[s. 11] o nich powinni mieć. A náostátek Sierot dorofłych przedsię z miłości oycowjskiej nigdy nie opużczác. Tego wżystkiego srawdliwość/tego rozum y przyrodzone práwo po Opiekunách chce mieć. A nie májz nic tak włáściwego <**Urząd opieki, iáko opiekunowi pocziwy y bezpieczny. 6.**> /ták przystoynego Opieunowi dobremu/ iáko Sieroty w boiázni Bożey z miłością oycowjka wychowác / y máiętności Sierot srawdliwie z pomnożeniem ich sprawowác. W czym gdy się ták zachowáią/ bezpieczny ich ieft urząd/zacny/ pocziwy/ bezpieczne srawy ich / pobożne / Bogu przyieamne. A czci tego wielu niejzczęśliwego / á prawie ná wżytkich chytrościách záfádzonego / widzimy <7. **sieroty iáko się dziś v Opiekunow máią.**> / iz takich urzędow opiekuńskich ludzie godni zániedbywáią/ y ná stronę odrzucáią/á niegodni ich szukáią/ktorzy dobrá vbogich Sierot/ták pospolicie rzádzá y ták srawuią / iz ábo ie Sierotom dorofłym nie spełná oddawáią/ábo wżystki vtracáią/ y w niwecz obracáią / czego káždy pobożny człowiek pátrząc ná to z żalem vżywác musí / gdy w ten čás

vbogie Sieroty tak się prosto mają / iako owce które się dobrowolnie bez wrzasku/bez odejmowania/ zaryznąć/ krew z siebie wylewać/ z skóry łupić dopuszczając / z prostości przyrodzenia swego/za którą prostością / śmierci przyszłej nie widzą/ y nie upatrują/ ani o niey myślą. Taką jest <8.> [prawie

[hasła: wychowanie, sierota, ubogi, opiekun, chytróść, utrata]

[s. 12] prawie Sierot nieletnich prostotę/mdła/rady nie mająca/wiele chytróściami a łapaczkom podległa. A kiedy Sieroty dorosła/ jeśli (obaczysz że od Opiekunów złe byli rządzi/ złe dobrą ich sprawowane) chcą przeciw im o to prawem czynić/ tedy Opiekunowie tacy niepobożni / iako wtuczeni wołowiem/ y dobrami Sierot w bogaceni/ bezpieczni są/ nic się o nagrody nie frąsują / ięzcie się za swoje niepobożne sprawy dziękowania godnemi rozumieją/prokuratorzy y forytarze chytre zawsze ku swej obronie przeciw dorosłym Sierotom po gotowiu mając. A ięzcie k temu Sędziowie / Vrzednicy/tacy też równie bywają/ktorzy przedarowani złego sumnienia będąc / a więcej pożytków swych niż sprawiedliwości strzegąc/prawo od dwu Niedziel do dwu Niedziel / y do roku / a drugiemu y do śmierci lada za przyczyną przedłużają/ tak iż ubogie Sieroty sprawowane/ zubożone/ a prawie do kości wysuszone / prawą swoje opuszczają. A na tychby nawięcej należeć miało <9. Na urząd iacy obierani być mają.> /aby tacy na Vrzedy obierani bywali/ktorzyby Sierot ratowali/ ich wtrac próżnych przestrzegali/aby godne/pobożne/a ile może być uczone/a dobrze przeciwiczone na Vrzedy obierano/w czymby pierwsi mieli być dobrze probowani y wyćwiczeni. Ale dzisiejszych czasów u nas w Polsce ten kto na

[hasła: sierota, chytróść, opiekun, prokurator, sędzia, urzędnik, sprawiedliwość]

[s. 13] kto na Vrzedy wyadza/ nie godności/ nie pobożności/ ale pieniądzom / dąrom więcej dogadza/ nie tego probując/iako jest kto do Vrzedu godny y pobożny / ale iako wiele za Vrząd dać przemoże. A ten zaś kto za dary Vrzedu dostawa / potym drze/łupi/więcej się na to oglądając /iakoby swych dąrow/kołacy/ częstowania/ jakkolwiek y iakakolwiek nagrodę miał/ iuż siedząc na sądzie/ y sądzi y prokuruię/ co wedle praw być nie ma: *Nullus enim Iudex, & Aduocati & Procuratoris munus simul exercere potest, vnumquemque necesse est sua conditione esse contentum.* Tak tedy Opiekunowie przyjąwszy w swoją opiekę Sieroty / y dobrą im należącą/majątność ich ruchomą/ wszystkę od mała do wiela powinni vrzednie popisować : co zowią Inwentarz uczynić / y zaraz do ksiąg Vrzedowych wiernie pokázawszy dać wpisać: co Opiekunowie za temi przyczynami powinni udzielać.Naprzód <10.> aby się u wszech ludzi wszelkiey mąkuły podeyrzenia/ y oszukania Sierot w majątności ich uwiarowali. Druga/ aby dobrą Sierot dorosłych za czasem albo nie zginęły/albo umnieyszone nie były. Trzecia aby Opiekunowie czasu swego/ y na miejscu przysztoynym/ wierną a dostateczną liczbę swego sprawowania opieki/według Inwentarza uczynić/ y im zostale dobrą

[hasła: urząd, pieniądze, dar, opiekun, sierota, inwentarz, księga urzędowa]

[s. 14] dobrą w całe oddać mogli: Bo iako dziedzic nie czyniący Inwentarza/jest podeyrzany/y o całości dobr spolem dziedzicom nieletnim należących: tak też Opiekunowie y Curatorowie/ o dobrach dziełek nieletnich Sierot są podeyrzanemi/ gdzieby Inwentarza nie uczynili. ale o Inwentarzach w trzecim *Capitulum* szerzey.

*Capitulum Trzecie,
Te rzeczy w sobie zamyka.*

1. Opiekunow przednieysza powinność.
 2. Inwentarz potrzebność/ pożytek; winá/karanie/ ktoby go nie uczynił/ ábo nie służył uczynił.
 3. Karanie o nie uczynienie Inwentarz/ y ktoby fałszywy uczynił.
 4. Opiekunowi/ gdy uczyni Inwentarz/ nie może odiać opieki.
 5. Opiekuńskie sprawy/ bez Inwentarz nie ważne.
 6. Opiekun/ kiedy co nie wpisze do Inwentarz/ co przepada.
 7. Iáko poznać fałszywy Inwentarz.
 8. Oświadczenie Opiekunow przy Inwentarzu o rzeczách nie popisywanych.
 9. Rzeczy nowo należionych przypisywanie do Inwentarz.
 10. Drugi znak podeyżrzanego Inwentarz.
 11. Inwen
- [hasła: dobra, dziedzic, inwentarz, opiekun, kurator]**
[s. 15] Inwentarz kiedy nie potrzebá czynić/ y Opiekuná kiedy nie potrzebá.
 12. Który Opiekun nie podeyżrzany w opiece.

A Gdy iuż Opiekunowie wszystkie dobrá <1.> Sierot wrzędnie popiszą / y spisywane do Wrzędu podadzą/zaráz one dobrá winni przyiąć pod opiekę swoię / y one pod pewną (gdzieby tego była potrzebá) dobr Sieroćinych iřtota *sub certa hypotheca & fatis datione*, według swej nalepszey umiejętności / z dobrym sumnieniem sprawować/ y száfować/ á potym z nich służyzną liczbę wdziałác / áby z onych dobr zá iáką niedbáłością ábo zá ofżukaniem / nic nie zginęło. A gdzieby Opiekunowie Inwentarz <2.> nie uczynili /ábo uczynić omiejskali/ ábo fałszywy uczynili: tedy tácy iáko podeyżrzeni máią być od opieki oddaleni: wřzytká sprawá/y rząd Opiekuńjki ma im być przez Wrząd zá ofżkarzeniem tego który ieřt krewny/ábo krewna potomkow zmárłego zábroniony : y owřzem tácy/gdzieby znaczne á potężne przeciw im o fałszywy Inwentarz podeyżrzenie było <3.> /więzieniem máią być kárani / *publicis vinculis afficiendi*, y dáley w takich sprawách / y tym podobnych wiará im więcej nie ma być dawána. *Qui enim in vno repertus fuerit infidelis, illi in eodem nunquam fidendum*. Bo táka sprawá ieřt przeciw powin

[hasła: opiekun, sierota, urząd, sumienie, inwentarz, oskarżenie, krewny]

[s. 16] powinney miłości Chreściánjkiey / gdyż oni innym to czynią / czego jami niechcą áby im czyniono/godni takiego karania/áby y kredyt tráćili : á gdzie Opiekunowie ná swoy urząd przysięgáią/á przeciw przysiędze swej fałszywy Inwentarz czynią/ ták iáko kłamcy/owřzem iáko zdrayce/złodzieie/krzywoprzysiężcy máią być karáni/ á żadną się przyczyną przeciw swemu kłamřtwu y fałřzu omówić nie mogą. *Quoniam talis negligentia nimis est crassa & supina, que dolo ac fraudi aequiparatur. Dolus autem & fraus, nemini patrocinari debent*. Bo to uczynili nie tylko przeciw przysiędze/ ále przeciw posłuszeńřtwu swej zwierzchności kłamáiąc/ ofżukawáiąc/ á dobrá Sierot krádnąc / chytrze/táiemnie/ áby się tám jami bogáćili/ á płácenia długow zá zmárłego uchodzili. Táka exekucya wedle tych praw / kiedyby nád podeyżrzanemi Opiekuny była / nie tákby się wiele łupieřcow w dobrách <4.> Sieroćinych náydowáło.

A iáko zá nie vczynieniem Inwentarzá opieká Opiekunom ma być odięta : ták gdy iuż słuŝzny Inwentarz vczynieniá / żadnym obyczáiem od sprawowania opieki nie mogá być oddaleni. Stąd się teŝ pokázuie/iż nie tylko pożyteczna rzecz ieŝt Opiekunom dobr Sieroćinych wrzędny czynić Inwentarz/ ále y bárdzo potrzebna:gdyŝ tákie przeciwi im wedle tych praw są opi

[hasła: opiekun, karanie, inwentarz, kłamstwo, zdrada, kradzież]

[s. 17] są opisywane karania/ *Lib : 3. Tutores ff. de suspect: Tut: & Cur.* y dla tego żadna ich sprawa/ w któraby <5.> się nie uczyniwszy Inwentarz / y nie wiściwszy dobr Sieroćinych/ wdali ábo co vczynili/ nie ieŝt wedle prawá waŝna / y do skutku nie ma być przywiedziona. *Formalia legis semper seruanda.* Gdzieby się teŝ pokazało / żeby Dziedzic/ Opiekun <6. **Tutor falsum Inuentarium, censetur obligatus Creditoribus.**> ábo Curator czyniąc Inwentarz / dłuŝu iákiego/ ábo cokolwiek inego ku szkodzie Sierotom / Creditorom / zdrádlíwie do Inwentarzá nie wpisał/ ábo zámilczał/ á co tákiego nieśłuŝznego ábo fałszywego wpisać dał: tákí winien całą nagrodę Creditorom zmárłego/ábo dziedzicom iego / nie ináczey / iedno iákoby ná to był obligowany. *Talis enim censetur obligatus Creditoribus.* Tu więc <7.> pytáią/iáko poznáć ieŝli dziedzic ábo Opiekun czego do Inwentarzá wpisać nie dał/ábo czego zdrádlíwie zámilczał. To pytánie ácz ieŝt nie mále / y práwie tákíe ktorego ieŝtceŝe żaden do tego czásu rozumem swym do końca nie doŝciгнаł : wszákŝe wedle niektorych práwników baczenia/tákim domysłem tákíey zdrády dochodzą. Naprzód/ieŝli się ná dziedzicá w ten czás kiedy czyni Inwentarz pokaŝe/iż ine rzeczy do Inwentarzá naleŝące obaczy/á nie te ktore iuż dał popisać / ábo ieŝliby po uczynieniu Inwentarzá ine rzeczy do wiadomości iego przy

[hasła: inwentarz, dziedzic, opiekun, kurator]

[s. 18] go przyŝły / ktorych nie zaráz dał inwentowác/ ábo ich potym przedsię wpisać nie dał / trwáiąc we złym vmysle swoim / ábo rzeczy świeŝo náleŝionych popisać omieŝka / tám iuż w tym bywa podeyŝrzány / iż nieśłuŝzny vczynił Inwentarz. Przeto <8.> w inych kráinách cnotliwi Dziedzicy/ Opiekunowie y Curatorowie / zábiegáiąc tákíemu podeyŝrzeniu(*quia scriptum est, curam habe de nomine bono. Et melius est nomen bonum quam diutiae multae.*) świádczą się poŝpolicie/ iż ieŝliby się potym ine dobrá oprocz tych/ktore teraz są popisane/pokazały/á do ich wiadomości przyŝzło / chcą ie potym do Inwentarzá dáć wpisać. A gdzieby potym dowiedziawszy się o inych dobrách tego nie uczynili/ á rzeczy świeŝo náleŝionych nie wpisáli:ná tákich się iuż fałsz/zdrádá / ofŝukánie Sierotom szkodliwie pokázuie/ gdyŝ tego nie uczynili/co według wrzędu swego vczynić byli powinni. *Ex omisione enim illius actus qui fieri debuit, & factus non fuit, dolus subesse praesumitur.* <9.> A przeto tákowe dobrá nowo nálezione/ŝkoro dziedzicowi ku wiadomości przydą / ieŝli chce być podeyŝrzenia wolen / zaráz do pierwszego Inwentarzá przydác/ przypisać powinien/ choćby teŝ czás czynienia Inwentarzá przeminął / choćby y tákiego oświádczenia ná początku Inwentarzá nie czynił/ábo

[hasła: inwentarz, dziedzic, opiekun, kurator, dobra, zdrada, szkoda]

[s. 19] nił/ábo czynić przepomniał / przecie przypisać winien:áby przez to przypisánie pokazał/iż w swoim wrzędzie sŝpráwnie poŝtępuie/nic Sierotom zle nie myśląc / nic sobie co im naleŝy nie przywáŝczáiąc/áni w tym korzyŝcząc. Wtore/ <10.> w ten czás się teŝ ná Opiekuná o nieśłuŝzny Inwentarz domysláć może/ieŝli zmárłego syn/ ábo iákí krewny ieŝt dziedzicem y Opiekunem. Abowiem tákim poŝpolicie przodków swoich

ſprawy y dobrá/ lepiej ſą wiadome. Iesliby ſię też dziedzic czyniąc Inwentarz w czym nie záchował/ábo tego nie czynił / co według prawá ábo zwyczajú mieyſcá czynić powinien. *Mala enim fides praeſumitur, vbi aliquo in actu ſolennitas debita & requiſita non obſeruatur.* Oſwiádczeniem ſię też nic nie wymowi/gdzieby ſwemu oſwiádczeniu co przeciwnego vczyił/ ábo ſię według oſwiádczenia ſwego nie záchował. Inwentarz nie ma być czyniony / <11.> gdzieby nań nakład więſzy był/á niż pożytek Sierot: y Opiekunem być nie potrzebá/gdyż prawie nie máſz ſię czym opiekáć. *Ceſſante enim cauſa, ceſſare debet & effectus.* Kiedy nie máſz do czego przyczyny/ nie ma być y ſkutek. A przyczyná Inwentarzá/ pożytek ieſt Sierot: ſkutek ieſt Inwentarz/ktorego ieſliby Opiekun nie uczynił (okrom przyczyny wyżſzey námienionej)á nieuczyniwſzy wdał ſię raz

[haſła: sierota, przywłaſzczenie, opiekun, inwentarz, krewny, nakład, pożytek]
[s. 20] ſię raz w iáką ſprawę Opiekuńſką / z ſtrony dobr po zmarłym pozoſtáłych/ábo z ſtrony Sierot/táki ſłuſznie od opieki ma być odrzucony/y żadnym obyczáiem do niey nie przypuſzczony:bo taką ſprawą w oſzukániu á w zdrádzie bárzo ieſt podeyrzány. Ale ktoby ſię/nie czyniąc Inwentarzá/w opiekę <12.> żadną ſprawą nie wdał / táki podeyrzenia bywa wolen.

Pierwſzego Tytułu,
 Capitulum Czwarte,
 Te rzeczy zámyka w ſobie.

1. Czás czynienia Inwentarzá wedle prawá y zwyczajów.
2. Dla czego czás Inwentarzom poſtánowiony/*tempus legale, ſtatutarium, conſuetudinarium.*
3. Opiekun kiedy do czynienia Inwentarzá może być wolen.
4. Kiedy Vrząd kogo do Inwentarzá przymuſić może/choć go Teſtámentnik vczyini wolnym.
5. Czemu Teſtámentnicy czynią Opiekuny wolnemi od Inwentarzá.
6. Zá wolnoſcią od Inwentarzá / wolnoſć od liczby idzie.
7. Przyczyná Inwentarzow czynienia.
8. Opiekun nie czyniący Inwentarzá/ kiedy nie bywa podeyrzány.
9. Wy

[haſła: dobra, zmarły, opieka, inwentarz, podejrzenie, zdrada]

[s. 21] Wywody przeciw wolnoſci od Inwentarzá.

10. Obróná Opiekunowi w podeyrzeniu bez Inwentarzá.
11. Opinie ábo rozumienia róſne od wolnoſci od Inwentarzá od liczby.
12. Opiekunowi pożyteczniey Inwentarz czynić/ choć go Teſtámentnik wolnym uczyni.
13. Czynienie Inwentarzá/wedle záchowania mieyſcá ma być.
14. Przy ktorych oſobách Inwentarz ma być czyniony.
15. Krákowſki zwyczaj około czynienia Inwentarzá.
16. Podwoyćiego Krákowſkiego vrząd y powinnoſć.
17. Spoſob Inwentarzá po ſmierci ludſi Kupieckich.
18. Inwentarze po ſmierci Rzemieſlnikow.

19. Cyrográphy / liſty Kupieckie przy wrzędzie máią być przegládáne.
20. Regeſtrá Kupieckie iáko inwentowác.
21. Po czynieniu Inwentarzá/ Opiekunſka ſprawá / w co ſię Opiekunowie naprzód máią wdáwác / czym ſię báwić.
22. Liczbá Sierotom / á ieſli pomrą ich potomkom/ z czego liczbę czynić.
23. Okrom Opiekunow/kto czynić Inwentarz.
24. Wdowá po mężu iáko ma czynić Inwentarz.
25. Mąż po żeniney ſmierci nie czyni Inwentarzá oprocz gerády.
26. Dźiedzic látá máiący / czyni Inwentarz dla ſpołdźziców.
27. Opátrzenie dobr zmarłego / bez potomſtwá / bez przyaścioł zezłego.

Iáko [s. 22] Iáko rychło / y ktorego czáſu Opiekunowie ábo <1.> Curatorowie po ſmierci Teſtámentniká Inwentarz czynić powinni / y kiedy do czynienia Inwentarzá z Wrzędu mogą być przymuſzeni/pokázuią práwá /iż wnet bez żadnego omieſzkánia zaráz / iáko ſkoro do tego przyſć mogą / winni czynić Inwentarz. Wyiáwſzy by ku temu potrzebna á ſłuſzna przyczyná przekázálá/ iż ábo rzeczy ku popiſu nie znieſione / ábo Wrząd nie gotowy/iż czym inſzym więkſzym ná ten czás zábáwiony/ábo co inego tákiego przekázáło : tám czynienie Inwentarzá ná iny czás może być odłożone. Táki czás w rozmaitych kráinách ludzie/ ták wedle Praw y Státutow ſwoich/ iáko y wedle zwyczáiw/ róſny záchowuią. Niektorzy we czterdzieſci dni/ niektorzy we trzydzieſci/niektorzy w ſzeſć Niedziel/ niektorzy po czáſu Mieſiácá/niektorzy dwádzieſciá y ſiedm dni/ktore dni liczą od pogrzebu zmarłego/ ábo od przyſięgi przez Opiekuny ábo Curatory vczynionej: á to winni vczynić pod pewną winą opiſaną/ ábo z Wrzędu ułożoną. A gdzieby ieſzcze w tym czáſie Inwentarzá dla iákiej ſłuſznej przyczyny vczynić nie mogli/upraſzáiá ſobie dálſzy czás od Wrzędu / opowiedáiący pokázuiąc ſłuſzną przyczynę/prze ktorą do czynienia Inwentarzá przyſć nie mogą / y otrzymawáią

[hasła: opiekun, kurator, testamentnik, inwentarz, prawo, zwyczaj]

[s. 23] wáią to. Wſzákże pod winą krom dálſzey odwłoki/ <2.> ktorey Wrząd nigdy nie czyni / zwłáſzczá ná czás w Práwie opiſány/ co zowá *legale vel ſtatutarium tempus*, ábo zwyczáiny / podług záchowánia mieyjćá / co zowá *conſuetudinarium tempus*. Te czáſy wedle práwá poſtánowione/ dla tego áby Inwentarze bez kwápliwoſci ſłuſznej/cálej/krom podeyzrzenia z dobrym rozmyſłem/ z całą do tego przypráwá á gotowoſciá były czynione. *Negotium enim cum tempore factum, praeſumitur conſultiùs, & pertectiùs effectum*. Tu więc <3.> przy tym pytáią / ieſli Teſtámentnik (po ktorego ſmierci Inwentarz ma być czyniony)może Opiekuná ábo Curatorá z Inwentarzá wolno puſcić/ábo nie : Pozwaláią tego Teſtámentnikowi práwá/iż to ná woley iego ieſt/wolno puſcić Opiekuny z Inwentarzá/gdyż on lepiej wie zá dobrego baczenia/co czyni/komu dufa/y kogo zá Opiekuná obiera : wſzákże ieſli Opiekun ábo Curator Wrzędowy <4.> będzie podeyzrzány/byłáby do tego ſłuſzna przyczyná/ktora Teſtámentnikowi ná Opiekuná nie byłá wiadoma/ á Sędzie^v zá iákim podeyrzeniem dobrze wiadoma / tám Wrząd choćby to było náprzećiwko náznáczoney ábo opiſanej woley Teſtámentnikowej/Opiekuná ku vczynieniu Inwentarzá przymuſić może / áby nie to co Teſtámentnik poſtáno

[hasła: wina, urząd, inwentarz, testamentnik, opiekun, kurator]

[s. 24] postanowił/ąle to coby Sierotom było pożytecznego zachował / á w opátreniu pożytku Sierot bácznie y rojstropnie postąpił/ co Vrząd gdy vczyni/nie będzie jię zdał czynić przeciw woley Testámentnikowey. Bo wola á vmyjł tego co Testáment czynił/nie jkłaniał jię ku iákiemu Sierot jwoich ofzukániu : ále tylko ku temu/áby dobrá iego iákiekolwiekby po nim zostály/ choć mále/ choć wielkie/ábo też y długi ofobliwe <5.> / áby w táiemności wjzytko było / żeby jam siebie y potomkow jwoich po smierci / jwoim páństwem / ábo też ubojstwem/ z długámi y sjpráwámi iákiemikolwiek nie ofławił/ áby złym ludziom ku iákiey przewrotności á drápiejstwu ná ięzyki nie przyjzedł. Táki vmyjł Testámentnika bywa pochwalony: bo iego zábronienie Inwentarzá nie ná żadne ofzukánie/ nie ná zdráde/ ále ná pożytek Sierot jię ściągáło. To też <6.> zátym idzie/ kiedy Testámentnik Opiekuná od czynienia Inwentarzá czyni wolnego/záraz go też od czynienia liczby Sierotom wolno wypufzcza : gdyż czynienie liczby jádi jię á gruntuie z Inwentarzá dojtátecznie vczynionego. *Caput enim & fundamentum rationis reddendae, est inuentarium.* Táki iż Inwentarze nie dla czego inego bywáią wiecey czynione/iedno dla liczby: á kto wolen od Inwentarzá/ wolen y od liczby: tákże kto od liczby

[hasła: testament, sierota, dług, inwentarz]

[s. 25] od liczby wolen/ od Inwentarzá wolen : iedno zá drugim záwje idzie. Gdzie tedy Vrząd Opiekuná <7.> ku iákiemu ofzukániu/ ábo zdrádzie Sierot ma zá podeyzrzanego / tám do czynienia Inwentarzá przymusić go może: ále gdzie żadnego podeyzrzenia nie májz/ á Testámentnik go od vczynienia Inwentarzá dla jłufjnych á pewnych przyczyn vczyńił wolnego/ tám go y Vrząd do sjpráwy Inwentarzá przymusić nie może / ále jłufjnie wolny ma być od tego:y żaden tákiemu Opiekunowi zdrády/krádieży / łupiejstwa/ ofzukánia Sierot/ przyczytać nie może/ choć Inwentarzá nie uczyni. Wjzákże kiedy Testámentnik dwu ábo trzech Opiekunow táki postanowi/áby oni jámi jpolnie krom Vrządu dobrá iego popiáli/co też Inwentarzem názwano być może. Tám podług onego popijfu dziedzicom <8.> , kiedy dorofłá / sjpráwę jzáfunku onych dobr popijfánych dáć powinni dla uwiárowáania u ludzi / y onych Sierot podeyzrzenia / iáko o tym niżej. Tę rzec z jstrony wolności Opiekunow od Inwentarzá głébocy á ofstrego baczenia wykłádácze praw/ przegládáiąc pożytki Sierot / jszerzey rozbieráią / dokłádáiąc tego / gdzieby jię to pokazáło / żeby Testámentnik czyniąc Testáment/ <9.> nie był dla ciężkiej choroby zupełnego baczenia/ ábo to zá iáką omyłką y nieopátrznóścią uczynił/przyczyny jłufjney nie wważá

[hasła: inwentarz, opiekun, testamentnik, zdrada, kradzież, oszustwo]

[s. 26] wważáiąc/ iż to iejst przeciwko pożytkowi Sierot: tám ná Vrząd będzie należało/nic jię ná wolá Testámentnikowé nie ogládáiąc/ ále Opiekuná/ ábo Curatorá do czynienia Inwentarzá przymusić / zwłászczá iejliby o nich iákie podeyzrzenie było / iżeby z máietności Sierot ku pożytku jwemu co ukryli / ábo ukryć chcieli / ábo dobrá Sierot vtracáli. Táki tedy Vrząd zá tym obligiem / ná wolne pufzczenie Testámentnikowe z Inwentarzá pozwala/ z tá kondycyá/ *nifi testator aberrauerit, sine vlla causa, aut cum causa, sed insufficiente & illegitima.* Nákrátce tedy táki tę rzec Práwnicy zámykáią / gdzie Sędzia ábo Urząd obaczy/ iż to iejst ku jszkodzie Sierotom nie czynić Inwentarzá/nie pozwoli tego / iżeby go Opiekun czynić nie miał: Ale gdzieby rozumiał nic ku jszkodzie nie być Sierotom / tám jię wedle woley Testámentniká zachowa / y tám iuż Opiekun/ choć nie czyni Inwentarzá/ nie bywa

podeyrzány. <10.> Acz to więc niektorzy inácey rozumieią / y ták wywodzą mowią: Ieśli ten Opiekun/ktory czyni Inwentarz nie ieść podeyrzány w łupieſtwie/y w kradzieży/przez to iż vczyił Inwentarz/tedyć zábronienie Teſtámentnikowe/Opiekuná/ktory Inwentarzá nievdziała/ czyni w kradzieży/ y w oſzukániu podeyrzanego. Ten wywod od tám na mieyſce / gdzie ſpráwy práwie ſobie ſą

[haſła: sierota, pożytek, urząd, kurator, inwentarz, ſędzia, szkoda, opiekun]
[s. 27] bie ſą przeciwnie bez żadnego ſrzedku/ *vbi ſunt cōtraria immediata*, iáko mowią Philozophowie/*oppoſitum in oppoſito operatur, quod propoſitum in propoſito*. ále w tym wywodzie podawa ſię ſrzedek/to ieść wola Teſtámentnikowá/ *quae tollit materiam ſuſpicionis* : tedy ták z przeciwney rzeczy wywod / ku podeyrzeniu ná Opiekuná / ktory zá wolą Teſtámentnikową Inwentarzá nie vczyi / mieyſcá nie ma. <11.> Ieſzcze z ſtrony tego wolnego puſzczánie od Inwentarzá/ábo poſpolicie z ſtrony wſzelkiey rzeczy / z ktorey Teſtámentnik Opiekuná wolno puſzcza/tákiz inſzy práwnicy/ á nie zły / wywody rozdział czynią/ktorym wiele w tákim pytániu zádánie ábo zárzucenia (*obiecta*)zbić/ y wiele wátpliwoſci rozwiézać może. Iż kiedy Teſtámentnik Opiekuná z czego wolno puſzcza/tedy ono wolno puſzczenie/ábo sámemu tylko Teſtámentnikowi ieść ſzkodliwe/ á tám mieſce ma: Abo ſámemu tylko Dziedzicowi ábo obiemá ieść ſzkodliwe/tám mieyſcá nie ma : Abo żadnemu z nich nie ſzkodliwe/tám też mieyſce ma: ábo ieść wátpliwa rzecz/ktoremu z nich ieść ku ſzkodzie/ tám też mieyſce ma : gdyż podobieńſtwo wielkie to pokázuie/ iż Teſtámentnik nie vczyił tego Dziedzicowi ſwoiemu ku ſzkodzie/ y owſzem tę rzecz ku pożytku być rozumiał / ktora áby nie była czynioná / Teſtámentem zábronił / chcąc

[haſła: inwentarz, testametnik, opiekun, prawnik, szkoda, dziedzic]

[s. 28] chcąc aby tylko ſáme Sieroty wielkość ábo máłość dobr ſwey oyczyzny/ábo też ſámi Opiekunowie/ do roſtropnych lat Sierot dla iákiego oſobliwego pożytku ználi y wiedzieli.

<12.> Z ſtrony liczby piſzją/ iż żaden Opiekun ináczey od niey wolen być nie może/choćby go Tetſámentnik z niey wolno puſcił / áżby miánowicie znácznie/ áby ieey nie czynił / ná Tetſámenćie zábronił ták temi ſłowy : Niechcę áby Opiekunowie / moim dziedzicom z dobr moich liczbę czynili/ áni ich po ſmierći moiey inwentowáli ; co ácz Opiekunom ieść u ludzi ku wielkiey ſławie: wſzákże wedle Práwnikow do tego końca te pytánie ſtoſuią y ten zwyczaj pochwaláią/ gdzie choć Teſtámentnik Opiekuny do Inwentarzá wolno puſzcza / przecię dla pewnieyzſzego pożytku Sierot / y dla przyſłowia od potomnych/wſzytki dobrá po ſmierći Teſtámentniká Vrzędnie ſpiſuią : gdyż nie czynienia Inwentarzá ábo táká wolnoſć/ ieść Opiekunowi nieiákie otworzenie drogi/ pobudká á okno do złoſci/ *delinquendi incitamentum, fenestra ad nequitiam*. <13.> Drudzy ſię tą gadką báwić/áni ieey iáko poćiągłey ſkory roſćiągác niechcą/ zoſtáwuiąc to káżdemu mieyſcu ná woley/áby ſię ludzie w mieſćiech/we wſiách/ z ſtrony czynienia Inwentarzow/po ſmierći Teſtámentniká ták záchowáli/iáko

[haſła: sierota, testamentnik, prawnik, opiekun, inwentarz]

[s. 29] iáko onego mieyſcá zwyczaj / záchowanie / Wilkierz ábo Státut nieſie. *In repertoriis conficiendis, loci conſuetudo, vel ſtatutum, ſeruanda*.

Tu ſię zátym drugie pytánie podawa/ <14.> przy ktorych oſobách Inwentarz (áby był wáżny) ma być czyniony: ná to pytánie /rozmaitych Práwnikow rozmaíte ſą mniemánie. Iedni piſzą zá rzecz być potrzebną / áby tákie dobrá Sierotom należące

przy obliczności Sędziego / ábo Páná zwierzchnego były popiřáne. Drudzy rozumieią / iż dořýć przy řamym Piřárzu iáwnym przyřięgłym / ná to od Vrřędu pořtánowanym wedle zwyczáiu. Drudzy zaś rozumieią / iż przy bytności Sędziego /ábo Vrřędu iego iáwnych ořob przyřięgłych/ktorzy w řprawách rozřądku podług práwá czynią/ także řpołem y przy Piřárzu. Drudzy przy Piřárzu/ y dwu Przyřięźnikách. Niektorzy teř chcą/ áby przy Opiekunách Teřtámentem náznáczonych/ byli dwá ktorzy řą nawyřřzy Opiekunowie Sierot / iáko v nas řą pořpolicie Ráyce/ *řupremi omnium orphanorum & pupillorum Tutores, Prouiřores, Domini*. Niektorzy przy Piřárzu tylko iáwnym / krom Vrřędu innego. A potym ono inwentowánie / áby záraz ná Ratuřzu przed Rádą onře Piřarz okazał / y pod przyřięgą ná řwoy vrřąd vczynioną zeznał/iř podług práwá/zwykłym obyczá

[hasła: zwyczaj, wilkierz, statut, inwentarz, sierota]

[s. 30] obyczáiem ieřt vczynione/iř w onym Inwentarzu nic práwie nie opuřcił/ áni zámilczał co było piřáć potrebá : także áni przydał nic/ áni przypiřał co řię opuřcić godziło / ále wřzytko to cokolowiek do iego wiadomořci przyřřzło/ cále/ zupełnie krom wřzelkiego ochylánia popiřał : Wřzákře beřpieczniej / y wářniej Inwentarz przy obliczności Sędziego y Piřárzá bywa czyniony /dla Opiekunow y Curatorow/gdyby czego Inwentarzem Vrřędnym ku podpárciu řwoiey rzeczy przeciw kupcom/dłuźnikom y Credytorom dowodzić chćieli. <15.> Przeto w Krákwie zwyczaj ieřt/przy Podwoyćim przyřięgłym/ktory teř ieřt y Piřárzem/tákře y przy řługách Woytowiękich czynić Inwentarz: y táki Inwentarz iáko Vrřędny / wřzędý zá wářny bywa miány : <16.> iż Podwoyći w řprawách vrřędu řwoiego dwoię ořobę ná řobie trzyma/y Woytowięką/y Piřárską/ y ná oboy Vrřąd przyřięgę czyni /to ieřt y řprawiedliwie řądzić/ y řprawiedliwie piřáć. Iáka opátrność y pilność przy Inwentarzu ma być/y ktorego czářu czynić Inwentarz y inne rzeczy/ o Inwentarzách wedle Práwá Sářkiego Mágdeburķiego Mieyřkiego / dołóżyłem w pierwřzych Xięgách řwoich Porządku/foł: III.112. oprocz ludzi záchowuią / ácz nie po kářdym/ á moim zdániem

[hasła: obyczaj, inwentarz, opiekun, kurator, kupiec, dłużnik, Kraków, zwyczaj]

[s. 31] zdániem nieporządnie / czářem z vblizeniem Sierot / tym řpořobem. Tráfia řię gdy Kupiec <17.> chory czyni Teřtáment/ á pořpolicie tá řummá Teřtámentu iego bywa : Pánowie mili / iam winien/mnie teř winno/co wřzytko Regeřtrá/ á Cyrográphy po moiey řmierći pokařą : zá czym kiedy rzecz przyřdzie do Inwentarzá/tedy Opiekunowie przy Vrřędzie wyrzawřzy w Káncelláryey Kupieckiey kupę wielkich regeřtrow/by Kořćielnych Grádałow / także liřtow rozmáitych/miřyw/ auřcugow/ cyrográphow/kwitow/ y inych rozmáitych pápięrow z pieczęćiami / y bez pieczęći / po řtole / po łáwách / w řkrzyniách / w olmáryách / w řzufladách. etc. řkládáią ono wřzytko ná kupę/ zwłářřczá liřty/ oprocz regeřtrow/vchodząc ná ten czás wielkiey pracey w przegłádániu/ onę kupę w iedno zwięzuia/ábo do řkrzynki kłádą / ktorą vrřędnie dawáią zápieczętowáć/y nápiřzą ták w Inwentarzu/*Literae diuerřae, chyrographa, obligationes, quietationes , ex variis řeřumptae řeřeruculis , in vnum řunt compořitae, ligatae atque řigillo officii Aduocati řigillatae , ad reuiřionem D. Tutorum vel Exequutorum*. Potym řámi Exequutorowie / ono wřzytko powoli/kiedy chcą/zá dozwołeniem Vrřędowym/ zřzedřzy řię řpołem/ odpieczętuia / řámi y krom řadnego Vrřędnego miánowánie przegłádáią.

[hasła: sierota, kupiec, testament, inwentarz, registr, kwit]

[s. 32] dają. Taką sprawą niewiem jeśli kiedy Sierotom nie bywa iakie ubliżenie / gdy dwá Opiekunowie społem siedzą/á dla tęskności zá Sieroćine się pieniądze nájiają/ ieden potym z nich idzie ná przechádzkę/ á drugi pozostawszy/cyrográf przyaciółki może odłożyć ná stronę/ ábo się też obá ná co (jeśli są niepobożni) ku szkodzie Sierotom zowią. <18.> Lepšie dziśiejszych czasów u rzemieślników Testamenty / które zaraz stoją zá Inwentarze / kiedy Káczmarz / Rzeźnik / Piekarz/ y ini rzemieślnicy Testament czyniąc/wyznawiają tak: Pánowie mili/ tam w tej skrzyni trzy worki po stu złotych / w przykryzku sto we złoćie / w drugiej pięć set/ w trzeciej klejnoty takie / ceny tylo. etc. Item, ten mi winien tylo zá piwo / zá mięso/ zá chleb / do kuchni Krolewskiej/ á iam nie winien ieno tylo zá chmiel/zá woły/zá pszenicę/zá drwá/ z łáski Bożey więcej mnie winno/ y dziatki się mogą mieć dobrze/y stypę pánowie Opiekunowie dobrą sprawić mogą. <19.> A tak ku zabezpieczeniu temu nieporządkowi/ktory bywa przy Inwentarzu po śmierci Kupieckich ludzi/ przeciwna droga najlepsza / áby przy tymże Wrzędzie/ listy wszystkie były przeglądane/ zwłaszcza cyrográfy / ktoremi ludzie kupieccy nawięcej spraw swoich odprawiają / y ná nich wiele Sierotom należy / nie litując czasu y nakładu ná rzecz

[hasła: sierota, opiekun, inwentarz, testament, rzemieślnik, złoty]

[s. 33] rzecz potrzebną/ każdy cyrográf specyfikować w Inwentarzu krotko / *cum his circumstantiis*, temi słowy : *Chyrographum Petri N. super summam . florenorum centum , in personam Stanislai N. de data Crac. I. Ianuarii, 1605.* Także y inne wszystkie <20.> cyrográfy / które są Creditorom / y potomkom Sierotom / iako gotowe pieniądze. Także liczbą Regestrów niebożczykowych wiele ich / z pewnym ich okrzeczeniem/ábo opisaniem tym sposobem: *Regestrum in folio cum titulo tali, etiam foliorum centum, in quo summa perceptae talis : summa expositae talis. Item Regestrum in quarto cum titulo tali foliorum 50. &c.* Tak tedy różność Inwentarzów położywszy /ku náśladowaniu sposobu jeźliby się komu który podobał/przypominawszy też y zwyczaj miejśca/iakiego pospolicie <21.> przy Inwentarzach używają y zachowują / tego też dołożyć nie wádzi/iż dobrzy y baczni Opiekunowie po dojtátecznym vczynieniu á skończeniu Inwentarzá/ tak się sprawują. Długi naprzód wszystkie zmarłego/które są *vera & liquida debita*, iáwne/iáśne/nic nie wątpliwe / iako są przed Wrzędem zeznane / & *litteris obligatoriis super proprio aut haereditate per patrem illorum recognita & approbata: signáter si conditio superaddita est, quòd cum bonis illis facultatem habeant faciendi & dimittendi prout pro*

[hasła: cyrograf, inwentarz, zwyczaj, opiekun, dług]

[s. 34] ut probatur *Iur : Municip. art: 26. in Glossa.* ná które się quit nie pokazuje / z oney popisanej máiętności płacą: oprócz długów cyrográphowych/ z ktoremi więc do dziecinnych lat dla wątpliwości czekają / gdyż cyrográfy wielokróć po zapłáceniu <22.> u Creditorów bywają zátrzymane. Potym co máiętności zostanie / to Sierotom będzie należało/ z czego potym gdy dorostą/ábo jeśli pomrą/tedy onym którzy po nich spadek biorą/liczbę czynią/komu co z oney máiętności zapłáćili/ co ná ich potrzeby/żywności/wychowanie.etc.wydáli/co im też gotowemi pieniędzmi vrobili/ábo wiele płátu od nich do tego czasu przyjęli/ o czym będzie niżej w drugim Tytule tych Książ A tak z położenia wyższej opisánego w tym Rozdziale ku przestrodze Opiekunom y Curatorom / to się nawięcej zámyka / iż niedość jest po śmierci Testamentniká/ábo rodziców Sieroćinych / iákikolwiek vczynić Inwentarz/ ále słuszny/

śprawiedliwy/dośćtatecznego krom ofszukania Sierot/Creditorow. Przeto ją opijáne cząfy czynienia Inwentarzow/ y przed ktoremi ofjobami ma być czyniony Inwentarz/ wypijáne winy / karania / o fałszywy Inwentarz.etc. aby te rzeczy Opiekunom ku wwiárowaniu fzkody fwoiey / y wfzelkiey niebeśpieczności/náuką/vpomnieniem/á przeftrogą były/aby onym od lu

[hasła: dług, cyrograf, sierota, spadek, pieniądze, inwentarz, przestroga]

[s. 35] od ludzi kupieckich y od inych Creditorow / po śmierci Teftamentniká / o Inwentarz fłufznie á fprawiedliwie vczyniony/cála zupełna wiára była dána/ku czemu iejzcie niektóre położenia w drugich Rozdziałech tego pierwszego Tytułu fłużą.

Czynią też Inwentarze nie tylko Opiekunowie <23.> po śmierci Teftamentniká / ále gdzie Opiekunow nie máfz / Wdowá pozofłála po zmárłym mężu/ <24.> czyni ábo fámá *per Tutore*,ábo z Opiekuny od Urzędu dánemi/& *hoc propter heredes minorēnes*,dla dzieci fwych lat nie máiących / z ftrony ich oyczyny w dobrách ruchomych/aby potym od fwoich dzieci gdy dorofłá/ábo od zięciow ieśli dziewczki ją trudności nie miałá:gdyz oná w máiętności mężowey więcej nic nie ma ieno wiáno/ábo iáko niekiedy ieft obyczaj trzecią część dobr mężowych/ieśli jię fpołem dorobili/ ábo połowicę/ieśli fpołem kupili. Mąż po śmierci Zeniney nie czyni Inwentarzá : , <25.> bo wfzytká ruchoma máiętność/ktorą Zoná do niego wniofłá/ábo on też do niey/iego ieft právem dziedzicznym/ ktora mu wolno obroćić po fwey myśli iáko chce/okrom gerády/dla vwárowania trudności od bliżfzey zeniney / ábo od włafnych dzieci/ktore y z oycem po ich mátce gerádę ábo fzczebrzuch/ktorymkolwiek imieniem może być miá

[hasła: kupiec, inwentarz, opiekun, wdowa, dziecko, zięć, mąż, gerada]

[s. 36] być miánowany/wedle Wilkierzá Miáfłá Krák:Bierze. A gerádá/co wedle Prává zowá/iáko jię około niey fprawowác / naydziefz w moim Porządku/y w Tytulech fzeroko opisano. <26.> Czyni też Inwentarz y Dziedzic látá máiący/*propter coheredes minorenes*, będąc im przyrodzonym Opiekunem/ dla vwárowania trudności/o dobrá oyczyfte/ábo máćierzyńkie. <27.> A gdzie jię tráfí komu bez Teftamentu zemrzeć / bez potomftwá/ bez przyiációł/ieśli był człowiek máiętny/tedy fługá iego zaráz fkoro po śmierci páná fwego / ábo towárzyfz zmárłego záchowany / ábo też ktorykolwiek w onym domu miefzkáiący / chcáli wyść trudności á podeyrzenia po zmárłym/máią Vrzędowi śmierć onego człowieká oznaymić/ aby dobrá iego zápieczętowaniem/ wárownym zámknieniem/ y pilną ftrażá opátrzone/ były w pokoju dotąd / áż jię iáki przyiáciel zmárłego ozowie / ábo *fi/cus* opátrzy. Bo gdzie więc tego nie uczynią/ wiadoma rzecz ieft iż nie bywáią bez trudności wielkiey/ bez fzkody / bez złego mniemánia. Bá y zá dworem częfto jię przeiezdżác mufzá/gdy iuż takie dobrá po człowieku bez potomftwá / bez przyiációł blijkich zmárłym/*ad fi/cum* należą

Pierwfze

[hasła: wilkierz, Kraków, inwentarz, dziedzic, opiekun, testament, szkoda]

[s. 37] Pierwszego Tytułu,
Capitulum Piąte,
Te rzeczy zámyka w fobie.

1. Opiekunowie ieři powinni wfzytkich Creditorow zmárłego do Inwentarzá przyzwác/

także Curatorowie/ y Wdowá po mężu.

2. Dziedzic czyniący Inwentarz/ieśli winien Creditory przyzwąć do niego.
3. Mátká moželi być opiekálniczką dzieć swoich/ y dobr ich/także stára mátká.etc.
4. Wola Teštamentniká o postánowieniu Opiekunow iešt ważniejszy nad inšze.
5. Dłużnik y wierzyciel Teštamentnikow/Opiekunámi być nie mogą/przyczyny tego.
6. Mátki do Opieki nie máią być przymufzone.
7. Mátká ieśli dla nierządneho życia/od opieki odpada.
8. Mátek Opiekálniczek powinność.
9. Mátká zá wtorego mężá idąca / Opiekę tráci / powinność iej / iáko jię z opieki wypráwić ma / sposób takich mátek zá wtorego mężá idących / y mężow powtore w małżeństwo wstępujących / ku dziećtom pierwszego małżeństwa powinność.
10. Podeyżrzána niewiásta w opiece/ktora zá wtorego mężá idzie : nie tak mąż podeyżrzány / ktory wtórą żonę poymuie.
11. Niewieście słowa lekkie / státeczniejszy mejškie.
12. Obyczaj w obcych kráinách Wdowcá powtore jię żeniącego/ y Wdowy zá drugiego mężá idącey.
13. Mąż moželi być fwey żony Opiekunem/ á iáko.
14. Mátká[s. 38] Mátká dziećinne dobrá/ktore w opiece ma/ winná uiścić o dochowanie ich w cále/ y iáko ich używać może.
15. Mátká będąc Opiekálniczką/dobr dziećinných vżywać może/ iej powinność przytym.
16. Powinność Opiekunow przeciw mátcie / ktora nie obmyśla potrzeb Sierotom/vżywájąc ich dobr.
17. Opiekunowie Sierotom máią być iáko oycowie/iáko ich opátrować.
18. Sioštrá Sieroćiná/ ktoraby bylá od inšzego oycá/nie ma być posážona.
19. Opiekun z dobr Sieroćiných nic nikomu dárować nie może / długi pláćić bącznie.
20. Mátká zá wtorego mężá idąca / gdyby iej rychło vmárł/žozeli przyść do Opieki dzieći pierwszego mężá.
21. Mátká bogátjša cnotliwa/ do opieki bližjša / niż vbodzy powinni.
22. Przy Inwentarzu co popisować.
23. Inwentarz według obyczáiu kráiny czynić.
24. Po uczynieniu Inwentarzá do dáley czynić.
25. Iákie dobrá Opiekun po žkończeniu opieki oddać winien.
26. Przedawanie dobr Sieroćintch iákie bywa w innych kráinách.
27. Pieniádze Sierot ležące / z przedánia dobr nábyte/ ná co obráćć.

<1.> Co iejšcze ma być obaczono:ieśli Opiekunowie y Curatorowie / y Wdowá po mężu/ do Inwentarzá ktory czynią/powinni przyzywáć Creditorow/to iešt oných [s. 39] oných ožob/ ktore zmárłemu Teštamentnikowi pieniędzy swoich wierzyli/áby jámi tego doirzeli y doználi/ieśli po zmárłym ich dłużniku/iákie dobrá pozostály/ ktoremiby swoich długow zaplátę otrzymáć mogli: Ná to pytanie pijšą vczeni w Právie / zgadzájąc jięa w tym niemal wšzyšcy / iż Creditorow do Inwentarzá przypozywáć nie potrebá. Abowiem takim Opiekunom choć Teštamentowym/choť z Vržedu dánym/ zupełná wiára bywa dána / gdyż Urząd ábo Teštamentnik/ wiedzą kogo ná to wyřadzáią / y komu tego wierzą / iż oni wšzytkie dobrá po zmárłym zupełnie y dořtátecznie

popiŝą / gdyż też onym nic ná tym nie należy/ áby dla nie záplácenia dłuŝow zmárlego/ iákich rzeczy táic mieli : y owŝzem ŝyczác zmárlemu duŝznego zbáwienią/ ŝtárác ŝię o to będą iáko napilniey być może / áby dłuŝi zmárlego wŝytki poplácone były / boiác ŝię o duŝę iego / zá onemi ŝłowy/ktore powiedziano : *Non exhibis hinc, donec reddideris ad minimum quadrantem. Item onego: Peccatum non dimittitur, niŝi ablatum reŝtituatur.* nie zákriją nic. Wŝzákte o dziedzicu <2.> doróŝłym / ktory *propter cohaereditate minores* czyni Inwentarz/ináczey ŝądzą ták rozumiejąc/ iż dziedzic pierwey niŝ záczenie czynić Inwentarz/winien wezwáć/ábo też pozwáć wŝytki Creditory/dla ro

[hasła: testamentnik, pieniądze, dłuŝ, inwentarz, dziedzic]

[s. 40] dla rozmáitych poŝytkow / ktore zá vczynieniem Inwentarzá idą/w Práwiey tu wyŝŝey opiŝáne: ktorey powinności / te przyczyny dáią / iż ŝię ná dziedzicá proŝtaká ábo náŝbyt mądrego tego domyŝláią/iŝe on ŝyczác ŝobie wiécey/niŝli ŝpołem dziedzicom ŝwoim/ á niŝ też Creditorom/ rychley czego ku poŝytkowi ŝwemu zátaí/ á niŝ ku zápláceniu á oddáníu co czyie ieŝt/zupełnie popiŝe/ z vblíženiem Creditorow. Ale to ŝię z ŝtrony dziedzicá v nas nie záchowuie / áby Opiekunem będąc/ potym dziedzicem przyrodzonym/Creditorow do Inwentarzá przyzywáć miał / iuŝ y dziedzicowi ieno czáŝu podług práwá opiŝanego/przy Vrzędzie przyŝięgłym czyni Inwentarz/bywa o cáłoŝci Inwentarzá wiárá dána/zwláŝczá gdy záraz po ŝkonáníu zmárlego/dobrą iego vrzędnie da popieczétowáć. Leczby y to z drogi nic nie było/ gdyby Creditorow do Inwentarzá/*propter tollendas varias ŝuŝpiciones* przyzwał/czego y Vrząd dopuŝci/iáko y káŝdego inego poŝtępku/ ktory ŝobie kto wedle práwá rozumie być pomocny / nie broni. <3.> Tu ŝię drugie podawa pytánie:ieŝli mátká dziatki ŝwoich/ ták ŝynow iáko y corek/ y dobr ich opiekę przyiác może. Ná to vczeni w Práwie ták piŝą: iż żadna niewiáŝtá / tákte áni mátká wláŝna / áni ŝtára mátká/ wedle dawnych praw opiekálniczká mi być

[hasła: inwentarz, dziedzic, opiekun, urząd, opieczetowanie, matka, niewiasta]

[s. 41] mi być nie mogą/ábowiem ten urząd mężom wláŝnie/ á nie białyngłowom náleŝy. *Tutelam administrare virile munus eŝt.* Wŝzákte gdzieby mátká od Krolá ábo od ŝwego zwierzchniego Páná/opieki žádałá/á to otrzymáłá / tám opiekálniczká być może / kromia przyzwolenia ábo potwierdzenia niŝŝzego Vrzędu:ábowiem przywilej zwierzchniego Páná/ktory wŝytkim wláda/wáŝnieyŝy ieŝt : ále y według praw poŝpolitych poŝlednieyŝych/mátká wláŝna/y ŝtára mátká dziatki ŝwoich y dobr ich mogą być opiekálniczkámi / kromia vproŝzenia opieki od zwierzchniego Páná / y przed Opiekuny z Vrzędu dánymi przodek máią. Bo oni zá náturą mácierzyńŝką przeciw dziatkom ŝwoim w oŝzukáníu ták iáko inne oŝoby / nie ŝą podeyŝrzáne.Wŝzákte przed temi Opiekuny/ ktorzy <4.> Teŝtámentem bywáią náznáczeni/przodku nie máią: Ábowiem wola Teŝtámentniká nád wŝyŝtkie ieŝt wáŝnieyŝa / y ma być wypełniona: *Defuncti teŝtatoris voluntas, omnibus praeponenda.* Przeto <5.> dłuŝnik / ktory zmárlemu Teŝtámentnikowi dłuŝ iáki winien /ábo Creditor ktoremu Teŝtámentnik zoŝtał dłuŝen /opiekunámi być nie mogą: ábowiem oni máiąc wŝytkę máiętnoŝć Sierot/wŝyŝtki ich práwá/ wŝyŝtkie zapiŝy/ cyrográphy/ ŝpiŝki dłuŝow wŝyŝtki w mocy ŝwey / będąc ich ŝtroŝmi/

[hasła: urząd, białogłowa, opieka, przywilej, prawo, matka, testamentnik, dłuŝ]

[s. 42] ŝtroŝmi/łatwie Sieroty oŝzukáć mogą:to ieŝt wyznánie zapláty dłuŝu

podrzucić/ábo cyrográphy długow Tejtámentnikowych nie zápláconych przeiąć y pokryć:w czym mátki nie bywáią podeyzrzáne/ choćby też dziatkom Sierotom swoim co dłużne były:przeto opiekálniczkámi być mogą. Do czego im one sentenciey drogi nie zawieráią/áni im przekazáią/które są w Práwie opisać: *Matres nō habent filios suos in potestate. Item : filius non matris, sed patris familiam sequitur.* Bo takie práwá exceptią/ to iejt wymówkę ábo wyięcie máią/poniewáz mátká/ ábo y stára mátká/ synow swoich y dobr ich/opiekálniczkámi być mogą / także y wszelkie stáranie o nich/ y opátrowanie dobr ich/ná sobie nieść: *Curatrices esse possunt ; quandoquidem tutrices esse, tutelamque; liberorum suorum suscipere possunt.* Wszakże <6.> mátká/y stára mátká do opieki przymuszáne być nie máią/ rozkázáć im tego Vrzád nie może / tylko ktoraby to ná się dobrowolnie przyiąć chćiałá/ co słowá ku temu w práwie opisać(*permittimus non praecipimus*)pokázuią. <7.> Ale przy takiej opiece mácierzyńskie / y przy opátrowaniu dzietek y dobr swoich/wátpliwość się tá podáie. Gdzieby mátká niepoczćiwu/sprofný á wżeteczny żywot wiodlá/śmotnie żyłá/ móżeli być opiekálniczká : ábo będąc pierwey opiekál

[hasła: sierota, oszustwo, dług, opiekálniczka, matka, żywot]

[s. 43] opiekálniczká / iejli przez taki sprofný żywot od opieki odpada: Ná co tá iejt odpowiedź: Iż taka mátká żadnym obyczáiem do opieki przypuszczona być nie ma. A iejliby opiekálniczká byłá/ opieká iej ma być przez Vrzád odięta: ábowiem wżeteczne mátki/sprośnie żywiące/wiele dzieciom swoim utrácić mogą/ nie tylko przez takie życie / ále y przez obiáwienie táiemnic mężá zmarłego gámratom swoim : w czym y mátki wdowy powtore zá mąż idące/ bárzo są podeyzrzáne w obiáwieniu táiemnic á spraw pierwszego mężá/ wtoremu mężowi/ z ośławieniem uczćiwey pámiátki pierwszego mężá. Przeto takie mátki wdowy / nie tylko zá wtorego mężá idące/ ále choćby też konkubiná/ to iejt náłożnicá iednego tylko byłá/tedy iáko podeyzrzáne y niegodne/*suspectae&indigne*, od opieki odpadáią. Dla tego <8.> Vrzád / y powinowáci zmarłego/ná takie opiekálniczki/pilne baczenie mieć máią/iáko żywą / czym się bawią/ iejli Sierotom co vtracáią:bo wedle Práwá o dług ktoryby z opieki niepewny uczyniły/ábo same z opieki dłużne były/ do więzienia mogą być dáne. Które tedy mátki / ábo stáre mátki opiekę słusznie á porządnie przymuią/tákże iáko ini opiekunowie/Inwentarz uczynić powinne:który uczyniwszy/iuż władza oney opieki/długi Tejtámentnikowe wyćiągáć/ z nich kwi

[hasła: opiekálniczka, tajemnica, náłożnica, urząd, sierota, inwentarz]

[s. 44] nich kwitowác/długi istotne pewne/okazáć/plácić /y wszystkie sprawy opiekuńskie odpráwować będą mogły. potym też o długi z opieki idące/ktoreby same uczyniły Sierotom dorosłym / odpowiadać będą powinne. Wszakże im Práwá nie iáką folgę czynią / áby one iáko mdleysze naczynie do tego tylo iáko sprostać mogą/wiedzione y przymuszone Były: á gdzieby czemu zdołáć niemogły/ áby ráczy onym opieká odięta/á godnym mężom zlecona byłá. <9.> Gdzieby też mátká/przyiawszy dzietek swoich opiekę po pierwszym mężu/zá wtorego mężá szlá/záraz opiekę puścić powinna/ á innego Opiekuná ná swoim mieyscu Vrzędnie postánowić/ktoremu pierwey/ niż z wtorym mężem małżeństwo skończy / z opieki liczbę uczynić/ y długi wierzone poplácić winná : ku ktorej liczbie / y ku zapláćie długow/máieatność wtorego męża/gdzie by przed małżeństwem wtorego mężá liczby nie uczyniła/w zakład ábo w záfántowanie przychodzi. <10.> Abowiem práwá taką

niewiaſtę bárzo zá podeyzrzáną máią / iż oná dziatki od pierwszego mężá z ich oyczyny dla wtorego mężá práwie żywo łupić będzie. o czym w Práwie ludzie biegli/iáko z iáwnego doſwiádczenia ták piſzą : Kiedy Wdowá máiąc dzieci z pierwszym mężem idzie zá wtorego mężá/ oſtro przeyzrzy / pilnując więcey áby mu

[hasła: długi, sierota, mąż, opieka, małżeństwo, niewiasta, wdowa]

[s. 45] áby mu ſię we wſzytkim przypodobála: á ná dziatki od pierwszego mężá żadnego baczenia nie ma. A druga bywa tákiey náтуры / iż y dzieci wtorego mężá/ od pierwszej żony/ ieſli ná nie przydzie nie rádá widzi/ biie/ tłucze/ depce/ y przy oycu onych dziatek ſwoim mężu : á w niebytności mężá/ tám ie dopiero częſtuie/ iáko piekielna iádowita furia/ zákázuiąc ieſzcze groźno/ áby pod zábićiem/ przed oycem nie powiádały. co ſię wždy w mężách/ktorzy powtore w małżeństwo wſtępią / nie ták náyduie : chocia częſem żoná pierwszemu mężowi z gniewu ták mowi: Kiedy żoná mężowi vmrze/ á drugą poymie/iuż od dzieci pierwszej żony olſnie;to ſię w mátkách powtore zá mąż idących więcey náyduie / iż rychley od dzieci ſwoich pierwszego mężá/niz mąż od dzieci pierwszej żony/olſnie. <11.> Niewieſcie bowiem ſpráwy záwždy ſą lekczeýſze / nie ták ſtałe/nie ták ſtáteczne/iáko męskie: *varium enim & mutabile foemina*. więcey ſię záwždy do tego co áffekt ábo námiętność pokázuie ſklániáią / á niz do tego do czego rozum wiedzie. Do czego ſię y ſáme nieiáko znáią gdy co ſtátecznie iákoby zá iſtą prawdę powiedzieć chcą / one ſtáteczność ſwoię ták omawiaią : choćiamći ia białogłową.etc. wždy mąż będąc oycem dziatek / w iákimkolwiek ſtanie będzie / wſzelką rzecz z przyrodzoney miłości oy

[hasła: dzieci, mąż, żona, niewiasta, białogłowa, groźba]

[s. 46] ſci oycowſkiey lepiey obacza y vważa / rozumem ſię ſpráwuiąc: ábowiem ieſli przyiaciel przyiaćielowi pożytku/ſzczęſcia y wſzego dobrego życzy/dáleko więcey oćiec dziatkom ſwoim wſzego dobrego będzie życzył/iże nie májz żadney miłości ábo chęci obcey wietſzey / ktoraby miłość oycowſką przewyzſzać miála. Dla tego tedy práw zá tákiemi białyhgłow námiętnoſćiami/ mátcie zá wtorego mężá idącey/ opiekę odeymuią. A czći to też y o mężu/ ktory ſię powtore żeni/niektorzy rozumieą/iż opiekę ſynow y corek ſwoich tráci/nie ináczey/ieno iáko y mátká/ktora zá wtorego mężá idzie/zwłáſzczá gdy przyiaćiele/utrátneho obaczá: ále to zámknienie więcey / y potężniey ná białogłowy powtore zá mąż idące / á niz ná męze powtore ſię żeniące/obracáią y mocno kieruią. <12.> Aby ſię tedy wſzelkiey zdrádzie y oſzukániu dziatek/ ták z ſtrony oycá pozostáłego/iáko y z ſtrony mátki pozostáley / przed ich wtorym małżeństwem w čás zábieżało : Zágrodzono to w inych kráinách w mieſćiech porzádných tákim práwem y vchwałą poſpolitą/ áby áni mąż po ſmierci pierwszej żony nie pierwey ſię drugą żenił/áni żoná po ſmierci pierwszego mężá/nie pierwey zá drugiego ſzła : áżby wſzytki dobrá żoná po ſmierci mężowey / tákże mąż po ſmierci żeniney/z domu zmárłego zebráli y Inwentarz ich vczynili: á uczyniwſzy/áby to Wrzędowi pokazáli/y te

[hasła: miłość ojcowska, mąż, opieka, córka, syn, zdrada, małżeństwo]

[s. 47] li/y tego przyſięgą potwierdzili/iż to ták á nie inák ſię náyduie / ieno iáko Inwentarz vczyniony pokaże. Potym áby dziatkom ſwoim Opiekuny vrzędnie poſtánowali / uczyniwſzy ſłuſzny rozdział pozostáley máiętności zmárłego ábo zmárley/ co dziatkom / co też wdowcowi ábo wdowie pozostáłym/wedle práwá będzie należało/cząſtkę iedną przy ſobie záchowawſzy/á drugą częſtkę Opiekunom

dziecińnym przysięgłym oddawszy/ porównając też sobą społem *credita, debita*, liczbę śtateczną wżysjtkiego Opiekunom pierwey wczynić/dobrá Sierot ku ich száfowaniu y pomnażaniu zupełnie oddać. Náostátek się z nimi przyiaćieljkie rozstát / toż w ten czas po tákiey spráwie/ ták skończoney/ godzi się mężowi po śmierci pierwszey żony drugą poiąć/ábo żenie po śmierci pierwszego mężá / zá drugiego mężá iść: ináczey nic/pod pewną włożoną pieniężną winą/y drugą winą ábo karaniem / według wynálazku Vrzędu/gdzieby się ktore z nich według tego práwá nie záchowáło/ *poena arbitraria*. <13.> Tu przytym pytanie może być tákie : Jeśli mąż swey żony może być Opiekunem ábo nie: Ná to pytanie tá iejt odpowiedz według práwá : Iż nie może być Opiekunem. Przyczyná do tego iejt gotowa:ábowiem iejliby mąż co zle rządził/ábo spráwował/żoná dla chęci

[hasła: inwentarz, opiekun, wdowa, wdowiec, wina, mąż, żona]

[s. 48] chęci małżeńjkiey odpuściłaby to łatwie mężowi/á ták iey y dzieciom iey szkodá / á to co szkodę niešie / nie ma być dopuszczano. Wszákże według práwá Mágdeburjkiego / y według zwyczáiu miajt wżysjtkich/żona iejt y ma być pod rządem y opieką mężową : *Conſuetudo enim habet vim legis*: Práwo też Mieyjkie opiewa/iż mąż skoro żonę w stan ś.małżeńjki poymie/záraz iejt iey Opiekunem.S. S. lib : I. art : 45. & art : 31. *Iure Munic* : art: 26. *Vir copulatus uxori, omnia eius bona accipit in suam tutelam.intellige tamen de bonis immobilibus & dotatio : quia mobilia ipſo Iure vſurpat ſibi*. O tym długo się báwić szkodá : gdyż iáſne práwo y zwyczaj uczy/iż mąż żony swey iejt y ma być Opiekunem: á ia tylko te rzeczy/ktore są więtsze y oſobliwsze/ y ktore się zdádzą być napotrzebniejszye/prowadzić y pijáć wmyśliłem. <14.> Mátká ktora ma być pod rządem swoim dobrá ruchome Sierot nieletnych dzieci swoich/powinná uiścić/áby ie w cále dochowála / ktorych dobr vżywać może wedle zwyczáiu/ále ták żeby z onego vżywánia/ wżysjkie potrzeby dziatkom swoim Sierotom obmyśláła / onych żywiła/ ná vczciwe ie náuki dawála/ábo w rzemieřło / ták iákoby z przyiaćioły Sierot wyrozumiała/áby w tey mierze bácznie/nic vpornie nie uczyniła/coby było przeciwno ich

[hasła: małżeństwo, prawo magdeburskie, żona, mąż, opieka, zwyczaj]

[s. 49] ko ich przyrodzeniu/według oney godney pámięci powieści Horácyuſowey : *Tu nihil inuita dices faciesſe Minerua* : á nie będzieli dobry dziecińnych używála / nie będzie też żadnych brzemion z nich odpráwiać powinna. <16.> A gdzieby więc mátká ábo oćiec zápámiećáli/ ábo dobrowolnie powinności swoiey ktorey zániedbáli/to iejt iejliby dobr Sieroćinych w cále nie záchowáli/ nie strzegli / áżby Sieroty do lat rořtropnych przyřzły / áleby ich dobrá rořprařzáli/vtracáli/potrzeb im/iákoby máiętność zniořlá/nie dodawáli/ proznováć im dopuřzczáli / w rzemieřło nie dáli / według Opiekunow y Curatorow/ ábo powinny rady : tedy Opiekunowie y Curatorowie w tákowym przypadku ono używanie dobr Sieroćinych w swoie opátrzenie wziąć mogá / z ktorych się mátká ábo oćiec weselili : ábo iejliby Opiekunowie do tego się nie mieli/ mogá mátkę ábo oycá przez spráwiedliwoć przymusić ku oddaniu tych rzeczy/zá ktoremiby Sieroty poczciwie były wychowane/ná náuki/ábo ná rzemieřło/według ich dowćipu były dawáne : y mogá ich z vrzędu swego Opiekunjkiego do řádu pozwáć/ y onych o ich niedbáłoć obzáłowáć / według ktorego obzáłowánia Vrząd rodzicowi karanie řłufzne ták iákoby się będzie zdáło według zařlugi náznáczy / pořtánowi/ y do

[hasła: matka, ojciec, dobra, opiekun, kurator, dobra, sąd, kara]

[s. 50] y do lepszego rządu y więźszej pilności ich obowiązże. <17.> Tákci więc Opiekun powinność oycowską po sobie pokaże/ iż nie iáko Opiekun / ále iáko oćiec właŕny Sierotom będzie/ gdy ták wrzędu ſwego godnie używáć będzie/ktory ſię nie tylko ná máiętność Sierot/ále y ná opátrzenie ich (iákoby ſię w dobrych obyczáiach pomnażáli / poczcíwie ná ſwiećie żyli/y ná opátrzenie ich zdrowia/wſciága : ktemu też zapłátę náuczycielom vczcíwá/według máiętności oyczyzny Sierot/y według godności przyiaćioł poſtánowi y náznáczy ; y owſzem y imeniem Sierot / ſługom ich podárki częſem będzie ofiárowá/y powinien ieſliby to nie było ku ſzkodzie Sierotom. <18.> Sioſtry Sieroćiney/ktoraby byłá od inſzego oycá / poſjáżyć nie będzie/choćby zá mąż ináczey nie moglá być dána:w płáceniu też długow ábo czego inego ma być bácznym / áby komu co nie ieſt powinno nie płáćić. Nádto/podárku wejſelnego mátcie Sieroty poſyłać nie ma. Wſzákże ſioſtrom/rzeczy do żywności potrzebne obmyſláć może / zwláſzczá ieſli ſámá ſiebie opátrzyć á żywić nie może. <19.> Opiekun też z Sieroćinych dobr nikomu dárowáć nie może / krom pewney nádzieie więźszego pożytku/ ábo bez wymowki iákiey poczcíwey : bo tákie dárowánie utrátą może być názwáne / á Opiekun

[hasła: opiekun, ojciec, sierota, urząd, majątność, sierota, szkoda, dług]

[s. 51] Opiekun Sierotom nic vtráćić nie może: możeć w pewnych przypadkách dárowáć/ ále potrzebá áby to było zá wiadomoſćią á dekretem Sędziego/ktorego dekret ieſt ſpráwiedliwa wymowka ſpráwy kaŕdemu Opiekunowi:*Quicquid enim Iudex decreuerit, rectè tutor feciſſe praeſumitur.* <20.> Tu ſię też podawa pytanie potrzebne. Ieſli mátká po wtorym małżeńſtwie/ ktoreby rychło wtory mąż vmárl/możeli záſ ſynow z pierwſzego małżeńſtwá národzonych ná ſię Opiekę przyiać/y przyiętá kończyć: Ná to gotowa odpowiedź. Iż nie może przyiać : ábowiem ſkoro mátká zá drugiego mężá ſzlá / záraz od wrzędu Opiekuńſkiego odpádlá / y ieſt odſádzoná/á nie trzebá mieć ná to baczenia iáko długo zá wtorym mężem mieſzkáła: ále tylko/ieſli zá wtorego mężá ſzlá:ábowiem ſkoro ſię wtoremu oddáła / wnet tegoż częſu przywiley opieki utráciła / ktory ieſt przywrocony być nie może. Drugie ſię pytanie podawa ku teſze rzeczy ſłużące: . <21.> Ieſliby tá mátká po wtorym małżeńſtwie byłá máiętna z pierwſzego małżeńſtwá / á Stryowie po oycu onych Sierot byliby bárzo ubodzy/y owſzem ieſliby ſię po nich zły żywot pokázował/á byliby k temu w wiernoſći podeyźrzeni / coſ tu czynić wedle Práwá : Możeli w tey mierze mátká bogáćſza/ y cnotliwſza/odrzućiwſzy ná ſtronę vbogie

[hasła: opiekun, sierota, darowizna, małżeństwo, matka, podejrzenie]

[s. 52] vbogie y podeyřzáne powinne/opiekę ſwych dzieći záſię przyiać w tákim przypadku:ia ták rozumiem/ áby y mátká/ y powinni podeyřzeni opuſzczeni byli/á Sędzia może ſię pytać/y owſzem potrzebá áby ſię wywiádował o iákich dobrych mężách/cnotliwych/wiernych/y dobrego ſumnienia/ ktorymby tych Sierot opiekę y pracą zlećić. *Paupertas enim omnis, ſemper ſuſpecta habetur* : wſzákże ieſliby mátká doſtáteczne rękoiemſtwo vczyniła/przyſięgłaby / y obowiázála ſię dziátek ſwoich pożytku przeſtrzegáć / záprawdę w tákim przypadku mátká ſłużnieby przełożona być miála/ y przodek mieć do opieki przed inſzemi powinnemi/áby byłá opiekálniczká choć nieprzyrodzoná/ ále w tey mierze przypádlá opieká/iáko mówią : *Non naturali, ſed accidentalitutela.* <22.> O Inwentarzách ácz ſię pierwey doſyć piſáło / tu ſię też zá temi opiekámi zdáło nieco przypomnieć / áby Opiekunowie dla wwiárowánia podeyřzenia y

ożukania Sierot/dobrá ich/y dorosłych zá čásém/nie poginęły/Inwentarz vczynili/ wżytki rzeczy od málá do wiela ſpiſáli/ábo Vrzád przy ich obecnoſci ná ich żądanie popiſał / wiele czego ieſt : wiele ćwiertni zboża/ wiele pſzenice/ wiele owſá/ wiele winnic/ wiele Beczek winá/ wiele młynow/ wiele dochodow/iáko wiele gotowych odliczonych pieniędzy: kołdry/

[hasła: opieka, sędzia, rękojemstwo, inwentarz, urząd]

[s. 53] kołdry/przeſcierádłá/ poduſzki/ pierzyny/ woły/ wieprze/ proſiętá/ owce/ ſtopy/ ręczniki/ chuſtki/ obruſy/ miedź/ moſiádz/ kubki ſrebrne/ pierſcienie złote/ ſtoły/ y ine rzeczy/ ktoreby w máiętnoſci Sierot náleżone były/ popiſać wżytki : y ma ſię táż Opiekun opowiedzieć / y oſwiádczyć przy Vrzędzie/ coby potym do wiadomoſci iego przyſzło/ iże wżytkie rzeczy y káżdego z oſobná obiáwić/odemknąć/ y okázáć chce/ o onych ſię pilnie wywiádownąć/ y do tego Inwentarzá dáć przypiſáć.

<23.> Ale iż formá y kſztałt Inwentarzá czynienia rozmáicie / iáko w ktorey kráinie ábo w mieſcie obyczaj nieſie/ bywa záchowan/nie może być pewna formá opiſána / káżdy ma záchowác ſwego mieyſcá/ſwoiey oyczyzny zwyczaj y formę : *à ſtylo enim & antiqua practica, nunquam eſt recedendum.* <24.> Po vczynieniu Inwentarzá / y przed przyięciem opieki/ma być wżytkich rzeczy ruchomych ſzáunek/ á ſtoiącego imienia naiem przez ludzi pobożne/cnotliwe / y ná to przyſięgłe / ktorych Vrzád do tego ma wziąć / y ná nich to ſkázać y poſtánowić / náwięcey dla tey przyczyny/ áby Opiekunowie y rzędzićiele /ábo ſprawcy/ Curatorowie/nád miánowaną ſummę koſztu ſpiſanych rzeczy/ábo nád naiem uczyniony/nie byli powinni odpowiádać/áby też wżytko porządnie ſzło. <25.> A ták zá tym kſztałtem y porzą

[hasła: majątek, sierota, opiekun, zwyczaj, najem]

[s. 54] y porządkiem/ ieſli ſię ták będzie wſprawowało / pokaże ſię oboiey ſtony / ták Opiekuná y rzędzićielá/ iáko y Sierot wielki pożytek y beſpiecznoſć : to ieſt / iż po dokończeniu opieki żaden od opiekunow więcey/ áni więſzych rzeczy nie może ſię upominąć/ iedno iáko popiſano/ y iáko im według ſzáunku oddano/Sieroty też w ſwoich dobrách nie będą nic vſzkodzeni. Aczkołwiek tu v nas tego obyczáiu około ſzácowania rzeczy ruchomych nie záchowuią / wyiáwſzy by ſię zá długoſcią čásu niektóre pokázić mogły / iáko ſá futrá/ſzáty / kołdry/ etc. tedy więc ſzácuia / y przedaią. Doſyć ná tym kiedy wedle Inwentarzá Sierotom dorosłym rzeczy popiſáne w cále oddádzą pod liczbą. <26.> W inſzych kráinach táka ieſt oſtra ſpráwá około tego/iż te rzeczy ná iáwnym poſpolitym mieyſcu wykłádaią/ ſzácuia/ przedawaią ktoby więcey dał/z wyſtáwieniem ná to znáku kopiiey ábo drzewcá/co zową *per licitationem, ſubhaſtationem*: <**Licitatio ſubhaſtatia.** 27.> á ktoby więcey dał/temu ie oddawaią. potym zá te pieniądze dochod iáki ábo folwárk kupuią ná pożytek Sierot / iákoby ſię im nalepiey zdáło : y dlatego te pieniądze chowaią / áżby ſię co tákiego przedáyneho tráfiło / iákoby Sierotom pożyteczno było.Pier

[hasła: opiekun, rządiciel, sierota, pożytek, inwentarz, pieniądze, folwark]

[s. 55]

Pierwſzego Tytułu,
Capitulum Szofte,
To w ſobie zámyka.

1. O rękojemstwie Opiekunowie z strony dobr Sieroćinych: Przyczyny rękojemstwá: Rękoymioiw powinność.
2. Niemy máiętny/ mogli być zá rękoymiego przyięty.
3. Opiekunowie ktorzy od rękojemstwá wolni.
4. Vrząd/Opiekuny winien Sierotom dáwać.
5. Pořtępek przeciw Opiekunom y Vrzędowi o řzkody Sierot/
6. Czynienie przeciw Vrzędowi o řzkody Sierot/ *actione fubfidaria*.
7. Godność Opiekunow w czym należy/iáko máią być máiętnemi/konieczne w tym zámknienie.
8. Prává o godności Opiekunow z řtrony máiętności iáko miárkować.
9. Godność Opiekuná według pořpolitey ludzkiey powieřci.
10. Zámknienie godności Opiekunow / Curatorow/ y rękoymiącł ich.
11. Rękojemřstwo Opiekunow według prává Sářkiego o co ma być/y kto nie może być Opiekunem.
12. Sieroty ktorego mátká po řmierci mężowey w řywocię noři/kto ma być Opiekunem/ *qui vocatur pořthumus, pořt humationem patris natus*.

Piřząc[s. 56] Piřząc o rękojemřtwie Opiekunow / nie wádzi pierwey położyć řłowá / ktorych do tego Láćinnicy vřzywáią. Názywáią rękojemřstwo *řati/datio*, vpewnienie/ viřzczenie/ vbeřpieczenie/wárowanie/ iákoby dořýć dáníe / dořýć vczynienie / temu ktory po nim rękojemřtwá řáda / zowá teř *Cautio, fideiuffio*.

<1. **Rękojemřstwo opiekunow.**> Napřzod tedy potrebá ieřt/ áby Opiekunowie/Curatorowie/dořtáteczne / godne rękojemřstwo o dobrá Sieroćine/ktore w řwoię Opiekę przyimuią/vczynili: <**Przyczyny rękojemřtwá.**> dla tey przyczyny/ áby dobrá Sierot/przez niepilná opátrznóřć/ ábo niedbáłe řprawowanie / vmieyszone nie były / ábo teř nie pognieły : áby ták zá dáníem ábo pořtánowaniem rękojemřtwá <**Powinność rękoymiey.**> dobrá ich ku záchowaniu beřpiecznieyře były/ o ktore dobrá rękoymie powinni te odpowiediáć/gdzieby ich Opiekunowie zániedbáli/ iřby w nich iáka řzkodá bylá. <**Opiekę rádři ludzie przyimuią.**> Abowiem opieká wiele ludziom ktorzy řą niebáczni/niepobořni / bárzo przyięmna y wdzięczna ieřt / y rádři iá z chućiá przyimuią/y kocháią řię w niey/gdy dobrá Sierot řmieie ku řwemu pořytku obracáią / ná powinność řwoię nic nie dbáiąć/ ábo namniey baczenia nie máiąć : <**Opiekunow powinność.**> á z wielką pilnořciá ma być opátrzone/áby Opiekunow řząd/w dobrách Sierot nie był řzkodliwy Sierotom/ áby řię dobrá ich nie vmniey

[hasła: rękojemřstwo, *fideiussio*, opiekun, kurator, dobra, sierota]

[s. 57] vmnieyřzáły/ábo przez niedbáłořć rořprořzone nie były. W inych rękojemřtwách / iáko o dořtanie prává/ o dořýćvczynienie co ořáda/ o nagrodzie nakláadow právnych/y inych tym podobnych/dořýć ieřt przyięć/ ále w Vrzędzie opieki inákře rękojemřstwo nie bywa przyimowáne/ ieno ludzie godni/ ořiedli / pobořni. A ták ieřli Opiekun gdy przyimuie opiekę /nie może řłużnego rękojemřtwá mieć /ábo zákładu nie ma dáć /przyięgá iego miářto rękojemřtwá řadnym obyczáiem nie ma mieyřscá. Mogłby tu kto řpytác: <2.> Iieřli ten ktoby był winien rękojemřstwo stáwić/ niemego człowieká dobrego / k temu dořýć máiętnego řtáwił/ mali być przyięty : Tá k rozumieią vczeni w právie / iř niemy rękoymia/wřřákře do tego máiętnořciá godny/iř go teř łatwe dořć może/zwłářzchá ieřliby piřác vmiał/y řiebie przez piřmo oznaymił y

deklárował/iż chce ręczyć/y ręczy/ choćby mowić niemogł/może za rękoymiego być przyięty. <3.> Od takiego rękojemstwa ci Opiekunowie y Curatorowie bywają wyięci y wolni/ ktorzy Testamentem zmarłego bywają dani / ábo náznáczeni/dla wiary Testamentniká/iż im máiętności swoiey/y dziełek swoich wierzył:ále się to ma rozumieć/o Testamentniku/ to jest o oycu á nie o matce. przyczyna do tego przyrodzona;ábowiem oycowá rada bywa gruntowniej

[hasła: rękojemstwo, nakład, opieka, niemy, testament, testamentnik]

[s. 58] towniejsza/ważniejsza/ z lepszym baczeniem y rozmyśleniem/státeczna : á matczyná żadnym obyczajem nie taka/ ále częstokroć odmienna/ różna/ nie stała/krewka/lekka /táiemnice chować nie umiejąca. *In summa*, iż *varium & mutabile foemina*. Opiekunowie też od Vrzędu od zwierzchności dani/ iż za częstym á pilnym wywiádowaniem y do świádczeniem/ y z wielu bywają obierani / tedy z Vrzędowego vznánia/iáko pewni/ od rękojemstwa mają być wolni: á ile ich jest Opiekunów inákszych y Curatorów / jeśli by tak iáko się powiedziało nie zářczyli *de conseruandis & bene administrandis bonis pupillorū*, wszystko to cobykolwiek imieniem Sierot czynili/ coby im włáśnie należało / to żadnym obyczajem nie będzie y nie ma być wažno. <4.> Ale iż Vrząd zwłaszcza w mieściech/ w miásteczkách Burmistrz y Ráyce/ktorzy są *supremi omnium Orphanorum Tutores*, winien Sierotom opiekę/y wszelkie stáranie przez godne rękojemstwo opátrzać/ co jeśli by z vrzędu swego nie vczynili/nápomnieni Opiekunowby nie dali/ábo dać odwołczyli/ omieszkali: szkódę wszystko jeśli by Sieroty przez to miały/nie tylko oni/ále y ich potomkowie nágrádzáć powinni/ nie ináczey iáko y rękoymie/ jeśli by byli dani. *Quicquid detrimenti pupilli patiuntur, Magistratus ipse luit, damnum omne in ipsum re*

[hasła: tajemnica, opiekun, burmistrz, rajca, opieka, rękojemstwo, szkoda]

[s. 59] *sum redundabit*, ná nie się wszystko zwáli *actione subsidaria*. Obyczaj ábo porządek czynienia <5.> przeciw Opiekunom y Vrzędowi ten jest opisyany. Jeśli by Sieroty dla niepořtánowienia przez vrząd rękojemstwa do szkody przyszły : Naprzód przeciw Opiekunom y Curatorom czynić/ pozwać ich/y práwnie im ákcią zádać/iż oni bez rękojemstwa opiekę spráwować się wáżyli/ták przedniejszy Opiekun/iáko y społem opiekájący się *contutores* mają być pozwani / ktorzy będąc wiádomi wszystkiego/bez rękojemstwa wáżyli się spráwować opiekę / okázowali się iákoby czynili co pożytecznego/á rzeczą nic nie czynili/y owszem Sieroty do wielkiej szkody przywiedli. A tu trzeba szkody pokázáć/ y dowieść ich: *illatio damni demonstranda est, ut certò constet damnum factum esse*. To tak spráwiwszy/y dobrá Sierot pod świádomem dobrych ludzi iáwnie poprzedawszy : jeśli by się Sierotom dorosłym nie dożyć sstało / Náostátek Vrząd <6.> ma być pozwan/iż po Opiekunách rękojemstwa nie wziął: zowá taką spráwę *actio subsidaria*, to jest czyniwszy pierwey przeciw Opiekunom/ Curatorom/ y ich Collegom/ y przeciw rękoymiom/ jeśli by ktorzy byli dani/ ále do tego niespráwni/ niegodni/ niewżyteczni/ tak iżby się Sierotom przez nie nie dożyć sstało : potym się przeciw

[hasła: sierota, urząd, rękojemstwo, szkoda, opieka, pozwanie]

[s. 60] przeciw Vrzędowi wdáć/ *tanquam ad extremum subsidium*, iáko do ořtátecznej pomocy/ y nagrody szkody Sierotom dorosłym.ták się bárzo Práwu/ y niemal wszystkim vczonym w práwie zdáło należeć Rzeczypořp: áby dobrá Sierot dobrze opátrzone/á w cále záchowáne były. y dla tego opisyáli/iż spróbowawszy inych o nagrodzie szkód/

náořtátek przeciw Vrzędowi czynić: y pozwolili/ y náleżli/ iż Sierotom dorofłym *datur actio subfidaria, contra magistratum, & eorum haeredes*: á ináczey Vrząd wolen być nie może/áźby řię pokazało iż řię od Opiekunow ábo rękoymiów Sierotom dořýć řtáło. <7.> Co Vrząd winien pokázác/ieřli vpáść ábo řzkodowác niechce. Opiekunowie/Curatorowie/rękoymie/iáko máią być bogátemi rozumieni/pirwey niželiby godnemi Opiekunmi/ Curatormi y rękoymiami mieli być. Godnořć we dwu rzeczách náleży/iedná aby był máiętnořcią godny / Sieroćie rowny ; druga áby był łatwy do náleżenia/áby go po zamkách y inych mieyřcách do náleżenia trudnych nie řzukác/ieřli w kráinách dálekich przebywa/ báwiác řię Vrzędem ábo pořługą iáką/częřto řię dla tego przeiezdza/ rzadko domá/ vrzędem Rzeczypořp: zábáwiony/trudno go dořtác dla rozmowy z Sierotą ábo z powinnemi iego w rzeczách przypádłych potrzebnych /áby Siero

[hasła: szkoda, sierota, Rzeczpospolita, urząd, rękojmia, opiekun, kurator]

[s. 61] Sierotę iáko ociec włařny łářkawie przyjmował/łářkává twarz okázował/łářkává řię z Sierotą rozmawiał/áby Sierotá poznał iż z Opiekunem iáko z Oycem mowi. Godnořć z řtrony máiętnořci ták rozumieią/kiedy Opiekun ták wiele ma/ile řię dobr Sieroćinych pokázuie/ co rzecz ieřt napewnieyřza/ y wiele vczonych w práwie ták mocnie trzymáią. Táķe y rękoymia/ ták wiele řtoiącego ma mieć imienia/ ile řię wyniořą dobrá Sieroty: o ktore rzeczy/ieřliby teř Opiekun/Curator/rękoymia byli bogátemi/ ále chytry/zdrádlwi/obłudni/potwarce/řwarliwi/ ku náleżeniu trudni / fukliwi/kwářną twarz Sieroćie/gorzey niř oyczym pokázuiący/táki zá godnego Opiekuná y Curatorá nie bywa rozumiańy. ále około tego nie báwiác řię wiele/o wřzytko trzebá zářeczyć/w czymby byli Sierotom řzkodliwi / y krzywde im czyniańy/ ábo iákoby Vrząd vznał. Bowiem kiedy řię co w Práwie nie náyduie / tedy o zdánie ábo rozřádek trzebá řię do Vrřdu vćiec. *Quando non reperitur Iure expreffum : ad arbitrium Iudicis recurrendum.* <8.> Tu co řię mowi około tego/ áby Opiekun/ Curator/ rękoymia/ ták wiele byli bogátemi iáko Sierotá/ tákiemu rozumieniu dziwuia řię ich wiele : ábowiem ieřliby to ták miało być/ mogłby řię trářić Sierotá dobrze bogáťzy niř Opiekun/ábo rękoym

[hasła: sierota, dobra, opiekun, kurator, krzywda]

[s. 62] rękoymia/tákby Sierotá Opiekuná/opátrzycielá/rękoymiego / rzadko ábo nigdy nie mogł dořtác. Tu wedle rozřádku niektorych y z piřánia vczonych w Práwie/nie ták ořtro ma być rozumiano. Ale miárkuiác te rzeczy/ do vczćiwořci/ wiernořci/rządzenia/do řtátecznořci/pobořnořci/ rządu dobrego vćiec řię : iákiekolwiek rękoiemřtwo przyřtápi / choć máiętnořć nie wielka/ ná takim przeřtác/zwłářzczá kiedy tego Sierotá pozwoli:ábowiem y Krolowie/Ceřárze/Křiařetá lat nie máiańy / przez Opiekuny ábo Curatory bywáią rządzeni/choć ták wiele máiętnořci nie máią/ná wiáre tylko/řtátecznořć/vczćiwořć/řpráwę dobrá pátrzaiań:ták zá godne bywáią rozumieni. <9.> Teř godnořć bywa rozumiańa z pořpolitego mniemáńia *ex vulgi opinione*, iż pořpolity człowiek ták rozumie/ma go zá máiętnego/iř ták wiele przemoře: co Vrząd ábo Sędzia ma mieć ná baczeniu/ y przedřię vwáźác ieřli ták ieřt / y náznáczyć/ nápiřác/ iż o tym człowieku dobrym / tákie ieřt pořpolite rozumienie/iř ieřt bogáty/vczćiwy/cnotliwy/ etć. <10.> Z tego tedy opiřánia zwierzchniego pokazało řię iákokolewiek/ co w řobie máią mieć/ Opiekun/ Curator / pierwey niželiby do opieki zá godnych byli miáni/á nawięcey áby Vrřdowi

opieki/ktory ná nie będzie włożony / máiętnością równi byli. A ieřliby

[hasła: rękojmia, sierota, opiekun, kurator, sędzia, król, cesarz, książę]

[s. 63] A ieřliby tak máiętni nie byli/ dla tego iż Sierotá ieřt máiętnieyřzy / iżby tylko rořtropni/ řprawni/ á w řprawowaniu opieki wierni byli/ludzie vczćwi/ dobrej řławy / co nawićcey ná obaczeniu á ná woley Sędziego należy / nápiřano *S. S. lib : I. art: 11. in glosřa*; iż Opiekunem być nie może/ktory Sieroćie nie ieřt řtanem równy: ieřli ma 70. lat/ ieřli być w nieprzyiąźni z oycem Sieroty. <11.> Nápiřano y o rękoiemřtwie Opiekunow *S. S. lib:I.art:23.* iż Opiekun/potomkom dziećięćią Sieroty/przyięćie wřzytkich dobr ruchomych popiřanych/y z inney máiętności imienia řtoiącego/poráchowawřzy co káždego roku vczyni/ powinien zářęczyć/ iż dobr Sieroty mární vtrácáć nie będzie / poki Sierotá do lat rořtropnych nie przydzie: oprócz ná Teřtámenćie náznáczonych/y od Vrřędu zá pilnym wywiádowniem dánych / ktorzy rękoiemřtwem nie bywáią obwićzowani:á opieki teř pierwey řprawowáć nie ma/ ář Inwentarz vczyni/ y przez dekret řadowy řprawowanie / y rřąd opieki będzie mu pozwolony : ořiadły Opiekun/ Curator/ do rękoiemřtwá nie ma być przyćřniony: gdyř máiętność ich wřzytká ieřt fántem w dobrách Sieroty/ *S. S. lib: I. art:23. Iure Municip:art:140.* Tu řię teř podawa potrzebne pytanie: <12.> Gdy řię piřze o Sierotách/trzebá wiedzic o Sieroćie/ktory řię ieřzce

[hasła: sędzia, sierota, rękojemstwo, testament, inwentarz, dekret]

[s. 64] řię ieřzce nie vrodził/ktorego mátká po řmierći męřá řwego brzemienna w řywoćie noři / kto temu ma być Opiekunem: kto dobrá iego opátrowáć: Niektorzy powiádaią iż mátká/ ále nie. ábowiem oná nie ieřt prawdziwą dziedziczką do takich dobr/tylko iże płod w řywoćie noři/á tak nie ieřt iedno iáko gość w dobrách oney Sieroty. Drudzy powiádaią/iř dziedzicy one dobrá powinni opátrzáć: to teř być nie ma. Bo onych dobr řaden iny dziedzic nie ieřt / iedno dziećię ktore mátká w řywoćie noři/á ieřzce řię nie národziło : ktore ieřli řię řywo národzi/ y potym vmrze / ono dziedzictwo máťce w łono przyumiera; á tak mátká bywa dziedziczką w onych dobrách: Nápisano to *S. S. lib:3.art:38. Et lib: I. art: 33.* iż dziećięćią tego ieřzce nie národzonego prawdziwy Opiekun/ktory dobrá onego dziećięćia y mátkę opátrzáć ma ná mieyřcu oycá/ ma być y ieřt bliřzy krewny po korzeniu/ ábo iáko mowiá/po mieczu/ to ieřt po oycu/ y dobr onych brzemienny máťce ma być řzářzem. A ieřliby řię dwa krewni po mieczu trářli ktorzyby iednáką bliřkość do opieki mieli/á ieden drugiemu vřtápićby niechćiał: Vrřąd iednego z nich obráć może/ktoregoby do opátrzenia dobr Sieroćinych pożytecznieyřzego być rozumiał/ *Iure Municip: art:26. glos: 5.* ále teř niřey o tym w řiodnym Cápit.

Pierwřze

[hasła: nasciturus, opiekun, matka, krewny, urząd]

[s. 65] Pierwřzego Tytułu,

Cápitulum řiodme,

Te rzećy w řobie zámyka.

1. O przyřędze Opiekunow / Curatorow / formá ich przyřięgi.
2. Opiekunowie rzećy řwoie y Sierot/wřpolney przygodzie będąće/ktorych pilniey řtrzedz powinni:

3. Władza Opiekunow o dobrach Sierot v obcych ludzi będących.
4. Pieniądze Sierot Opiekunowie kędy obracać mają:
5. Dobrą Sierot Opiekunowie kiedy sprzedać powinni.
6. W przedaniu dobr Sieroty / zwyczaj oyczyzny zachować.
7. Zwyczaj dobry za Prawo.
8. Przyczyny / y którym sposobem dobrą Sierot mają być sprzedane.
9. Długi Sierotom należące / Opiekunowie z pilnością wypominać mają.
10. Przygodney szkody Sierot/ Opiekun nagrażać nie powinien.
11. Kiedy się Opieką skończy / Opiekun od niebezpieczności wolen.
12. Porada na dłużniki Opiekunom y Sierotom.
13. Sprawa Sierot bez Opiekunow kiedy ważna/kiedy nie ważna.
14. Przy obliczności Opiekuna milczącego/ sprawie Sieroty jeśli ważna/ktora nieważna.
15. Sprawy Sierot z potwarzą komu zadane/imieniem Opiekunow/nieważne.
16. Dobra[s. 66] Dobrą Sieroty do domu naiemnego wniesione/ mogli być za obligowane / w czynszu rozumiane.
17. Dwa sposoby o Opiekę mający / który się przy Opiece zostać ma.

<1.> Opiekunowie skoro opiekę przyjmą/brać do Vrzędu mają:tamże brać/wspomnieni od Vrzędu o przysięgę / palce na ś. Ewangeliey położyć/ albo wedle zwyczajui temi słowy przysięgę oddadzą : Iż dobrze/pilnie/wiernie/ y pożytecznie przyją opiekę sprawować będą/ z nawyższym iako może być pożytkiem Sieroty. Iże dobrą Sierot pomnażać / y one także y Sierot bronić chcą/ z nawięzszą ich pilnością/ nieinaczey iedno iakoby ich dobrą własne były: y nic nie opuszczając/coby Sieroćie pożytecznego być rozumieli/ ani się tego dopuszczając / coby niepożytecznego widzieli. Podług tey przysięgi Opiekunowie y Curatorowie sprawować się mają. A ktorzyby się tak nie sprawowali/za Opiekuny nie mają być mianii:abowiem Opiekunowie iuż podług tey przysięgi/ dobrą Sierot nie inakszą pilnością rządzić y opatrować powinni/iedno iako pilny gospodarz *paterfamilas* dobrą swoje własne/y dziatki swoje rządzi y opatrza. <2.> Tu przy tym pytanie potrzebne się podawa: Gdzieby dobrą Sierot y Opiekunow wspolek w iakiey niebezpieczno

[hasła: opiekun, urząd, przysięga, sierota, kurator]

[s. 67] bezpieczeństwa były/ iżeby przez iaki potop / ogień / gwałt/ y iny przypadek ginąć miały/ ktore dobrą Opiekunowie/ jeśli swoje/ jeśli Sieroćine wárovac/pilniey strzedz/ bronić/ y od szkody zachować powinni: To pytanie przytrudniejszy jest/około ktorego vczeni y biegli w Prawie wielki spor wioda/y prawie zapasy około niego chodzą. Abowiem niektorzy twierdzą/ iż Sieroćinych dobr (*quoniam pupillorum fauorabilis causa*) według swej powinności więcej bronić mają od wszelkiej niebezpieczności/ a niżli swoich. niektorzy się do tego więcej przychylają / iż Opiekun więcej swoich bronić ma: zwłaszcza kiedy się iawnie pokaże/iż swoje pieniądze na to wydawał/ a innych wydawać nie mógł ; tedy mu tego prawa nie bronia/ aby swoich rzeczy nad Sieroćine w tey mierze przekładać nie miał : y nie będzie winien / jeśli w takim przypadku więtsze baczenie na dobrą swoje niżeli na Sieroćine będzie miał: y dla tego gdzieby mienił/iż cudzych rzeczy iako swoich własnych strzedz nie mógł / będzie tego

bliższy dowieść . Wszakże w tej rzeczy wczenni w Prawie dwoje miarkowania kładą/ z których to pierwsze jest: Gdzieby Opiekunowie dobrą droższą większą ważności były/ a Sieroćne daleko podleyšie nie tak ważne: Tu Opiekunowi musi nie mieć za złe / jeśli swoich

[hasła: obrona, potop, ogień, gwałt, dobra, sierota, opiekun]

[s. 68] swoich dobr więcej y pilniey niż Sieroćnych prześtrzega. Druga/ gdzie Sieroty y Opiekunów dobr koszt jest iednaki/ tam mieysce bywa dane do obierania/ jeśli oboich dobr obronić y zachować nie może/ tedy ktore chce zachować / wówować będzie mógł: abowiem wolej to jego na ten czas bywa poruczono. <3.> Nád to/Opiekunowie y Curatorowie / według powinności swego wżędu/ nie tylko te dobrą Sieroćne ktore przy sobie mają opátrować powinni / ale y o tych pilne stáranie mieć/ktoreby pod obcych ludzi rzádem ábo poruczeństwem były:abowiem wszyskie a wszyskie dobrá/y kázde z osobná opátrować powinni/ y pilne wywiadowanie o nich bez omieszkania czynić / gdziebykolwiek / v kogokolwiek były/ a náleść się mogły. Tákże długi z pilnością nie omieszkać wyciągáć/ *quia damnum ex cessatione prouenies, Tutor, Curator,refarcire tenentur*, gdzieby się niedbáłość iáka po nich pokazała / ábo omieszkanie iákiej powinności w wykonaniu wżędu swoiego.

<4.> Opiekunowie/ jeśliby pieniądze iákie Sierot były/ za te folwárk ábo iákie inne imienie dla pożytku Sierot/pewne/wolne/kupić mają/wedle pieniędzy ziednáć nie omieszkać: y o tym stáranie czynić/ áby narychley mogło być / jeśliby do tego przyść mogli: Bo prześtrzegáiąc dobrej sławy / czynić to mają

[hasła: dobra, sierota, opiekun, kurator, urząd, pieniądze]

[s. 69] / to mają/áby do przyaciół Sieroćnych ábo do inych ludzi w to mniemanie ábo ráczey podeyżzenie nie przyšli : iákoby mogąc do tego łatwie przyść / tego zániedbáli:iákoby swego pożytku więcej niżeli Sieroćnego szukali/ y przez toby sobie przyczynę do szkody dali. Bo wiedzieć mają/ iż cobykolwiek Sierotom za ich wielkim y znacznym niedbáłstwem ábo oszukaniem szkody przypádło/nie tylko oni/ ale w przypadku ich śmierci/potomkowie ich do nagrody szkody/ktoraby przez to przyszła/będą powinni *S. S. lib:I. art: 11.* Nápisano tamże/iż Opiekun od Sieroty pieniądze może wziąć pożyczánym obyczáiem / y sam siebie dłużnikiem zápiśáć o nie. Też Opiekun według <5.> teyże powinności wżędu swoiego/ dobrą Sieroćne/ y inne pożytki Sieroty / ktoreby za czásem zgináć ábo się w niwecz obrocić mogły/ábo ich nie było kędy bezpiecznie zachować/ poprzedáć powinien/ oszácowawszy pierwey / tak iáko na ten czas będą przedawáne/ ktoby więcej za nie dawał: czego jeśliby nie uczynił/samby się w niebezpieczność wdał / y do szkody przyşzedł : bo to był z rázu / gdy opiekę przyjął/powinien uczynić / áby stąd sieroćie szkoda <6.> nie była. a w odbyciu/ ábo w przedawaniu dobry y inych pożytkow Sieroćnych trzeba mieć ná baczeniu zwyczaj mieysca/ oyczyny Sierot. <7.> Boć zwyczaj

[hasła: przyjaciel, pożytek, sierota, dobra, zwyczaj]

[s. 70] zwyczaj zdawná zachowany za prawo bywa miány/według ktorego gdzieby się rzędzićielowie y obrońcy/ Opiekunowie/ Curatorowie niezáchowáli: łatwieby w niebezpieczność y trudność taką przyść mogli/ z ktoreby się bez szkody wywikláć potym y vchronić nie mogli.

<8.> Wypisano *Iure Municip: art:26. in glossa* przyczyny miánowicie / dla których dobrą Sieroty mogą być rozprzedáne/ktore przed sądem potrzebá pokázáć/toż

za dekretem Wrzędowym przedawać. Pierwsza/dla wianá/kiedy ie żoná po śmierci mężowej chce mieć/ á nie májz go štąd zapłacić:gdyż one dobrá były iey fantem w wienie. Druga/dla głodu / kiedy głodnym Sierotom żywność ináczey nie może być opátrzona ; gdyż y dla tey przyczyny dobrá Sierot gwałtownie posiadáią/ ábo o nie pozywáią/ á Opiekun ich obronić krom pieniędzy nie może. Czwarta/dla vbořtwá/ áby štąd Sieroty od gwałtu y od uciřnienia były bronione. Piąta/ ieřli iákie dobrá Sierot ją záfántowane/ ábo u Żydow zářtáwione / ná ktore káždy tydzień nakład idzie / ábo od nich lichwá rořcie/ ábo iákie ine řzkody štąd idą. Szóřta/dla długow iářnych/iáwnych/ nie wątpliwych/ ktore (iáko řię wyżřzey powiedziało w Cápit: 4) liřtámi ábo zapiřámi

[hasła: opiekun, kurator, szkoda, dobra, sprzedaż, wiano, głód, ubóstwo]

[s. 71] zapiřámi obowięzuiącemi ná włářności ábo dziedzictwie przez ich oycá Wrzędnie ją zeznáne y áprobowane: á ofobliwie ieřczey kondycya w zapiřie przydána ieřt ; iże z temi dobry máią wierzyćielowie wolnoř czynienia y wypuřczenia/ktore zowá własnie y są *liquida debita*. Siodme/ dobrá Sierot mogá być przedáne dla řłuřznych przyczyn/ktore mogá być pokazáne/iáko ieřt wyzwolenie więźniow:okrom tych przyczyn/ dobrá Sierot nie mogá być przedáne áni oddalone. Przeto Sieroty / ieřliby ich dobrá zá iáką iná przyczyną przez Opiekuny były przedáne / mogá ich dochodzić:wyiáwřzyby Opiekun pokazał/ iż one pieniądze ná pożytek Sierot ją wydáne/ tákby kupcowi pieniądze wroćić powinno. A gdzieby Sieroty dorozřzy lat/rok y řzeř Niedziel dochodzić omieřzkały/mieřzkaiąc pod iednym právem/iáko mowią pod iednym dzwonem/potym onych dobr dochodzić nie mogá: á ieřliby w cudzey ziemi od czářu kiedy do lat przydá przez 31. lat / y řzeř Niedziel byli / zá taką dawnořcią ieřliby czynić omieřzkałi/dobr řwoich dochodzić nie mogá/ *S. S. lib:I.art:29.*

<9.> Teř Opiekunow powinnoř ieřt / długi Sierotom po zmářłym naleřące bez omieřzkánie według czářu / y mieřřcá przyřtoynego z pilnořcią wyćiągáć : y řtáráć řię o to/áby przez řpráwiedliwoř zapłácone

[hasła: własność, wierzyciel, opiekun, sierota, kupiec, dobra, dawność, dług]

[s. 72] płácone były: ábowiem ieřliby dla ich niedbálořci dłuřnicy tym czářem zubořeli/ płáćić czym nie mieli/tedy od czářu przyiętey opieki/wřzytkę řzkodę ktoraby przez to omieřzkánie ná Sieroty przyřzłá/Sierotom nágrodzić będą powinni/ *damnum ex ceřfatione proueniens*. Abowiem wielka niedbálořć/ieřt wielka winá/ ktorą vczeni w právie názywáią *lata culpa*, wielka winá : kiedy kto będąc co powinien vczynić / á bez wřzelkiey wymowki łátwie uczynić może á nie vczyni/vczynić omieřzka/ábo kiedy kto tego nie rozumie co wřzyřcy rozumieią / nie czyni tego co wřzyřcy czynią/ ábo więřzją częřć czyni / ábo to czyni czego nikt nie czyni/ ábo ich máło czynią/wyřtępek to nie máły. Ale gdzieby po przyiętey opiece dłuřnicy iáką przygodą uřtáli/ długu czym płáćić nie mieli / á w tymby řię żadna opiekunow niedbálořć po przyiętey opiece nie pokazála/tu řzkodá opiekunom/Curatorom/ nie może być przyczytána *propter fortuitum cafum* :ktory iednák <10.> w dłuřniku pilnie ma być obaczon/ ieřli utráćie řwey pilnie zábiegáiąc / zábieřeć nie mogł / pilnie opátruiąc/ żadną rádá/ żadnym dowćipem vwárowáć řię y pořtrzedz nie mogł *in cafu fortuito* ; iako ją łotrowie / rozboynicy morřcy / zdrády ich/ powodzi/potop/ogień/ naiázdy nieprzyiáćielřkie / nagła řmierć niespodziewána/ *mortes non oblatae*

[hasła: dłuřnik, szkoda, sierota, winá, opieka]

[s. 73] *oblatae* nagle przypáđły:dla czego teř taką przygodę ábo

przypadek/*fatum, damna fatalia* nazywają/ktore człowieka w szkodzie wymawiają / także y Opiekuny y Curatory: *Tutoribus & Curatoribus fortuitus casus non affcribitur*. Ieżcze przy <11.> wypominaniu długow Opiekunowi nie wádzi wiedzieć: Iż kiedy się opieką skończy / á dłużnicyby długow nie zapłócili/ ktorych Opiekunowie / y Curatorowie poki opieką ich trwála nie wypomnieli / iuż od szkody bywają wolni: á Sieroty zá škodą. Przetoż <12.> tego wielu niejszcześliwego ostrożnie z dłużniki postępować trzeba:ktorzy mają czym płócić / stóráć się z pilnością/ czáfem bez folgowania/ pilną inquititą czynić / ieżli máietność swoię vtrócili/ieżli imienie záwiedli/iáko wiele inżym winni/iáko wiele im też winno. Bo drudzy ją tak fortelni/choć może zapłócić/dziwnych sztuk/fortelow używają / by iedno nie płócić : nie záraz też o zapłóte wierzyć/nie záraz pożyczác/by się widział napobożniejszy/ nazacniejszy: Bo písmo powiáda:*leuis est qui citò credit, & non omni spiritui credas*. Da drugi nadobne słowá/obietuie/y obietnice ledwie záraz nie poprzyięga. A ono w słowiech iego/ *fel in melle*,płócić choć ież czym niechce:áby tak rychley o zapłócie myślił/y o tym iż *melius est nomen bonum quàm diuitiae multae*, y o tym

[hasła: szkoda, opiekun, kurator, dług, opieka, inkwizycja]

[s. 74] y o tym áby do zelżywości nie przyszedł y do osławienia. <**záłojna rzecz fortelny dłużnik.**> Ciejszka bowiem á záłojna rzecz ież vbogiemu kreditorowi / obłudny / fortleny dłużnik. Przeto nie wádzi w czas *compelle intrare*, áż się wždy pewna á iża zapłóta pokaże / á dłużnik bédzieli mówił/ *misericordiam habe super me, & omnia reddam tibi*, tám się godzi zfolgować / á nie srogością áni ostrością prawá/ *non summo Iure*, iáko mówią/z dłużnikiem się obchodzić:ták Opiekun y Sierotá bez szkody bédzie/ ták się szkody łatwiey wwiáruie. <13.> Sieroty/swoię rzecz kiedy pożytecznie tedy bez opiekunow sprüfung mogą / ále ktora ież z škodą/ jámi bez opiekunow odprüfung nie mogą:przeto w sprüfungach/z ktorych obligácyie rojtą ábo pochodzą/ iáko ją kupná/przedawania/árendy/ naymy / podania do wiernych rąk/y inne tym podobne kontrakty/ ieżli do tego nie przyjtapi władza obliczna opiekunow / bez nich to nic nie waży: ieżli oni vczynią / ich obowiazek ważny: <14.> Sierot bez Opiekunow nie ważny. Spytałby tu kto: Ieżli sprüfungy Sierot ją dostateczne y ważne / ktore się dzieią przy obliczności Opiekunow y Curatorow/gdy oni przy tym bédąc obecni milczą/á w tych sprüfungach przeciw Sierotom żywym głósem się nie sprüfungią : Ná to wiele ież odpowiedzi vczonych w Prawie : ále puściwjszy ná stronę

[hasła: dłużnik, opiekun, sierota, szkoda, kurator, najem, kupno]

[s. 75] stronę ich mniemania/choc przywodzą ich regułę Prawną: *Qui tacet, consentire videtur*. Choć Opiekun bédąc przy tych sprüfungach ktore Sierotá sprüfunguie/milczy/dla tego nie ma być rozumian/ áby milczeniem swoim ná sprüfungy Sierot przyzwalał/áżby miánowicie wyznał/moił/iż to zá wdzięczne przyumie cokolwiek się tu przez Sierotę dzieie/ábo się stótało/y ná to pozwala; nie trzebá tu *videtur consentire, sed expressa vox consentit gratum, & firmum esse cognoscit*.

Contrákt ábo vmowá/ktorą práctycy Prawni <**Chrome kupno Sieroty bez Opiekuná.**> *claudicantem*, chromą nazywają / czáfem z iedney strony ostáć się może / z drugiej strony chramie. Ná przykład: Ieżli kto od Sieroty / krom przyzwolenia Opiekuná ábo Curatorá /co kupił /z iedney strony ież ważna:ábowiem ten co kupił/iuż się stał winny/obowiazány Sierocie/á Sierotá kupcowi nic/ *non consentiente tutore*, tákie kupno *claudicat*. Opiekunowie y Curatorowie <15.> / ieżliby imieniem Sierot wiadomie

y chcąc potwarzliwą iąką ákcya *calumnio/am* komu zádáli/á od sřprawiedliwej sentenciei / ktoraby przeciw Sierocie dla ich potwarzy wydána byłą/áppellowáli : Tácy Opiekunowie y Curatorowie Sierotom zořtáią winni / y do nagrody řzkod bywáią řkazáni/ iż řię wáżyli pod imieniem y oblięiem Sierot

[hasła: opiekun, sierota, kontrakt, umowa, wina, apelacja, szkoda]

[s. 76] Sierot řwoie potwarzy/zmyřlone řprawy z chćiwořci/ á z nienawiřci zádawáć: dla tego ten nakład Sierocie potym z włájnego grořzá pláćić bywáią przymuřzeni/ nie tylko Opiekunowie/ ále y Curatorowie/ y rękoymie ich/ y dziedzicy ich/według opiřánych praw / y ná liczbie im tego przymowáć Práwá iáwnie zákázuią. A nákoniec y prokurator / ktoryby do tákiej potwarzliwej ákciei ořobnego poruczeńřtwá nie miał / winien odpowiadáć. <16.> Ieřzcie teř tu ná koniec z tego Rozdziału podawa řię to potrzebne pytánie: Ieřliby dobrá Sierot/ábo vtrátnych ludzi/do iákiego domu náiętego były wniesione / ieřli one dobrá řą w obowiářku ná zapláćę czynřzu táiemnie rozumiane / choć ná to żadna obligácy nie będzie Vrřędna:Tu dla obiářnienia tákiego pytánia trzebá obáczyć / iże rzecz ktora nie moře być oddalona ábo vtrácona (bo vtrátá dobr Sieroty ieřt zákázána) nie moře być w obowiářku rozumiana / áni miánowicie obligowana: gdyř obowiázek/ obligácy ieřt teř to vtrátá ábo oddalenie. řtąd niektorzy rozumieć chćą: Iż ieřliże Sierotá márnotravcá/zá powodem Opiekuná ábo Curatorá dom náiał/á do onego domu rzeczy řwoie wnioł/iz ná ten czás w táiemnym obowiářku nie mogá być rozumiane:ábowiem iáko miánowita iářna obligácy Vrře

[hasła: sierota, nakład, opiekun, kurator, rękojmia, prokurator, czynsz, najem]

[s. 77] cya Vrřędna/nie zda řię by co miálá być wářna/ábo řię řciągáć ná dobrá Sieroty/tákże teř te dobrá w táiemnym obowiářku nie mogá być rozumiane. Wřzákże tu przeciwna rzecz moře mieć mieyřce: Abowiem iáko władza Opiekunow ábo Curatorow/kiedy k temu dekret řędziego przyřtápi/dobrá Sieroty dopuřzczáią záváieć/oddalić:ták řię teř do tego drogá podawa práwnie/iże dobrá Sierot/y ořob tym podobnych/táiemnie choć nie zápiřano/mogá być w obowiářku rozumiane /y zátym oddalone podług práwá. Nádto/ ieřliże kiedy władza řędziego řámego do tego ieřt dořtáteczna/ dáleko řię to będzie widziáło mocniey / wářniey / kiedy řię to zá práwem będzie zdáło. Bo tego práwo pozwala/ k temu iż przerzeczony Sierotá w tákiej řpráwie nie vřywał práwá Sieroty: ále iuř iáko látá máiący práwem pořpolitym: dla tego żaden mu pomoc nie moře / áby iego dobrá nie miály być oddalone/ áni przez Opiekuná obronione być nie mogá. áleć pořpolicie pierwřze rozumienie od wielu bywa pozwolone y trzymáne. Abowiem przez řámo rzeczy w dom wniesienie Sierotá rzeczy řwoiey obligowáć nie mogł/ktorey y pierwey řam przez řię krom Opiekuná nie mogł obligowáć. 17.> Ieřliby řię przydáło/izby dwá ábo trzy iednákie práwo bliřkości do opieki máiący/zgo

[hasła: sierota, opiekun, kurator, sędzia, prawo bliskości]

[s. 78] cy/zgodzić řię nie mogli/ieden drugiemu vřtápićby niechćiał: Vrřąd ma iednego obráć y potwierdzić / ktoregoby Sierotom pořytecznieyřzego być rozumiał. Táķe kiedy ieden krewny po oycu iáko mowią po mieczu *agnatus*, <**Agnatus, cognatus.**> á drugi po mátce iáko mowią po wrzećienie *cognatus*, żádáli opieki/Vrřąd ma iednego obráć / y potwierdzić pořytecznieyřzego/ choć práwem *agnatus* bliřřzy.

Pierwszego Tytułu,
Capitulum Ofme,
Te rzeczy w sobie zámyka.

1. O Márnotrawcách / opířanie márnotrawce / řkad go poznać/ iř im teř Opiekuná ábo Curatorá potrzebá.
 2. Márnotrawcá kiedy o dobrách řwoich kontrákty czynić może /kiedy nie może: kiedy dar iego wařny/ kiedy nie wařny.
 3. Zapowiedř odwołána ná řprawy z márnotrawcá/wařnali:
 4. Márnotrawcá od karánia o złoczyńřstwo nie wolen.
 5. Márnotrawcá gdy řię upámieřta/iáko wolny od zapowiedři/ y Curatorá.
 6. Márnotrawcá przez przyięcie ná vrřad / ieřli od zapowiedři ku przedawánium dobr / y od Curatorá wolen.
 7. Contrákł vtrátniká poprzyięřony/z przyřwolenim Curatorá/ ieřli wařny:
 8. Vtrátni
- [hasła: urząd, sierota, krewny, opieka, cognatus, agnatus]**
- [s. 79]** Vtrátniká / kiedy mu chcá dáć Curatorá / trzebáli go ku temu pozywáć.
9. Vtrátnik řzalonemu podobny.
 10. Márnotrawcá choć lekka ořobá/práwá řwego nie tráci.
 11. Pan zwierchni vtrátniká bez pozwánia řadzić nie może.
 12. Niewieřcie zbytecznie řywiácy / Curator y z Vrředu bywa dán/y dobrá iey hámováne.
 13. Z rořkořznego řycia niewiářty co rořćie.
 14. Co wdowę chędořy/ czym řię báwić máią.
 15. Obyczay dawánia Curatorá márnotrawcy.
 16. Řządzenie márnotrawce kiedy řřtawa.
 17. Márnotrawcá kogo raz ořadřá/záwřze tákiego być rozumieię /choćby tego poprzeřtał.

Márnotrawcá/vtrátnik/Láćinnicy *prodigus* zowá/ ten ieřł ktory dobrá řwoie nie wedle czářu/ nie dla czego řłuřznego/bez uwařenia przyczyny więcey niř máięćnořć iego wnoři/ *vltrà facultates řuas* wydawa/ rořprařza bez przyczyny / bez potrzeby / ná rořkořzne wymyřłne potráwy/przyprařy rozmáite/ ná řzermieřřtwá/gryłowy/y ná inne rzeczy / z ktorych pámiářká / ábo krotka/ ábo řadna pocřćiwa nie bywa zořřawiona; á poznać tákiego nie z mowy / ále z vczynkow á z řprawy.

<1.> O Márnotrawcách / y o tych co lat nie máią/ iednáka ieřł řpráwá/ iednáki řpořob/iáko y o Sierotách:

[hasła: márnotrawca, utratnik, dobra, rozpraszenie, wydatek, mająćnořć]

[s. 80] rotách: ták iř co řię kolwiek o Sierotách mowi/ to o Márnotrawcách/y lat nie máiących może być mowiono/y onym toř przywłářzczono: przeto tákim/to ieřł márnotrawcom/y lat nie máiący/m/ tákře potrzebá tákiego/ktoregoby ráđá byli řządzeni y opátrowáni/áby řwoim nieporządny řyciem/ábo dobr řwoich řządzeniem/do vbořřtwánia przyřřli. Ale tu trzebá obáćzyć/ y pilnie vwáżyć/ czego ieřł nawięcey potrzebá ku temu / ábo kto márnotrawcá miał być rozumian/y ták Curatorowi do řządzenia w moc był podan. Naprzod áby krewni / powinni bliřřzy/

onego marnotrawcę być wyznali. ale tu proſty powinnych rozſadek nie ieſt ku dowodowi na marnotrawce doſtateczny : potrzeba do tego iżeby ci ſwiádkowie pewną przyczynę marnotrawſtwa pokazali: to ieſt /iż go zawnždy ábo częſto widzieli dobrá ſwoie roſpraſzającego/vtracającego / iż na to więcej/nież dobrá iego wynoſzą/wydawał. Tym teſz za marnotrawcę/za ſzalonego bywa rozumiany/kiedy mu Curatorá z Vrzędu dádzą/ iuſz ſię to za podaniem Curatorá Vrzędnym/ marnotrawcá rozumie. <2.> Marnotrawcá kiedy przed Vrządem ábo ſádem mieyſcá nie ma/to trzeba dobrze rozumieć/kiedy mu dobrá iego dla vtrácenia z mocy wyimá/ábo ie zápowiedzą. A poki mu tego nie vczynią/ iż mu dobrá od Sę

[hasła: sierota, marnotrawca, ubóstwo, kurator, szalony, sąd]

[s. 81] od Sędziego nie będą zápowiedziáne/ poty ku ſpráwom v ſádu może mieć mieyſce/ y w ten czás o ſwoie dobrá kontrákty czynić / nábyć / oddalić/ záſtawić/ rzádzić iáko chce/ według vpodobania ſwego: ná co ſię uczeni w Práwie zgadzaią/ iż to może vdziálać. A gdzieby marnotrawcá/ przedtym niż mu dobrá zápowiedzą/wſzytkę máiętność ſwoię/dzierżawy/folwárki/role/wſi/y zámki dárował/ á náoſtátek wſzytkę oyczynne ſwoię : wáſnyli on dar ieſt ábo nie: Naprzod może być mowiono/ iż niewáſny : ábowiem kto może być rzeczón wietſzy vtrátnik/iáko ten ktory wſzytkę máiętność ſwoię innemu niebácznie/z nie dobrym vmyſłem dárując roſpraſza: Wſzákte przeciwná rzecz drudzy rozumieią/ iż táki dar wſzytkich dobr ieſt wáſny/ ieſli czáſu dárowania dobr/ z Vrzędu nie ſá mu zápowiedziáne/ tylko iżeby w tym zdrádá/ á oſzukanie iákie przy dárowaniu nie było. K temu to trzeba pilnie baczyć/choć iáwny marnotrawcá/ przed zápowiedziá Sędziego ábo Vrzędną/może kontrákty/ vmowy/ ſtánowienia czynić/oddalić: wſzákte kiedy ſię obaczy/ iż to z wielką ſwoią ſzkodá vczynił/może v Sędziego žádać áby rzecz ábo tá ſpráwá o dobrách oddalonych do całóſci była przywrocona / *vt in integrum reſtituatur* : ieſliby ſię pokazało iż ieſt ciężko obrażony y oſzukány może

[hasła: sędzia, marnotrawca, darowizna, dobra, umowa, oszustwo]

[s. 82] może Curator przez náwrocenie ákcyey ku cáłoſci onę rzecz nákierować/połamác to wſzytko co marnotrawcá niepożytecznie vczynił/zwłáſzczá gdzieby pokazał obrażenie ábo oſzukanie wielkie/nieznoſne / w połowicy koſztu ſpráwiedliwey zapláty. Bowiem zdrádá/ oſzukanie żadnemu ná pomocy być nie może/*fraus & dolus nemini patrocinantur*: w takim przypadku może ſwoię rzecz do cáłoſci przywrócić. Tákte Teſtáment od marnotrawce przed zápowiedziá dobr vczyniony/ ieſt wáſny. <3.> Nádto podawa ſię tu pytanie potrzebne: To ieſt ieſliby Sędzia przez Woźnego/ Podwoyſkiego/ przez poſłá/przez odźwiernego/ *per oſtariu*, iáwnie kazał obwołać zápowiedź / áby z takim żaden ſię nie wáżył kontrákту / zmowy czynić / táki ſpoſob doſtateczny / y ſkuteczny ieſt:áby żaden z marnotrawcá kontrákту żadnego nie czynił/ktoryby potym mógł rozerwác y zepſowác : Náto uczeni w Práwie zábiegáiąc trudnoſciam/ ktore ſię z ládá czego miedzy ludzmi wſzczynaią/ ták twierdzą : iż za takim obwołaniem/żadne ſpráwy z marnotrawcá vczynione nie ſá wáſne. <4.> Marnotrawcá z ſtrony wyſtępku ábo złoczyńſtwa winien ſię zápiſáć/ obligowác/ták iáko káždy/y gdzieby co wyſtąpił/ ábo co złego zbroił/ ma być karan ták ná cíele/ iáko y pieniężną winá. Bo inne wyſſzey opiſáne náu

[hasła: kurator, marnotrawca, zdrada, oszukanie, sędzia, woźny, testament]

[s. 83] ſáne náuki/tylko z ſtrony kontráktoſw mieyſce máią: ále z ſtrony wyſtępku

iąkiego ábo złoczyństwá/ mieyscá nie máią. Ták márnотrawcá ma być karab/ iáko iny wyjtępný káždy : Bo mogłby się czego wielkiego dopuścić/iż dla tego nietylko zgoła karány / ále y na śmierć mogłby być ofądzony. Ale tu iejzcie mogłby kto spytać : <5.> Ieśli márnотrawcá máiąc Curatorá nád jobą/ potymby się pokazał człowiekiem bácznym/ státecznym/ niewtrátnym/ náwrociłby się do dobrych obyczáíow/ upámietał się : ieśli w takim przypadku oná zapowiedź y rządzenie pod którym był pierwey/ iuż odpada: Ieśliże się pokaże/ á iáwna rzecz będzie iż się vpámieťa/ iuż z mocy y z rządu Curatorá wychodzi. Ale gdzieby się co przeciwnego pokázowało/ tám potrzebá rozsądku/ Sędziego dekretu/ z ktoregoby się znaczyło iż się obaczył/ iż iuż nie ieť márnотrawcá. Wjzákże z zwyczáiu niektórych miáśť/ w obcych kráínách/ ząwjsze w tey mierze rozsądku wrzędowego używáią/ by się też náwiecey vpámieťał y obaczył/ pierwey niżeliby mu z zapowiedzi dobrá miáły być wolno puřzczone. Abowiem iáko Vrząd temu márnотrawcy rządzenie dobr z mocy wyiáť/ ták tego potrzebá áby mu ie znowu w moc podať / zá świádecťwem dobrych ludzi/ ktoremiby dowiodł/ iż się iuż obaczył/ á nie ieť wię

[hasła: marnotrawca, kurator, dekret, zwyczaj, urząd, dowód]

[s. 84] ieť więcey vtrátnikiem iáko pierwey/ spráwy iego nie tákie iáko pierwjsze. <6.> Drugie pytanie: Ieľliby ten márnотrawcá/ ktoremu dobrá iego ku řzáfowániu řą pohámowane / ná vrząd ku rządzeniu Rzeczypořp: był wzięty/ ieľliby przez tákie ná urząd przyięcie miáł być od zapowiedzi ábo hámowania/ y od Curatorá wolen/ iákoby iuż one vrřędy przez się świádecťwem były y dowodem/ iż iuż ieť dobrym/ pożytecznym/ nieutrátnym człowiekiem. Abowiem ieľli go Vrząd rozumiał być od rządzenia dobr Rzeczypořp : godnym/ spráwnym: dáleko więcey ma być rozumian godny/ ktoryby řwoie włářsne dobrá rządził: Ná to pytanie odpowiedź: Iż przez tákie ná vrząd wybieránie / żadnym obyczáiem nie może być wolen od zapowiedzi rządzenia dobr řwoich/ áni od Curatorá. Bo naydzie drugiego/ ktory ná vrřędzie będąc/ więcey się rozbuia : y řzkápá ktora się obie owřa/ bárżiey wierzga. Wjzákże przeciwná rzecz w obcych řtornách w mieřćiech / wedle řtátutow řwoich/ zwyczáíow/ pořtánowienia Kiążąt/ Krolow/ záchowuią. O czym řzeroko piřác ábo gádác nie godzi się / áby przez to potwarcom y řwarliwym ludziō do zwad/ do práwowániu/ do potwarzy drogá się nie otworzyłá/ y przyczyná nie dáť : gdyż ludzie z przyrodzenia do řwarow řą řkłonni. *Senřus & cogita*

[hasła: utratnik, marnotrawca, Rzeczpospolita, kurator, dobra, statut, zwyczaj]

[s. 85] & *cogitatio cordis humani prona sunt ad malum*. Trzymáią ták znáczni ludzie vczeni w Práwie : iż márnотrawcy iáwnemi vrřędámi / ná ktore řą obráni/ dořyc dowodnie pokázuią y dowodzą/ iż się pewnie vpámieťáli y obaczyli/ y dla tego od zapowiedzi y od Curatorá řą wolni : Przeto/ iż zacni mądrzy Pánowie ná vrřędzie będący przyięgli / nigdy tákich do rządzenia Rzeczypořp : niezywkli przyjmowác/ áż pierwey pewnemi dowody dořwiádczone / y do tákich vrřędow godne doználi według przyięg řwoich / ktore ná řwoy vrząd czynili. <7.> Trzećie pytanie iejzcie się tu podawa: Ieľli márnотrawcá po zapowiedzi dobr řwoich/ ku przedawániu vczynił z kim zmwę ábo kontrákt/ y przyięgłby/ iże onę vmowę chowác będzie: Ieľliże zá táką przyięgą kontrákt ten będzie wáżny ábo nie : Ná to pytanie vczeni w Práwie powiádáią / y wywodzą być niewáżny / ták mowiác : *Iuramentum interdicti non valet, nec tenet.* y utrátnik niewinien przyięgi chowác / gdy mu řą dobrá zápowieđziáne/ przyięgá iego

nie ciśnie go do tego z potrzeby / áby ią chował :wyiawſzyby táka była przysięgá / ktoraby w jobie te trzy rzeczy zámykáłá : ſpráwiedliwość / prawdę/ y rozſádek dobry: ále márnotravcá/vtrátnik/nie máią rozſádku dobrego/dla tego nie ieſt obowiązány ná **[hasła: marnotrawca, kurator, Rzeczpospolita, przysięga, dobra, utratnik]**

[s. 86] zány ná záchowanie przysięgi : poniewáz táka ſpráwá/kontrákty/zmowy/márnotravcy z Vrządu ſą zápowiedziáne. A kiedy komu Práwo ábo Státut/kontráktow ábo co innego czynić zákázuie/zápowiáda/á on to czyni/á czyniác przysięgę:ná takiego z ſtrony vporney przysięgi/ iż to niepotrzebnie nád zápowiedź czynił / karánie zá to ma być náznáczone. Kiedyby to czynił / przysięgł z władzą á przyzwoleniem Curatorá/tákby był wáżny kontrákt zá oną przysięgá/ y winien go trzymáć. Aleć y tego w inych kráiącích nie dopuszczáią márnotravcy/z przyzwoleniem Curatorá/zmow czynić/ y przysięgáć/ á to dla częſtych niebeſiecznoſci ktore ſię ſtád wſczynáły/ y dla ſzkody / iż márnotravcá dla iákiego máłego zyſku y pożytku Curatorá łatwie chytrze náмовił / proſząc go o przyzwolenie ku przedániu z wielką ich ſzkodą:ktorzy doſtawszy takiego przyzwolenia/ ſwoie dobrá poczęli odbywáć/ládá zá co przedáváć/ y márníe vtrácáć. Przeto tę zaworę záložono / iż Curatorowi takiego przyzwálania czynić nie dopuſzczáią/y niewázne czyniá:ále ieſliby márnotravcá vczynił kontrákt y przysięgł/zá dekretem ábo władzą wyżſzych Curatorow / to ieſt Senatorow/y Sędziow/ Burmiſtrzá/ y Rádziec: ták bez wátpienia byłby iuż według ſwey przysięgi y obligácyey ſię

[hasła: marnotrawca, prawo, statut, kara, kurator, szkoda, kontrakt, sędzia, burmistrz]

[s. 87] cyey ſię záchowáć. Bo tácy Curatorowie/*ſupremi Iudices* zákłádáią táki dekret z vważaniem lepſzym ſłuſzney y ſpráwiedliwey przyczyny/gdzie iuż zá takim dekretem podawa ſię wierzenie/iż tám żadney zdrády / żadnego oſzukánia nie májz. A ták márnotravcá nie może nic przedáć/choćby to chowáć przysięgł/wyiawſzyby to obyczáiem wyżſzey opiſánym vczynił z przyzwoleniem vrządu zwierzchniego / wedle Reguły práwney : *Iuramentum prohibiti contrahere, non validat.* <8.> Mogłby też kto ſpytáć : Kiedy Sędzia márnotravcy chce dáć Curatorá/mali do tego márnotravcę pozwáć : Ná to odpowiedź: Iż wykłádácze praw wiele ich twierdzą/iż trzebá pozwáć: Bo okázowáć kogo być márnotravcá/zádáć mu to/ ieſt rzecz obciążliwa / gdy zá takim okazáníem wſzytek rząd dobr iego bywa mu zápowiedziány y odięty : dla tego trzebá go pozwáć / y opowiadáć : bo w káżdey ſpráwie/ſtronę ktora ſię czuie być obciążona/trzebá pozwáć: ábowiem wſzytko coby ſię kolwiek około niego bez Curatorá działo/ nie byłoby wáżno. Alećby też tu o tym poznániu mógł wátpić / ábowiem márnotravcá/ gdy mu dáią Curatorá do rządzenia dobr iego/może być ſzalonemu przyrownan: á dla tego ſtád ſię pokázuie / iż márnotravce do podánia mu Curatorá pozywáć nie trzebá/

[hasła: kurator, dekret, marnotrawca, sędzia, pozwanie, dobra]

[s. 88] trzebá/ ták iáko y ſzalonego. To wſzytko obaczywſzy/ łatwie ieſt tey wátpliwości rozwiázanie/ zwłáſzczá gdy w tákiey y tey podobney káżdey ſpráwie/ porzádek/práwo/ Státut/zwyczaj ma być záchowány: ábowiem kiedykolwiek człowiekowi nie będącemu oblicznie náleży ábo náleżeć może ná ſędzie obroná / tám potrzebá takiego / ktoryby tu nie był oczywiſty / áby był przedtym pozwány : może bowiem to być/iżby kto fałſzywie z nienawiſci do Sędziego márnotráctwo był oſkárżony/o ktoreby ſię łatwie

mogł obronić y s[prawić/gdyby oblicznie ku tey obronie był pozwan. A przeto Sędzia/Urząd/ nie ma vpornie przyjtępować ku ofądzeniu kogo / iżby był márnítrawcá zá ofławieniem czyim/zgoła ázby go pierwey kazał przed jię przypożwác/żeby go oblicznie jtoiącego fámego iákoby jię tego s[prawował wyrozumiał. Są też niektorzy co tak trzymáią:Ilekroć márnítrawcá bywa doznán/iáwnie/pewnie być vtrátnym/y takim go wfzyjcy być sądzá/ tedy w ten czas vtrátnik/ktoremu iuż obroná dla pewnych dobrych ludzi świádectw nie jłuży/może być márnítrawcá krom pozywania ofádzon.

<9.> Iejzcze tu pytanie roście tákie: Iejli vtrátnik do szalonego bywa przyrownán zá iednáką przyczyną: Ná co odpowiedź: Iż tak iest ile z jtrony ro[spra[szánia dobr jwoich/ **[hasła: prawo, statut, sąd, marnotrawca, urząd, utratnik, szalony, dobra]**

[s. 89] jwoich/dla ktorego im obiemá iednáko száfowanie dobr bywa zápowiádané/ áby ich dáley nie vtracáli: obá też iednáko krom Opiekuná/ Curatorá/ zápi[sáć jię nikomu nie mogą/ tak iáko jię wyżjzey nápi[sáło : ále z jtrony nábywania máietno[ści/žadnemu z nich nie bywa áni ma być zápowiádano dla pomnážánia dobr jwoich poczciwie. <10.> Márnítrawcá do[wiádczony / zá lekká ofobę bywa miány y wzgárdzony/ *vilis, lewis*: z ktorym jię ludzie vczciwi s[prawy chroniá miec / dla trudno[ci rozmaitych : wfzákże márnítrawcá jtanu jwego vczciwego nie gubi/ nie odmienia/*non fit*(iáko mowiá) *capite diminutus* : nie odeymuiá mu práwá iego / ktore z iákiey wolno[ci/ ábo ktorego miá[jtá ma / ábo mu po krewnych wlájno[ć iáka przypada. Pan zwierzchni/Xiáżę/choćby kogo sądził <11.> być marnotrawcá/krom pozwánia to nie ma być wažno/gdyż pozew pokázuie jię być wwiedziony w zwyczaj z práwá Bożego. Abowiem Bog <**Pozew z práwá Bożego ma początek.**> naprzód Adámá oycá nášzego pozwał/to iest wezwał go do siebie o przejtápienie mándatu jwego/áby z nim pierwey rokował / á karánie mu zá wyjtępek iego náznáczył. Przetoż zwierzchny Pan pozwu nie ma opu[szczáć/á do żadney sentenciey bez pozwu przyjtápić nie może. Boćby to było iákoby komu zábrániáć obrony v sądu/ktora iest káždemu práwá przy

[hasła: dobra, opiekun, kurator, marnotrawca, sądzenie, pozew, sąd]

[s. 90] wá przyrodzonego wolná/ktorym ná sądzie iedno vcho jkáržacemu/drugie ofkáržonemu zojtáwuia/wyiáw[jzyby Pan zwierzchny do tego miał iá[jną/znáczną/prawdziwą przyczynę/iáko to więc bywa dla iákiego złego vczynku / ná ktorym złočyńcy mowiá: podź do Woytá/ nie kazano cię odchodzić: tákiego bez pozwu zaráz prowadzić do Sędziego może. Acz też tákie prowadzenie w Práwie biegli pozvem názywáia/ *violenta citationem*.

<12.> Niewiá[jtá ktora zbyteczenie rojkojzuie / z wielkim kofztem vtrátnie żywie / wykraczáiać z przyjtoyney mierno[ci á jkromno[ci/ tákiey (też Práwá vczá) áby Curator / Rzędzićiel był dáný / y dobrá iey były pohámowane / y z mocy ku rządzeniu odiete. Táka białymgłowam/ wdowam / mátronam vtrátnym/ *Curatoria*, y dobr pohámowanie bárzo bywa przykre/y oftre jię widzi/gdzieby lepiej / przyjtoyniey jtan jwoy obaczywfzy / wiárowáły jię tego co im nie przyjtoi/y iest ku złey sławie/owjzem ku zelżywo[ci/gdy częjto bie[siad/kołáciy/ godowánia vżywáia/ go[ci częjto ná kołácye wzywáia/ktore takim używaniem jwoie dobrá zá krotki czas mární vtracáia : tak iż potym ze wftydem cudze obiády zájtáwáć/ y chlebá u ludzi żebráć mujzá / gdy jwoie mární vtracáia : y drugie biaległowy jwoim złym przykłádem do tákieyże

[hasła: sąd, wójt, niewiasta, dobra, kurator, wdowa, matrona]

[s. 91] kieyże vtráty przywodzą / nic injzego przez to nie czyniáć/iedno iżby jwoy

wszystek żywot w rokoszách trawiły/ nic o gośpodárstwie/ nic o poczcíwých správách/nic o męzowey dobrej sławie/nic o działkách dobrego / o czeladce nie obmyśláć/ iedno káždy dzień báydá wykrzykáiąc. A ieśliby wdowa táka bylá/ vczíwe imię wdowie przez to tráćí/ á innego niepoczciwego/ták vtrátnie żywiąc dośtawa : Bo iey nie mowią/ páni wdowo / iuż ináczey. <13.> Zá takim márnotráctwem białých głów wśczynna się wiele złego / niewytydliwe srawy / dziwne całowania /obłápiánia/ nierządy potáiemne/ cudzołóstwá / podmiotki/ *suppositi partus*, z obcego naśienia zázczęte y zrodzone płody; y inne tym podobne sprofności/ ktore Pánu Bogu są obrzydłe: y dlatego ludzi takie/rozmaítemi wrzody/ nieśłychánemi/nieuleczonemi chorobámi dziwnymi karze w wielkim gniewie. <14.> Takie białęgłowy y wdowy/vczíwi ludzie/ męzowie státeczni/ vpomináć/ y do tego wieś máią/áby ná swoy stán pámiętáiąc/poczciwość miłuiáć/ Páná Bogá się boiáć/ wiedziáły/y rozmyśláły/iż imię wdowy ieśt Bogu <Imię wdowy Bogu miłe.> miłe/wdzięczne/poczciwe/ktore się w mierności/ w dobrych obyczáích kocháią/áby się nierządnych vtrat/kołáciy/ zbytkow/ rokoszy pilnie wiárowáły: y owśzem iżeby onych świętych wdow

[hasła: wdowa, białogłowa, nierząd, cudzołóstwo, choroba]

[s. 92] wdow náśládowáły / ktorych piśmá święte zálecáią/iáko Annę Prorokinią/ *Lucae* 2. ktora čás swoy w pośćiech y ná modlitwách trawiá : áby ś. Páwłá nápominánia słucháły/ktory prawdziwe wdowy opiśiue/áby się nie rokoszámí/ále srawámí Bożemi / á modlitwámí do Páná Bogá báwiły/wiedząc iż *vidua que in deliciis vivit, mortua est*. A ktoreby się ináczey srawowáły / vtrátnie/ márnotráwne były / takim Vrząd Curatorá ma dáwáć/ y dobrá hámowáć/ ktoryby ich uczył poczcíwie/ w skromności/ w mierności/ w boiázni Bożey żyć ná świećie/ dotąd áżby się obaczyły/ á swoich sprofnych obyczáíow poprześtáły : w čás to Vrząd ma czynić skoro poczną vtráćáć / nie w ten čás kiedy (iáko mowią) po heynale / kiedy się kołá rozbieżá/ kiedy iuż wśzytko utráci / przepiie / przecześtuie/przetáńcuie/ kiedy się nie ma po co sięgnáć: iuż y koszulká/ y ciáśnosztá muśi ná Tendetę : w ten čás obaczá / *quam miserum est i/thuc verbum habuisse, non habere:quàm infaelici/simum est fuisse foelicem*. w ten čás więc onę piośnkę śpiewa: Byłámci ia jobie pániá kiedyś/á cóż potym kiedy to iuż nie dziś: przeto trzebá iey w čás Curatorá/ <15.> choćiáż będzie márkotálá. Opiśány też obyczay / iákim pośtępkem Curator márnotrawcy tak mężczyźnie iáko białeygłowie vtrátney/by

[hasła: wdowa, dobra, urząd, kurator, marnotrawca, białogłowa]

[s. 93] tney/bywa iednány y dáwany. Iż żoná vtrátnego mężá/rodzicy/powinni/krewni/przyiáćiele/stáráią się / áby takiego do Vrządu pozwáli. Tám gdy stánie/ma żoná z przyiáćielmi przyczyny rozpráżánia y vtracánia iego powiedzieć y okázáć/ ieśli vtrátnik mąż ná Curatorá pozwala / nic się ná przyczyny wyślyśzáne nie sprotciwiáiąc / y nie ma czymby się wymawiał:tám iemu ma być Curator / srawcá / rzędzićiel zaráżem náznáczony. Niektorzy się wymawiaią/nie pozwaláiąc ná Curatorá. Wśzáżke Sędzia Vrząd gdy obaczy y wyrozumie/iż mu vzyteczniey dáć Curatorá/ temu naprzod rádzić ma áby ná Curatorá pozwolił:gdzie by pozwolił/záraz mu Curatorá ma nákázáć. Ieśliżeby więc był vporny/iżeby ná żadnego ráde nic nie dáł: tám Vrząd ma obáczyć z obu stron przyczyny/ tak skárżácego iáko y ośkárżonego/ y rozsádek vczynić / tak iáko według práwá y zwyczáiu mieyscá napożyteczniey będzie rozumiał. <16.> Ale pierwey niż się ten Rozdział skóńczy / zdáło się ieśzcze to pytánie

odprawić. Kiedy się Curatoria albo rządzenie marnotrawce kończyć ma: Na to pytanie rozmiaćci rozmiaćcie odpowiediać. Jedni tak rozumieiać: Iż albo iawnno ieść się marnotrawcą vpamietać/ obaczyć/ iż iuż nieutrątnie żywie/ tedy rządzenie iego vřtawa/koniec bierze: albo niepewna ieść/

[hasła: żona, mąż, utratnik, sędzia, kurator, urząd, zwyczaj, prawo, marnotrawca]

[s. 94] na ieść/tedy potrzebá Sędziego rozřadku/ y opowiedzenia/choćby iawnna rzecz nie była iż się vpamietać: wřzákże ieřliby się iawnnym řwiádectwem wywiodć/iż się vpamietać/do dobrych obyczaiow przyřtapić/ tedy od vrřdu ma być wolen/ták iáko teř o řzalonym mowimy / iż kontrákty / zapisy ktore vczyniř będać zdrowy ná vmyřle/wařne řą: kiedy od rozumu odřzedć nie wařne / ář się pokaře przez řwiádky godne wiary/y z pewnych znákow/iż k řobie przyřzedć/ iż (iáko mowiać) iuř wřzyřcy domá. <17.> Znaki nie záwřdy bywiaiać pewne. Bo zá pierwszym vtráceniem záwřdy się więcey domyřláiać o nim/iř przedřię pořtáremu będać vtracać/do pierwszych pořtepkow řyćiać rychley się wroć/nizby go kto z terářnieyřzych znákow zdrowego ná vmyřle być rozumiać/według oney powieřci: *qui femel malus, femper praeřumitur malus*, iedno iż y takie *preřumpieae* nie záwřdy pewne: zwiářzczá kiedy moře być taka contrádikcyia / iáko ona ieść powieřć: zářtano do řámego z řámą/kiedy *řolus cum řola praeřumitur, quod řic* : to nie pewny dowod / iedno domyřł / domniemanie/ iáko mowi Łáćinnicy *praeřumptio, coniectura* moře być/ choć *řolus cum řola*, iře nie sic. Bo w Duchownym práwie řą ná to inne pewnieyře dowody/kiedy ma być rozumian *řic*. Táķe y o Márnotrawcy ma być

[hasła: sędzia, szalony, kontrakt, urząd, řwiadek, dowód, domniemanie]

[s. 95] cy ma być rozumiano / y o řzalonym *non ex praeřumptionibus, řed ueris teřtimoniis, & ipřa experientia, quae eř rerum magiřtra*.

Pierwszego Tytułu,
Cápitulum Dziewięćte,
Te rzeczy w řobie zamyka.

1. Márnotrawcą będać pod Curatorem mořeli pořąg zá corką obiecać/dáć : wywody ná obie řtronie.
2. Pořáżyć corki/ powinnořć oycowřka ieść / y nie ieść to vtrátá.
3. Oćiec pořáżać corkę / nie vtraca / ále się od dáłřzego iey chowaniać wykupuie.
4. Vtrátnik kontrákty pożyteczne czynić moře / řzkodliwych nie moře.
5. Corká z řwoim męřem/ oycá / gdy do ubořtwá przydřie / żywić powinni.
6. Oycu wolno pořáżyć iáko chce/ choć wiele choć máło.
7. Dzieci/ áby miały żywić rodzice/ nie pewna to řywnořć.
8. Márnotrawcą / ktorych corek pořáżyć nie ma.
9. Márnotrawcą oćiec / Kořćiołowi Teřtámentem nic oddać nie moře/dla duřze řwey.
10. Oćiec winienli corkę pořáżyć/kiedy krom przyřwolenia iego zá mąż idřie:
11. Spor żaden nie moře być między oycem y corką.
12. Wywody/przecz oćiec corkę winien pořáżyć.
13. Przyczyny wydřiedřiczenia táķe niepořáżenia corki.
14. Corce nierządnie żywiącey ma być zbraniaćny pořąg.

15. A Kie[s. 96] A Kiedy może być wydziedziczona.
16. Márnotrawcy nie máią być pieniądze pożyczane pod winą włożoną.
17. Obyczaj obwołania Curatorá Márnotrawcy / y żony vtrátnikowey pod rząd Curatorá.
18. Pořtánowieniu Vrřednemu káždy podledz winien/ by iedno Bogu nie było przeciwno.
19. Pożyczanie pieniędzy Márnotrawcy z niewiadomości obwołania/kiedy ná dowod idzie/ y kiedy nie idzie.
20. Niewiadomy o řprawie ku dowodowi nie ma być przypuszczony.
21. *Filofamiliâs pecunia non mutuanda, Minori, Prodigio.*
22. Dobr Sieroty Opiekun kupować nie może/ y iáko może.

O Márnotrawcách/ábo vtrátnikách/iż řię ták długo piřzác bawie/ řnadź kto będzie gánił/ále tego nic nie dbam:gdyż ia řzeczce co rozumiem być potrzebnego y pożytecznego podawam : dla tego tu rozmaíte przypadki / ktore řię często tráfiáią / krotko obiáśnię. Naprzod tedy ten przypadek kładę : Niektory márnotrawcá corkę řwoię zá máž wydał/y pořag mu zá nią dáć obiecał: dobrá rozmaíte ruchome/ y nieruchome / hołdowne/ folwárk : ktore dobrá ořboliwa iego máiętność y poćiechá byłá/ w ktorey řię kochał. **<Feudalia bona, p fidelibu feruitus data, ex quibus aliquod officium seufer uitium domino praetatur.>** Gdy było po weřelu kilká mieřiecy/ vpo

[hasła: marnotrawca, córka, zamáżpójście, posag, dobra]

[s. 97] cy/ vpomniony od Zięciá/ áby mu obiecány pořag oddał: ále oćiec zálem wielkim zięty/ pieniądze ábo dobrá obiecáne zátrzymał/ y dáć ich niechciał/ mieniác iż tákiego pořágu obiecać nie mógł : Bo do tey obietnice baczeniem y rozumem nie był řpofobny. Zięć tákiey wymowki nie przyjmował/ prořzác áby mu řłowo záchował/ gadáiąc z oycem o to řurowie/y wywodząc iż tá obietnicá wařna: Oćiec zář przeciř temu niemořność obiecánia przekládał/ y dla tego tę obietnicę być niewařną. řtąd tedy pytánie rořcie: **<1.>** Ieřliže oćiec márnotrawcá będący pod Curatorem/može według práwá y zwyczáiu obiecać zá corką řwoią pořag / idąc krom przyřwolenia řwoich Curatorow ábo nie: Ná to odpowiędź: Ieřliže márnotrawcá/ ktoremu dobrá iego ku řzáfowánui řą pohámowane/ nie może kontráktow czynić/ nie może zářtáwić / oddalić: tákże řadnego pořágu corce řwoiey obiecać/ ábo dáć nie może. řrzeto ieřliby ten to oćiec márnotrawny odřtápił/dał iákie dobrá zá pořag corce řwey/onych Curator zář dochodzić może/ nie máiąc baczenia ná to/iż oćiec tákí obiecał/ dla tego / iż onych dobr odřtápić/ obligowác/oddalić/ áni řadnego řtánowienia czynić nie mógł. A ták to odřtápienie ábo oddalenie nie ieřt wařne/dla rozmaitych przyczyn. Naprzod iż řię to

[hasła: zięć, posag, ojciec, kurator, marnotrawca, dobra, obietnica]

[s. 98] iż řię to obiecánie nieporządnie iáko miało być/nie według práwá řřtáło/iáko bywa przy řlubie/ábo przy zřękowinách/ábo przy oddawánui dobr/odřtępek nie był Vrředny : ábowiem tu było potrzebá przyřwolenia Curatorowego / áby řię to był oćiec z przyřwoleniem iego uczynić zápiřał / według powinnořci porřádku práwnego/ábo zwyczáynego / áby obietnicá ku řkutkowi řnádniey przyřć moglá. Druga/iż tu řam řiebie oćiec przez tákíe oddalenie bárzo obrářił/y iákoby řię nowym márnotrawcá ukazał/iż tákowych dobr odřtápił/ ktorych choćby y řędziego było zezwolenie/ řam ábo Curator/ ku przyřwroceniu dochodzić mógł. Náořtátek/ co řię tycze dobr hołdownych/

zá słuźbę do czáfu dáných/ tych żadnym obyczáiem oddalić nie mógł/ oprócz poštěpkow do tego należących/ ktore przy tym zachowuią przez wwiązanie/ábo wwiędzenie przez te pány/ktorzy tákowe dobrá/ máństwo trzymáią.

Wfzákże mimo to pokázuie fję z Práwá/iż márnítráwny óćiec o posag / ktory zá corką fwoią obiecuie dáć / fjánowić może: ábowiem według Práwá/ iáfna rzecz ieřt/ iż óćiec winien corki fwoie pořáżyć / řzczodrobliwořć to ieřt oycowřka / y trwáć ma wiecznie nieodmienná/ iáko powinna. A przeto ieřliże óćiec powinien dziewki fwoie pořáżyć

[hasła: zřękowiny, kurator, ojciec, marnotrawca, dobra, wwiązanie, posag]

[s. 99] řáżyć/ieřli posag dał/nie vczynił nic infzego/iedno to co był według práwá vczynić powinien. A kto powinny dług płáć / tenći nie vtraca/ áni máiętnořći fwoiey vmnieyřza/ ále iey pomnaża. Przeto y on dekret á pohámowanie dobr / nie řćiąga fję ku zábraniániu dáć pořágu zá corką / chocia óćiec w wielu innych rzeczách może być rozumian vtrátny / y w dobrách iego hámowány. Ale w tey řprawie posag obiećáć žięćiowi / ieřt oycem nie vtrátnym / ále pożytecznym y mądrym: <2.> y nie ieřt to dobrá oddáláć ábo vtráćáć / ále ná rzecz řłuřzną/řpráviedliwá wydáć:ktore wydawanie ná dziatki ieřt potrzebne y powinne/y dla tego nie może być bronione choć óćiec czářem vtraca. á teź w tey y iney podobney řprawie/záwřdy ma być pilnie obaczona przyczyná/ dla ktorey oycu dano Curatorá/która nie ieřt ina/iedno áby fwoich dobr nie vtracał/nie rořprařzał/ a vtracíáć do vbořtwá nie przyředł. Ale w tákiey řprawie dánego pořágu/žadney řřzkody/žadney niebeřpiecznořći vbořtwá nie mářz: bowiem óćiec przez tákowe pořázenie nie vtraca fwoiego/ ále ráczey zachowuie / y pożytecznie wydáie/ y mądrze z powinnořći oycowřkiey to czyni/ y z przyrodzonego długu fję wyřwala: á kto fwoy dług płáć/ten nie rořprařza/ále zachowuie: y kiedy corkę fwoię pořáży/ vbořtwá žadnego

[hasła: posag, dług, dekret, córka, ojciec, žięć, kurator, szkoda, ubořstwo]

[s. 100] dnego bać fję nie potrzebá : ábowiem to Práwá dobrze opářrzyły/według ktorych řynowie y corki rodzice fwoie/gdzieby do vbořtwá przyřřzli/chowáć / żywić powinni / y od wfzego niedořtátku řřczyćić. A iáko może być rzeczono o řynie / iż dobrá oycowřkie trzyma / choć ie óćiec trzyma/ *quo ad řpem & expectationem* : ták teź o oycu práwem przyrodzonym może mowić/iż óćiec trzyma/ choć řyn ábo corká trzyma. Nádto/ óćiec márnítrawcá dawáiąc corce fwoiey niektore dobrá/niezda fję oddáláć / gdyź tego pozwala/y dáie corce to co ná nię náleży: á žadnemu ktory ieřt pod rządem nie zábroniono dáć / co komu práwie powinno dáć. y owřzem to ieřt rzecz pewna/ ieřliby opiekunowie vtrátnikowi oycu chćieli przekářić pořázenie/ mogliby Curatory fwoie przymuřć ku przyřwoleniu/ w tákiey řłuřřney řprawie pořázenia : y dla tego tym więcey mógł óćiec márnítráwny krom przyřwolenia fwoich Curatorow / corkę fwoię pořáżyć/y dáć to co przed řlubem obiećáł.

<3.> Drugi wywod tego iářny z řtrony możnego pořázenia corki przez oycá márnítrawce ten ieřt : Óćiec by niewiem iáko był márnítráwnym/ według práwá przyrodzonego powinien corkę fwoię chowáć/żywić/y tákże pořáżyć / áby przez tákie pořázenie/ řiebie iákokowiek od dálřzego iey chowania y

[hasła: ubořstwo, córka, syn, marnotrawca, ojciec, pořázenie]

[s. 101] wánia y řywienia odkupił/ á ná przyřřřłego Žięćiá to przeniořł. y řtád to ieřt / iż uczeni w Práwie/ Doktorowie/zá iednę to rzecz poczytáią żywić corkę / y pořáżyć iá.

Náojtátek tym wywodem tá rzecz jię zámyka: Oćiec márnotrawny corkę jwoię może chować/y owjzem winien okrom przyzwolenia jwoich Curatorow. tedyć też corkę jwoię okrom przyzwolenia ich pojżżyć może: <4.> áczkolwiek márnotrawcá nie może kontráktow czynić: wjżákże jię to rozumie o kontráktách jzkodliwych. Bo zmwowy ktore czyni pożyteczne/ są ważne / y máią mieysce : *Contractus per prodigum vtiliter gesti, valent*. A ták w tym przypadku márnotrówny oćiec/nievrátny ále pożyteczny ma być rozumiany y rzeczony / iż pojżgiem dánym jobie Zięciá/ á corce mężá nábył: <5.> y owjzem šrzodek jobie ziednáł/ przez ktory jam šiebie/ y corkę jwoię opátrzył/ iż iejliby do vboštwa przyjzedł / corká z jwoim mężem oycá w potrzebie żywć winni/iáko jię to wyjżzey pokazáło. A co jię pierwey rzekło / iż márnotrawcá jzalonemu iejt przyrownan / to prawdá kiedy jwoie dobrá rojprażza/ábo niepożytecznie zápijſuie : ináczey kiedy co zápijſuie/ ábo vmowy czyni pożyteczne. <6.> y przeto iejliby też oćiec wietjzy pojag corce náznáczył niźliby był powinien/nie może tego Sędzia pſować/ áni ná wjtecz kierować/ wolno to

[hasła: zięć, córka, marnotrawca, posag, mąż, umowa]

[s. 102] wolno to iejt oycu z jzczodrobliwošci jwey vczynić <Powinnošć corki y zięciá przeciw oycu jtáremu.> . Ale z jtrony tego/iż Zięć z żoną powinni opátrzenie y żywnošć oycu jtáremu/ábo ná máietnošci zejſzłemu/niewiem iejli to pewna/ jpujżczáć jię ná to oycu / áby go pojážona corká y z Zięciem żywć mieli. y owjzem podobno iejſzcze w chorobie rzekomo náwiedzáią oycá/žáłuiąc choroby iego : <7.> A ono wiecey pilniá oycá / rychłoli zębem klápnie/ á pilnie jię wywiáduiá/wiele po šmierci iego jpadku zojtáć może / będzie ráchował wiele jię mu dojtánie : pewnie táki nie myšli o tym iákoby oycá vbogiego żywił. Aleć iejli dla pojážu wziętego żywć powinien/tedyć do tego może być przymuſzon : lecz też żadna rzecz przymuſzona nie bywa nigdy dobra. W tey mierze tedy niewiem iejli nie lepiej czyniá oycowie niektorzy/ co zá corká jwoiá Zięciowi czástkę tylko máietnošci jwoiey/dlá zápomożenia/dlá dorobienia /dawáią nie wielká/wietjżá jobie zojtáwuiąc. mowiá ták : Iż lepiej iejt kiedy dzieci z ręku v oycá pátrzą/niź oćiec z ręku v dzieci : po šmierci co zojtánie/niech dzieci biorá co jię komu dojtánie / niech przyjmá zá dobre. Bo nie pewna żywnošć od dzieci/zwłáſzczá kiedy Zięć táki/ co jię grá báwi/piiáńſtwem/vtraca/wezwánia jwego nie pilnuie/á żoná mu też pomaga wjzytkiego. Co jię przypomniáło/ trochę od rze

[hasła: córka, zięć, ojciec, choroba, posag, spadek]

[s. 103] od rzeczy odjstápiwſzy/mam zá to iż potrzebnie rodzicom / choć mi podobno ci co jię ženią dziękować nie będą : nie mowię też ták dálece / áby Zięciowi nie trzebá dáć / trzebá *propter onera matrimonii, quae sunt multa*, áby iá tym/ y pracá jwoiá poczćiwie żywć mogł/ áby przyodziewáł/ od wjzytkich krzywd bronil/zá nię jię zájtáwiał/ w chorobie opátrzył : Bo to wjzytko ná jię przyiáł. Ale żeby mu oćiec dla tego wjzytkę máietnošć jwoię wydáć miał / iáko mowiá y ciájto z dziežá/ tego nie winien. Mowię iáko potrzebá zięciowi pomocy/ *propter onera matrimonii*, ták oycu potrzebá jobie częšć záchowáć/ *propter prouifionem vitae in senectute & egeſtate*, áby v dzieci z rák nie pátrzáł. Boć też ono nie dármó mowiá: Rychley pożywi oćiec dziešięćoro dzieci/ niź dziešięćoro dzieci iednego oycá/ ábo mátkę. mowi o tym y piſmo š. *Eccleſi*: 33. *Dum ſpiras non immutabit te omnis caro. Meliòs eſt, ut filij tui te rogent, quàm te reſpicere in manus filiorum tuorum*. Ku rzeczy iuž przyjſtępuiáć / o márnotráwcách dáley rzecz prowadzę.

<8.> Trzeba też tu przy tym baczyc / co ieſt o oycu rzeczono iż winien poſążyć corki : to w poſpolitoſci o wſzytkich nie ma być rozumiano. ábowiem tych ktore iuſz zá mąż wydane/ábo ktora vmárła/ nie winien

[hasła: zięć, ojciec, rodzice, matka, pomoc, posażenie]

[s. 104] nie winien poſążyć. Przeto nie idzie to zá tym/kiedy mowią : Ociec powinien poſążyć corkę. dla tego powinien poſążyć káżdą/krom władzey ábo przyzwolenia Curatorá. Trzeba pilnie obaczyć/iáka oſobá corki/iáka oycá *habilitas, idoneitas personae considerenda inprimis* : ieſliby pánná corká iáka byſtra/buyna/ też vtrátna byłá/ rádá ſię nápiiáá/ niedołężność iáką ma/ wezwánia ſwego nie pilnuie/proznuiąca/nie goſpodárna:tá, ociec vtrátny corce nie ku pożytkowi / ále ná vtráteby dawał : co Curator pilnie uwážać ma/ bez ktorego przyzwolenia táka nie może być poſążona. <9.> Táke też to z podobney ſpráwy zá tym idzie : Iſz márnотrawcá / ktoremu przez wyrok Sędziego dobrá iego ku ſzáfowánui ſá zápowieđziáne/ nie może/ dla zbáwienia duſze ſwoiey / koſciółowi wielkiey częſci oyczyzny Teſtámentem oddać / chcoćby to chciał vczynić co w ſpráwie pobożney / y koſciółowi życzliwey:gdyſz on ieſt ná ten czás od rozumu odeſzły / y do tego nieſpoſobny / áni tego práwem przyrodzonym uczynić nie może. áni zgoła táki Teſtámentu czynić / choćby chciał co koſciółowi zoſtawić / nie może vczynić : gdyſz mu z Vrzędu zábroniono oddáláć. ále z ſtrony poſáżenia corki od oycá márnотrawce / ktory ieſt z Vrzędu iáwnie obwołány y ogłoſzony/dáleko ieſt wáſniey

[hasła: ojciec, córka, posażenie, kurator, marnotrawca, testament]

[s. 105] wáſnieyſza / beſpiecznieyſza rzecz / kiedy to będzie vczyniono z wiadomoſciá / y przyzwoleniem Curatorá iego / y powińnych przyaciół / corce to y zięciowi pewnieyſza. y ták to zámykáią vczeni w Práwie/áby to było z przyzwoleniem Curatorá. <10.> Mogłby też tu kto pytać : Ieſli ociec powinien corkę ſwoię poſążyć / ktora bez przyzwolenia iego ſzłá zá mąż: To pytanie wiele ich rozmáicie rozumieią / y ſá miedzy vczonemi w Práwie rozumienia przeciwné. Iedni powiádáią / y wywodzą: iż niepowinien dla krzywdy y wzgárdy oycá/ktorego o przyzwolenie miáłá pytać/á tę poczciwoſć ná oycá włożyć: też dla tego/iſz miedzy oycem y corká żaden ſpor/żadna zwádá być nie może/ iż ſię też ociec nie obligował corki poſążyć <11.> : do tego też/ gdy iuſz corká ma mężá ktorego ſobie náłázłá/ ten iá żywi/ y żywić powinien: A gdy iá żywi/ iuſz iey żywnoſci zinađ nie potrzebá: á zátym to idzie/iſz iey ociec poſágu dąć nie powinien. Ale ieſliby ociec corkę wydać zá mąż odwłaczał do 20. lat/ tedy iey wydiedziczyć nie może / áni żywnoſci zbrániáć / choćby ciełeſnie grzeſzyłá / y choćby krom przyzwolenia oycá potym zá mąż ſzłá/. A ieſliby przed tym czáſem zámiérzonym niecierpliwą byłá/ á niecierpliwą będąc tákiego omieſzkánia ábo przewłoki corká krom woley oycowſkiey zá mąż ſzłá/

[hasła: córka, zięć, ojciec, kurator, zamążpójście, wydiedziczenie]

[s. 106] mąż ſzłá/ tedy iey nie powinien poſążyć ták vporney á niepoſłufzney corki/ wedle práwá poſpolitego. <12.> Ale iákokolwiek ci ſwego rozumienia bronią/ tedy prawdá á potrzebnóſć/ przeciwná rzecz mocno záchowuie/ ktora też ma ſwoie wywody y podpore/ y twierdzenie ludzi wielkich/ zá ktoremi ociec winien corkę ſwoię poſążyć /choćby krom przyzwolenia iego zá mąż ſzłá. Pierwſza ieſt / iż według Práwá duchownego nie ieſt potrzebne do tego przyzwolenie oycowſkie/choćiaſzby to ſłuſzna y poczciwa rzecz byłá / áby byli oboie ktorzy ſię w małżeńſtwo złączyli/ tákowego

przyzwolenia od rodziców swoich wczciwie żądali. Co też twierdzi on zacny á zawołany mąż *Eraſmus Roterodamus*, piſząc w Księgach swoich o zacności Małżeństw. Przeto/gdyż to ieſt á pozwoleniem Prawa duchownego / tu corká nie winná / y nie może ieſt być niewdzięczność / y niepoſłufzeńſtwo przyczytáne/y karánia żadnego w tym niezáfługuie. lecz przeſtrzegáiąc łáſki oycowſkiej/tegoby nie miáła czynić: bo wiele dziećciú ná łáſce oycowſkiej naleſzy/y godzi ſię go czcić według roſkazánia Bożego. Drugi wywód ten ieſt: Oćiec dwie rzeczy winien corce: Iedná/mężá ieſt dáć ; druga/poſáżyć iá. Ieſli corká ſzłá á mąż/ od tego iuſz oćiec wolen : od drugiey rzeczy żadnym obyczáiem wolen

[haſła: córka, ojciec, małżeństwo, niepoſłuſzeńſtwo, poſaſzenie]

[s. 107] wolen być nie może / zwláſzczá kiedy á dobrego człowieká y godnego ſzłá. Wſzákſze ieſli ſzłá á niegodnego / tedy dla niegodności nie może oćiec corce wtráty przeſtrzegáiąc/ mnieyſzy poſag náznaczyć/ któryby był mógł więſzy poſtánowić/by byłá á godnego ſzłá: <13.> ále dla tey przyczyny niegodzi ſię oycu corce choć á niegodnego mężá ſzłá/ poſágu odmáwiać/áni ieſt wydziedziczać. Bo á ktoremi przyczynámi corká może być wydziedziczona / á temi też może ieſt żywności/y poſáſzenia odmówić. A przyczyny wydziedziczenia/tákſze y nie dawánia poſágu ſá nápiſáne w Porządku moim / w ksiáſzkách Tytułow prawá Mágdeburſkiego / fol: 24. & *Spec: Sax: lib : I. art: 17.* Potrzebna tedy rzecz á wywody wyſzſzey opiſánemi corkę poſáżyć / gdyż też może być nie ládá przyczyná do tego/ kiedy mąż á żoną poſágu nie bierze / krzywo ná nię pátrzy/á zgołá nie rad ieſt widzi. *Mulier indotata a viro contemni confueuit.*

Corká ſwowlonie y ćieleſnie grzeſzáca/ <14.> ieſli ſię vpámięta/ vpokorzy/ wydziedziczona być nie może / y poſáżyć iá oćiec winien. Bo grzeſznik pokutuiący nie ma być gárdzon/ y owſzem z iego náwrocenia rádownić ſię káždy ma / iáko z tego który ſię inákſzym ſtał niſz pierwey był: to ieſt/dobry á cnotliwy. A ták dla tey przyczyny vpámiętánia/ nie może oćiec corce odmáwiać poſágu.

[haſła: ojciec, córka, poſag, wydziedziczenie, grzech]

[s. 108] <15.> A kiedy corká przed 25. lat nierządnie żywie/iáko mowią *meretricaliter*, ábo kiedy ſię złącza z ſługá/ kiedy oycu niepoſłufzna/ ſpráwy ſwoiey przed oycem tái/vżywáiąc ſwey woley / nie rádzi ſię nikogo/ pokátnie/ táiemnie idzie á mąż/ zápomniawſzy pocćiwoſci oycowſkiej/ gárdzi oycem ; taką wydziedziczyć może/y nie poſáżyć ieſt : ále o takim poſáſzeniu doſyć. Ku rzeczy ſię wracáiąc/ ieſzſze o márnotrawcách potrzebne pytánia/pożytecznie obáczyć nie wádzi. <16.> Ieſliby to Prawem ábo Státutem iákim w mieſcie poſtánowiono było/ áby żaden márnotrawcy pieniędzy więcey nie pożyczáł / niewierzył / iedno ſzeſć groſzy : ſłuſznie to ma być trzymano pod winá włożoną/ y pod wtráceniem ſummy wierzoney pożyczoney / zwláſzczá kiedy to z Vrządu będzie obwołáno ná mieyſcu zwykłym/iáwnym/ iſz takiemu márnotrawcy Curatorowie z Vrządu ſá dáni / náznáčení. Tákie podánienie temi ſłowy bywa obwołáne: <17.> Dla złego rzádu y wtracánia / y roſpraſzánia máiętności tego. N. człowieká/gdyż ſam ſiebie rzádzić nie vmie: Pánowie Senatorowie/ ábo pánowie Ráyce/ przerzeczonego N.á ſpolnym zezwoleniem /ná żádnienie y wſiłowánienie powińnych przyaciół iego podáli/y podawáią pod Curátoryá/pod Rzád/tym to iáwnym obwołánieniem. Co wſzytkim oznáymuiá/ áby

[haſła: córka, ojciec, wydziedziczenie, márnotrawca, ſtatut, winá]

[s. 109] ią/ aby mu żaden nic nie pożyczał/nie nie wie wierzył/ ani kontraktu żadnego z nim nie czynił pod winą Vrzędowi przepadła/ y pod wtrąceniem pieniędzy wierzonych. A iejliby ten marnotrawca żonę miał / także y żoną pod rząd tegoż Curatorá ná tymże mieyscu/tegoż czáfu. takiemi słowy bywa podána/gdyż żoną bez mężá nic czynić nie może/ á mężowi z Vrzędu władza odjęta. <18.> Tuby też kto mógł spytać : Ieśli takie poştánowienie Vrzędowe bywa ważne/ y ieśli mu marnotrawca z dobrym sumnieniem podledz winien: Ná to pytanie opuściwszy wywody/ktoreby ná obie stronie mogły być przywiedzione / krotko odpowiadáią : Trzeba wiedzieć/iż Vrząd/Rzędzićielowie miały/ pewne prawa ktore rozumieią być ku zabiczeniu złemu potrzebne / aby się złe nie mnożyło / stánowić mogą/co w Prawiech szeroko opísano/ z ktorých to zamkniono być może : gdyż Vrzędowie máią moc Prawo stánowić/dla pożytku Rzeczyposp : <Poştánowienie Vezędowe Bogu przeciwne, nie ma być chowane.19.> takiemu stánowieniu każdy z dobrym sumnieniem podledz może/y musi/y zachować ie/wyjąwszy by zaś miánowicie były odmienione/ y zepsowane/ábo práwu Bożemu przeciwne. Bo takiego Státutu/ktory ieşt Bogu przeciwny/kto nie zachowuje/ nie grzeży. Ieşliby też kto marnotrawcy iákíey summy pieniędzy pożyczył/ábo kontrakt iá

[hasła: kontrakt, marnotrawca, żona, mąż, Rzeczpospolita, staut, Bóg]

[s. 110] trakt iáki z nim uczynił / á niewiádomością się wymawiał/ iż niewiedział by go pod Curatorią Vrząd podał/ aby to odwołano było / mogli tá niewiádomość być iemu ná pomocy: Ná to pytanie odpowiedź: Iż táka niewiádomość nikogo wśpomoc nie może. Abowiem co się iáwnie dzieie/niewiádomość mieyscá nie ma/żaden się nią wymówić nie może: y ktoby się mienił nie wiedzieć o tym co iáwnie obwołano / to nie ma być przepuszczono. y przeto żaden tak nie ma mówić: nie wiedziałem/niewiádomie pożyczyłem. Bo taką niewiádomość/według Prawá/ máią zá zmyśloną/zá prostą/ospálą/niedbálą/ *simulata,crafta, supina ignorantia* ; wyjąwszy to / iżby powiedział dla tego być niewiádomym / iż ná ten czas tu nie był / w obcey kráinie się bawił : táka wymowká nieiáko mieysce może mieć. y dla tego/ieşli takowy ktory ieşt prze niewiádomość ofzukány / ma być przypuszczon ku dowodowi/iáko takie obwołanie do iego wiádomości nie przyszło., <20.> A co ono mówią: Kto z drugim ma spráwę/winien wiedzieć z kim iá ma/ niż iá záczenie/ *diligenter inuestigare percontari de conditione & qualitate personae*;co zacz ieşt czym się bawi / tá tylko v sądu mieysce ma / gdzie wszystkie rzeczy iáwne / pewne máią być / á nie o <21.> Státutách iáwnie obwołanych. I stąd też to ieşt:

[hasła: nieświádomość, oszustwo, dowód, statut]

[s. 111] ieşt: Ktoby synowi goşpodárskiemu/ktory ieşzcze ieşt nie odpráwiony/ iáko mówią/ *non emancipatus*, pod mocą á władzą oycowjáką pieniędzy pożyczył/ pożyczonych brać nie może. Toż ma być rozumiano o tym ktory ieşzcze lat nie ma: ktoby mu pieniędzy pożyczył/pożyczáne tráci. Także o marnotrawcy/o ktorym ieşt obwołanie/Vrzędne stánowienie/ przeciw ktoremu nie godzi się takiemu pieniędzy pożyczać / ani z nim kontraktu czynić/iáko się wyżzey námieniło/ani obcy: Bo y ten winien się wywiádownąć z kim ma mieć spráwę/ *qualitatem & conditionem personae*. Opiekun ábo Curator gdzieby przeciw Sieroćie ábo dorofłemu odjętek iákíey ákcíey przyiął/od oney ákcíey odpada wedle práw/by też dobrze opieki swoiey jkończył. <22.> Lat niemáiący/ ieşliby iáką obligácyą ná się uczynił/tá według Prawá ma być

zniesiona/iáko nieważna. Opiekunowi y Curatorowi nie godzi się żadnych gruntów/dochodów/ y innych dobr sierot swoich potáiemnie/ niewiernie/ zwłaszcza bez swego społem opiekuná wiadomości y przyzwolenia / zá málą zapłatę kupować y nabywać : Ale to może vczynić iáwnie/pod znákiem do tego zwyczajnym / iáko to bywa ná niektórych mieyscach z wystáwieniem drzewcá ábo proporcá/ co zowá *per subhastationem, sub hasta* <**Subhastatio.**> iáwnie/

[hasła: syn, pieniądze, pożyczka, marnotrawca, obligacja, sierota, opiekun, kurator, dobra]

[s. 112] iáwnie/ z wiadomością w Opiece y Curatoriey towarzy/zá/ *Contutorius aut Curatoris*, zá słuźne pieniądze/ zapłatę sprawiedliwą bez oszukánia y krzywdy Sieroty/ jzcerà wiernością. Wjzákże w innych kráioch ná wielu mieyscach tego nie dopuźzáią/ iż to nie iejt áni może być bez podeyrzenia v ludzi/ wyiáwjszyby by to było zá dekretem Vrzędowym z wyrozumienia do tego słuázney przyczyny/ iáko to więc bywa/ gdy nie májsz czym długow Vrzędnie ná dobrách zápiśánych płácić: Wdowy pániey winney odpráwić/ imienia popráwić/ y zá inemi tym podobnemi przyczynámi/ etc.

Pierwszego Tytułu,
Capitulum Dzieśiąte y ośtátne.
Zámyka w sobie.

1. Sierotá przeciw Opiekunowi jádownie o co czynić ma.
2. Opiekun przeciw Sieroćie o co czynić ma.
3. Inwentarz dobr zmárłego kiedy ma być czynion/iáko rychło/ y co popiśować.
4. Przysięgá Sieorty przeciw Opiekunowi/ kiedy bywa podeyźrzány.
5. Inwentarz przy kim czynić/kiedy go też może nie czynić.
6. Dobrá Sieroty kiedy może przedać.
7. Powinność Opiekuná/y kiedy go może z opieki złożyć przed czásfem.
8. Akcyá

[hasła: opieka, pieniądze, sprawiedliwość, dekret, długi, wdowa]

9. [s. 113] 8. Akcyá Opiekuná przeciw Sieroćie/ y powinność Opiekuná.
10. Pieniądze Sieorty w płát máią być dawáne/ opijánie sów Vjura, Interejsse.
11. Opiekun dobrá Sieorty moželi kupić.
12. Márnotrawcá moželi synowi wjzystkich dobr swoich odstápic gdy go ženi/ y rádá w tym potrzebna z Piśmá ś. pámiętánia godna.
13. Zbożá Sieroty ktorego czásfu może przedać/ ktorego nie może.
14. Opiekun iejli się zбоgáci/ mali być rozumian/ iż z dobr Sieroty/ ábo z swey prace.
15. Kontrákt o dobrách Sieroćinych/ przez Opiekuny przedánych/ moželi Sierotá zepśować.
16. Dawność Sieroty kiedy o dobrá przez opiekuny przedáne czynić nie może.
17. Látá Sieroty/ męzczyzny y bialeygłowy.
18. Sierotá o męzoboystwo iáko ma być karan.
19. Sierotá o potwarz zádáną mali przyśięgáć.
20. Karánie potwarce iákie w prawie opijáne.
21. Rzecz kupiona zá pieniądze Sieroty/ czyiá iejt/ iejli Opiekuná czyli Sieroty.
22. Dawność Sierotom iejli jzkodzić może.

23. Opiekun/ gwałtownik Sieroty iako ma być karan.

24. Sierotą o śmierć oycowską mogli się wgadzać/ y zátym winienli długi płacić wzięwszy pieniądze.

Iuż się tu było o Tytule Opiekunow y Curatorow godziło koniec vczynić/ y tu stánąć:ále się iejzcie zdało niektóre rzeczy ku objaśnieniu pierwszych y poślednieyfzych przydać. Bo komu tego potrzebá/ nie będzie go tęskno

[s. 114] <1.> go tęskno czytać. Naprzód tedy ma być obaczono /iż Akcya/ to ieść sprüfung sądowa/ábo skargá Sieroćie należy przeciw Opiekunowi/ ieżliby mu szkodę iáką vczyił / ábo do szkody przyczynę dał / ábo liczby czynić niechciał/ áni Regeřtrow wydatku pokázáć/ábo Inwentarzá dobr Sieroćinych nie vczyił/ábo folwárki y ine dobrá Sieroty/ krom Dekretu Sędziego przedał / vtrácił/ Sieroty iako był winien nie bronił: y o ine krzywdy ktoreby Sieroćie vczyił. A nie tylko przeciw prawdziwemu Opiekunowi/ ále też przeciw takiemu/ który się opiekunem czyni / á nie ieść áni Teřtámentem náznáczony / áni przyrodny / áni od Vrzędu dány/ktorego názywáią **<Tutor putatiuus.>** *putatiuus tutor*: przeciw ktoremu ákcya zowá/ *Actio protutellae*. <2.> Táke też Opiekunowi przeciw Sieroćie/ieżliby ná Sieroćine dobrá iáki náklad czynił/ákcya należy / y winien mu zá to náklad nagrodę: ákcya taką zowá/*Tutellae contraria*. Táka ákcya Opiekuná przeciw Sieroćie ieść słuszná y sprüfungliwá/ *Actio bonae fidei* : y przeciwko temu który się Opiekunem czyni / á nie ieść prawdziwym Opiekunem/ieno tylko miásto Opiekuná *Protutor*:ieżli ieść lepszey kondyciey niż prawdziwy Opiekun/ma ákcya Sierotá przeciw iemu / iako przeciw Opiekunowi prawdziwemu/ o rzeczy wyższey miánowá

[hasła: skarga, szkoda, sierota, opiekun, krzywda, inwentarz, akcja, testament]

[s. 115] miánowane. Inwentarz Opiekun co narychley <3.> po śmierci zmarłego winien vczynić/kiedy dobrá Sieroty w opiekę przyjmuie / choć opisaný čás trzydziętego ábo dzieiętego dnia *S. S. lib:I.art:6.* á kończyć go przez dwá ábo trzy mieřáce/ieżli dobrá są nie ná iednym mieřcu : Pięze o tym vczony w Prawie *Caulcanus* w Księgách *de Tutore & Curatore, fol: 7. num: 80. & fol: 10. num : 106.* wywodząc to z Praw Mieřskich Cefárskich/ gdzie też wypisuię/ iako Opiekun ma czynić Inwentarz **<Co ná Inwētarzu ma być popisowano.>** /iákie dobrá spisáć/przyzwawszy do tego Credytorow/ Dziedzicow / y tych ktorym Teřtámentnik co odkazał/ *legatoriis*, y z Vrządem iáwnie/ niepokátanie/ cále / nic nie opuszczáiąc/ szczerze/ prawdziwie/ nie tylko dobrá ruchome/ále y nieruchome / stojące / teraz / y nápotym będące : długi zmarłego iákiekolwiek Cyrográfowe / Vrządnie zápisáne/kto ie winien/wiele/miánowáć dlužniki/urobki/ zyski/ czynsze/ábo prowenty z imion: dziedziczne dobrá zmarłego/zářtáwne/miánuiąc u kogo zářtáwione/w wielkiey řummie. Táke Wdowá dożywoćie/ ábo używánie dobr po mężu máiąca/ ábo mąż po ženie/ wřztyko porządnie spisáć. Też zbozá / sprüfungy domowe / księgi / pieniądze / kleynoty/złoto/srebro/perły/iako wiele czego/rozley wiele stáian / wiele łanow/ wiele czynřzow / y inych po

[hasła: inwentarz, dobra, dług, opiekun, mąż, żona, prawa miejskie, cesarskie]

[s. 116] inych po řytkow z imion. Dobrá ruchome z wáženiem/ pomierzeniem/ pod liczbą/ ieżli rzeczy náruřzone / nákáżone / stáre ábo owe z oszácowániem/ktoreby się skázáć miáły : iako są winá/oleie/zbozá/száty/ futrá/ áby w ten čás kiedy przydzie ku oddániu dziedzicowi dorosłemu/ mogło się pewnie wiedzieć co ma być oddano/wiele

pieniędzy gotowych z szącunku rzeczy przedanych. Bo gdzieby tego nie było / mogłby dziedzic używającego według żałoby swojey poprzyścić / iż tak wiele dobr było: y będzie winien do tego dziedzicowi nakłady/szkody/nagrodzić. I owszem. Jeśli ofszukać co zataił/do Inwentarza wpisać nie dał/używanie dobr traci : jeśli jest majątność wielka/ by tylko przez dziedzicą dowiedziano było/ iż chytsze ku ofszukaniu co zataił. **<Kto czynić powinien Inwentarz.>** Niektorzy rozumieją/ iż tylko tego używanie traci v/*ufructuarius*, czego wpisać zataił. Po vczynieniu Inwentarza/kto go będzie czynił/choć Opiekun/choć *Curator*, choć *adultus heres propter minorennes*, choć *relicta vidua*, pání dożywotna/ ma się oświadczyć Vrzędowi/iż wżytkie rzeczy, które wiedział być zmarłego/dał Vrzędnie popisać. A jeśli by iakie inne do wiadomości iego potym przyjszy/śtarąć się będzie iż do Inwentarza przyda / y wpisać da. **<4.>** A jeśli by Inwentarza nie vczynił/ tedy przeciw iemu przysięgá

[hasła: pożytki, dobra, dziedzic, nakład, szkoda, inwentarz, opiekun, kurator]

[s. 117] przysięgá bywa przysądzona Sierocie / ku potwierdzeniu żałoby swej / iako o wiele żałować będzie / co zową *in litem iurare*. Bo kto nie czyni Inwentarza/ śtawá się podeyrzanym o ofszukaniu Sieroty /y Credytorow. Przeto taki od opieki ma odpásć/ choćby się iaką inną rzeczą w opiekę wdał: inaczey o tym ma być rozumiano/ który się ięszcze z żadną sprawą w opiekę nie wdał/ bo o tym nie może być rozumiane żadne ofszukanie. oprócz też tego/gdzieby Inwentarza za iaką słuźną przyczyną/iako przekązką vczynić nie mógł/ iako jest powietrze morowe długo trwające/ gdzie się zarażonego śtrzegą/ y rzeczy odumorkow/ ábo ie rozkrádną/ábo iakimkolwiek sposobem poginá; sam się też śtrzeże / co każdemu w zápowietrzeniu wolno/zaden tego zábronić nie może. przeto y słuźde od zápowietrzonego páná odeysć wolno: ná co wżytko ktoby za taką przyczyną Inwentarza nie vczynił / bliźszy jest odwieść się/ á tak od nagrody szkody Sierocie będzie wolen *in fortuitis casibus*, dla których Inwentarza vczynić nie mógł. **<5.>** A kto czyni Inwentarz/jeśli ma być ważny/ma być czyniony przy Pisárzu iawnym/przysięgłym/ábo przy obliczności Sędziego. Aczby też to mogło być / iżeby kto nie był winien czynić Inwentarza/dla tego iż go Teśtamentnik/dufając mu/od **hasła: przysięga, sierota, inwentarz, oszustwo, morowe powietrze, pisarz, sędzia]**

[s. 118] mu/od tego wolny uczynił. Wszakże mimo to/ może Sędzia dla pożytku Sieroty rojkázac go vczynić/bo Vrząd ma więtsze mieć baczenie ná pożytek Sieroty/niz ná Teśtament zmarłego/ zwłąszczá gdzieby to w Opiekunie widział / czego Teśtamentnik nie wiedział / nie doświadczył. Ku czemu służy oná powieść:Iż trzeba więcej baczyc ná vmyśl niż ná słowá: *Voluntas, & mentis intentio, magis quàm oris prolatio ponderari debet*. **<Teśtamentciech w Porządku.>** Iż się tu zmiánká śtálá o Teśtamentciech/ o tych nápisano náydziejsz szeroko w Porządku moim/*fol: III.* w Artykułách/*fol:30.* w Tytułách ná końcu *fol:125.126.* & *sic consequenter*. Acz też támze nápisano/iako się kto według Wilkierza Miáśtá Krák:czásu powietrza morowego około Teśtamentow sprawować ma. wszakże ten Artykuł iako potrzebny zdáło się tu iako sam jest w sobie z Łacińskiego položyc włafnie / który jest temi słowy nápisány **<Artykuł Krákowski o Teśtamentciech czásu powietrza morowego.>** : Czásu podeyrzanego powietrza morowego/jeśli by mąż ábo niewiáśtá Sądu ábo Vrzędu Rádzieckiego nie mógł mieć/przed ktoremiby Teśtament y wolą swoję opowiedział : tedy wezwawszy dwu ábo trzech śtarjszych z Cechu/ábo inych sásiadów swoich/ludzi dobrych/wiary

godnych/przed ktoremi wolą swoię opowie;á oni potym przed Vrzędem onę wolą pod przysięgami zeznają/y one poştánowie

[hasła: sędzia, sierota, pożytek, testament, wilkierz, Kraków, morowe powietrze]

[s. 119] ştánowienie/ile nie będzie przeciw Prawu poşpolitemu y vchwale Mieyşckiey/ moc Teştámentu będzie miało iákoby przed Vrzędem Rádzieckim / ábo w şądu było vczyniono / y do Książ Mieyşckich będzie wpişáne. A ieşliby kto vpornie przez şię ábo przez kogo inşzego/ktorymkolwiek şposobem ono poştánowienie łámác/ ábo iákokolwiek şprzećiwić şię śmiał / táki iáko gwałtownik Prává poşpolitego ma być karan.

Przyczyny/dla ktorych Opiekun dobrá Sieroty <6.> krom dekretu Sędziego może przedać / te şą : Pierwşza / ieşli zmárły óciec Sieroćin takiego przedánia dopuścił/ábo náznáczył. Druga/zá vgodą ábo iednániem tego / ktoremu to ofobliwie zlecono/ktory Sieroćie bywa zoştáwion pod pewną kondycią. Ale tu około oddalenia ábo przedánia dobr Sieroćinych trzebá záchowác zwyczaj oycyzny/ kráiny/y prává pod ktorym Sierotá mieşzka/ á ráczey Opiekunowi náleży y przyştoi / áby Sieroćie dla pożytku kupował/ nábywał niż przedawał / kiedy şię tráfi folwark iáki/ábo imienie iákie / z ktoregoby pożytek Sieroćie şzedł/co winien Opiekun czynił : á ieşli nie czyni/kiedy şię do tego drogá podáie/ wielkie ştád iego niedbálştwo şię pokázuie / y wielkie przewinienie/*lata culpa* : tákże kiedy długow nie wypomina / o dłużnikách

[hasła: testament, urząd radziecki, księga miejska, kara, dekret, jednanie]

[s. 120] dłużnikách zmárłego şię nie wywiáduie/ieşł w tym Sieroćie nie pomáłu winien. <7.> Bo Opiekun w kaźdey rzeczy winien taką poşługę y ştáranie Sieroćie czynić iáko o swoich włáfnych/ poki Vrząd opieki ná şobie nieşie. A ieşli tego nie czyni/y k temu ieşł y w inych şprávách opieki podeyrzány / może Sierotá przeciw iemu czynić/nie czekáiąc şkończenia opieki/áby był z opieki złożon. Tákkże gdzieby şię dopuścił Opiekun wyştępku iákiego/ dla ktoregoby dobrá iego miály być / ábo były zábráne do şkárbu Krolewşkiego Rzeczypoşp. może czynić przed şkończeniem opieki / áby mu opieká byłá odięta. <8.> A iáko Sierotá przeciw Opiekunowi czynić może o rzeczy wyşşzey pomienione; ták Opiekun przeciw Sieroćie o náklad áby wydátek/ ták ná ofobę Sieroty/ iáko y ná dobrá iego vczyniony/może czynić y dochodzić ich: ále ták dálece/ieşli on náklad pożytecznie á potrzebnie ná Sierotę ieşł czyniony. bo gdzieby şię ináczey pokazáło / iż nie pożytecznie/ nie potrzebnie; tedy oná ákcya Opiekuná przeciw Sieroćie nie ieşł wáżna. Tu też niepotrebá pátrzyć ná to/ ieşli Opiekun przy dobrách Sieroty şłtał şię bogátşzym ábo nie. Abowiem doşýć będzie ná tym/ kiedy będzie iáwno iż opiekę şwoię pożytecznie y pilnie şprávował. A ieşliby potym iákie dokończenie miał nieşczęşliwe z şzkodą

[hasła: dłużnik, sierota, opiekun, náklad, akcja, dobra, szkoda]

[s. 121] z şzkodą şwoią/tedy iemu przeciw Sierocie czynić náleży: ále gdzieby žádał iákiey zapláty ábo mytá od Sieroty/o to czynić nie może. Abowiem opiekunow / choć şą Teştámentem náznáчени / choć blişkością / choć z Vrządu dáni/ powinnoşć ieşł / iżeby şię ştáráli/ áby Sierotá w náukách y w dobrych obyczáích był wyćwiczony/náuczycielom áby şłufşną zapláte czynili / Sieroćie / y şługom Sieroty żywnoşć opatrzáli. Náđ to / áby Sierotę lat niemáiącego bronili / krzywdę iego w obronę şwoię przyimowáli: gdyż Opiekun Sieroty nie broní kofştem şwoim/ ále ktory z

dobr Sieroty przychodzi. winien też Opiekun/ áby zá Sierotę w rzeczách potrzebnych obietnice czynił/ y płácenia powinne odpráwował/ etc.

Nád to/ áby Opiekunowie pieniądze Sieroćine <9.> / ieřliby tego potrzebá ukázováłá/ w plát dawáli : zwłářzczá ieřliby máiętność Sieroty ruchoma byłá : á to dla tego áby Sierotá řtąd był chowan/ żywion : czego ieřliby opiekunowie nie uczynili/tedy iáko podeyrzeni z opieki bywáią złożeni/y řzkody z dobr ich Sieroćie bywáią nágrózone. Táki plát Lácinnicy *Vřuram* zowá/*ab vřu pecuniae*, <**Vřura pupilli.**> kiedy kto czyich pieniędzy vřywa/á nimi řobie dłuęo pożytek czyni: dla tego też temu czyie řą pieniądze/dłuęnik według zмовy nagrodę czyni. ni. Przeto

[hasła: szkoda, sierota, myto, testament, opiekun, pieniądze, dłuęnik]

[s. 122] ni. Przeto vczeni w Práwie *Vřuram* ták opiřuią: *Vřura est compenřatio eius, quod Creditorum intereřt, vřu caruiřfe řuae pecuniae dum ea debitor vtitur*. Nagrodá tego co wierzyćiel řzkoduie / iř mu dłuęnik pieniędzy iego przez dłuęi czás nie pláci / ále nimi řobie pożytek goni / & *vřurae propter moram non řoluentis infliguntur*: dla tego iá też zowá *Intereřfe*, <**Intereřfe**> to ieřt *damnum quod aliquis patitur propter interiectum incommodum* ; řzkodę ktorą kto ćierpi dla przyczyny od kogo zádáney : iáko kiedy kto nie rychło pláci dłuęu/przyczynę wierzyćielowi do řzkody dáie / y dla tego iemu nagrodę řzkody czyni / y czynić winien. Ale iř o tym nięey ořobny Rozdział będzie / tu řię tym dłuęey báwić niechcę. <10.> Podawa řię też tu pytanie pożyteczne: Ieřli Opiekun ábo Curator dobrá Sieroty może kupić: Tu báczyć potrzebá/iř ilekroć Opiekun ábo Curator dobrá Sieroty kupuie/tedy to czyni ábo przez řię / ábo przez drugiego. Ieřli przez řię / tedy to bywa troiákim řpofobem:ábowiem ná ten czás ábo przez řwego řpołem opiekuná řpráwuie/ ábo řwoią władzá/ ábo przez kogo trzećiego przedáiącego/to ieřt przez Credytorá. Pierwřzy przypadek/ kiedy przez řię y z władzá řwoiego řpołem opiekuná kupuie/ to řię przydáie dwoiáko / ábo tanie/ *exiguo*, & *iniquo pretio*, z řzkodą Sieroty kupił/

[hasła: szkoda, dłuę, wierzyćiel, kupno, sierota, opiekun]

[s. 123] kupił/tedy kupno wáęne: ieřli zá řłuřzną á řpráwiedliwą zapłátę/ tedy kupno wáęne: Ieřli też te dobrá pierwey komu były przedáne/á ten zář nie mogáć tego záplácić/ ábo niechcáć plácić Opiekunowi przedáł/to kupno nieiáko řię zořtáć może. Ieřli kupuie potáiemnie/ kryiomie/ fortelnie/ to mieyřcá nie ma. Bo te rzeczy ktore řię potáiemnie dzieią / nie řą bez podeyrzenia/bez zdrády y ořzukánia. Ale ktore řię iáwnie dzieią/ o tych bywa rozumienie/ iř řię dobrze/řłuřźnie/řpráwiedliwie dzieią. Ale też o tym wyřřzey ná końcu przeřřłego Rozdziału nápiřano. <11.> Tu też ku zábieęeniu vtráty niepotrzebney/ábo y przedawánia to pytanie rozwięzáć nie wádzi : Iř mářnotrawcá niektory máiąc żonę/ z ktorą dla cudzořořtwá/y okrucieřtwá ktore nád nią pokázował/ rozwiedziony : y máiąc z nią řyná dorořłego/chcáć go ożeńić ; iżeby řię dobrze ożeńić mogł/wřzytkie dobrá řwoie chciał nań przenieřć y odřtápić / mogły to vczynić krom Dekretu Vřřędowego : Curatorowie tego mářnotrawce / ku dobremu tego řyná/ gdy mu żonę náráili bogátą/ z dobrym pořágiem/ godną/ vrodziwą/ oboczáyną/ práwie przedeń. Ku řkończeniu tego małżeřtwá/ námawiáli oycá áby nań máiętność řwoię wřzytkę przeniořł/pod tá kondycyą/żeby go řyn żywił/ iżeby mu pewną řumnę ku wyřzywieniu ná onym

[hasła: kupno, dobra, marnotrawca, żona, rozwód, syn, małżeństwo]

[s. 124] onym imieniu zápiřał / ná káędy Mieřiąć plácić/ iżeby to pewną iřtotą / y

dośćatecznym rękojemstwem obwárował. Tá kondycya podobála się oycu/y pozwolił dobr swoich odstąpić: ále Vrząd utrátneho oycá/ zły rząd vważáiąc/ wnet tę rzecz zatrudnił/y nie dał się łatwo ku temu przychylić/iżby miał takiemu oycu y Curátorom takowego oddalenia dobr iego dopuścić/iż stąd mogłyby iákíe niepożytki przypaść. Naprzód/ iż ten oćiec dla takiey vtráty / gdyby mu żoná vmárła / drugaby zań nie łatwo szła. Ná to/ieśliby drugiey dostał/á potomká z nią miał/on potomek po oycu żadnych. by dobr nie dostał. Trzećie/kiedyby oćiec do vbojstwa przyszedł/ ábo do iákiego nieszczęścia/ nicby nie miał czymby się w takim vbojstwie y nieszczęściu podpomagać miał : boby tym/co raz vtracił ratować się nie mógł/ coby był wždy mógł vczynić by był dobr swoich nie vtracił : ku czemu też piśmo ś. przywodził/ gdzie mowi *Liber Ecclesiasticus Cap : 33.* temi słowy: *Audite me Proceres populi, & Principes caetuum, auribus haec percipite: Nec filio, nec vxori, nec fratri, nec amico permittas in te potestatem in vita tua, nec bona tua trades ali, vt ne paenitentia ductus supplex eadem repetas : dum viues, & spiritus vllus tibi supererit, ne te cuiquam mortalium emancipes. Melius est enim* [hasła: rękojemstwo, kondycja, dobra, ojciec, żona, potomek, ubóstwo]

[s. 125] *enim vt filij tui te rogent, quàm te respicere in manus filiorum tuorum. In omnibus negotiis tuis praecellens esto, vt ne famae tuae maculam inprimas. Tempore dierum vitae tuae finiendorum, cum tibi morendum erit, haereditatem tuam distribue.*

śłuchaycie mię przedniejszy nád ludem/y wszyscy ludzie / y Rzędzićielowie zgromádenia wśzytkiego: Ani synowi/áni żenie/áni brátu/áni przyiáćielowi / nie daway / ani dopuszczay nád sobą mocy pokiś żyw / ani máiętności twoiey nie oddaway drugiemu/ áby zaśię żałuiąc nie vpominał mu się tego z prośbą. Pokiś żyw / poki w tobie ducha ssta/w nie wdaway się nikomu w niewolą: ábowiem lepiey ieść áby u ciebie dzieci twoie prosiły/ á niżlibyś ty z rąk synow twoich czego pátrzać miał. We wśzytkich sprawách twoich y vczynkách dobrych masz inśze przewyzśzać : nie czyn ślawie twoiey żadnego náruśzenia. Przy dokończeniu żywotá swoiego / kiedy będziesz miał vmrzeć/tám rozrządź dziedzictwo twoie. Tu ia w tym pytaniu przy tym stoję/ co Duch ś. przez Jezusá Syráchá zámyka/ co się dla wiadomości więcej ludzi Láćińskim y Polśkim ięzykiem położyło/ áby oćiec wśzytkiey máiętności ná syná/tákże y ná corkę nie vtracał / á potym vtraciwszy z rąk dzieci nie pátrzał: zwłászczá gdy syn z dobrym pośágim zo

[hasła: syn, żywot, syn, córka, ojciec, posag]

[s. 126] giem żonę poymuie / choć ináczey inśzy rozumieią/ iżby to była dobra rzecz/syná iákoby ku swey ślawie bogáćić. Ja tego nie chwale/ z piśmem ś. trzymam. Nie chwale kiedy oćiec synowi wśzytko dáruie / á dárowawszy mu y zápiśawszy / sam piśzczy w garść / & *magnam filio ad nequitiam aperit fenestram*, á sam z mántyką do lájá ná grzyby. Dobrze drudzy mowią : synaczku/dałemci wychowanie dobre/ ćwiczenie/ żywiłem cię y przyodziewał: *Labores ergò manuum tuarum manducabis, sic beatus es, & benè tibi erit* : po śmierci moiey z ostánieli co/będiesz brał.

<12.> Ieśzcze tu z śtrony dobr Sieroćinych przedawania/to báczyć potrzebá : Ieśliby Opiekun ábo Curator zboże Sieroty y lat niemáiącego / ábo márnotawce/y co innego czásu taniego przedał/ choć iáwnie opowiedáiąc ono przedanie/y od podeyrzenia/ zdrády/ y ofzukania táki Opiekun prozen być nie może. A ieśliby czásu drogości ono zboże przedał / ważne ieść przedanie / ktore ku więkźszemu pożytku Sieroty będzie rozumiane: gdzieby ináczey było / tedy ofzukanie Opiekunowi będzie

zawŹse przyczytáne. To pilnie pámiétáć trzebá dla poŹytku Sieroty: áczci teŹ niewiem by to to bylá ŹuŹna / zboŹá y inne vrodzáie ná drogość chowáć : gdyŹ piŹmo ś. takiego nie błogoŹláwi/y owŹzem

[hasła: Źona, syn, dobra, opiekun, kurator, oszustwo, poŹytek]

[s. 127] owŹzem tákiego przekłétego być powiáda. WŹŹákŹe/iŹ w tym Práwo MieyŹskie róŹno vczy/médrŹzym to ku rozeznániu niechay będzie poruczono/ zwiáŹŹczá iŹ Źię to nie w poŹpolitości/ ále tylko z Źtrony Sieroćinych dobr o przedawániu ku ich poŹytkowi mowi.

<13.> Nie ieŹt teŹ od rzeczy połóŹyć to pytánie poŹyteczne/y ku zábieŹeniu złégo mniemánia Opiekunowi potrzebne/ ktore Źię częŹto przytráfia. IeŹli Opiekun ábo Curator / ktory czáŹu opieki iákiey máietnoŹci nábył / ma być rozumian/ iŹ ieŹ przez dobrá Sieroty nábył á nie ináczey/wláŹnym dowćipem /wláŹnymi dobrámi/wláŹną pracá/ábo z lepszym ŹczęŹciem(iáko mowiá) ktore iednego bogáci/drugiego vboŹy : To pytánie áczyby ná obie Źtronie mogł prowadŹić/ y mocnemi wywody twierdzić / ktore Źtracáiąc rzecz opuŹŹczam : y ták powiádám / iŹ Opiekun Źpráwuiáć czyie dobrá / porzádnie/ŹłuŹnie/ieŹli Źobie co nábył/dobrá Źwoie pomnoŹył/nie bywa rozumian iŹ z dobr Sieroty nábył/ ále z Źwoiego dowćipu y pracy / iŹ mu teŹ w tym ŹczęŹcie poŹłuŹyło : ábowiem y vbogim dowćip / y pomnáŹanie oyczyzny nie ieŹt odpowiedziano/ktore rozmáitemi pracámi y przypadki/z dáru BoŹego przypádáć moŹe. A teŹ o Opiekunách y Curatorách/y inych vcziwych ludziech nigdy

[hasła: prawo mieyŹskie, dobra, opiekun, kurator, nabycie]

[s. 128] nigdy nie mamy rozumieć/kiedy czego nábędá ábo zyŹkuia/ áby to zá Źobá iáki wyŹtepek/ábo złe mniemánie ciágnáć miáło : ábowiem ieŹli to co ma Opiekun y Curator/miáby rozumieć iŹ to z dobr Sieroty nábył / bez wátpienia zdáby Źię iŹ tego zdrádlíwie nábył/á Sierotę Źkradł : y choćby teŹ Opiekun ktory przed przyiętá opieká Źadnych dobr nie miáł/á potym przez Źwoy dowćip mogł wiele doŹtáć / o ktorym Sierotá nie moŹe Źię domyŹláć áby to z iego máietnoŹci nábył / áby to Źwoim miáł názywáć : Bo by to Sierotá śmiáł twierdzić/tegoby muŹiáł dowodŹić/ y trzebáby mu Źię obáwiáć áby Źobie trudnoŹci nie zádał/nie mogáć tego ŹłuŹnie dowieŹć. *Agenti enim contra poŹsidentem incumbit probatio, & deficiens in probatione fraudis & doli*, áby nie przyŹŹedł *ad poenam talionis*. A ták ieŹliby kto czyie dobrá rzádził / nie bywa rozumian / ieŹli co nábył / áby tego z máietnoŹci iego nábył ; wyiáwŹy by Źię co przeciwnego iáwnie pokázáło / tedyby to iuŹ ináczney Źádzono być muŹiáło/ *ex probatione euidenti, & luce meridiana clariore*. <14.> Z tego teŹ pytánia / ku poŹytkowi Sierotá márnotrawcá látá máiaćy wolnym Źobie wedłóg práwá Źwego będący/ moŹeli rozerwáć kontrákt / o przedániu dobr przez Opiekuny vczyniony:

[hasła: opiekun, kurator, dobra, dowodzenie, marnotrawca, kontrákt]

[s. 129] vczyniony:Vczeni w Práwie w tym Źobie Źá przeciwni. Iedni ták rozumieá : gdyŹ rzecz iáwnie bylá przedána/ *publicè Źubháfata*, ktoby wiécej dáwał / tedy kontrákt przedánia nie moŹe iŹć náŹad. Bo Źię ták pokázuie/iŹ to przedánie ŹłuŹnie wedłóg Práwá Źię ŹŹtáło:gdyŹ ku iáwnemu przedániu rzecz bylá wyŹtáwiona/ áby temu ktoby wiécey dáł bylá podána/ á ták wedłóg Źzácunku iáwnego mieyŹcá/ Źzácunek ieŹt ŹłuŹny/ prawdziwy. Drudzy ináczey rozumieá/ iŹby Sierotá mogł to przedánie zepŹowáć/á Źwego dochodzić: WŹŹákŹe te mniemánia ták mogá być zrownáne (*Źaluo euorum qui rectius Źentiunt iudicio*) iŹ gdziekolwiek rzecz iáwnie bywa przedawána bez zdrády/bez

ożukania dla iákíey domowej potrzeby/y była temu kto więcej plăcił oddána/tedy iuż oná rzecz nie może być dochodzona / nie máśz ná to lekárjtwá. ále gdzieby rzecz nie z potrzeby domowej Sieroćíney była przedána / tylko dla nieiákíey krotoch wile ábo igrzyjká/ iejliby więcej plăćacemu nie była dána / ábo jię iákíe ożukanie pokazáło/tedy kontrákt dla tego może być nágániony y rozerwany. Nápiśano *in Iure municip:Magdebur: art: 26. glo.* kiedy Sierotá nie może <15.> dochodzić dobr jwoich przez Opiekuny przedanych wedle dawności: Iejliby w rok y jześć Niedziel od

[hasła: kontrakt, sierota, sprzedaż, oszustwo, opiekun, dawność]

[s. 130] dziel od czáśu/kiedy od lat przydzie/będąc pod iednym prawem / iáko mówią pod iednym dzwonem nie czynił / dáley iuż o one dobrá czynić nie może. <16.> A iejliby od czáśu kto tegoby látá miał w obcey kráínie 31. lat y jześć Niedziel trwał / á potym czynić zániedbał/ dáley czynić nie może: iáko też nápiśano *S. S. lib:I. art: 29.* látá Sieroty męzczyzny opiśáne lat 25. ktore zowá látá rośtropności/ *annos perfectae directionis/secundum leges*, według prawá Sájkiego lat 21. A kiedy ma lat 14. zowá *annos pubertatis*, látá młodzięństwá/ możności/ ábo jposobności rodzenia: A bialeygłowie liczą lat 13. *annos pubertatis*.

<17.> Sierotá ktoryby męzoboystwo popełnił/ iáko ma być karan/pokázuie jię wedle prawá/iż iáko iny męzoboycá ná gárdle. Bo iákíe karanie o iáki wyjstpek w prawie iejst opiśáne/ tákie Sędzia jkázáć musí : á żadnym obyczáiem według jwey głowy inego wymyśláć ábo wjstáwiać nie może/áni froszzego / áni lżejszego/ áni może być miłośiernieyzy nád prawo. Wjzákże niektorzy vczeni w Prawie trzymáią y piśzą/iż poştánowione karanie ná Sieroty ma być lżejjsze/ y odmienione/ według przypadłych przygod może ie Vrząd odmienić y przeştápić *propter casuum emergentiam*.

<18.> Nád to/ pożyteczne też będzie to pytanie : Iejli Sierotá

[hasła: sierota, męzczyzna, prawo saskie, białogłowa, męzobójstwo]

[s. 131] Sierotá może vczynić ábo oddáć przyśięgę ná zádáną potwarz: Tákiey przyśięgi potwarzy Sierotá czynić nie może z tey przyczyny: Iż ten wiek Sieroty kiedy iejst pod Opiekunem/ niewie/ y rozeznáć nieumie co widzi. A iejli Sierotá tey rzeczy którą widzi rozeznáć nie umie / dáleko więcej jspráwiedliwości rzeczy/ o którą jię jspráwá v Sądu/ niewie áni rozeznáć vmie/ co náwięcey potrzebá temu wiedzieć y rozumieć / ktory do przyśięgi ma być przypużczon. trzebá mu dobrze rozumieć jspráwiedliwość oney kauzy : czego iż Sierotá rozeznáć nie może / przeto jłusznie do przyśięgi nie ma być przypużczon. A gdzieby potwarcá jwey potwarzy prawdy nie pokazał / nie dowiodł/ iáko ma być karan. Nápiśano *in Legibus* iáśnie/ iż tym karaniem ma być karan / ktorym miał być karány ten ná ktorego potwarz włożył / á włożywjszy nie dowiodł. <19. **Calumnia.**> Temi jłowy nápiśano: *Calumniatorū poena est, vt eidem poenae subiiciatur, cui subiectus suiffet reus, fi eum calumniator criminis quod intendebat convincere potuiffet*. Názywáią to karanie *poenam talionis*, *talem poenam*, áby ten kto jkárzy <**Poena talionis.**> zwlászczá dotkliwie/ gdzie idzie o dobrá jławę *criminationis*; naprzod jię ná tákie karanie odnieś zápiśał: iż iejliby ná ofkárzonego nie dowiodł/ toż kará

[hasła: sierota, potwarz, przysięga, opiekun, karanie]

[s. 132] toż karanie ćierpiał/ ktore miał ćierpieć ten ná ktorego jkárzył/á tego nie dowiodł. <20. **Rzecz zá pieniądze Sieroty kupiona czyiá iejst.**> Pytałby też tu kto/iejli Opiekun ábo Curator kupi co zá pieniądze Sieroty / czyiá oná rzecz kupiona

ma być rozumiána/ábo ná kogo należeć/ iefli ná Opiekuná czyli ná Sierotę/ábo lat nie máiącego : Opuściwszy długie wywody / zgoła wedle vczonych w Práwie ták ma być rozumiano : Iż cokolwiek Opiekun ábo Curator zá pieniądze Sieroty ábo lat niemáiącego nábędzie / to bez wątpienia ná Sierotę ábo lat nie máiącego należeć ma : choćby też nie imieniem Sieroty oná rzecz byłá kupiona/tylkoby było wiadomo iż zá pieniądze Sieroty : co pilnie pámiętáć trzebá / y od wšzytkich ma być záchowano/zwłáŝzczá te° nieŝczęŝliwego wieku ná przeciwko niepobożnym (á oŝobliwie przyrodzonym/ krewnym/ktorzy ŝię poŝpolicie dla nábycia y wŝywánia máiętności w opiekę wdáią) Opiekunom y Curatorom / ktorzy częŝtokróć zá pieniądze Sieroty y innych oŝob ktore pod ŝwoią mocą máią/ wŝzytko ná ŝię kupuią / á z pieniędzy Sierot ŝobie pożytek czynią / y bogácá ŝię. Sieroty pámiętayćie to. <21.> Dawność iefli idzie/ábo mieyŝce ma przeciw Sieroćie lat nie máiącemu/y innym tym oŝobam podobnym: To pytánie vczeni w Práwie róŝnie wywodzą: Iedni twierdzą/iż przeciw

[haŝła: karanie, opiekun, kurator, pieniądze, sierota, dawność]

[s. 133] iż przeciw tym oŝobam wŝzelka dawność idzie/ iáko przeciw innym *omnes praescriptiones currere, & validas effe*. Drudzy wywodzą:iż zgoła nie idzie: *praescriptionem contra pupillum nullo modo valere*. Drudzy tę rzecz ták zámykáią /y mowią:iż kiedy czego Sieroty doŝtáną / to przy nich dawnością zoŝtawa:kiedy ŝię im co z ŝzkodą dzieie/dawność przeciw im nie idzie. Nápiŝano też o tym *Iure municip: art.21. in glos*. Iż Sierotom/dziećiom lat według práwá nie máiącym/žadna dawność ŝzkodzić nie może/wyiąwŝy gdzieby im 14. lat minęły/tedy po roku y ŝeŝci Niedziel práwu ŝwemu záŝzkodzić mogą. <22. **Zgwałcenie Sieroty od Opiekuná.**> Tego też pytánia opuŝcić ŝię nie godzi/iákim karánim Opiekun ma być karan/ ktoryby Sierotę ŝwoie ktorą ŝię opiekáł zgwałcił. Táki Opiekun ták ma być karan:według práwá ma być wywołan / á ná wieczne wygnánie podan/nie ná czás tylko: y wŝzytká máiętność iego do ŝkárbu Krolewŝkiego poŝpolitego ma być zábrána. Tákiego karánia przyczyny dáią : Iż Opiekun Sieroćie ieŝt dáný ná mieyŝcu oycá/áby ią bronil/chował/ŝtárał ŝię áby w dobrych vczćiwych obyczáiąch wychována y wyćwiczona byłá/áby ią od wŝzelkiey krzywdy bronil/ nie iżby ią gwałcić miał. Wŝzákke ŝię náyduią kráiny gdzie Opiekunowie tákiemu práwu nie podlegli/ áby mieli wie

[haŝła: dawność, sierota, karanie, opiekun, krzywda, gwałt]

[s. 134] mieli wiecznym wygnánim / y zábránim máiętności być karáni: ále ináczey według wynáłŝku Vrzadnego *arbitraria poena Iudicis*.

<23.> Ná koniec tego Tytułu y Rozdziału oŝtátniego to pytánie podawa ŝię też potrzebne: Iefli ŝię godzi Sieroćie/ábo lat nie máiącemu bez Opiekuná ábo Curatorá vmowy czynic / ábo vgádzáć o ŝmierć oycá ŝwego: Ná to pytánie vczeni w Práwie ták piŝzą / iż Sierotá lat niemáiący żadnym obyczáiem o ŝmierć oycowŝką vgádzáć ŝię nie może bez Opiekuná ábo Curatorá/k temu zá wiadomością y dekretem Vrzędowym. Drugie pytánie to ŝłuży : Iefli ŝyn vgadzáiác ŝię o ŝmierć oycowŝką/wziąwŝy pieniądze/ma być rozumian iż ták cząŝtki oyczyny ŝwey dochodzi/ y iuŝby ŝię ták zdał iákoby miał ŝię przymieŝzáć w dobrá oyczyŝte / ták ŝeby zátym o długi oyczyŝte odpowiedáć powinien: Ná to pytánie ták odpowiadáią : iż zá iednániem o ŝmierć oycowŝką / ktore nie może być bez Opiekuná / o długi oycowŝkie niewinien odpowiedáć / áni przez to wdáł ŝię w dobrá oyczyŝte / áni ma być rozumian áby ták miał dochodzić dziedzictwá. A tu iuŝ o vrzędzie y powinności Opiekunow y Curatorow koniec.Wtory

[hasła: wygnanie, sierota, opiekun, kurator, umowa, syn, dekret, jednanie]

[s. 135]

*Wtóry Tytuł,
o Liczbie Opiekunow y Curatorow,
ktorego czásu, y ktorym sposobem
przez nie ma być czyniona,
opisuje się we trzech Rozdziałach.
Pierwszy Rozdział ma w sobie.*

1. O powinności Opiekunówkiej z strony liczby z dobr Sierot.
2. Opiekunowi co naprzód przy liczbie potrzebá wiedzieć y mieć.
3. Liczbá we wśzytkich rzeczách potrzebna/przyięcie/żáfunek/czego do liczby potrzebá/przed kim ma być liczbá/kiedy iá czynić.
4. Kiedy liczby nie powinien czynić/áni Inwentarzá.
5. Zwyczajé czynienia liczby w innych kráinách.
6. *Acta pupillaria*, Xięgi Sierot Vrzędowe.
7. Opiekun do liczby kiedy może być przymuszon przed czássem.
8. Liczbá Rzeczyposp: w Mieściech/w Miášteczkách Przełożonych.
9. Liczbá Opiekunow / ná potomki ich spada / y iáko nie spada.
10. Rzędzićielowie cudzey rzeczy/káždy liczbę y nagrodę złego rzádu winien.
11. Co ná liczbie przyięto ma być.
12. Sierotá dorosły winien liczbę przyiáć.
13. Opiekun[s. 136] Opiekun z liczbą nie ma omieszkáwać/przyczyny tego.
14. Kiedy Opieká rozdzielna / iáką się rzędzić Sierotá ma.
15. Opieká rozdzielna/ y nierozdzielna Sieroty/przećiw wśzytkim czynić/y przećiw iednemu.
16. Opiekun choć nie rzádzi/liczbę winien czynić.
17. Chćiwość do Opieki gdzie pieniądze czuią.

Iż vrząd Opiekunówski ieść pobożny / potrzebny / Pánu Bogu y ludziom przyjemny máiący od Páná Bogá błogóśławieństwo wielkie/ktorzy się ná nim dobrze sprawuią: á zaś przekłętwo y karanie frogie/ ktorzyby się w nim zle/z krzywdą Sierot sprawowali. Iż też zá pewnym á częstym doświadczeniem vbogie Sieroty od niebácznych á niepobożnych Opiekunow dziwnemi fortelmi y sztukámi w dobrách ich vkrzywdzeni bywáią/ (iáko się o tym wyższej szeroko opisałó)fmáczno bowiem iáko káżdemu niepobożnemu nie robiąc z cudzego życ : tákże Opiekunowie złemu dobrá Sierot pożyrać miło/ á swoje niepobożność dziwnie pokrywáć : táka wieku tego nieszczęśliwego wielka ospáłość/wielka niedbáłość y bład/ták w Opiekunách y w sprawách ich / iáko y przełożonych około czynienia liczby z dobr Sierot / iż dziwuiąc się temu y przypátruiąc/rychley opákano á niż dośtátecznie wypowiedziano być może. Dla tego przełożeni w liczbę Opieku

[hasła: urząd, opiekun, karanie, krzywda, sierota, dobra]

[s. 137] Opiekunow z wielką pilnością wzglądać máią y obáczáć/ áby Sieroty lat nie máiący/ od Opiekunow ni w czym vkrzywdzeni nie byli / áby im dobrá ich po

rodzicach/ábo inych krewnych przypadłe/ w cále oddáne były: gdyż y wŹszytkie práwá/ dobrá Sierot pilnie opátrowáć rojkázuią : dla tego iż ich dobrá Opiekunowie częŹtokróć Źzárpáią / Źobie á nie Sierotom z nich pożytek czynią. <1.> A ták Vrząd ktory o liczbie Sierot rozŹádek czynić winien/nie ma Źię żadną trudnoŹciá/žadną przyczyná wymáwiáć/ áby liczby Opiekunow pilnie przegládáć y opátrowáć nie miał: iáko Źię około dobr Sieroty ták ná poczátku iáko y we Źródku/ y ná końcu opieki/y káżdego czáŹu/ káżdego przypadku Źpráwowáli/iáko niemi Źzáfowáli/ áby ták w tym z opieki iáko práwá pokázuią poŹtępowáli ; žeby chytróŹć / oŹzúkání złych opiekunow pohámowane y karáne było.

Iżby Źię tedy krotko w tę Źpráwę około liczby opiekuńŹkiej wŹstąpiło/ zániechawŹzy zábáwienia niepotrzebnego. <2.> Naprzod iáŹna rzecz ieŹt w piŹmiech Ź. y práwnych Źwieckich ná wielu mieyŹcách opiŹano/iż Opiekun y Curator/Rzędzićiel cudzych dobr/ winien mieć doŹtáteczny RegeŹtr/ *librum Rationum*, o liczbę wŹszytkich Źpraw Źwoich/ktorekolwiek czáŹu opieki Źwoiey Źpráwował/doŹtáte

[hasła: sierota, opiekun, kurator, krzywda, dobra, rejestry, kara]

[s. 138] doŹtáteczną/ zupełną oddáć/ y wŹzytko cokolwiek do tey liczby naleŹy/ wiernie/ według dobrego Źumnienia pokázáć/y odpráwić :ábowiem żaden tego o Źobie niema rozumieć/ áby od tákowey liczby/ áni *bona confcientia*, áni według praw miał być wolen. <3.> A ieŹli w wŹszytkich rzeczách potrzebna ieŹt liczbá przyięcia y wydátku ábo Źzácunku/ dáleko więcey w opiekuńŹtwie/ w tym vczćiwym á poboŹnym rządzeniu dobr Sierot/ káżdemu czynienie liczby ieŹt potrzebne/áby dobrego Opiekuná y Curatorá pokázála Źię wiernoŹć / á złego Opiekuná mogła być Źtrofowána y karána niewiernoŹć y zdrádá ; ábowiem te dwie rzeczy bez czynienia liczby nie mogą być vznáne. y dla tego liczby *cum die & Confule*, (iáko mowią práwnicy) máią być czynione/to ieŹt z oznáceniem/ktorego dnia Źię co ŹŹtáło. Bowiem Źpráwy wŹzelákie nie lepiej mogą być ná pámięć przywiedzione/iáko przez piŹanie dnia/ktorego Źię iáká Źpráwá działa : k temu / áby to było *coram Iudicio competenti*, przed Sędzim właŹnym/ktoremu Opiekun y Sierotá podlegli. Aczkołwiek y przed ludzmi dobrymi / mężmi vczćiwymi/w ráchunku bieglemi/przez Sędziego ná to dánymi może być odpráwiono/práwá tego czynić nie zábraniaią. Do tákowey liczby áby iá miał Opiekun czynić kiedy kto chce/

[hasła: sumienie, dobra, opiekun, kurator, zdrada, sąd]

[s. 139] chce/przymuŹzon być żadnym obyczáiem nie może / iedno po dokończeniu opieki: tákże Curator/ Rzędzićiel / opátrzyćiel Sierot po dokończeniu Curátoriey/y iny wŹzelki iákikowiek opiekun TeŹtámentem náznáczony/krewny od Vrzędu dány/wyiąwŹzy by do tego ŹłuŹzna przyczyná byłá/iżby mu przed czáŹem mogło być rzeczone: *quid hoc audio de te redde rationem*. <4.> A to co Źię mówi o czynieniu liczby ábo gotowánia RegeŹtrow/ ma być rozumiano o tákim opiece y Źprawcy/ ktory ma Źpráwę ábo opiekę o wielu rzeczách / choć teŹ o iedney/ gdzie Źá przyięcia/ dochody/ y wydátki. A gdzieby tego nie było / ták áni Inwentarzá / áni RegeŹtrow / áni liczby / áni ráchunku nie potrzebá. WŹzákże ile ia rozumiem/ by teŹ nic nie było/tedy Opiekunowi y Curatorowi beŹpieczniejŹza ieŹt rzecz/ przyŹć z Vrzędem ná mieyŹce Sieroty/ oŹwiádczyć ieŹli nie máŹz nic/ iż nic nie było. *Tunc ex nihilo nihil fit : tunc nec RegeŹtro, nec calculo opus eŹt*. <5.> Ale o tey rzeczy / to ieŹt o liczbie OpiekuńŹkiej náyduią Źię zwyczáie y Práwá / Státuty róŹne y przeciwné w innych kráinách/iż Opiekunowie

kążdego roku/ á przynamniey przez dwie lećie winni liczbę czynić przed Vrzędem przyięgłym/iáko nawyższemi opiekuny wŷzytkich Sierot / przy obliczności powinny/ ták po

[hasła: opiekun, testament, inwentarz, registr, rachunek, sierota]

[s. 140] ták po mieczu iáko po wrzećieniu/iáko mówią *prae/entibus agnatis & cognatis*, y innych przyiaćiół Sieroćinych/ pod pewną winą z Vrzędu włożoną/ *poena arbitraria*. Niekędy przy obliczności tylko przyiaćiół; á gdzieby tych nie było/tedy przed Vrzędem y Senatormi winni czynić liczbę: ktorey sumę ábo krotkie zámknienie Opiekun do Piśárzá odnośi/áby to w księgi Sierot/ktore ná to są ośobne *Acta pupillaria*, wpisano było: <6.> á Piśarz od tego nie więcej ma bráć/ iedno dwa grořzá/ktore Opiekun swoie włařne winien zápláćić. Niekędy ná káždy rok/ y kiedy Vrząd chce. Tákie są indzie pořtanowienia ná Opiekuny ku czynieniu liczby/wedle ktorych kiedyby się tu u nas řprawowano/wieleby się řzkodom zábieżáło/ y dobrá Sierot řnádnieby w cáłości były záchowáne/y potym gdy Sieroty dorostą w cále oddawáne. Aleć iáko gorze / wilk w oborze; kiedy bydlá nie záwieráią / wilcy się tám wdzieráią/ y owce požyráią : tákże y Opiekunowie zli / kiedy nád sobá doglédáczow nie czuią / są iáko wilcy drapieźni/ *tanquam lupi rapaces*. <7.> Tákie Opiekuny kiedy powinni Sierot y Vrzędowie czuią/ záwřze ich do liczby nie czekáiąc řkończenia Opieki / przymusić mogą/ á powiedzieć im;*quid hoc audio de terredde ratione*, iáko nápiřano w Ewángeliey *Luc:16*. ábowiem

[hasła: urząd, senator, pisarz, opiekun, szkoda]

[s. 141] ábowiem ieřli káždy gořpodarz ábo řzafarz pánu řwemu/kiedy o nim zły rząd řtyřzy/ z řwego řzáfárřtwá winien liczbę czynić: dáleko więcej Opiekun y Curator z dobr Sieroćinych/ kiedy zle řzáfúie ábo utraca. Aleć y Vrzędy niech się tego słowá *redde rationem*, boią. Boć y oni z tego temu Pánu liczbę czynić muřzą / iř prze ich niedbáłość vbogie Sieroty řzkodę máią: nie dármo ich zową *Supremi omnium Orphanorum Tutores*; á Tutor winien liczbę czynić: tedy teř y oni winni iá czynić/ y będą/ á więcej niř *Tutores, quia Supremi*.

Mogłby teř tu kto o liczbie dobr Rzeczypořp <8. **Liczbá Rzeczypořpol: w Mieřćiech.**> : nieco przytoczyć/iáko w Mieřćiech/ w Miářteczkách bárzo w tym są niedbálemi/ ořpálemi/ więcej pilnując *rempriuatum*, á niř *Rempub*.niedbáiąc namniey ná one řłowá: *Reipub : charitas maxima*. áni ná one: *Respub : praeferendae sunt priuatis* : (Bo Rzeczypořp: zániedbána/ieřt iáko Sierotá)przedřiea *res priuatae praeferuntur publicis*;zwłářzczá kiedy co potkną/ ábo co wdzięcznego w řřzy pořzepcą/á ledwie nie mówią onych řłow/co o dobrych pániách w Terencyuřzá nápiřano: *Da mihi, atq; affer mihi*. A Rzeczypořp : y Sierot liczby ná řtronie : *Munera placant hominesq; Deosque: sed munera excoecant oculos sapientum, & peruertunt verba iustorum*. Rzeką im pewnie: *Redde rationem*,

[hasła: opiekun, kurator, szkoda, sierota, Rzeczpospolita]

[s. 142] *rationem*,ktorą káždy Opiekun y Curator/ ktorykolwiek rząd około cudzych rzeczy y Rzeczypořp : ná się przyiął / wedle urzędu řwego będzie iá czynił. <9.> A řtąd wřzytkich vczonych w Práwie oná gruntowna á nieomylna powieř vřořlá: *Qui alienae rei praeiunt, & rationibus, & restitutioni sunt obnoxij*. choć iáko Opiekun/choć iáko Curator/ choć iáko obrońcá dobr Sieroćinych/ iáko *administrator* dobr Rzeczypořp : záwřdy liczbie podległ / y ku nagrodzie/ ku wroceniu wřzytkiego co niedbále á zle řządził: *Ad compensationem & restitutionem ex mala administratione obligatur*. . <10.>

A nie tylko Opiekun/ Curator y *Admini/trator* liczbę czynić powinni; ále ich dziedzicy / y inni wŝyŝcy ná którychkolwiek ich dobrá ŝpadaia/ choć ŝię drudzy onym prawem bronia / ktore nápiŝano *lib: I. art: 23. Tutorum& Curatorum officia non tranŝeunt ad haeredes*: Ale ie zle rozumieia/ to ieŝt dálŝze rządzienie ábo ŝprawowanie opieki po ŝmierci Opiekunowey nie ŝpada ná dziedzice/ *vlterior admini/tratio Tutoris poŝt mortem parentum qui fuerant Tutores*. Ale z tego czym ŝię opiekáli rodzicy zá ŝywota y báwili / z tego dziedzicy ich liczbę czynić powinni:tákŝe ná nie y ákcya weŝpolek ŝpada/ktora była przeciw Opiekunom y Adminiŝtratorom/ták dziedzicom ich moŝe być zádána/ choć o czynie

[hasła: opiekun, kurator, dobra, dziedzic, akcja]

[s. 143] o czynienie liczby/choć iákákolwiek iná ŝprawę. A tám przy liczbie wŝszystko cokolwiek imieniem <11.> Sierot będzie ŝprawowano/y ná co ku potrzebie ich y ku poŝytkowi náložono/ma być przyięto / y przyięcie z wydatkiem porównano. Teŝ to w liczbę wŝtáwiono być ma / cokolwiek Opiekun po wypełnieniu lat Sieroty / to ieŝt po dokończeniu opieki ŝprawował/ábo coby z rzeczy Sieroćinych zginęło/ ábo ieŝliby co niedbále ŝprawował/ ábo ŝprawować omieŝzkał/ y z tego Vrzędem do liczby przymuŝzon ma być. <12.> Táŝ przeciwnym obyczáiem/ ieŝliby Sierotá máiaŝy látá/ liczá ktorá mu Opiekun czynić chce/gárdził/ do ŝłuchania iey przez Vrząd ma być przymuŝzon/ áby ŝię z prace Opiekunowey nie poŝmiewał / nie nágrawał / nie odwłaczał. <13.> Abowiem Opiekunowi bárzo rzecz ieŝt potrzebna y poŝyteczna/áby conarychley moŝe liczbę oddał/áby dobrá iego wŝzytki dla tákiego nie oddania liczby dłuŝey áni iemu/ áni potomŝtwu iego nie były w obowiązku. A liczby táŝ máiaŝ być oddáne/áby Opiekun y ŝprawcá cudzey máiętnoŝci nie miał/w czymby go ábo potomki iego miano winować/ ná niego ŝię wŝkárzáć/ coby ieden miał odrzućć/ nie przyjmować / á drugi nieŝłuŝnie zádáwać : ábowiem iáko w czynieniu liczby co ku poŝytkowi naleŝy nic nie ma być opuŝzczono/ták

[hasła: sierota, opiekun, dobra, poŝytek]

[s. 144] no/ták náŝlad y wydatki ŝłuŝne nie máiaŝ być odrzucone: Aby teŝ ná to pilne baczenie było/iákoby Opiekun y ŝprawcá bez ŝzkody był. Wwáŝać tu tedy potrzebá co ci záŝluguiá /ktorzy choć im ŝłuŝną y doŝtáteczną liczbę vczynia/y náto kwit doŝtáteczny dádzá/ przedŝię opiekuny ŝwoie / ŝprawce y rządziciele gábáia/fráŝuia/y tu y owdzie powłaczaia/ y poŝywać nie przeŝtaia/ gdzieby im zá prace ich dziekować mieli/ y odŝługować.

<14.> Nádz to/ gdzieby było wiele opiekunow /á opieká była rozdzielná/ táŝ iŝby káŝdy z oŝobná iná rzecz ŝprawować był powinien / ábo ieden wŝzytkim ŝam rządzil: tedy naprzod tego ŝzukać ktory rządzil: y gdzieby tego nie było/ tedy inych Opiekunow choć nie rządzili pátrzáć : *Omnes enim Tutores aequalis ŝunt culpa*: á gdzieby tych nie było/ Vrząd iŝ tego nie opátrŝył ma być winowan:czego Sierotom Práwá poŝwaláia / *actione ŝubŝidaria*, iáko wyŝŝzey o tym. <15.> A gdzieby rozdzielenie opieki przez Teŝtámentniká ábo Sędziago nie było poŝtánowione/ á iedenby tym czáŝem z opiekunow ŝam opiekę ŝprawował / ábo ieŝliby opiekunowie miedzy ŝobá máiętnoŝć Sieroty ábo ŝprawę iáko rozdzielili / iŝby ieden iedney rzeczy/ drugi drugiey ŝprawcá był: tedy Sieroćie doroŝtemu wolno będzie / ábo wŝzytkich ŝpołem /ábo káŝdego

[hasła: náŝlad, opiekun, urząd, teŝtamentnik, sędzia, sierota]

[s. 145] káŝdego z nich z oŝobná ŝzukać / chociaŝ y onego ktoryby ŝię nie báwił y nic

nie rządził. Boć to iednaka winá/nic nie rządzić/iáko drugiemu zle rządzáczemu co poruczyć. *Paris culpae sunt, non gerere, aut alteri malè gerenti committere.* Ten Práwny wyrok pewny trzebá dobrze pámiętać przeciwno zdrádlwym y niedbáłym Opiekunom y Curatorom/ktorzy Jię mniemáią być niewinnemi y wolnemi: przeto iż tey rzeczy nie rządzili / ábo ná jobie nie mieli/y do tákich proznych mow przychodzą. Ieśli Sierotá nász taką szkódę cierpi/mnie nic ná tym / ia ná to spię dobrze: gdyż o mię nie idzie: niech tego pátrzy ktory wżytkim władał/ ktory zle rządził; ia záprawdę ni czym nie rządził/ ánim tego ná jobie chciał mieć: Ten Jię niechay boi/niech Jię fráfuie/ktory tak zle spráwował:niech ten pátrza/ iáko wżytkiego przyięcia y wydátku liczbę czynić ma; mnie nie sieią/áni zną: o mię nie idzie/mnie nie może być nic przyczytano. Ach głupi y niemádrzy Opiekunowie/ktorzy Jię mniemacie być wolnemi y niewinnemi / dla tego iżeście nic nie rządzili. káždy z Opiekunow y Curatorow/ tak ten ktory spráwuie/ iáko y ten ktory nie spráwuie/iednako są winni. A przeto ná mądre Opiekuny y ná Curatory należy/nie mnięjszą czuyność mieć około dobr Sieroćinych/ták temu ktory nie rządzi/

[hasła: opiekun, kurator, szkoda, wina, dobra]

[s. 146] rządzi / iáko y onemu ktory vrząd ná Jię przyiął. czego ieśliby nie czynili / od niebezpieczności y szkody nie są wolni: Przeto coby z rzeczy Sierot zá czáfu ich vrzędu zginęło y zniszczáło / to wżytko ná szkódę Opiekunow y Curatorow/ták tych ktorzy rządzá / iáko y tych co Jię niczym nie báwią / przyczytano będzie. **<16.>** Te rzeczy iáko są pewne / tak potrzebá áby káżdemu były wiadome y iáwne/ á nawięcey ktorzy dla pieniędzy do Opieki ábo Curátoriey ludzi máiętnych / vpornie y łatwie Jię wtrąciáią / stąd potym trudno Jię wywikláć mogá/ták iáko Jię potym iáśniej y szerzey pokaże.

Wtorego Tytułu o liczbie
Opiekunow, Rozdział Wtóry.
Te Summy ma w jobie.

1. Opiekunowie z czego liczbę czynić máią/kiedy/komu.
2. Iáko liczbę czynić máią.
3. Regejtrá przyięcia/wydátkow/iáko máią piśać.
4. Iákie liczby nie bywáią przyjmowane.
5. Okoliczności przyięcia y wydátku w liczbie.
6. Zámknienie liczby iákie ma być/rejste z liczby oddać.
7. Opiekunowi co w liczbie natrud nieyjszego.
8. Nierychle oddanie rejsty/Sierotom szkodliwe / co stąd roście.
9. Credyt vtrácić/ zelżywość miedzy kupcy.
10. Rádá ná złe Opiekuny z jtrony liczby/y rejsty oddania.
11. Przy

[hasła: urząd, szkoda, opiekun, kurator, pieniądze]

[s. 147] Przy powinnych zmárłego liczbá ma być czyniona/ y przy mężách vczciwych/ dla czego.

12. Sztuká złych Opiekunow/ odwłaczanie liczby/vchraniánie.
13. Drożey towáry przedáwáć dla pomknienia czáfu zapláty długu/ lichwá to iejt.
14. Kupowáć czas ná zapláte długu/lichwá iejt.
15. Dáwáć poság do kupcá dla pożywienia żony zyjkem/ nie iejt lichwá.

16. Kiedy kupiec może drożey towar przedawać/kiedy nie.
17. Pożyczając pieniędzy/kiedy nád pożyczana summę więcej może wziąć.
18. Iáko poznać ieśli słusznie towar swoy przedaiesz.
19. Sumnienie/dobry sędzia y świadek w przedawaniu.
20. Opiekunom y káżdemu do liczby y kontráktow czynienia/co potrzebá wiedzieć.
21. Wiedzieć komu wierzyśz / pytanie pierwey o takim pilne ma być/ niż mu wierzyśz.
22. Z strony kupowania imienia ná Sieroty / co wiedzieć potrzebá Opiekunom.
23. Czego dziś w zapisiech przedania pilno dokládać trzebá.
24. Opiekunowie kiedy co ná Sieroty kupuią ábo przedaią/tego bez woley Vrządu czynić nie máią.
25. Opiekunowie z wiadomościá Sierot y ich przyaścioł/kupná/przedania sprawować máią.
26. Ktora Opiekunom napewnieyśza rádá/ktorey się trzymać máią.

Pierwey niż się pokaże / iáko Opiekunowie liczbę czynić máią / trzebá wiedzieć te okoliczności/z czego iá czynić powinni/komu/[s. 148] ni/komu / y kiedy/ kiedy ież też czynić nie powinni. Ktore okoliczności ácz są w tych ksiáżkach wyższy nápisane: Wszakże się zdáło położyć też tu co ieśt o tym *in S. S. & in Iure municip:Magdeburg*. Nápisano <1. **Opiekunowie z czego liczbę czynić máią. Z dobr ruchomych.**> : Z czego iá czynić powinni/ nápisano *S. S. lib: 1. art: 25.* z żadney rzeczy iney więcej/iáko z ruchomey máietności Sierot. ábowiem dobrá ruchome są w wielkiej niebezpieczności/ktore potrzebuią wielkiego opátrzenia y chowania:iáko są pieniądze/ kleynoty/ złoto /srebro/y wszystkie inśze dobrá/ktore mogą być z mieyscá ná mieysce ruszone y przeniesione : dla czego ie zowá ruchome/ ktorekolwiek się w imieniu Sierot stojącym náduiá y náleść mogą. <**Z długow zmarłego.**> Nád to/z długow zmarłego Testamentniká wyciągnionych/Sierotom należących / y z tych ktorých Opiekunowie nie wyciągáią / y w tym się ich wielka niedbáłość pokaże. <**Z vżytkow dochodow.**> k temu z vżytkow/ dochodow przyiętych/ ktoreby odebráli/y ktorýchby nie odebráli/mogąc ie dobrze z użytkiem Sierot odbierać. by tylko przeciw im to mogło być dowiedziono: *quòd fructus bona fide percipi potuerunt, & non sunt percepti* : z tego liczbę czynić powinni. <**Komu liczbę czynić.**> Nákoniec y z tego co vczynili/ á czynić nie mieli / y ieśliby co ku oszukaniu Sierotom czynili/ *S. S. lib : I. art: 11.* Komu liczbę czynić máią : Sierotom dorosłym : á ieśliby Sierotá

[hasła: dobra, dług, testamentnik, opiekun, sierota, oszustwo]

[s. 149] Sierotá nie doszedłszy lat umárl/tedy onym ktorzy spadek po nim biorá/ dziedzicom / przyaściołom/ *agnatis* winni liczbę czynić *S. S. lib:1. art : 23.* <**Opiekunowie powinni potwierdzić przysięgá liczbę z ośtátniego roku.**> A tę liczbę (ieśliby im wiárá nie bylá dána) powinni potwierdzić przysięgá z ośtátniego roku ; á nie z inśzych lat/*Iure Municip:art:26.glof*.Bo się domysłać może/iż z inych przeszłych lat przy obliczności dziedzicá/liczbá bywálá/niż Sierotá vmárl:ábowiem Opiekun nie ma liczby czynić Sierotom rok od roku bez obliczności dziedzicow/ábo onych ktorzy spadku po śmierci Sierot oczekawáią. Stáry oćiec będzieli Opiekunem/ winien liczbę czynić máćce wnękow swoich rok od roku / <**Kiedy liczbę czynić.**> ábowiem oná ieśt dziedziczká po nich/ *lib:1.art:11. Glof.* Kiedy Opiekun liczbę czynić winien / w tym ieśt rozność:ábowiem wedle praw Cefáryjskich/w ten czás kiedy się opieká skończy : á według

prawa Sądkiego/rok od roku. <2.> Liczbę tedy z tego wszystkiego/ co jest wyżej pomieniono / Opiekun tak ma czynić. Naprzód Regestrą/ w których liczbą dobr Sierotnych jest spisana/Vrządowi ku przeczytaniu y doświadczeniu ma pokazać/ potem ią Sierotom dorosłym oddać. <3.> Czego jeśliby opiekunowie nie uczynili/odpowiadać z strony opieki o wszystko według prawa powinni; a tak Regestrą liczby naprzód mają być z pilnością czytane/potem

[hasła: sierota, spadek, dziedzic, opiekun, prawo cesarskie, registr]

[s. 150] potem porachowane / tak spisane/iakoby łatwie mogły być wyrozumiane y doświadczone / jeśli kształt y formą liczby dobrze albo nie dobrze; wiernie albo niewiernie spisana/jeśli porządnie/dokładnie / jeśli przyęcie albo wydatek dobrze spisany ; od tych rzeczy liczbą ma być zaczęta/aby snadnie mogło przysć od oddania ostatek gotowych pieniędzy / także y długow. w czym Opiekunowie mają być umiećni y sprawni/ aby Vrząd zarazem mógł obaczyć y zrozumieć wszystkę sprawę liczby y rząd opiekunow około dobr Sierotnych:Ktore Regestrą opiekunowie Sierotom dorosłym tak mają oddać porządnie spisane / iako dobry sługa czyni panu swemu / sprawę dając nie słowy / ale rzeczą. Vczeni w Prawie szerszy jeszcze o tej liczbie potrzebnie wypisują:Iż Opiekun jeśli jest prostak / rachunku nieumie / może sobie vprosić od Vrządu liczmaną albo rachownika / któryby tylko przyęcie y wydatek statecznie porachował. <4.> Druga/iż w Regestrach Opiekun winien każdą rzecz z osobną iąśnie y znacznie wypisać / tak przyęcie iako y wydatek rozdzielnie: tak iako Rozdziały z wydatku mogą być porządnie stanowane : aby przez taki porządek łatwie mogło być obaczono/ jeśli się dobrze albo złe porachowanie przyęcia y wydatku stało. Bo gdzie tak każda rzecz z osobną ią

[hasła: pieniądze, dług, opiekun, registr, sierota, rachownik]

[s. 151] bna iąśnie będzie napisana y porachowana / tam łatwiej prawdą y fałsz mogą być obaczone: a niżli gdyby wszystkie rzeczy razem/ sumą/ ogółem pomieszane / nierozdzielnie spisane były / iżeby w przyęciu y wydatku żadnego porządku/ żadnego rozdziału nie było:takie liczby nie mają być przyjęte/ aby w Regestrze mianowane było przyęcie <5.> od kogo/kiedy się wzięło dochodow/ z pieniędzy/czynszow/komu/y wiele dano/zá co/zá iaką przyczyną/ ktorego dnia. Wszakże co się tyczy dnia/to ma być rozumiano/gdzieby bez wyrażenia dnia/nie mogło być co dobrze zrozumiano / albo była iaka wątpliwość y niepewność/ tak iako się kupcom albo żeglarzom przydawa / ilekroć swoje towary rozmaite z miejscą na miejsce przenoszą. abowiem na ten czas gdzieby wynoszenia y przenoszenia dzień nie był napisany / tamby też wniesienie rzeczy w liczbie nie mogło się pokazać/ ani to coby było wniesiono. Wszakże inaczey ma być rozumiano/gdzieby dla nie położenia dnia żadna rzecz nie była wątpliwa albo niepewna. Tam w ten czas w liczbie dożyć jest mianować rok / miesiąc / czas żniw/ czas zbierania win : ale przy odbieraniu dochodow/prowentow/wydatkow/zawždy trzeba rok y dzień pisać / aby żadna wątpliwość nie była. Naostatek/ zamknienie liczby <6.> ma być

[hasła: registr, dochody, pieniądze, czynsz, wydatek, wątpliwość]

[s. 152] ma być takie / aby wydatek z przyjęciem słusznie/ nieomylnie/ prawdziwie/ z pilnego obrachowania zgadzał się : potem coby się z liczby pokazało / ostatek pieniędzy Sierotom oddać ; jeśli tylko z pieniędzy liczbą była. A jeśli też z inych dobr/ aby dobrą w całe oddane były/tak ruchome iako y nieruchome/bez wielkich

odwłok/bez trundości Sierot dorośliych/ iáko się z liczby pokaże. áby Opiekun ni w czym nie mógł być winowan/ áby się ná niego żadna zdrádá/ żadne ofszukánie/ żadna mákułá nie pokazała : ále szczerze / wienie / podług dobrego sumnienia wšzytko oddá; <7. **Co natrudniejszyego w liczbie.**> chociaż to węcześnie Opiekunowi nic trudniejszyego nie bywa/ iedno to co z liczby zostánie/ zupełnie oddáć. Łatwieć liczbę iákokolwiek wdziáć/ále co z liczby zostánie oddáć/to niedbálym/ chytrym/niepobożnym Opiekunom natrudniejszya: <8.**Nierychłe wydanie rešty, Sierotom škodliwe.**> Ktorych nie płácenie / ábo w płáceniu omieszkanie / młodym Sierotom iešć wielką przyczyną szkody y wpadku/ y zyk któryby im z przyiętych pieniędzy miał przyšć utracáią; role/grunty/dochody/ folwárki/ z hándlu zyški/ y innych wiele pożytkow/ ktoreby sobie zá te pieniądze mogły iednáć y nábywáć/ opušćić muŹzą. A iešliby się hándlem bawili/coby tego zá pożytek mieli/kiedyby im Opiekunowie pieniędzy w čás nie oddáli. ábowiemby towáry dáleko drożey

[hasła: **dobra, opiekun, sierota, pożytek, folwark, handel**]

[s. 153] drożey kupowáć ; á kupuiáć drogo/tániej przedáwáć mušieli : toby im wšzytko zá tym Źzło / kiedyby Źwoich pieniędzy od Opiekunow w čás nie mieli/ tákby y Źwoie dochody ná ten čás przypadájące wštáwicznie trawić mušieli/y rychłoby się potrawili/ á kupcom/ Credytorom/ z ktoremby Źprawę mieli/ przedŹię duŹnie płáćić mušieli/dłuŹąc się ná to inšzym / pieniędzy dla płácenia nábywáiąc indzie. przez co częštokróć do wielkiego wboštwá á práwie do ofštátniego wpadku przychodzą. A co iešć więŹsza á záłošciwŹza miedzy ludzi/ <9. **Kredyt wtráćić, zelŹywoŹc**> gdy kredyt wtráćá/co iešć miedzy kupcy wielka zelŹywošć/ gdy dłuŹniowi nic wierzyć niechćá/ gdy kupcowi rzeká y przekupce: *Źoluae priùs quod debes*; Szynkarzowi:przeŹzynkowałéš/šwiniáć z czopem ućiekłá: Rzemiešnikowi; nie częšto śiadaŹ ná wárštáćie/ częšćiey się grá y piiáńštwem w kárczmie bawiš. Wiele innych przypadkow złych zá tym przychodzi/gdy Sieroty Źwoich pieniędzy od Opiekunow ná čás nie máią. Źtąd do wboštwá/do nédze/do wpadku przychodzą. Do tego/náoštátek gdy inym płáćić muŹzą/gdy od kredytorow przyćšnieni bywáią/chćąc wyšć nieŹlawy/áby do kábatá/do dłuŹnice/do więzienia nie przyŹzli : potym dla dłuŹgow / domy Źwoie / folwárki/ łáki/ gáie: á krotko mowiáć/wšzytkę oyczynę Źwoię/ y in

[hasła: **pieniądze, dochody, dłuŹnik, kredyt, ubóštwo, niešława**]

[s. 154] ie/ y inŹze dobrá tanie przedáwáć/y ná Źzáconeć iáwny z lekkošćią Źwoią podáwáć / ábo przynamniey záštáwiáć/wiáŹić muŹzą/ábo kredytorom bárzo tanie/z wielką Źzkodą Źwoią w zapłátę dáwáć/ á ledwie nie dárowáć muŹzą. ktorzyby dobrze bogáŹzemi być/ y wšzytkich niebešpiecznošći/ Źzkod/ lekkošći wwiárowáć się mogli/kiedyby Źwoie pieniądze od Opiekunow ná čás y ná mieyŹce mogli mieć y od dłuŹnikow Źwoich wziáć. Te mizerye wbogich Sierot kiedy cnotliwi ludzie wwaŹáią/bárzo się dziwowáć mogą/iŹ Pan Bog ták iešć łáŹkawy/ dobrotliwy dłuŹgo oczekawáiący/iŹ tákich Opiekunow y Curatorow záraz nie karze / dłuŹgo nie folguiáć: Ale się niechay boiá/im onym dłuŹey folguie/tym ich ŹróŹey potym káráć będzie. Iáko ieden pięknie powiedział; *Lento gradu ad vindictam Diuina procedit ira , tarditatemque; Źuplicij grauitate compenšat.*

<10.> Tu mi Źnadz poboŹni ludzie zádádzá/ iŹe złošciom tákich Opiekunow/ Práwy/uštáwámi zábieŹeć / y łatwie ich powšćiągáć/ y káráć może: ŠłyŹze/ ále co przećiwko tákim złym ludziom záráŹliwym nalepŹze Práwá mogą:Šá záprawdę w

innych krainách takie Prává/ według których Opiekunowie do czynienia liczby / y do oddania rejtzy / która się z liczby pokaże / mogą być przyćśnieni/

[hasła: zastaw, szkoda, pieniądze, opiekun, sierota, dłużnik, kurator]

[s. 155] śnieni/co każdy widzieć y obaczyć może. wżákże dálekboby lepiey było dla wiele przypádłych niebezpieczności/gdyby tak postanowiono;aby Opiekunom y Curatorom/łkoro się opieká łkończy przez dekret Vrzędowy / czas nie długi / iáko może być narychley był náznáczony / iżeby liczbę wespółék y rejtę pieniędzy pod iáką wielką winą ná ten czas oddáli y zápláćili/y pod tąż winą karániem.aby też Sierotom rořkazano było / żeby ku řłuchániu liczby řtáwáć nie omieřzkawáli / chociařby Opiekunowie ábo Curatorowie gotowemi się być do tego ofiárowáli/choćia nie;choćiaby też y Sieroty dla iákiey przyczyny się oćiągáli ábo wymawiali / chociař nie. <11.> Abowiem te wřzytkie rzeczy/krom wřzelkich wymowek y przyczyn/przed Vrřdem y Piřárzem ná to náznáczonemi / będą poráchowáne y oddáne. przy obliczności też powinny y przyaćioł Sierot dorofłych/ przy których liczbá bywa podána/ áby wřzytkie rzeczy iáwniey y řłufzniey przez Vrřd y przyaćioły były wyrozumiane/ktoreby miały być przyięte/ktore nie przyięte. A iżby się liczbá y oddanie ořtátká pieniędzy przed Vrřdem y powinnemi Sierot działa/ tá ieřt przyczyná: áby oni pewniey obaczyli y zrozumieli / ieřli dobrze ábo zle liczbá przez Opiekuny ieřt oddána; ieřli przyięcie wřzytko y wydátek dobrze á

[hasła: opiekun, kurator, pieniądze, karanie, urząd, pisarz]

[s. 156] brze á nie fałřzywie ieřt řpiřány. Abowiem powinni/ wřzytkich řpraw zmářłego řwiádomřzy być mogá/ niř kto inřzy. Aczkolwiek Sieroty dorofłe mogá się náleść řwoim Opiekunom ořtremi / wmiętnemi y dowćipnemi:wřzákże w liczbách nie tak iáko w inych rzeczách. Dla tego do liczby nie tylko powinni/ále kilká męřow mądrych/w ráchunku ćwiczonych bywáią przydáni/áby oni o liczbie podáney dobry rozřádek/ coby Sierotom řzkodá nie byłá/vczynili. <12.> A gdzieby Sieroty dorofłe w liczbách nád Opiekuny zdály się być biegleyřzy/tym wiecey Opiekunowie do czynienia liczby bywáią leniwrřzemi / boiáć się áby ich liczbá przez nie nie byłá řtrofowána/ o których pierwcy mnie mieli/iákoby ich ořzukać mieli: á teraz się ich iáko by mędrřzych boiá. Ale w ten czas co czynią: inřzá drogá pořtěpuią /iuz řobie nie dufáiąc/ áby co do liczby wtoczyli/ do Sierot dorofłych idá/ łágodnemi ie řłowy podchodzá/ z řubtylnościámi ich náwiedzáią/y chytrze odwłoki czynią/áby náznáczoného czářu řwoiey liczby y oddania ořtátká nie odpráwiáli/áby o řwoiey rzeczy wedle potrzeby rádzić mogli/ máiáć czas do tego.

<13.> A iż się tu máło wyřřzey połóżyło o Kupcách/ ktorzy řwoim dłużnikom obowiázánym towáry řwoie częřtokroć drořey przedáią/ nie od rzeczy się zda/ áby

[hasła: sierota, opiekun, szkoda, kupiec, dłużnik]

[s. 157] zda/ áby to pytanie odpráwienie było: to ieřt/ godzili się kupcowi towar řwoy dłużnikowi řwoiemu/ dla pomknienia czářu zápláty/drořey przedáwáć : Záprawdě ieřlibyř o to kupcow pytał/bez wátpienia nie wiele myřláć odpowie/iř się godzi;ták to řádzáć z niedobrego zwyczáiu / nie z dobrej wiádomości/nie z dobrego rozřádku/ nie z řzczerości. Dla tego zániechawřzy niedobrego rozřádku/ co o tym řpráwiedliwie ma być rozumiano/ obaczmy. Ia/ choć oni tego nie rádzi řłyřzá áni widzá/ ná to pytanie ták powiádami:Iř się kupcowi/dłużnikowi řwoiemu/dla pomknioného czářu zápláty/drořey towáru przedáwáć niegodzi:dla tego/iř tákie kontákty/ábo vmowy řá

lichwiarskie/ <14.> nieślusne y niepobożne/które według wszelkich praw Bożkich/ świeckich/ y duchownych mają być odrzucone. abowiem w takich umowach rzecz drożey bywa sprzedawana/ dla czasu dłuższego ku zapłacie naczynionego. czego wszystkie Prawa bronią/iż w takich kontraktach zamyka się kupienie albo zapłata czasu/które jest jeszcze lichwą/podług wiele praw/ktoremi się ta rzecz barzo twierdzi/z których to się zamyka : iż ktokolwiek towar/ albo iaką iną rzecz drożey przedaie/tym względem tylko/ iż dłużnikowi czasu do zapłaty długu wyczył/ tam pewnie lichwy się dopuszcza : które zamknięcie albo wyrok

[hasła: kupiec, dłużnik, umowa, lichwa, sprzedaż]

[s. 158] wyrok pewny (Lacinnicy *Axioma* zową) na wielu się Prawach jādzi. <15.> A niechay żaden nie rozumie aby ta sentencya miała być przeciwna Prawu/które jest między mężem y żoną o posagu/ albo o wienie / które mąż w przypadley potrzebie kupcowi dać może/ iżeby z czątki zysku wczciwego/potrzeby albo ciężary małżeńskie mógł podierać:Przeto nie ma być rozumiano/aby na ten czas mąż wianem lichwić miał. ale ma być mowiono/ iż to wiano w towarzystwo wczciwego handlu obrocił/aby tak żonę swoię z uczciwego zysku / który idzie z handlu/żywił/aboz z swoiey żywności podpomagał. Żaden występku swoiego cudzym płażczem okrywać nie ma/iż ty dłużnikowi swojemu dla pomknienia czasu ku zapłacie długu drożey przedaiesz/ to pewna iż lichwisz : iż mąż posag swoiey żony który z nią bierze/ daie w towarzystwo kupcowi na wczciwe kupiectwo/nie jest to lichwa:nie okryway swoiey lichwy tym płażczem/cudzym pożytkiem. <16.> Wszakże tu mamy wiedzieć/iż oprócz wżego wątpienia/ pszenice/ żyta/ jukna/ y inne towary/ temu kto nie ma gotowych pieniędzy/ a żada czasu na zapłacenie/może przedać drożey / a niż temu ktoby za gotowe pieniądze kupował:tylko iżeby z słusznego y sprawiedliwego przedania nie wykraczał / może to uczynić nie względem czą

[hasła: mąż, żona, posag, wiano, handel, dług, lichwa, pieniądze]

[s. 159] dem czasu pomknienia zapłaty/ale względem szkody/ktorą jnadz dla długiego czasu może mieć; albo też względem zysku/który mu dla czekania zapłaty wpłynąć może. Przeto iejliby kto za świadectwem dobrego sumnienia swoiego/ wyznawiając jeszcze/wolał jukno albo iny towar/biorąc gotowe pieniądze/przedać za 60. słusna zapłata/ a niżli czekając zapłaty do roku za 64. ten bezpieczny jest na sumnieniu. Abowiem na ten czas nie bierze takiey zapłaty/ktoraby mu miała wykraczać z sprawiedliwego brania pieniędzy względem czasu/ale względem nagrody swoiey szkody. <17.> Iako y w pożyczaniu pieniędzy względem szkody/ może nieco więcej nad pożyczaną sumę brąć / a to w umowę wtawić/iż to bierze *ratione interesse damni emergentis, vel ratione lucri cessantis*. Ale się tu podobno będzie komu zdało/iakoby się pisać o sprzedawaniu y kupowaniu / y o lichwie / daleko od rzeczy która jest o liczbie Opiekunow/ odstąpiło : prawdą nieco. Ale kto się wyższej przypatrzy co się o Liczbie pisało/ obaczy iż się tu słusnie ku tey rzeczy przytoczyło *per digressionem*, przez odstąpienie trochę od rzeczy. Tym się iuż bawić daley niechcę/ tylko to jeszcze krotko przypomnę: Iako kto ma poznać/iejli z ofzukaniem/aboz niesprawiedliwie swoy towar/ albo ktorą iną rzecz przedaie: bo

[hasła: szkoda, sumienie, pieniądze, umowa, lichwa]

[s. 160] daie: bo też to do liczby przed Panem Bogiem wiedzieć potrzebą. <18.> Tak to kupiecki człowiek przedaiający pozna: kiedy co przedaiesz/ a wiedzieć chcesz iejli bez

ożukania bliźniego przedaiesz / stań na miejscu kupującego/ a pytaj go/ to jest własnego sumnienia swego/iejlbyś się ty sądził być ożukánym / gdybyś ten towar za takie pieniądze sam kupił: Tam własne sumnienie/iako nalepszy sędzia y świadek tobie będzie w tej sprawie/ y w innych wielu. <19.> Ieqli tedy chcesz być sprawiedliwym kupcem i przedającym/a dla małego zysku/y dla bogactwa ziemskiego/ niechciałbyś wtracić skarbów dużego y wiecznych bogactw: drugiemu zawsze przedając/y cobyśkolwiek takiego czynił/miarkuj się tą regułą: Cobyś chciał aby tobie czyniono/ czyn też ty drugiemu. Ieqlbyś tak sam nie kupił iako przedaiesz / nie przedayże też ty tak ; a tak z bezpiecznym sumnieniem będziesz handlował / za świadkiem twoiego sumnienia/y wszystkich Theologów / y wszystkich wczonych w Prawie: *Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris*. Iuż tedy tego zaniechawszy/ do liczby się wrocmy/ w tym Opiekunom przestroge dając do liczby potrzebną. <20.> Ieqlby dłużnicy sierot podeżli/y tak się zadłużyli/ iżby Sierotom długów czym płacić nie mieli: Tedy Opiekunowie y Curatorowie w swoich liczbach

[hasła: sprzedaż, towar, sumienie, opiekun, dług, kurator]

[s. 161] liczbach znacznie okazać y dowieść powinni / iż oni dłużnicy Sierot (z ktoremi przedtem handlując na miejscu Sierot kontrakty czynili) dobrze się mieli/ y dojść majątnemi byli/ z iakimi każdy namędrzszy gospodarz handlowałby y kontrakty czynił / wierząc im krom wszelkiego wątpienia. Abowiem ci co czynią liczbę / z pilnością to baczyc mają/aby w liczbie nie były piane osoby podeyrzane. Bo w ten czas kto czyni liczbę / powinien dowieść/iż na ten czas kiedy z nimi kontrakty czynił/byli do zapłaty godnemi: czego ieqlby Opiekunowie albo Curatorowie pokazać y dowieść nie mogli; tedy szkoda/ktoraby Sieroty podać albo odnieść słuznie miały/oni odnieść muszą. <21.> Dla tego Opiekunowie y Curatorowie starać się o to pilnie mają/y na pilnym baczeniu mieć kondycją. Obeszcie tych osób/ z ktoremiby imieniem Sierot handlować / albo kontrakty czynić mieli / aby się pierwey o nich z pilnością wywiadowali / czym się bawia/co zacz są/ ieqli komu pierwey nie dłużni/ieqli są ludźmi lekkimi/nie słownymi/(z odpuszczeniem łgarze) ieqli są potrzebnemi/nędznemi/zbieglami/podeyrzanemi/potwarcami/ieqli fałlitowie/jzalbierze. czego ieqlby nie uczynili/ ieqlby z takimi kontrakty czynili / handlowali/ toby im na liczbie nie było przyięto/ y do szkodyby wielkiey przyść

[hasła: dłużnik, sierota, kontrakt, opiekun, kurator, szkoda]

[s. 162] przyść mogli. <22.> Tymże sposobem też potrzebą Opiekunom y Curatorom pilnie baczyc z strony kupowania imienia na Sieroty: iacy są ludzie ktorzy im chcą przedawać folwarki / łaki / sławy/ y inne imiona. <Kupując imienie co trzeba wiedzieć.> Na ten czas ich powinność ma być/ aby się naprzod nade wszystko z pilnością/ wywiadowali/ ieqlby dochody z onego imienia/ albo postanowienie o dochodziech/wsi/czynszow/folwarkow Sierotom będą przysluzwały/ y pożyteczne były : potym ieqli ono imienie ktorzy je przedają/ich własne dziedzictwo/ albo zażtawne/ ieqli je mogą przedać y oddalić : abowiem ieqli tego Opiekunowie albo Curatorowie nie doyrzą / a prze ich niedbałość/lenistwo/ośpałość/Sieroty iaką szkoda odnosili: to wszystko na ich głowę (iako mówią) obali się / y obalić ma. Do iakich szkód nie przydad / ieqli czasu kupowania tak będą opatrzeni. A potym gdzieby ono imienie kto inny kupił / a pokazałoby się nie tak pożyteczne / iako o nich powiádano. Trzeba się y co więcey wywiedzieć:ieqli one dobrą pierwey komu nie zawiedzione/ ieqli jest tam widerkaff iaki;

ieſli ná nich páni wienna wiáná ſwego oprawę ma/ieſli dom drzewiány/ieſli kámienicá: ieſli ono imienie przedawſzy/iuſzy ſię przedawcá zgołócił/á dálej ni wczym oſiádły nie był/*propter cautionē pro impetitione*: ieſli ieſt

[haſła: opiekun, kurator, sierota, szkoda, kupno, wyderkauf, oprawa]

[s. 163] ieſli ieſt mieſzczánin/ktore práwu podległ/ieſli pod mieyſckim / ábo pod ziemſkim právem one dobrá ſą. o tym wſzytkim trzebá ſię dziś nie tylko Opiekunom/ále káżdemu imienie kupuiácemu wywiádowác. A gdyby pieniádze dziećinne ná imienie były dawáne / áby wárownie bywały zápiſáne/ nie tylko ná dobrách ſtoiących/ále też *ſuper eorundem bonorum fundo*, ná gruncie onego imienia. Bo iuſz złych ludzi/ktorzy ſię Bogá nie boiá/ <23.> tákie wykręty / tákie ſztuki náyduiá / iſz ſię nie wſtydzą mowić : zápiſálem ia tobie pieniádze ná domu/ále nie ná gruncie; dom zgorzał/przeto iuſz tu nie máſz nic. Toćby dom ná powietrzu nie ná ziemi ſtać muſiał/záwſzdy iáko dom káždy ná gruncie/ nie ná powietrzu ſtoi/ták grunt do domu náleży; czy dom ieſt /tego też y grunt ná którym dom ſtoi: wſzákſze iuſz dla tákich wykrętow/kto dom kupuie/ták ſobie wárowác muſi; *Vendidit domum, & eiufdem fundum* ; przedał dom/y z gruntem tegoſz domu: áby mu ták przedawcá zápiſał. A ieſli zoſtawá/tedy ma być ſummá opráwiona/nie zgołá tylko ná domu/ ále też y ná tegoſz domu gruncie/ *ſuper domo, & eius fundo*. In ſumma, iákieby wykręty ſię tych cháſow wſzczynáły/przećiwko tákim wſtáwieniom przećiwney rzeczy/do zápiſu zábiegác trzebá. Są też niektorzy co ták rádzá/ áby <24.> Opiekuno

[haſła: mieſzczanin, prawo, pieniádze, dom, suma, opiekun]

[s. 164] Opiekunowie cokolwiek o kupowáne y przedawáne dobr / imieniem ábo ná mieyſcu Sierot czyniá/nic bez nawyſzſzych Opiekunow rády / dekretu/ władzy/ wiadomoſci/dozwolenia nie czynili: ieſliby ſzkody wyſć chćieli / áby od nich pierwey rády zádáli/y czekáli przyzwolenia y dekretu. A ieſliby tego nawyſzſzy Opiekunowie odmawiali:ſłuchác ich w tym/nic nie kupowác/áni przedawác imieniem Sierot: A ieſliby ná to kupienie ábo przedáne zezwolili/ tedy Opiekunowie niechay od Piſárzá tego zeznánia minutę wezmá y pogotowiu máiá: iſz gdzieby iáki kłopot ábo trudnoſć o to ſię wſzczęłá/ tymby ſię ſłufſznie bronić mogli/iſz ná to nawyſzſzy Opiekunowie zezwolili; iáko też to więc u nas bywá y ieſt in wſu, iſze dobrá Sierot / kiedy do tego ieſt ſłufſzna przyczyná/iáko odpráwá pániey wienney/iſz iey nie máſz ſtąd záplácić/ ábo vpadek imienia iſz go budowác nie máſz zá co / ábo ná żywnoſć Sierotom nie máſz ſtąd dáwác/ bywáią przedáne z dozwoleniem ná to nawyſzſzych Opiekunow/y bywá to zápiſano:zátym ſię przedáne z wyrażeniem onego dozwolenia ſtawá. <25.> Táſ też Opiekunowie zá tá rádá w przedawániu y kupowaniu imienia Sierot ſpráwowác ſię máiá / to ieſt z wiadomoſciá y przyzwoleniem Sierot/ zwłáſzczá látá roſtropnoſci máiácych/

[haſła: opiekun, dobra, dekret, dozwolenie, piſarz, oprawa]

[s. 165] máiácych/przy ich oblicznoſci/ ich mátki powinnych/krewnych/przyaciół/z przyzwoleniem Vrzędu. Ten zwyczaj wiele ich pochwaláią / y tego oſtroſni y czuyni Opiekunowie zwykli wżywác/áby byli beſpiecznemi/y to ieſt pożyteczne im lekárſtwo / zá którym o ſzkody y niebeſpiecznoſci bywáią wolni / y zá pewną obronę ſobie mieć mogá / kiedy kontrákty czyniá / przyzwawſzy do tego ktorzy ſą powinnymi y krewnymi Sierot / á k temu nie opuſzczáiąc rády uczonych w Práwie. Táſ będąli czynić / tedy coby ſię potym

szkodliwego przydało/ od tego Opiekunowie y Curatorowie wolni/ y wymowionemi będą. bo obliczność powiniących/krewnych/ czyni w Opiekunach dobre mniemanie/iż w nich jest żadna zdrada/ ani żadne Sierot oszukanie. <26.> Przeto wczonych w Prawie ta jest Opiekunom y Curatorom napewniejsza rada/ktorey się mocno trzymać mają/ iżeby we wszystkich sprawach/ zwłaszcza wątpliwych/trudnych/ nawyższych Opiekunow / to jest Wzrędu dokładali się. o przyzwolenie y o dekret żądali/ pierwey niżliby co szkodliwego albo niebezpiecznego sami z siebie swoją władzą zacząć mieli/aby Wzrząd wznowił sprawę/to coby się godziło y coby najlepszego było ośadził: krewnym też Sierot to oznajmiwszy/ y od tego ich przyzwawwszy. Co też wży

[hasła: zwyczaj, kontakt, opiekun, kurator, szkoda, dekret, urząd]

[s. 166] też wszyscy prokuratorowie / patronowie/ ktorzy są wierni y dobrego sumnienia / Opiekunom y Curatorom radzić mają : gdyż wzrząd Opieki w wielkiej jest niebezpieczności. Bo rozkazanie albo uznanie Wzrzędu wymawia Opiekuną / y czyni możliwość w tym wszystkim co rozkaże. coby się inaczej bez Wzrzędu czynić nie godziło. *Iudicis auctoritas facit licitum, quod aliâs foret illicitum.*

Tytułu Wtorego o liczbie
Opiekunow, Rozdział Trzeci.
Contenta albo Summy

1. Liczbą z rzeczy niesprawowanych y zareczonych ku sprawie powinna.
2. Z czego Opiekun liczbę czynić powinien / z tego też y dziedzic iego.
3. Opiekun co powinien oddać przy liczbie Sierotom.
4. Opiekun który nie spisał Regestrą/Inwentarzą/co Sierotom przepada.
5. Nie czyniący Inwentarzą/ w oszukaniu/y w nagrodę szkody bywa pokonan.
6. Liczby poprawiać cudzą ręką nie godzi się y wymazować.
7. Liczbą ze wszystkich użytkow ma być czyniona/z prowentow.
8. Liczbą raz dobrze uczyniona/nie ma być znowiona.
9. Liczbą raz przyjęta/ kiedy ma być znowu czyniona.
10. Liczbą

[hasła: prokurator, patron, sumienie, opiekun, kurator, rada]

[s. 167] Liczbą dla szkodliwej omyłki ma być znowiona/y dla jakiej dawności nie ma być zrużzona.

11. Rejta z liczby pokazana/zaraz ma być oddana.
12. Testament nie mogli Opiekuną z liczby wolno puścić/ co w liczbie nawięcey trzeba baczyc.
13. Opiekun choć od liczby wolen/ resztę pieniędzy Sieroście oddać winien.
14. Opiekun od złego rządzenia opieki / nie ma być od Testamentiką wolno puszczony/z ktorych przyczyn.
15. Iako Opiekę dawać/ iako iey żądać.
16. Kiedy oszukania opuścić nie może / kiedy / a iako może.
17. Słowa Testamentniką o wolnym puszczaniu/ iako rozumieć.
18. Opiekun kiedy od Inwentarzą wolen/od liczby niewolen.
19. Regułą Opiekunom poczciwość miłującym potrzebna y pewna/ktora.
20. Opiekunika liczba w czym nawięcey należy/essentialia rationis Tutorum quae.
21. Porządek przyjęcia w liczbie iaki ma być pisaný/ iakie iey Tytuły.

22. Porządek wydatku pod iákiemi Tytułmi.

23. Nagłówniejsze potrzeby w liczbie/ *substantialia Rationis*.

<1.> Iako ieſt powinność Opiekunow y Curatorow liczbę czynić doſtáteczną ze wſzytych rzeczy Sierot/ ktore ſpráwowáli: ták teſz ich ieſt powinność ſłuſzna oddać liczbę z rzeczy/ktorych nie ſpráwowáli/ktore z powinności wrzę[s. 168] ſci wrzędu ſwoiego niemniey iáko ine ſpráwować y rządzić byli powinni: czego gdyby nie vczynili/do ſzkody przychodzą/ktorą Sierotom nágradzić powinni: *Nam & ceſſationis ratio reddenda eſt*. A iáko powinni liczbę czynić z rzeczy nieſpráwowánych/ták teſz y o te o ktore ſię zářęczyli/choć ich ieſzcie nie ſpráwowáli. A gdzieby ſię Opiekunowie ſłuſzną przyczyną wymowili / dla ktorey nie mogli ábo nie byli powinni ktorey rzeczy ſpráwować/tám od liczby czynienia wymowieni y wolni ſą ; ináczey gdzieby tego nie pokazáli/ od liczby wolnemi być nie mogą. <2.> Bo to ieſt winá wielka/wyſtępek niemáły/ opuſcić w cudzych rzeczách ſpráwę/ktorą kto odpráwować powinien/y może iá odpráwić <Pátrſz o tym ſerſzego wyrozumienia wyſſey. fol: 142. num : 9.> : A to ma być rozumiano nie tylko o Opiekunách y Curatorách / ále teſz y o ich dziedziách : *Ad quorum rationem aſtrictus fuit Tutor, as eandem aſtringuntur eiufdem Tutoris haeredes*. <3.> Ná to/ Opiekunowie y Curatorowie doroſłym Sierotom przy oddawániu liczby / powinni oddać wſzytykie chyrográfy/wſzytykie kwity/liſty y ine *munimenta, proſeſi, controuerſiae inſtrumenta* ktore máią/ ktore Sierotom ná potym mogą być potrzebne y pożyteczne/ y ná wielkiey pomocy ku dochodzeniu y záchowániu ſwey máiętności. Toſz powinni uczynić dziedziy Opiekunow : cze

[haſła: urząd, szkoda, sierota, winá, opiekun, kurator, kwit, dziedzi]

[s. 169] now : czego gdyby nie vczynili/tedy Sieroty przeciſw im zálobę ſwoię poprzyſiąc mogą. <Sierotá kogo poprzyſięgáć może, iáko to rozumieć.> Ale to ták ma być dobrze rozumiano: to ieſt/ieſliby kto ſtąd wielką ſzkodę Sieroty dowiodł/á byłaby náprzeciſwko Opiekunowi/kiedy był żyw záczęto práwo/ <4.> w ktorym iuſz odpowiadáć począł / *in quo lis fuit conſtata*. tedy przeciſwko dziedziom zmárłego Opiekuná / niemniey iáko przeciſw Opiekunowi może zálobę poprzyſiąc. Tymſze teſz ſpoſobem y przeciſw temu ktory Regeſtru nie ſpiſał/ábo go nie vkazał/ Sierotá poprzyſiąc może/ iáko y przeciſw temu ktory Inwentarzá nie vczynił. <5.> Abowiem kto tego nie czyni co wie / y ma wiedzieć podług wrzędu ſwoiego/choć iáwnego/choć oſobliwego być obwiázány / ten w zdrádie y w oſzukániu ieſt podeyrzány. Dla teyſze przyczyny kto Iwentarzá nie vczynił / ten przez to w oſzukániu bywa pokonan; á dla zdrády y trudnoſci dowodu/ ná wſzelką ſzkodę ktora ſtąd płynie/ bywa powinny y obwiázány/iáko ſię prawdá przez przyſięgę pokaſze/ ktora przeciſwney ſtronie przez Wrząd będzie nákazána/vczyniwſzy pierwey ſzácunek ſzkody wedle oſoby y ſpráwy. To teſz Práwo ieſt ná tego/ktoby Regeſtru liczby porządnie nie zgotował y nie oddał z poráchowániem y ſpiſániem przyięcia wydatku wſzytykiego zupełnie/teſz w oſzukániu bywa poko

[haſła: sierota, szkoda, záloba, opiekun, oſzustwo, przysięga, regeſtr]

[s. 170] wa pokonan/ y do nagrody ſzkody zádáney poprzyſiężoney. A te rzeczy nie tylko w tym ſą práwdziwe o tym ktory zádnego Inwentarzá nie vczynił zgotowánego/ ábo Regeſtru nie oddał/ ále teſz y o tym ktoryby Inwentarz ábo Regeſtr pokázował zátrudniony/wátpliwie nápiſány/ták iżby liczbá z niego nie mogła być dobrze

zrozućia/ co /iáko czego wiele /koszt /jzácunek /iákie/ y iáko wielkie były dochody;
 <6.> ábowiem te rzeczy ieślby iáśnie nie były wyrażone/ kształt liczby nie może
 miejścá mieć/ y nie może áni liczbá dośtáecznie być zámkniona/ y záprawdę nie
 cudnaby to byłá/y niegodziłoby się w liczbách/ to coby się opuściło/ iná ręká
 przypisować ábo przydawać / ábo zle nápisáne popráwić y wymázować.

<7.> Ná to / ma być liczbá czyniona ze wśzytkich wżytkow przyiętych / y ktoreby
 według zwyczajú pośpolitego y z gruntu mogły być przyięte: A ze wśzytkich
 prowentow/ y ze wśzytkich rzeczy ktoremi się kolwiek opiekáł/nie z cząśtki
 tylko/nieináczey iáko kiedyby kto z gruntu summę pewná dác był winien/ nie dośyć ieśt
 cząśtkę záplácić/ ále wśzytkie pieniádze oddáć. Ták teź Opiekun ze wśzytkiego czym
 się kolwiek opiekáł y w śwym rzádzie miał/ liczbę oddáć powinien. Wjzákte ieśliżeby
 <8.> Opiekun godnie á ślufźnie śwoię liczbę oddáł/ ktora

[hasła: szkoda, inwentarz, registr, zwyczaj, opieka]

[s. 171] ktora zámkniona byłaby pochwalona y przyięta / drugi raz ieć czynić áni
 znáwić nie powinien/ áni do nieć być przymuszon. Ale z teć rzeczy z wierzchu piśáneć
 to pytanie roście: Coby czynić/ieślby potym liczbá pokazála się niedośtáeczna /
 fałszywa/ ktoreby się náłázło wiele rzeczy fałszywie przydanych / ábo wiele więtych
 potrzebnych/ nie wyrażonych : Táká liczbá mali być znowiona / á do nowego ráchunku
 przywiedziona y powtorzona : Ná to ieśt wczonych w Práwie iáka odpowiedź: Iż
 Opiekun ábo Curator tákieć liczby niewinien wznáwić/ ktora ieśt raz pochwalona y
 przyięta. <9.> Co ieśt według Práwá iáśnego / iże błáđ ábo omylenie w
 ráchunku/choćby z iednego/choć z wielu kontráktow okázował się/prawdzie raz
 pochwaloney nie ma nic vblizáć / áni nágánienia żádnego czynić: Bo co raz ieśt
 pochwalono/ to záwśe ma być trzymano/wedle reguły Práwney: *Quod semel placuit,
 amplius displicere non potest.* y ci co ná ráchunku śiedzieli/ widzieli to/y nic nie gánili;
 owśzem ápprobowáli: to się ma zośtać/ y ná tym śtánać ma. A wśzákte ieślby się w
 liczbie iáka omyłká śzkodliwa pokazála/ á Opiekun ábo Curator śpráwę potym dác/y o
 to odpowiadáć obiecał/temu dośyć czynić y wyzwolić się powinien/ *conditio liberationis
 tibi competit, si promissi* :

[hasła: rachunek, opiekun, kurator, pomyłka]

[s. 172] *promissi* : wyiáwśzyby onego błédu obiedwie śtronie miánowicie odśtápiły/
 ták iáko więc czáśem zwykło bywáć: Bo gdzieby tego nie było / tákby uczynioney
 liczbie żáden koniec nigdy nie był / gdyby Opiekun ládá dla przyczyny wnet y
 częśtokróć do powtarzánia liczby miał być przymuszon / y záwśe nowe trudności
 miály mu być zádawáne. <10.> Przeciw temu są niektorzy co ták trzymáią : Iż choćby
 między wielá kupcy liczbá cále byłá oddána/ pochwalona/ dobrze poráchowána y
 zśumowána/może dłuźnik ábo wierzyćiel żádać áby znowu byłá ráchowána / lepieć
 przećyrzána y obaczona/ ieśli się w nieć iáka omyłká śtáła. Ieślby to kto pierweć niż
 30, lat minie czynił/iżby to miejśce miáło/ná tym się jádząc/iż ieśli ine dobrá przez tákí
 czás dawnościá 30. lat zośtawáią się : Ták teź ktoby chćiał żádać áby liczbá znowu była
 czyniona / to może tylko do 30. lat czynić/dáleć iuź czynić nie może. ábowiem
 dawnościá tákiego czáśu táká liczbá wáżna ieśt/ iákoby dekretem Wrzędowym
 potwierdzona byłá. <11.> A Opiekun nie tylko liczbę czynić/ále teź reśtę
 pieniędzy/iáko się z liczby pokaże/zárázem oddáć winien co zośtawa ; *paria facere,
 reliqua reddere, debitum perfoluere.* áby się przyięcie z wydátkiem zrownáło/ktora reśtá

ieſt iáko dług pewny/ ktory káždy

[hasła: błąd, opiekun, dekret, pieniądze, dług]

[s. 173] káždy płácić ſpráwiedliwie powinien / ták iſby Opiekun v ſiebie ábo Curator nic nie zátzymał/ ále wſzytko coby ſię z liczby pokazało / długo nie mieſzkáiąc oddał/ dla pożytku Sierot/ iáko wyſzey ſzerzey o tym. Aleby tu mogł kto tákie pytánie zruſzyć : <12.> Moſeli Teſtámentnik Opiekuná z liczby wolno puſcić/ ábo miedzy żywemi potrzebna liczbá moſeli być odpuſzczona : Ná co odpowiedz ieſt:iż moſe / ále tákie puſzczenie nie czyni wolnym od płácenia reſty/ ieſliby iáka v ſprawce zoſtála : dáleko mniey ma być wolen od tego w czymby oſzukał ábo zdrádził Sieroty. o czym ták ieden z przykłądu ſługi nápiſał: Ieſli ſługá wolno ieſt puſzczon od teſtámentniká/ od páná ná Teſtámencie áby liczby nie czynił/ nie idzie to zátym/iż coby przy nim zoſtáło/ tego nie miał oddáć á ſobie to przywłaſzczáć/ábo zá zyſk poczytáć: Tylko ná to ſtąd idzie / áby w liczbie wátpliwoſci zbytnie/ábo iáko mowia/ bárzo dwornie bádáne nie były / to ieſt áby máley winy ábo niedbáłoſci oſtro ſtrofowáne nie były / tylko áby ná oſzukánie pilne baczenie było. A ták zgoła ráchuiąc / áby pilne tylko ná przyięcie á ná wydátek baczenie było/ *acceptorum & expenſorum*; ieſli to ſprawcá dobrze kładł/ieſli ſpełná przyięcie/ieſli co opuſcił/áby to przydał: To przy oddawániu liczby z opieki pil

[hasła: opiekun, kurator, sierota, pożytek, testamentnik, wina]

[s. 174] pieki pilnie ma być baczono / y ták ſłowá Teſtámentnika máia być rozumiane/ktoremi Opiekuny wolno z liczby puſzcza. <13.> *Tutores mei non teneantur rationem reddere*. Przedſię reſtę day choćáś od liczby wolen / á ſobie tego nie przywłaſzczay/ chyba ſebyſ y od reſty miánowicie był wolno puſzczon. Tákiego rozumienia y tá moſe być przycziná/to ieſt dla przyiáźni á ſyczliwoſci Sieroćie / áby Opiekun choć od liczby wolen / nie moſe być zgoła wolen ieden áby reſtę Sieroćie oddał. W takim przypadku ták to ma być ſádzono / iáko ten ktory iákich dobr ma wzywánie/choć od Teſtámentniká od czynienia liczby wolen / choć ſię zda iákoby bez liczby wſzytko w cále było: Wſzákſze kiedy ſię wzywánie ſkończy/z gruntu y z wláſnoſci liczbę wczynić winien/ grunt y wláſnoſć oddáć. Tákſe teſz Opiekun choć od liczby wolen/ przedſię reſtę piéniędzy oddáć winien. <14.> Abowiem kto Teſtáment czyni/ żadnym obyczáiem nie moſe nikomu rázem y opieki złoſzyć / y weſpołek Opiekuná od złego á zdrádliwego rządzenia dobr ſwoich wolno puſcić/dla ſłuſznych á wáſnych przyczyn. Naprzod áby ſię Opiekunowie y Curatorowi / y káżdemu ſprawcy drogá do złego przez to nie otworzyłá / *fenestra ad nequitiam*. Druga / áby zá złoſć ſwoię pożytku nie doſtał. bo tácy wolnoſci nie

[hasła: testamentnik, opiekun, dobra, używanie, pieniądze, kurator]

[s. 175] ſci nie godni/ktorzy ſię zdrády i oſzukánia dopuſzczáia/áby przez Teſtámentniká od czynienia liczby mieli być wolnemi ; y owſzem ieſliby tákemu Teſtámentnik co odkazał/to co dla zdrády y oſzukánia ktorego ſię dopuſcił doyſć nie ma / iſz tákowego oddánia ſam ſiebie niegodnym wczynił. Trzećia/ iſz tácy rzędzićiele ſá przyſzłego dziedzicá ábo przyſzłych dziedzicow dłuſznikámi : żadnym obyczáiem Teſtámentnik vmieráiający tákich ſprawcow y rzędzićielow od czynienia liczby wolnemi wczynić nie moſe/ták iáko im doſyć wczynienia y rękoiemſtwá odpuſcić nie moſe / zle wzywáiąc powinnoſci/ ktora dobremu náleſzy / by nie miał dokońcá dobrze y ſpráwiedliwie wczynić. Czwarťa/iſz dobrá Sierot wſzystkie dla tego bywáia zoſtáwione/áby teſz onych dobr ich dziedzicy ſłuſznie wzywáli/ á żadnym obyczáiem ſię

od onych dobr oddać albo ożukawać nie dopuszczali/aby się tak iśnie pokazało/że Sierotom wszystkie ich dobra całe oddane y wiernie rządzone są ; zaśże potrzebą jest do takiej pewności słusznego y całego oddania liczby / od ktorej niebaczny Testamentnik chytrych sprawcow y rządzićielow żadnym obyczajem wolno puścić nie może. A krotko mówiąc/gdzieby Testamentnik Opiekuny od liczby wolnemi uczynił/ to wolne puszczanie nie ściaga się na to /

[hasła: zdrada, testamentnik, dziedzic, dłużnik, sierota, dobra, opiekun]

[s. 176] na to coby Opiekun ku szkodzie Sierotom zdradliwie uczynił/aboby od refty powinney/ktora się z liczby dośtateczney pokaże / wolen być miał / chocby też to miánowicie wyrażono było: tylko od zbytniego á dwornego bádania w liczbie/gdzie nie jest wielka szkodá Sierotom / ma być wolen wedle słow Testamentnika/ ktore tak á nieinaczey máią być rozumiane/ á nie wyciągane na to aby Opiekun miał być od tego wolen coby zdradliwie uczynił / abo od tego co z liczby dłužen zośtał. boby to było przeciw iáwnemu pośpolitemu Prawu y śprawiedliwości/ áni się też tego o Testamentniku mógł domyslać/ aby Opiekunowie miał dąć przyczynę abo doworę do złego uczynku/ boby też tego uczynić nie mógł / áni by to było przyięto:á co też jest przeciw iáśnemu pośpolitemu Prawu od wszystkich pochwalono / tego żaden uczynić áni puścić nie może.

<15.> Z tych tedy wywodow tá rzecz tak ma być zámkniona/ iż żaden Opiekunem inaczey być nie może/áni opieki inaczey żadać/ áni iey Testamentnik inaczey dáwać/ iedno aby Opiekun zupełnie liczbę oddał/śzcherze/prawdziwie dobrá Sierot rządził/aby żadne ożukanie nie było/ aby reftę całe oddał kiedy się Opieká skończy. Bo gdzieby inaczey rozumieli/tedyby Opiekunowie/ Curatorowie/y ini

[hasła: opiekun, szkoda, sierota, testamentnik, śprawiedliwość]

[s. 177] wie/y ini sprawcy y rządzićiele na dobrá Sierot z takimi kondycyami o opieki się stárali/coby było z wielką szkodą vbogich Sierot. <16.> Niektorzy tak rozumieją: iż Testamentnik zdradę abo ożukanie Opiekunowe/ o którym pierwey wiedział/ktorey się Opiekun przedtym dopuścił/ odpuścić może / iż mu to wolno z swoim uczynić co chce; ále przyszley zdrády/ ktoraby potym uczynić miał/ odpuścić nie może. *Dolus futuris remitti nequit, dolum praeteritū remittere potest.* <17.> Aleby tu kto śnadz rzekł: Ieśliby Testamentnik Opiekunowi takimi słowy ośtremi liczbę odpuścił/mówiąc: Chcę aby Opiekun do liczby nie był przymuszon/ áni żadnym obyczajem nie był gában / trudność żadna aby mu nie była żádawána. Ná takie pytanie ma być powiedziano: Iż takowe y tym podobne słowá máią się ściagać na nieśłuszne y złośliwe nieprawdziwe gábanie: ále ná śprawiedliwe á słuszne gábanie żadnym obyczajem nie mogą być rozumiane. <18.> Tu też zá tym może być pytanie takie: Kiedy Testamentnik odpuścił Opiekunowi y Curatorowi czynienie Inwentarzá/ ieśli to jest wažno abo nie: ieśli też zá tym Opiekun od liczby ma być wolen / kiedy od czynienia Inwentarzá wolen : Pośpolićie przez takie wolne puszczanie od Inwentarzá / rozumieją iż też Opiekun

[hasła: kondycja, sierota, szkoda, testamentnik, zdrada, inwentarz]

[s. 178] Opiekun od wszelkiej czynienia liczby chocby dobrze/ choc złe/ opiekę śprawował / miał być wymowion ; przez co wiele się ich ożukawáią. Bo chocby przez takowe wolne puszczanie Opiekun abo Curator od Inwentarzá mógł być wolen: Wśzákże od czynienia liczby ze wszystkich rzeczy/ ktore do rąk iego przyszły / nie może być wymowion. o czym też jest wyżśzey piśano. Ieśť tedy ten obyczaj/ przez ktory może

być wolne pufzczenie od Inwentarz/ to ieft przez poftánowanie Teftámentniká. Ieft y drugi fpojób/zá ktorym to wolne pufzczenie może być: to ieft przez zwyczaj Praw miáftá/ Wilkierz/ Sędziego mieyfca onego/ kiedy do tego fłufzna zaydzie przyczyna/ dla ktorey Sędzia może wolno puścić Opiekuná od Inwentarz/ dla ktoreyby też mógł y opieki zábronić. Ale tu więcej ieft rzecz o czynieniu liczby/ o ktorey iuż fię wywody pokazały/iż Opiekun od niey wolen być nie może/ y iáko też częfem wolen być może. Dokládaia iefzcze vczeni w Prawie / zá iáką ákcyá/ ábo zá iákíey fpráwy fądem może chćieć liczby po Opiekunie: to ieft / iejli fię zaczął fąd o fpráwie liczbie fpołem przyległey/tedy liczbá muśi byc oddána ; ábo choć żadna ina fpráwá ná to nie záfzlá/ może chćieć liczby / iáko rządził dobrá Sierot / iejli zá iáką zmowá ábo ftánowie

[hasła: opiekun, inwentarz, sędzia, wilkierz, miasto, akcja, dobra]

[s. 179] ftánowieniem sftało fię rządzenie opieki/ ábo co inego tákiego. A tu z tych náuk może być pewna <19.> Regułą wfzytkim Opiekunom/ Curatorom/ Sprawcom / Rzędzićielom potrzebna / y ku pámiętaniu dla dobrej fławy godna: Aby oni kiedy cudze rzeczy fpráwuia y rządzą / liczby fpraw fwoich/ to ieft przyięcia y wydtákw/pilnie/wiernie/ fzczerze fpiřowáli / áby z nich liczbę ilekroć potrzebá/záwfze oddać gotowi byli: *Haec eft omnium adminiftratorum honeftatis Regula,vt de alienis rebus rationes fideliter conřcribant, eařdem exhibituri quoties opus fuerit.*

Regułą Opiekunom y Curatorom
Ty co cudze dobrá mař ná fwey piecy,
Takowe w fwey pámięci mař mieć rzeczy:
Spifuy pilnie, wiernie, cóř przyiał, wydał,
Byř fię zá pocźciwego fprawcę udał.
Zá cóř Sieroty dzięki czynić będą,
Gdy z tobá po tey pracy zá ftoł ſiedá.
Tak pocźciwie z opieká twoia fćanieř,
I w dobrej ſławie z dziećmi też zořćanieř.

<20.> Formá/ábo kfztałt liczby/ták ma być záchowána/ iáka ieft wedle Práwá y zwyczajá/ ktora dla nieumieiętnořci dorořlych Sierot tá krotko ieft nápiřána. Dořyc ieft wiedzieć/ że wfzytká liczbá opiekuńřka y wfzytkich fprawcow y rzędzićielow we dwu

[hasła: opieka, wydatki, zwyczaj, sierota, spis, dobra ſława]

[s. 180] we dwu rzeczách przednich náleży. Pierwfza ieft w przyięciu : Druga w wydtáku. y ftąd fię ma począc káżdá porzádna liczbá /áby była dobrze zrozumiaána/ áby ie y iny porzádek nie mieřzał/ áni záćmiewał. Potym po wypifaniu wfzytkiego przyięcia/ma być wfzytkiego przyięcia fummá położona. Zátym wnet ma być drugi Tytuł poftánowiony/ to ieft wydtátek tego przyięcia : á potym wfzytkich wydtákw Tytuł porzádkiem/ ták iáko fię w przyięciu kładły. Te dwie rzeczy / ábo dwá Tytuły główné / to ieft przyięcia y wydtáku/dáley mogą być ná ine częřtki dzielone/ták iáko rzecz ábo máterya liczby nieřie/według woley tego co liczbę czyni. á to tym fpojóbem. Pod Tytułem przyięcia/ naprzod będzie położony Tytuł. <21.> O rzeczách przyiętych podług Wrzędnego Inwentarzá fpiřanych.

Drugi / o rzeczach po Inwentarzu należonych/ do Inwentarza przydanych.

Trzeci/o użytkach ziemie wrodzających/ujących.

Czwarty / o użytkach napoiowi służących / mokrych.

Piąty/ o czynszach z stojącego imienia przyiętych/ y innych wszystkich którychkolwiek dochodów wziętych.

Item, o tych dobrach co miały być przyięte/ á krom wi

[hasła: liczba, spis, suma, wydatki, inwentarz]

[s. 181] krom winy Opiekunow nie są przyięte.

<22.> Pod Tytułem wydatku / te części pojspolicie należą.

Ná opłacanie użytkow.

Ná poprawę imienia stojącego.

Ná żywność ábo chowanie robotnikow.

Ná kupowanie roley/ ogrodow/ domow /folwárkow/ ile się ná co wydało.

Ná wydatki pojspolite / procz porządnych. O tych rzeczach ktore miały być przyięte / á tu w wydatku miały być położone / nie są kładzione / iż nie są przyięte/ tak iáko w przyięciu opisano stoi. Po wypisaniu wszystkich wydatkow/ według Tytułow zwierzchu mianowanych/bywa kładzona summa wszystkich wydatkow rázem/ ktora z wydatkow bywa poráchowána/ á z ráchowania się pokázuie.

Ale są niektorzy co się około czynienia liczby ojrzey á báczniey spráwuia/ dla uwárowania omyłki. Abowiem oprocz tego co zá káżdym Tytułem summę poráchowána kładą/ też ná káżdey stronie kárty summę zwykli podpisowác/ co tak v nas pojspolicie pod pismem cáley kárty tak piszą: *Lat:fac:ff. 0000.* y z tych sum káżdey strony kárty dobrze / pewnie á nieomylnie zebranych / kilká rázow probowanych/ tak koniecznie zámknienie czynią/

[hasła: wydatki, suma, liczba, pomyłka]

[s. 182] czynią/ porownywáiąc te dwa sposoby miedzy sobą: iejli się w summie główney / tak ze wszystkich kart káżdey z osobná/ iáko y z Tytułow z zámknienia poráchowanych zgadzáią. <23.> Nádto / iáko w káżdych Kápitułách ábo Tytulech / tak przyięcia iáko y wydatku máią być miánowicie wyrażone napotrzebniejszy w liczbie rzeczy / *quae sunt substantia rationum*, Dni / Roki / Mieściące / y inne potrzebne okoliczności ; tak też po nápisaniu summy / ktorą słowy dłuższemi/ nie figurami liczby / nie cyframi nápiszesz/ dla uwárowania podeyrzenia złości iákiey y zdrády. á po zámknieniu liczby/ ábyś rok/dzień/mieściąc zámknione y pochwaloney liczby iáśnie wyraził/ y przy czyiey obliczności tá liczbá/ y z wypisaniem ná spodku wszystkich y káżdego z osobná chyrográfow/ y coby się inego potrzebnego vkazáło/áby w czym liczbá nie była nágániona/ á dla nágánienia znowu czyniona.

Trzeci Tytuł,
o Vjspráwiedliwieniu liczby
Opiekunow y Curatorow,
Cápitulum iedno
Contentá

[hasła: zdrada, suma, spis]

[s. 183] Contentá ábo Summy

1. Vjspráwiedliwienie liczby Opieunow y Curatorow co iejt/ w czym należy.

2. Opiekun czyniwszy liczbę/ winien ją pokazać temu kto iey słucho/iż iest prawdziwa.
3. Przy czynieniu liczby / kto *actor*, kto *reus* : to iest /kto powodem/kto obwiniony ma być rozumiany.
4. Dowody w liczbie nie oſtro ná Opiekunie máią być wyciągane.
5. Dowody w liczbie iákie máią być.
6. Co ná liczbie Opiekunowi nie ma być przyjmowano/przez co niedoſtateczny Inwentarz bywa.
7. Dłużniki / ſtoiące imienie /trzebá do Inwentarzá piſać dla Sierot/dla kredytorow.
8. Ná przyięcie y ná wydatki trzebá dowodow.
9. V kupcow czemu w liczbie dowodow nie trzebá.
10. O máłych rzeczách w liczbie / iáka ſprawá / y ktore nazywáią málemi/ktore wielkimi rzeczami.
11. Wydatki w liczbie z iákiemi okolicznoſciami piſane być máią.
12. Wydatku máłych rzeczy Opiekunowie wiára ma być dána.
13. Wielkie wydatki zmáłych vroſłe / nie máią być ná wiarę puſzczane.
14. Máłym wydatkom zá iákim ſpoſobem mieyſce dáwać.
15. Drobne rzeczy w wydatku máią być miánowane.
16. Wydatki ktore potrzebne / ná iáką ſprawę / ná iáki vczynek.
17. Wielkoſć wydatku ná iáką rzecz / iáko dowodzić kiedy wiadomoſci nie májſz.
18. Z krewnymi w liczbie nie oſtro poſtępować.
19. Wielkie wydatki ná przyſięgę idą.
20. Kre[s. 184] Krewny kiedy Opiekunem/iáko liczbę czynić powinien.
21. Wolny od liczby/przećie Regeſtrá y Reſtę winien oddać.
22. Wolnoſć od liczby do czego ſię ſciągać ma.
23. Regeſtrom Opiekuná zmarłego w wydatkach iáko wierzyć.
24. Opiekuná zmarłego Regeſtrom iáko ma być wiára dána.

<1.> O prawdziwey liczbie Opiekunow / áczkolwiek Tytuł w przeſzłym Rozdziale mógł być odprawion y opiſan:wſzakże zdáło ſię oſobny o vſprawiedliwieniu liczby Opiekunow / to iest o pokazaniu/iáko prawdziwa y ſprawiedliwa iest / nápiſać / áby máteria iaſniey y rozdzielniey mogła być wypowiedziána. Káżdá tedy liczbá áby była prawdziwa/ ma być pewnemi ztwardzona dowody/pokazaniem prawdy y ſprawiedliwoſci. Abowiem nie uczynić liczby / á vczynić ją niedoſtatecznie y nieſłuſznie / krom okazania iż iest ſprawiedliwa / iedno to iest/ *paria funt iſta*. A ták kto winien czynić liczbę/podawſzy wſzytkie rzeczy ktore do liczby należą: y záczerwſzy rachunek/ winien teſz pokazać y dowieſć/iż te wſzytkie rzeczy ktore w liczbie ſprawował y nápiſał/ſą prawdziwe. <2.> I iż ieſliby potym o iákich ártykułach iáka ſię *controuerſia* ábo ſpor

[haſła: liczba, opiekun, dowód, rachunek]

[s. 185] ábo ſpor wſzczął / ábo co wątpliwego / áby tez Sieroty prawdę liczby pochwaloney pokazać mogły: A iż wſzytkie rzeczy w liczbie położone/ máią być dla okazania prawdy dowodzone / iest to ku pożytkowi temu ktory liczby ſłucha/ktoremu to ſámemu wiedzie y znáć naleſzy/gdy iest powodem y Actorem przećiw Opiekunowi / ábo Pan przećiw porucznikowi. Ale tu pierwey niſz ſię co o vſprawiedliwieniu ábo prawdziwoſci liczby opiekuńskiey powie/trzebá wiedzieć ktory ma być rzeczon

powodem y Actorem/ <3.> á który obwiniony *Reus* : zwłaszcza kiedy ſpor ieſt o wątpliwości ktorego Artykułu w liczbie. Przeto kiedy Pan przeciw porucznikowi ſwoiemu / ábo Sierotą przeciw Opiekunowi ábo Curatorowi czyni / żeby był ná wskazanie Regeſtrow á ná czynienie liczby ſkazan : tedy pan zá takim żądaniem ieſt *Actor*, á porucznik *Reus* y obwiniony. A záś tenże pan ſtawa ſię *Reus* : kiedy porucznik Regeſtrą położy/prawdziwość liczby ſwoiey pokázuie y dowodzi / w ten czás pan iáko *Reus* bywa ſkazan/ gdy ná liczbie pokazáney oddáney przeſtác / y onę zá prawdziwą y ſpráwiedliwą przyiác muſi. To obaczywſzy / iż pan przeciw porucznikowi ſwoiemu może być Actorem/y tenże záś ſtawa ſię *Reus*,kiedy porucznik áby Opiekun liczbę ſwoie wywodzi

[hasła: spór, sierota, opiekun, powód, pozwany, actor, reus, regestr]

[s. 186] wodzi być ſłuſzną. <4.> Trzebá wiedzieć / iż dowodzenie prawdy w liczbie záwždy ná Opiekunie potężnie y oſtro ma być wiciągáne przez ſwiádki/ábo przez iákie dowody Vrzędowe ważne: ábowiem takie okazánie prawdy może być ábo przez chyrográfy włáſne/ábo przez iawną okazáłość y obeyrzenie/doglądánie rzeczy/máteryey/y przez ine domyſły y wyrozumienia/ podług vznánia Sędziego pochwalone. <5.> Abowiem Práwá nie chcą tego mieć / áby dowody ná Opiekunách oſtro miáły być wiciągáne: ále przeſtawáią ná tym / kiedy ſię nieiáko ſłuſzność podług podáney rzeczy ábo máteryey/ ábo też y ſtáteczney ofoby pokázuie. Autor tych Kſiąg/mąż w Práwie wielce biegły / niechce áby táka wolność / ábo táka iákoby cáłość/ábo doſtáteczność liczby miáła mieć mieyſce/zwłáſzczá w Artykułách wydátkow. nieprzeſtáie zgoła ná wyznániu ábo ná ſpiſániu tego który czyni liczbę/iedno chce áby prawdziwość liczby pewnemi dowody pokázował: niechce we wſzytkim ná iego ſpiſániu przyięcia y wydátku przeſtác: wyiáwſzyby pan ábo przyiáciele Sierot ná oddáney liczbie przeſtawáli. <6.> Przeto opiſuie niektóre rzeczy / ktore Opiekunowi ná liczbie nie máią być łatwie przyjmowane. iáko ieſli Opiekun do Inwentarzá czego nie piſał / choć nie przyiętych dobr ábo

[hasła: dowodzenie, chyrograf, sędzia, sierota, opiekun, inwentarz]

[s. 187] dobr ábo pieniędzy/ ále miáły być ſłuſznie przyięte/przedſię chce áby były dla kredytorow zmárłego do Inwentarzá piſáne y wyrázone/iákoby były przyięte/ gdyż to Opiekunow ku ſzkodzie nie idzie/ tylko áby dla wiadomości Sierotom/ y dla kredytorow było piſano. Druga / ieſli dłuſznikow/ktorzy pewne ſummy pieniędzy podług ſowich chyrográfow ábo Vrzędowych zapiſow winni/nie piſał. <7.> Ieſli też który dłuſznik podlug ſwego chyrográfu dług záplácił / á do Inwentarzá tego nie wſtáwiono. K temu / ieſli dłuſznikow ſtoiącego imienia nie wpiſano:bo to wſzytko ná inſtygácyą tego który czyni Inwentarz ma być piſano/ dla okazánia kredytorom/ áby zapláty długow ſwoich doyſć mogli. ábo ieſli chyrograf po zápláceniu nie káſowany/áby ſię drugi raz zapláty od dłuſzniká nie vpominano / á on iuſz pierwey záplácił ; y trudnoſci mu nie zádawano / gdyby zapláta do Inwentarzá nie byłá wpiſána. Przeto y w przyięciu potrzebá Opiekunowi niemniey iáko y w wydátku dowodow pewnych prawdziwości liczby. Bo wie/ábo wiedzieć miáł Opiekun/ <8.> Curator y porucznik/ iż rzecz cudzá ſpráwował/ y liczbę czynić był powinien: dla tego też miáł wiedzieć/ y z pilnoſcią ſię ſtárác/áby wſzytkie rzeczy tak przyięte iáko y wydáne/ pewnemi/ mocnemi/ iáſne

[hasła: inwentarz, opieka, szkoda, dłuſznik, pieniądze, chyrograf]

[s. 188] mi/ iáſnemi dowody vtwierdzić był winien: czego ieſli nie vczynił/ sierotom y

kredytorom niepraw. <9.> Ale snadź rzeczysz : iż v kupcow też Regestrá s'práwuia/ á liczby nie ták o'tro wyciągaia:Inaczey o kupcu ma być rozumiano. bo kupiec Regestrá s'woie nie dla kogo inego / iedno sam dla siebie y dla s'wey wiadomości s'pi'wie: y przeto kupieckiemu Regestrowi/ ktory go czásu hándlowania s'wego s'pi'wie/ y pi'sarzowi iego bywa wierzone/ y wyznánie iego zwlászczá gdy s'ię w wielu ártýkułách w liczbie wpisánych prawdá náyduie/nie ták dowodow potrzebá: Ale w tych rzeczách / o ktorych s'ię dotąd powiedziało/ bráku á zágraniczenie nieiákiego potrzebá. Naprzod w tym co nie iest bárzo kosztownego/lekkiey ceny/ co s'zkody wielkiey nie niešie: <10.> W tákich do'fýc iest temu co czyni liczbę / gdy s'wey powieści ábo s'pisowania wydatku/byłoliby trzebá przysięgá potwirdzi: A te rzeczy w Práwie bieglu názywáia przy czynieniu liczby mále/ábo máley być wagi:przećiw ktorym dowody miályby więcey kosztowác/nizli s'zkodá z niepi'sania niešie. iáko gdyby porucznik ábo opiekun mowił/á pokazało s'ię to iżby więcey dowody kosztowály y s'wiadectwá : więtszaby około tego trudność y praca byłá/á nizby tá s'zkodá o ktorá winuia / to ma być puszczono ; ábo ná nácięższá

[hasła: sierota, kupiec, registr, szkoda, przysięga, dowód]

[s. 189] nácięższá /zá wielkimi s'pory/ przysięgá potwirdzono. Ale w wielkich wydatkách á nakládách trzebá pewnieyszych dowodow/zwlászczá kiedyby oná rzecz wielka in'szym iákimkolwiek dowodem/ábo okolicznością ku przy'siedze nie byłá podpárta / z ktorey s'ię wždy prawdá pokázowála. Aczci po'spolicie y w wielkich iáko y w máłych przysięgi w'zywáia / in'szych dowodow zániechaw'szy / á zá przysięgá obwiniony bywa wolen. A zá więtszá rzecz/ waźnieyszą y droższá máia / ktorá Sędzia/Vrząd/więtszą y droższá/podług dobrego rozsádku być vzna/ wedle rzeczy/ wedle s'práwy / y według o'soby s'táteczności / ie'fli iest do'swiádczoney wiáry/ie'fli o'sobá s'zczerza á nie obłudna. <11.> A w'szelkie wydatki ták mále iáko y wielkie máia być miánowicie wyrażone/komu/zá co/dla ktorey przyczyny/y iáko wiele iest dano. O máłych wydatkách/ Opiekunowi y Curatorowi powieści ich y pi'saniu mieysce ma być dano / zá vważeniem s'táteczności o'sob / ie'fli dobrzy/ cnotliwi/ boiácy s'ię Bogá/miłuiácy Sieroty. <12.> *De expensis paruis s'tatur s'cripturae Tutoris&Curatoris.* A gdzieby z máłych wydatkow wielka s'ummá vrosła/ pi'szą niektorzy/ iż wiára nie ma być dána/iż tákí s'záfarsz drobny złodziey bywa/ á z drobnego rychło s'ię wielki s'tawa. <13.> *Ex enormitate facti prae'fumi*

[hasła: nakład, dowód, przysięga, sędzia, opiekun, kurator]

[s. 190] *prae'fumitur prauum animi consilium.* y dla tego ie'fliby Sierotá nie máia'cy do'skonáłych lat / od Stryiá ábo inego powinnego/zmowá iáká bárzo s'zkodliwie był obrázon;domy'sláia s'ię ná tákiego iż táką vmowá przywiedziony zdráde vczynił. Abowiemby to był wielki vpor / o wielkiey zdrádzie podeyrzány/ ie'fliby kto zgoła bez tákich okoliczności ná jámey przy'siedze prze'stác miał. iáko był niektory/ co w liczbie kładł/ iż ná drobne rzeczy (nie miánuiác áni okázuiác żadney) dwa ty'siáca wydał. W tákim podániu káždyby wátpić mogł/y nie zgoła wiáry dáwác. Przeto trzebá pewnego s'posobu/zá ktorymby drobnym wydatkom mieysce mogło być dano. <14.> Naprzod z s'trony iákich rzeczy/ ná ktore s'ię wydatek s'tał/ ták trzebá rozumieć: gdyby tákie drobne wydatki wyrażone/ miánowáne był rozumiane/ iż z potrzeby wydáne/ prawdzie podobne / rozumowi przy'stoyne. bo gdzieby tákie nie były / ábo też iż mogło być bez nich; <15.> tedy też choćby były dowiedzione/ nie miály być pochwalone. Przeto więc

tak popspolicie mówią/iż mogło być bez tego. A iejliby słuźnie mogły być/ á nie pokázuie się iżeby były/ y owśzem się pokázuie/ iż się nie sstały/ tedy nie máią być poprzyśięgáne: chybá w ten czas/kiedyby drobne wydátki znaczną summę wielką wynosi

[hasła: sierota, szkoda, zdrada, pieniądze, wydatki]

[s. 191] wynosiły / tak iáko piśzą vczeni w Prawie : Iż gdziebykolwiek podług Prawá y Státutu / podług zwyczáiu ná czyiey przysiędze przeřtawano/to tak ma być rozumiano / iejliby iákimi wywody prawdá się rzeczy pokázowála : ále gdzieby ináczey było/przysięgi nie pozwaláią. . <16.> Wtora/ z řtrony iákiey řprawy ábo vczynku tak trzebá rozumieć: Ieřli się pokázuie vczynek / który się potrzebnie z dobrym baczeniem sstał/ o takim ieřt rozumienie/iż się sstał pracą y nákładem Opiekuná/ ktoremu to czynić przyřtało. Iáko teř ieřliby Teřtamentnik poruczył ábo rořkazał dziedzicowi řwoiemu/ áby ná pewnym mieyřcu pewną figurę dał wymálować pod włożoną winą: á potymby się ona figurá pokázála być námálowána / áleby nie było iáwno ktoby iá dał málować. W takim przypadku podawa się domyřł / iż przez dziedzicá ieřt wymálowána/y iego kořztem/ktory z poruczenia Teřtamentniká to vdziáłać był powinien. Takře ieřliby rekrutowi zlecono / áby káplicę ábo řzpital zbudował/ á okazałoby się iż zbudował; á ktoby zbudował/ y czyim kořztem był zbudowan : tedy ieřt pewny domyřł na rekutorá / iż to zbudował/y řwoim kořztem/ktoremu to zlecono / y ktory się tego vczynić podiał. A kiedy się iuř pokaře od kogo ieřt vczyniono/záwřdy się domyřláią

[hasła: zwyczaj, przysięga, praca, nakład, dziedzic, testamentnik]

[s. 192] myśláią y zá pewne máią/iż nákładem y pieniádzmi tegoř vczyniono. Acřkolwiek się wielkoř kořztu ábo nákladu nie pokázuie/ná co się potrořze wydawało/ áni teř řnadř ten kto czyni liczbę wydátku drobnego nie wyrażał: <17.> Wřzákře ten Artykuł nákladu nie bywa odrzucon / gdyř nie ieřt wátpliwy tylko o wielkořci kořztu. Ale iuř bywa dořyć ná tym dowieřć / ileby w tey rzeczy dobry gořpodarz wydał/tyło niech będzie rozumiano:ábo gdyby był řzácunek przez dwu męřow w takiy roboćie řwiádomych/ábo řędzia z Wrzędu winien ořzácowác/vczeni w Prawie tak rozumieią/iż ná tym przeřtać. <18.> Krewny/ powinny/ kiedy czyni liczbę / iáko ná nim nie bywa wyćiągáne ořtre kářdey rzeczy w liczbie wyrażanie/tak áni zbytnie dowodzenie y vřprawiedliwienie/iáko od obcego. ináczey z krownym się obchodzić.

<19.> W wielkich wydátkach przeřtawáią ná řámey przysiędze / ieřli się zgadzáią ná to / ořoby řtátecznořć / powinnořć / ieřli brát / striy/etc. prawdziwořć rzeczy řędziego rozřádek. Wřzákře o krownym tak rozumieć trzebá / ieřli to czyni iáko krewny / právem krewnořci : ále gdzieby co iáko Curator / řzędziciel ábo Opiekun řprawował / tám liczbá więřzey pilnořci potrzebuie : ábowiem obowiázek miánowity/křřtał/moc iáwnego wrzędu

[hasła: nakład, pieniądze, sędzia, przysięga, kurator, opiekun]

[s. 193] wrzędu / wcey człowieká wiáżą / y powinnyyřzym do řprawy czynią / niř w ořobliwořci przyięte iákich řpraw řządzenie. *Obligatio & forma, publici officij magis obligant, & plus operantur quàm vlla priuatim řuspecta officia.* <20.> Wřzákře gdzieby Sieroty lat nie miały / około ktorych krewny opiekę ábo řtárание przyáć był powinien: w takim przypadku/ nie iáko kewny/ále iáko obcy Opiekun / krom wřzelkiego ochylánia y folgowánia / liczbę czynić powinien / y nie ládá iáko wolno z niey puřřczon /ále ná

przyśięgę przywiedzion. ábowiem nie lepszym ma być / y owjzem z wjętszą pilnością słuhan : iż przeciw Prawu/zaniechawjzy powinności opiekuńkiej y zwierzchności Vrzędowej/ podług swoiey myśli/ względem tylko krewności/ taki rząd około dobr braterjkich czynił. <21.> Ięjzce to prawo z strony krewnego około vsprawiedliwienia liczby/ktoryby od liczby wolen był/ták ma być rozumiano:Gdyby taki nie był winien áni liczby czynić /áni ná dowody żadne/*excepto dolo & lata culpa*, przedjję Regejstrá okazać / y rejstę z liczby oddać powinien: y coby dobr Sieroćinyh do iego rąk przyszło/y w czymby szkodę uczynił/co kiedy uczynić był powinien á opuścił/nágradzić winien. Z tego wjzytkiego liczbę oddać / choćby to było przeciw wo

[hasła: opieka, dobra, dowód, regestr, szkoda]

[s. 194] ciw woley Tejtamentniká/ktorego *legatum*, ábo wola w tym opiána do tego jię tylko ściągąć ma/áby ná Opiekunách y rzędzićielách <22.> takich nie zbytnie wydatkow wypisówanie ábo wyrażenie/ábo dowodzenia były wyciągáne / tak iżby o lekkie iákne przewinienie/ o niewielką z niedbáłości škodę nie był winien osądzony. Z tych wjzytkich wywodow tu pytanie krotkie roście : <23.> Ięfli Regejstrom Opiekuńkim we wjzytkich zgoła wydatkách ma być wierzone: To pytanie takim rozdziałem rozwiązać : Albo są wydatki wielkie/tákim zgoła nie ma być wierzone: ábo są mále / á w ten czas Regejstrom w wydatkách máłych ma być wierzone. Wjżákże niektorzy tak trzymáią ; iż w máłych lekkich wydatkách / zwłászczá kiedy z nich wielá summá roście/kiedy tak w liczbie położy: *ná mále drobne wydátki wysło trzy tyśiące złotych*. to więc Sieroćie jtrájszny wydatek/ á Opiekunowi śmiejzny/ ábo iákne bywa podeyrzenie / ábo iáká wátpliwość zaydzie / nie ma być wierzone/ ále przyśięgá liczbá jtwierdzona. Poruczniká y Opiekuná/vczeni w Prawie zá równo poczytáią: <24.> *Fidei Commiſſarius & Tutor, aequiparantur Iure*. Ná to / w máłych wydatkách/ na ktore jię o dowody nie záwždy pytáią/ ma być wiárá dána/ Regejstrom Opiekuná zmárle

[hasła: testamentnik, szkoda, regestr, sierota, porucznik, opiekun]

[s. 195] zmárłego / gdyż vmárli nie przyśięgáią/ áni przyśięgáć mogá / iedno żywi: iż śmierć vmárłych czyni wiárę Regejstrom / iákoby też przyśięgáli : bo piśmo swoich Regejstrow śmiercią swoią zápieczętowáli / iż nie rozumieią o vmárłym Opiekunie by miał cudze dobrá rządząc/pámietáiąc ná śmierć / czego jię fałszywego dopuścić; á nie pámietáiąc ná swoie zbáwienie / kogo ofzukać ábo zdrádzić / á siebe od wiecznego błogojślawieństwá bez miłóśierdzia przez to wyłączyć. A nákoniec ná to pytanie (ięfli w máłych wydatkách jamemu Regejstrowi opieki ma być wiárá dána / czyli jię pytać ná przyśięgę) tak odpowiejz: Iesj Opiekun ábo Curator żyw / tedy swoy Regejstr poprzyśięże: á ięfli vmárł/y jamemu Regejstrowi iego wiárá ma być dána. A tu iuż o pokazaniu sjprawiedliwości liczby Opiekunow y Curatorow ná ten czas dojść.

Czwarty Tytuł,
o Zapłacie Opiekunom y
Curatorom zá ich prace,
Cápitulum iedno.

Contentá[s. 196] Contentá y Summy.

1. Vrząd opieki dármo ma być sjprawowany/z ktorych przyczyn.
2. Vrząd opieki stąd początek ma.

3. Miarkowanie zapłaty Opiekunom y Curatorom zá ich prace.
4. Kiedy ma być zapłata opiekunom zá ich prace/iáko.
5. Opiekun vbogi z dobr Sieroty bogátego żywność mieć może.
6. Opiekun w potrzebách Sierot pracuiący / iáką ma mieć zapłate.
7. Miarkowanie zapłaty względem ojoby opiekuná y pracy iego.
8. Opiekunowi bogátemu iákie chowanie ma być.
9. Opiekun podłego stanu ábo mieřzczánin / iáko ma być chowan.
10. Opiekun moželi mieřzkác w domu Sieroty bez czynřzu.
11. Przyczyny dla vżywánia dobr Sieroty/ktore.
12. Zwyczaj Opiekunowi vżywác dobr Sieroćinych mali być chowány.
13. O zwywzáiach/ktore rzeczy ich nie dopuřzczáią chowác.
14. Lichwy zwyczaj u Florentczykow.
15. Vbogi iáki może być Opiekunem.
16. Vbořstwo do Vrřędu nie przekaza/tákże y do opieki.
17. Imieniem zapłaty Opiekunowi nic do regeřtru nie ma być kładźiono.
18. *Tutorum officium gratuitum effe debet.*
19. Opiekun zá wřzytek czás choroby zapłate ma mieć choć w chorobę dáley wpádnie.
20. Opiekunowi/gdyby przed rokiem náznáczoney zapłaty vmárł/ zá wřzytek czás ma być záplácono.
21. Opie[s. 197] Opiekun niewinien Sieroty żywić z řwego.
22. Opiekun chowáiąc Sierotę z řwego łáři/moželi dochodźić od Sieroty nakládu řwego z pomnořzonych dobr Sieroty.
23. Opiekun zapłaty řwoiey kiedy iáko dochodźić ma.
24. Opiekunom y Curatorom godźili řię pomocníká do opieki przyjmowác/y zapłate mu řtánáwiác.
25. Opiekun pomocnikowi řwemu zapłaty z řzkodą Sierot řtánowić nie może.
26. Opiekun pomocníká z řwym kořztem řtánowić może.
27. Pořtánowanie pomocníká w opiece może być zá obaczeniem przyczyny řłuřzney/ y zapłatá *de aequitate*.
28. *Leges aequitati & commodo hominu řeruiunt.*
29. Opiekun řtáry pomocníká do opieki przyác może/y zapłate náznáczyć wedle potrzeby.

O Tytułách wyřřzey opiřánych ták rozumiem/iř řię dořyć wypiřáło cokolwiek o powinnořci Opiekunow/ o ich liczbie/ o práwdziwořci ábo vřpráwiedliwieniu liczby wiedzieć naleřáło / y o ich pracy. Teraz zá potrzebną rzecz ieřt powiedzieć nie o tych rzeczách/ ktore ná powinnořć ich vrřędu naleřą / ále ktore onym teř względem ich pracy řą przypádłe : to ieřt o zapłacie zá pracą ich / o řzkodách y trudnořciách ich/o wdzięcznořci y dziękowánium Sierot Opiekunom/ o czym porzádkiem będzie powiedziano nie dłuęiami řłowy/nie zabáwkámi nie potrze

[hasła: opiekun, powinnořć, liczba, urzęd, szkoda, wdzięcznořć, sierota]

[s. 198] nie potrzebnymi/ nie powieřciámi kráfomownemi. bo rzecz kráfomownořci nie potrzebuie/przeřtáie ná tym / gdy prořtými słowy ku náuczeniu á wyrozumieniu będzie wypowiádaná. *Ornari res ipřa negat, contenta doceri.* Tylko řię temi báwić będziemy/ktore řą bárzo potrzebne y pořzyteczne/á práwie w vřtáwicznym vżywánium

będące.

<1.> Naprzód tedy o zapłacie Opiekunów y Curatorów wówić będziemy. O zapłacie Opiekunom za ich prace/mamy wiedzieć/iż urząd Opieki y Curatorów y służnie ma być darmo sprawowany/iżby się z żadnej zapłaty albo myta za swoją pracę nie weszeli / przodkiem względem przyrodzenia y porządku Opieki.bo Opiekunowie y Curatorowie rozkazanie mają/abó od tego który już zmarł/ abó podług Prawa od Urzędu/krom naznaczonego myta albo zapłaty. <2.> Bo gdzieby za to zapłata albo myto było naznaczone / jużby to był naie albo myto za służbę /takby urząd Opieki nie był ważny:abowiem ten Urząd ma początek od powinności przyacielstwa. A przyacielstwu nic tak nie masz przeciwnego / iako obietnica / abó oczekiwanie/abó przyjmowanie zapłaty. gdyż taka sprawa abó uczynność do nymu więcej niż do powinności przyacielskiej / y do praw przyiaźni służy. Bo kiedy iaka vmowa abó kontrakt ma być

[hasła: zapłata, opiekun, kurator, praca, urząd, myto, najem, umowa]

[s. 199] ma być darmo / a potym pieniędzmi zapłata bywa: ona vmowa naie jest. Nád to / przyczyna dla ktorej Opiekunowi y Curatorowi od Sieroty zapłata nie jest powinna/ ta jest : Bo gdyby im za sprawowanie opieki iaka zapłata miała być / z onej zapłaty żywność by mieli. a kiedyby im ta żywność wstała/ opiekacby się niechcieli/zbraniając się tey prace mocno.coby rzecz w tym pochwalona/prawu miejskiemu bárzo przeciwna była. Ale dla wbojstwa y dla prace może być pozwolona zapłata <3.> /iejlby kto mógł pokazać iż Urzędowi podanemu zdołać nie może: y stąd rozmaitemi prawy może się pokazać iawnie / iż urząd Opieki y Curatorów iakobykolwiek chciał rozumieć / y stąd ią począć / jest brzemie wielkie y prawie niewola (*seruitus*) ktore ciężkości áczkolwiek są prawdziwe/pewne/y zapłaty godne:wszakże w nich pomiarkowania a zagraniczenia y wykładu potrzebá. Z których się pokazuje/ iż dla sprawiedliwej/służnej przyczyny/poznawszy ią być służną/od Urzędu pewną / iaka zapłata Opiekunom y Curatorom może być postanowiona. <4.> Abowiem przydawa się często /iż Sieroty bywają bogatziemi/a Opiekunowie y Curatorowie wboższy / ktorzy w takim przypadku nie powinni są bogatzych Sierot dobrą bronić ani rzadzić/za niedojtkiem swoim

[hasła: najem, opiekun, kurator, sierota, prawo miejskie]

[s. 200] swoim z pracą y w poće/darmo. Bo tego pocziwe obyczaje y sprawiedliwość niechcą ani pożądać. <5.> A przeto iejli Opiekun y Curator wboi/ bogatego swego Sieroty dobrą pilnie a wiernie rządził/ zaijst z tych dobr Sieroty służnie ma mieć żywność. Bowiem godzien jest robotnik zapłaty swojej : *Dignus est opararius mercede sua*. a nawiecey w ten czas zapłata ma być nakazana Opiekunowi gdy jest wboi /a zinaż żywności nie ma : <6.> *Bonis diuitis pupilli ali potest*. Albo iejlby Opiekun kedy miał iachac po sprawach a potrzebach Sierot/tam służnie dla snadniejszego znożenia trudem swojego y nakładu podroznego / iakoby w domu swoim żyć musiał / służne zapłaty Urząd postanowić y naznaczyć zwykł. *Nemo enim propriis stipendiis militare tenetur*: Zaden nie powinien aby swoim kosztem komu wojować abó służyć miał. <7.> Bo Urząd żadnemu nie może być ku szkodzie:*Officiū non debet esse Tutori aut Curatori damnosum*. To zagraniczenie w takich przypadkach tak trzeba rozumieć:bo iejlbych inaczej rozumiał/tedyby Opiekunowi ani Curatorowi żadnej zapłaty postanawiać nie trzeba. Niechay tedy w tym tak będzie rozdział: Iejli opiekun abó Curator dla iakiej

jsprawy około dobr Sieroćinych podług powinności swoiey miał potrzebnie

[hasła: praca, opiekun, kurator, sierota, urząd, dobra]

[s. 201] potrzebnie kędy odiachać: tedy mu náznaczy zapłatę / miárkuiąc dzień według osoby iego / iáko wiele potrzebuie/ podług też dochodow y oyczyny Sierot ná koszt y nakład drogi/koniá/y żywności. Ieſliby osobá Opiekuná ábo Curatorá <8.> była vczciwa y bogáta/przełożona;táka nie z podłemi potráwámi/ále winem/kurczátkámi/ptáſzkámi/ y inemi tym podobnemi potráwámi / y nápoiem ma być chowána. A oprócz wydatku ná to /wedle osoby iego/y wedle dochodow Sieroty zá pracą iemu / iuż nic więcey nie ma być pozwalano. <9.> A ieſliby opiekun był chłop/wſzákże máiętny; táki bobem/ grochem/ kápuſtą/czoſnkiem/máſłem/ ſerem/ mlekiem/ y inemi poſpolitemi potráwámi nie ták koſztownemi ma być chowan. A nád to nic więcey nie weźmie/ábo miáſto tego wſzytkiego zaplátá iemu iáka ná dzień od Sędziego ma być náznáczona. A gdzieby Opiekun był mieſzczánin ábo chłop podłego ſtanu/tedy oprócz nakládu żywności tylo weźmie/ ileby w domu ſwoim pracą ſwą mógł zárobić ábo pozyſkáć. Ten brák ábo zámierzenie/rozdział/vczeni w Práwie podawáią podług Praw Ceſárſkich/ y ten rozdział do wielu inych może być przyſtoſowan/áby Opiekunowie zá máiętności Sierot/bieſiad/kołáciy ſobie nie ſtroili: á ſtroiąc nie kazáli ſobie zá duſzę

[hasła: zapłata, dochód, sierota, opiekun, sędzia, prawo cesarskie]

[s. 202] zá duſzę w dudy / ábo ná ſzáłámáiach gráć/á nie wykrzykáli ná ſzkodę Sierot. Dokládáią tego drudzy w Práwie biegli: Ná tákie pytánie (ieſli Opiekun ábo Curator ma mieć żywność z dobr Sieroty) ták piſząc/ iż nie ma mieć.wyiąwſzyby Sędzia ábo Vrząd zá ſłuſzną przyczyną/zá pożyteczną pracą ábo poſługą zapłatę iemu iáka/ ábo miáſto zapłaty co tákiego náznaczył y nákazał/wedle y wedle máiętności Sieroty. A może to Vrząd nákázáć nie tylko Opiekunom ábo Curatorom/ ále y ich pomocnikom y ſpołem pracowników/*Contutoribus&Cōcuratoribus*, dla pewney á ſłuſzney przyczyny /ktoraby Sędziego ku temu wiodłá á pobudzálá.

<10.> Z tego wyſſzego opiſánia/łatwia ſię podáie drogá ku odpowiedzi ná one poſpolite pytánia: Ieſli Opiekunowi y Curatorowi godzi ſię mieſzkáć w domu/we wſi/y inych dobrách Sieroćinych/ bez czynſzu wżywać / iáko używáią z naymu/ áby ſtąd nic nie plácił / ábo y grunt Sieroty dármo trzymał / ku ſwemu wżytkowi go jspráwował : Ná to táka ieſt odpowiedź: Iż wſzyſcy opiekunowie y Curatorowie żadney zapłaty bráć nie máią/ieſliby władza/ dekret Sędziego/ ábo Vrządu do tego nie przyſtąpiłá; y ieſliby zá vznáaniem ſłuſzney przyczyny to nie było náznáczono y poſtánowiono.

[hasła: sierota, szkoda, opiekun, kurator, sędzia, urząd, dekret]

[s. 203] wiono. <11.> A przyczyny tego Vrząd te ma obáczyć y wważáć: To ieſt/ieſli Opiekun ieſt mądry/dowcipny/ ieſli chytry / przewrotny/ ieſli vbogi/ ieſli bogáty/ ieſli wierny/ życzliwy/ w rządzeniu dobr Sieroćinych pilny. Ieſli te ábo tym podobne przyczyny Sędziemu do tego powodem będą/žadney zapłaty ſkázowáć nie może / ábo też może wedle wważenia przyczyny.

<12.> Ná niektorych mieyſcách ieſt ten zwyczaj / iż Opiekun ábo Curator wſzytkich dobr Sieroćinych/ ábo niektorych/iáko ſiea mu podoba wżywa/nieináczey iedno iáko ſwych włáſnych: wáżnyli to zwyczaj ábo nie:Niektorzy w Práwie vczeni ták twierdzą/iż dla zwyczáiu wáżny/niektorzy w oczách tylko: w innym Práwie ábo powiećie będących wáżny być powiádáią: choćby ſię to nie zdáło być zá rzecz godną á ſłuſzną /

według oney powieści: *Confuetudo, vsus quotidianus efficit licitum quod per se fit illicitum*. <13.> Wszakże tu przytym o zwyczajach pilno trzeba wiedzieć: iż trzy są rzeczy które nie dopuszczają / aby dla zwyczajów coby się czynić nie godziło / czynić miało być wolno. Pierwsza / iejliby dla takiego zwyczajów miała być wolność ku czynieniu/co się czynić nie godzi/takby się pokazywało/iż dla tego grzech pomnażałby się. y dawałaby się okazy/przyczyna do grzechu;

[hasła: opiekun, dobra, zwyczaj, kurator]

[s. 204] grzechu;co dla zwyczajów nie ma być twierdzono/ y cierpiano być nie ma. takby y lichwiarze od karania wolni być musieli/ y od tego grzechu rozgrzeżeni aby lichwili/ tam gdzie się dla zwyczajów lichwić godzi/ <14.> *vt est apud Florentinos, vsuras quotidie exercent. Confuetudo peccata fouens, nullo modo potest esse licita*. Druga/byłby ztym zły przykład y zgorżenie / y dobre obyczaje y ćwiczenie w Rzeczypośp: niśzczałyby y psowały się/gdyby się co za zwyczajem zle działo. Zwyczaj ieśt / iż Vrządnicy/przełożeni/Rzędzićiele Rzeczypośp:ile się kroć do słuchania liczby schadzą/tam zwykli rośkośnie vżywać/ opiić się / pićiem rozmaitym/ dobrą pośpolite nieślufznie trawiać. Ale to zły zwyczaj/ nieślufznego vczynku nie wymawia: *Confuetudo mali exempli non est licita*. Trzecia/ ieśli to co się czynić nie godzi nigdy się nie pokazało ani náydowna/aby się czynić godzić miało/ tedy się czynić nie godzi: *Confuetudo quae nunquam in vlla specie fuit licita, illicitum excusare non potest*.

<15.> Tym wywodem nic nie pokazuia/ vbośtwo y niedośtátek. bo chociaż Opiekun ábo Curator ieśt vbogi y niedośtáteczny/ tylko dobry człowiek/ nie kłamcá/ wierny/pilny;ten ma być do opieki przyięty/ y żadnym obyczajem nie odrzucony; vbośtwo do vrzędu opieki nic nie prześzkadza/by tylko do opieki

[hasła: grzech, zwyczaj, lichwa, karanie, zgorśzenie, ubóstwo, opieka]

[s. 205] do opieki był śprawny. Tráfia się częśto /iż choć kto ieśt vbogi y niedośtáteczny:. <16.> wszakże wždy ma y vmie iáką náukę ábo rzemieśło/śkąd może vcźciwie żyć;ábowiem vbośtwo nie ieśt zła rzecz przez się : y owśzem widzimy / iż w vbośtwie więcey się náyduie dobroć/wierność/śzczeróść/á niżli w dośtátku. Z tego tedy podania wśzytkiego/iáwna rzecz ieśt iáko zle á nieślufznie czynia/ktorzy swoia władzą/ w swoich liczbách / iáką za swoie pracę zapłatę kładą. Dla tego nie zda się aby miało być pozwolono / od tych którzy od Sędziego do słuchania liczby bywają wyfadżani. co się dla tego mowi / iż liczby częśem przy obliczności krewnych bywają czynione. <17.> A tácy iż częśtokroć bywają prośtacy/ *idiotae*, czytania/ piśania nieumieiający / liczby nie rozumieiający : y dla prośtości śwey przyiać to dopuszczają / coby ślufznie miało być z liczby wymázano. Bo w Regeśtrze nie ma być dopuszczono coby Opiekunom imieniem zapłaty było położono:dla tego iż (iáko się wyżśzey powiedziało) vrząd Opieki y Curátoriey ma być dármo śprawowany. <18.> Wyiawśzyby przez śędziego za uznaniem ślufzney przyczyny zapłatá iáka pośtanowiona się pokazała. *Tutoris & Curatoris officum debet esse gratuitum, nisi per Iudicē cognita causa, falariū reperiatur constitutum*. Tu też

[hasła: ubóstwo, praca, zapłata, śędzia, regeśtr, urząd]

[s. 206] Tu też może być pytanie takie : Day to / iáko mowia/ *Dato non conceſſo*, iżby Opiekunom y Curatorom za iákim śposobem y przyczyna od Sędziego pewna zapłatá była pośtanowiona / będzieli táka zapłatá miała mieysce / y daley się mogła ciągnąć / iejliby potym oni Opiekunowie ábo Curatorowie w długą chorobę wpádli/dla ktoreyby vrzędowi śwemi nie mogli dośyć czynić ábo wedle potrzeby ślufzyć: <19.> Ná to pytanie

wiele ich ieſt co tego nie pozwalaią. Ale gdybyſmy w to pilniey á bączniey weyrzeć chćieli/mogłoby ſię pokazać iżby miało być pozwolono / áby choć chorobá zaydzie / ſpełná podług náznáczenia/ zá wſzytek čás choroby záplácono było/nieináczey iáko ſłudze zá poſługę / którą czyni pánu ſwemu gdyby w chorobę wpadł. A to częſciá względem pracę którą pierwey podeymował/áby mu w chorobie opátrzenie pokazáne było / żeby nápotym przyczynę miał/dla ktorey ieſli pierwey pilnie ſłużył y pracował/tymby ieſzcie pilniey opiekę ſwoię po chorobie dáley ſprawował. Przeto te rzeczy pilnie trzebá vwážać dla inych ſpraw w poſłudze opieki wątpliwych/y przypadkow tym podobnych. <20.> Do tey gadki ábo pytánia/też tá bliſka ieſt: Ieſliby opiekunowi ábo curatorowi była poſtánowiona zapláta iáka z dobr Sieroćinych / ná káždy

[hasła: opiekun, kurator, zapłata, sędzia, choroba, dobra]

[s. 207] ná káždy rok ſto złotych dáwać/ktoremu káżdego roku ſłuchácze liczby przy liczbie zwykli plăćić/ gdyby ten Opiekun ábo Curator vmárł pierwey niżliby rok wyſzedł / mali my być zá wſzytek rok / ábo zá ratę czáſu oná zapláta dána: Ná to pytanie vczeni w Prawie ták odpowiadaią: iż tákiey zapláty niepowinno dáwać iedno zá ratę czáſu/ wedle czáſu iáko záſłużył. bo táká zapláta nie ieſt z poſpolitego ſkárbu / z Poſpolitey rzeczy pieniędzy náznáczona / ále zá ſkazaniem Sędziego wedle ſkutku poſługi od ſtrony obiecána: Sędzia też w tey mierze ná mieyſcu Sieroty/nie ieſt możny ku obiecaniu tákiey zapláty. A dla tego ináczey ma być rozumiano o tych/ ktorým zapláta z Rzeczypoſp: dáwać ieſt náznáczona/wyiawſzyby ktorego miałtá ábo inego mieyſcá zwyczaj przeciwną rzecz w wżywaniu miał: tedyby tákowe oyczyzny prawo ábo zwyczaj bez wątpienia miał być záchowan. *Lex & confueudo patriae, ſeruanda ſunt.* <21.> Ale ieſliby Sieroty vbogie były/Opiekun áni Curator z ſwoich dobr żywić ich nie powinien / áni ná to przymuſzon być nie może. y ieſliby po ſkazáney żywnoſci Sierotá do vboſtwa przyſzedł/tedy ono co ieſt náznáczono y nákazano/ ma być vmnieyſzono: iáko też gdzieby co do oyczyzny przypádło/ma być więcej przyczyniono. Ná to/

[hasła: opiekun, kurator, rata, sędzia, Rzeczpospolita, zwyczaj, ubóstwo]

[s. 208] Ná to/może też być pytano: Iákie ieſt prawo/ieſliby Opiekun ábo Curator z miłoſierdzia / z pobożnoſci/vbogiego y niedoſtátecznego Sierotę z ſwoich właſnych dobr żywił: <22.> á tenby vbogi Sierotá potym zá ſzczęſciem do máiętnoſci przyſzedł. W takim przypadku możeli Opiekun ábo Curator od Sierot doroſłych dochodzić ábo vpomináć ſię tego / co ná wychowanie iego náłożył : Ná to pytanie/zda ſię iż dochodzić nie może co z láſki raz vczynił. wſzákże względem máiętnoſci Sieroty/ wedle woley Sędziego/ ták iákoby ſłufznie rozumiał/ma oſzácowáć. ábowiem nie ma być dopuſzczono Opiekunowi / tylko ſzácowáć iáko dał. ieſli też nád powinnoſć więcej dał / trzebá obáczyć/ gdy też náklad nie miał być iedno *pro modo facultatum pupilli*, iáko máiętnoſć Sieroty wynoſić może. Wſzákże w prawdzie ma być rozumiano/iż Opiekun nákladu ſwego vpomináć ſię v Sieroty może / kiedy go Bog wſpomóże. <23.> Idzie zá tym drugie pytanie: Ieſliby Opiekunowi y Curatorowi pewna zapláta poſtánowiona była / kiedy / y iáko iey dochodzić może: Ná to pytanie iáka ieſt odpowiedź: (ieſli prawom poſtánowionym wierzymy) iż po dokończeniu y odpráwieniu opieki ábo Curátoriey/zapláty poſtánowionej dochodzić ſię godzi/ áby mu przy

[hasła: opiekun, kurator, dobra, sierota, sędzia, szacowanie, nakład]

[s. 209] mu przy oddaniu liczby záplácono było/podług Státutu ábo zwyczajiu to/coby

na rok postanowiono było. Jeśliby większe przyjęcie było/może być przez Opiekuną albo Curatorą zapłata wyrażona /tak iakoby się rachmistrzom słuchającym liczby najłuszniej zdało / iako uznają. A jeśliby nad przyjęcie więcej wydał/tedy po dokończeniu liczby sam sobie dożyć uczynić może/ położywszy na końcu liczby osobny artykuł tego wydatku.

Nad to/ pytanie jest : Jeśliby zapłatę Opiekunowi sparto niełuszną / albo wielką być pokazując/aboby płacić niechciano. Taką zapłatą przez Sędziego za wznaniem przyczyny pewna nąznaczona / ma być dochozona y oddana. abowiem przez zdanie Sędziego zapłata może być postanowiona/iako wyższej powiedziano: *Authoritas Iudicis facit licitum, quod aliàs per Iura scripta foret illicitum*. y nic ten nie grzeży/kto z rozkazania Sędziego albo podług praw co czyni.

<24.> Podawa się tu drugie pytanie dla częstego tráfunku potrzebne y pożyteczne/ to jest: Godzili się Opiekunom y Curatorom podług swey woli/ z szkoda Sierot/pomocniki albo poruczniki do swoiey opieki brąć y postanawiać/ co widzimy iż się często przytráfia:To pytanie ten rozdział ławie rozwiąże. Abowiem Opiekunowie y Curatorowie tã

[hasła: statut, zwyczaj, opiekun, kurator, zapłata, sędzia]

[s. 210] wie takowe pomocniki/albo ie postanawiają z kosztem a z szkoda Sierot/albo za swoje własne pieniądze/iżby jami od pracy (ktorey jnadz zdołać nie mogą) wolni byli. Podług pierwszej części rozdziału / nie godzi się Opiekunom y Curatorom pomocnikow albo porucznikow do swey opieki przyjmować/ ani im zapłaty postanawiać z szkoda Sieroty. Abowiem vrząd opieki / gdyż ma być darmo nie za zapłatę sprawowany / iako się pierwey powiedziało : *Munus tutelae&Curationis fit gratuitum. Natura&ordo tutelae curaeue est, carere salario & mercede. Et munus tutelae est personale*. tedy potrzebã aby do jami sprawowali własną osobą y czuynościa/ krom szkody Sierot y wydatku oyczyzny ich/y krom pomocnikow. Wszakże to ma być rozumiano / gdzieby Vrządu władza albo dekret do tego nie przytąpił / ktoryby za wznaniem przyczyny to postanowił. Abowiem jeśli jami Opiekunowie y Curatorowie krom pozwolenia Vrządu zapłaty mieć / albo iej sobie postanowić nie mogą/daleko więcej ani pomocnikow przyjmować/ani im zapłaty postanawiać nie mogą / iakozby iã innemu postanwawiać mieli/ <25.> gdy iej sobie postanowić nie mogą:ponieważ też żadnym obyczaiem nie godzi się im sprawować opieki z szkoda Sierot/także też ani pomocnikã

[hasła: szkoda, sierota, pieniądze, zapłata, urząd]

[s. 211] cnikã przyjmować/ani im zapłaty postanawiać : y byłoby to przeciw ich przysiędze/ którą na pocztaku opieki uczynili / iż dobrã Sierot nie infzã pilnościa sprawować/bronić y rządzić mają/ iedno iako własne dobrã swoie / y one podług możności swoiey pomnázã. coby nie czynili/jeśliby pomocniki z szkoda Sierot przyjmowali/y onym zapłatę iakã postanawiać mieli / y owjzem tak onym dobrom vmnieyjszenieby czynili. <26.> Podług wtorego rozdziału: Jeśliby Opiekunowie y Curatorowie do rządu mąietności Sierot pomocniki przyjmowali / y postanawiali za swoy koszt y nakład/y z swoią szkoda (co się rzadko tráfia) tym sposobem to się Opiekunom uczynić godzi/ choćby też krom pozwolenia y władzey Sędziego albo Vrządu. Na co ma być dla Sierot pilne baczenie przy oddawaniu liczby y rachunku : abowiem zapłata pomocnikowi postanowiona/ na liczbie nie będzie przyjeta/ ale

wymázána y odrzucona. <27.> A która nie będzie poştánowiona/ ábo od Vrządu pozwolona/tey do liczby ſtáwiác nie trzebá. ále to wſzytko więcey podług oſtrości prawá nápiſano/ á niſz podług wważenia ſłuſzności ábo pobożności. przeto ták w tey rzeczy iáko w inych wſzytkich rozumiem to być ſpráwiedliwſzą/gdyby nie wedle oſtrości prawá (*nō ſummo*

[hasła: zapłata, przysięga, szkoda, sierota, opiekun, kurator, rachunek]

[s. 212] *ſummo iure*) ále coby rzecz ſłuſzna y pobożna/coby przyczyná/ coby prawdá / z obu ſtron pożytek/co bráterſka miłość pokázowálá/tego ſię trzymáć. bo ſię to bárzo grubo widzi/ gdy Opiekun álbo Curator mąż podeſzły w leciech/k temu nie bogáty /ktory iákiego Sieroty bogátego rząd ná ſię przyiął/w oſtátnim wieku ſwoim ociążáły wſzędym miał látać ná obronę y przyjmowánie dobr tákiego Sieroty: k temu ieſzcze z ſwoim koſztem/z ſwoią ſzkodą y niebeſpieczeńſtwem: Iákoby ſię tu zacność Praw obrázilá (które prawá ſłuſzności / pobożności / y pożytkowi ludzkiemu ſłuſzą.) <28.> *Leges aequitati & commodo hominum ſeruiunt.* gdyby w tákim przypadku Vrząd ábo Opiekun ſam przez ſię pomocniká przyiął / ktoryby zá ſłuſzną zapłatę/zá wielkie prace przykrości podiáł/ y ſtárego Opiekuná z wielkich prac y fráſunkow wyzwoilił. záprawdę tákby ſię dobrze Opiekunowi ſtáruſzkowi dogodziło/gdyby ſię pomocnikowi zá iego prace zápláciło z málą ábo żadną ſzkodą Sieroty. Tákie y tym podobne okoliczności Vrząd ma obáczáć/ niemniey iáko y oſtrość prawá:á wedle baczenia pozwaláć/dopuſzczáć/ y nákázwáć to cokolwiek pobożność/vczćiwość/ſłuſzność/ zá pewnemi przyczynámi do tego wiodácami będą pokázowáć/ *aequitati non rigori Iuris ſeruien*

[hasła: pożytek, opiekun, kurator, sierota, urząd, szkoda]

[s. 213] *ſeruien do.* <29.> A ták podług ten ſentenciey / która rozumiem temu wiele ludziom ſię będzie podobálá/ godzi ſię Opiekunowi wiernemu y pilnemu/pomocniká iednego ábo więcey ku ſobie przyiąć/ y wedle potrzeby przyiáwſzy go poſtánowi z vczćiwą zapłatą. A to zá dekretem Sędziego ábo Vrządu inego ná to náſádzonego/ ktorzyby to zá vznániem przyczyn poſtánowili / ábo poſtánowione pomocniki potwierdzili. Teć ſą rzeczy / łáſkawy Czytelniku/które mi ſię podawáły/ y iákokolwiek doſtáteczne być zdáły / ku okazániu tey máterey o zapłacie Opiekunow. o ktorey máterey / ieſliby kto był coby lepiej rozumiał y nápiſał/ nie będę odmawiał pozwolić/y iego wyrozumienie lepiej podpisać: ábowiem te rzeczy ſą nápiſáne/nie ſzkodząc nic temu ktoby lepiej y pożyteczniey nápiſał. Łatwie mi było do tego więcey przydáć/ták z moiego dowcipu (ácz máłego) iáko teſz z inſzych/bym nie rozumiał w máley rzeczy (iáko to ieſt) iż ſię dłuſzey báwić nie ieſt potrzebá. gdyż teſz y ine rzeczy do tey máterey náleſzące z innych w Práwie Doktorow biegłych / káždy łatwie doſćignáć y popráwić ſobie iáko chce/moſze: bo ſą poſpolite/y tym ktorzy ſię Práwem báwią/ ábo báwić chcą/ku doſięgnienu łatwie/ y przed oczymá zázwdy ie mieć mogá.

Piąty

[hasła: dekret, pomocnik, zapłata, dowcip]

[s. 214] Piąty Tytuł

*O Intereſſe : to ieſt, o nagrodzie ſzkody Sierot nie letnych,
y márnотrawcow pod opieką y rzádem Opiekunow będących,
y o pożytku z pieniędzy Sierot,*

Cápit: iedno.

1. Słowá *Interesse*, rozmaíte opisać y rozumienie.
2. *Interesse, commune, priuatum, conuentum* : wykład kázdego y *vfura*.
3. Pokrywánie lichwy / *Interesse, amictum, tegumentum vfurae*, słowem *Interesse*.
4. *Interesse*, nagrodá szkody iákiekolwek przypadley.
5. *Interesse* co iest / y stąd idzie komu.
6. *Interesse*, pożyczájącemu kiedy ma iść.
7. *Interesse, compensatio damni*, nagrodá szkody.
8. *Interesse*, gdy ná czas summy nie zapłaci/służne.
9. *Interesse* kupcowie kiedy idzie.
10. *Interesse* tym co imienia nábywáią pieniádzmi pożyczánemi.
11. *Interesse* z pieniędzy leżących nie idzie.
12. *Interesse* włásnie opisáne.
13. Co leżących pieniędzy pożyczáných Interesse nie idzie: *Ex otiofa pecunia non est petendum Interesse*.
14. *Interesse* iáki szácunek ma być.
15. Zmowę o *Interesse* godzili się czynić.
16. Szkodá y zysk przed czásem zapłaty.
17. Rozność[s. 215] Rozność *Interesse* od lichwy.
18. Zmowá o *Interesse* iáko może być.
19. Nagrody kupcom z pożyczánia zámierzono.
20. Pewnieysza nagrodá bez vmowy/ niż zá vmowá.
21. *Interesse* słowo/kiedy vczciwe nazwijko ma.
22. Lichwá vczciwego kupiectwá/jkázá iest.
23. Pieniężne kupiectwo lichwá iest.
24. *Interesse* może się vpominác/ lichwy nie może: rozność między *Interesse* á lichwá.
25. Prawdziwe *Interesse*, nagrodá iásney szkody.
26. *Interesse* płacić /nie iest to lichwá/ále szkody nagrodá.
27. Nagrodá/stąd bez służney przyczyny szkody lichwá iest.
28. Lichwy niesłużne z ktorych przyczyn.
29. *Vfura certum ad opulentiam compendium*.
30. Wylichwione pieniádze / nikomu nie bywáią szczęśliwe.
31. O lichwę Prává nie sądzá/ *Interesse* vpominác się może Práwem.
32. Pieniádze Sierot ná lichwę máiali być dawáne.
33. Zá pieniádze Sierot / folwárki kupowác Opiekunowie winni/mogáli.
34. Opiekun vzywáiąc pieniędzy Sierot/nagrodę winien/*Interesse*.
35. *Vfuras pupillares*, same Sieroty stánowić mogą.
36. Z opiekuny Sierot/w liczbie nie ojtro postępowác.
37. Kiedy / y poki Opiekun o płát Sieroty winien odpowiadác.
38. Dziedzic Opiekunow iáko o płát odpowiadác ma.
39. Pieniádze Sierot miásto lichwy iáko obrácác.
40. *Interesse* od pieniędzy Sieroćinych Prává pozwaláią brác iáko.
41. Opiekun [s. 216] Opiekun kiedy od pieniędzy Sierot *Interesse* winien/kiedy nie winien.

42. Pożytek pieniędzy Sieroćinych nie ieſt lichwá/ále *Intereſſe*, nagrodá ſzkody.
43. Stáránie Opiekunow o *Intereſſe* Sierot ma być.
44. Moderácyá o *Intereſſe* Opiekunow/kiedy go nie winien/z ktorych przyczyn.
45. Niedbáłość Opiekunow w okazániu pożytku Sieroty.
46. Opiekun odkłádáiąc liczbę/*Intereſſe* winien.
47. Pieniádze Sieroćine nie máią być chowáne/ále pożytecznie wydáwáne.
48. Opiekun kontráktu pożytecznego Sierotom nic ma opuſzczać.

Piſząc o tym Tytule *Intereſſe*, o ktorym nie tylko vczeni w Práwie/ále y Theologowie vczą : rzecz ieſt bárzo potrzebna wiedzieć naprzód co ieſt wláſnie *Intereſſe*. <1.> Bo to ſłowo niektorzy lichwá/ niektorzy płátem od pieniędzy názywáią/á nie wláſnie. Bo lichwá/tákże y płátowánie od pieniędzy/máią ſwoie wláſne Láćińſkie przezwijko/*Vfuta*, *Foenus*. Niektorzy nieczyniąc wykłádu żadnego / ták iey zá Polſkie ſłowo *Intereſſe* vzywáią poſpolicie/rozumiejąc ie káždy wedle ſwey potrzeby iáko chcą:niektorzy lichwa /niektorzy płátowániem od pieniędzy/ niektorzy nagrodá ſzkody/zámieſzkániem czego pożytecznego. A ták *iuxta neceſſitatem varij varia*, vchodząc ſromotnego á Bogu przeciwnego nazwijká

[haſła: *interesse*, lichwa, pieniádze, nagroda, szkoda]

[s. 217] zwiſká Lichwy / ták iá tym ſłowem *Intereſſe* pokrywáią/ á tę iey iákoby ſukienkę/płáſzczycz / *amictum*, *tegumentū*, *colorē*, *veſtium* dawáią. *Intereſſe* tedy muſi być coſ inſzego niż Lichwá. <**Intereſſe co ieſt.**> *ineptū vulgus*, to ſłowo (Lichwę) wykłáda/ iáko ieden vczony w Práwie nápiſał. A ták *Intereſſe* vczeni w Práwie opiſuią temi ſłowy: *Eſt damnum, quod aliquis patitur propter interiectum incommodum, aut eſt lucrum propter moram, aut aliquam cauſam ademptum* : to ieſt / ſzkodá ábo ſzkody nagrodá : á wſzytko wykłáda ſię ſzkodá/która ſię zá iáką przyczyną od kogo ſtánie. którą ten co iey przyczynę dawa/nágorodzić muſi wedle Práw: *qui dat occaſionem damni, damnum reſarcire tenetur*. y dla tego *Intereſſe* muſi być wykłádáne / nie lichwá/nie płát/ále nagrodá ſzkody zá takim opiſániem *Intereſſe*. Trzebá k temu wiedzieć/iż táka ſzkodá ieſt troiáka: Pierwſza poſpolita/ która idzie zá oſzacowániem rzeczy / iáko w targu bywa: y dla tego zowá táką nagrodę *Intereſſe*, *quanti eares eſt*, to zowá *Intereſſe commune*. <**2. Intereſſe ſpeciale.**> Druga nagrodá ábo ſzkodá *Intereſſe* oſobliwa/ nie ták ieſt *in communi foro*, iedno iáko kto ſobie ſzácuie/mowiąc : nie dałbym zá to.zowá to *Intereſſe ſpeciale, non ad veritatem, ſed ad effectum & vtilitatē aetimantis*: iż to ſobie ták ſzácuie/ták ſię w tym kocham/

[haſła: lichwa, *interesse*, szkoda, oſzacowanie]

[s. 218] cham/iżbym tego ták nie dał/ *tantum mea intereſt* ták mi ná tym náleży. I przetoby *Intereſſe* wláſniey mogł názwáć po Polſku náležność/ zá tym iż mi ná tym ták wiele náleży/ á niż lichwá. gdyż Lichwá ma ſwoie Láćińſkie ſłowo *Vfura*, <**Vfura.**> y opiſánie Lichwy inákſze ieſt niż *Intereſſe*. Trzecia nagrodá ieſt/ *Intereſſe conuentū*, nagrodá zmowiona/kiedy między ſtronámi ſtánie ſię vmowá táka iż gdzieby ſię to nie ſtáło / tedy mi tylo *Intereſſe* to ieſt nágorodzić będzieſz powinien. Ieſlić tego nie ſpełnię coć obiecuie/damći trzydzieſci zá *Intereſſe*, to ieſt nagrodę ſzkody damći zgołá 30. Ieſliby w tey vmowie oſzukánie ſię nie ſtáło/wedle oney powieſci/ *Pacta ſeruanda*. . <**3.**> Táką vmowę názywáią niektorzy pokrywánie lichwy/ *amictum*, *amiculum*, *tegumentum vfurarum*. Abowiem gdy iáwnie lichwić nie móże/ ábo ſię wſtydzi/ tedy

lichwy nie miánuie/ inŝzym iá tytułem przyodziewa fárby/ *Interesse conuentum* náywa. Toć ieŝt wypisánie ŝłowá *Interesse*. Ieŝcze niektorzy to ŝłowo ták dzieláć *Inter esse*, rozumieią/ *hoc est inter creditorem & debitorem esse*, iákoby *essentia* pożytku wierzycielowi od dłuŝniká. Niektorzy wyrzuciwszy z tego ŝłowá literę *t*, ták ie ku wyrozumieniu dzielá/ *In re esse*, iżby ŝię w rzeczy rozumiał pożytek. *In summa* tym ŝłowem *Interesse*, wŝytko ciągnáć

[hasła: *interesse*, lichwa, umowa, pożytek, wierzyciel, dłuŝnik]

[s. 219] ciągnáć á wykłádáiąc pożytek ktory ma roŝć kredytorowi od dłuŝniká z rzeczy/ z ŝprawy/z pieniędzy/ z vmowy/ ze ŝzkody. ále temi rozmáitemi wykłády tego ŝłowá *Interesse* nie báwiąć ŝię/tylko ie nagrodá ŝzkody iákokolwiek przypádley rozumieiąć/ , <4.> dáley to ieŝt ku rzeczy Sierot/ áby z ŝzkody nagrodę miewáli/mowić będziemy. Bowiem by ŝię tu miáło piŝáć co vczeni w Práwie piŝá o *Interesse*, koniecby temu nie był. gdyŝ o tym ŝłowie ták wiele ieŝt piŝánia/iáko ieŝt wiele Doktorow w Práwie. A iż te piŝánia nie ŝlúŝá ku tey máterey/opuŝzczam ie. tylko to ieŝcze máło przypomniawŝy/iŝ wiele ieŝt nowych y ŝtárych prokuratorow/ktorzy nie ŝmieiąć ná Sądzie vpomináć ŝię lichwy y pożytkow / náleŝli obyczay vpomináć ŝię pożytkow y *Interesse*, ktorym ŝłowem lichwę/iáko czapká/ płaŝzczem/korcem pokrywáią. A przeto áby tá máterya tym iáŝnieyŝa byłá/ zdáło ŝię zá potrzebná rzecz tu przydáć ten rozdział / ktory ku wyrozumieniu rzeczy niŝey nápiŝánym będzie potrzebny/ vzywáiąc tego ŝłowá *Interesse* zá Polŝkie/ nagrodę ŝzkody rozumieiąć.

<5.> Wszelkie *Interesse* idzie ábo ze ŝzkody iákiey okazaley/ ábo z zyŝku ktoryby zá iáká przyczyná vŝtał. Przykład pierwŝzey częŝci rozdziału ten ieŝt: Ieŝliby mi kto zápiŝał ŝię dáć ná pierwŝzy dzień księŝycá Lip

[hasła: dłuŝnik, pieniądze, umowa, szkoda, *interesse*, lichwa, prokurator]

[s. 220] ŝycá Lipcá 40. Dukatow/ ktorych mi nie trzymáiąc ŝłowá ná ten dzień nie záplácił/ áleby mi zapláte dłuŝey ode dnia do dnia przewłaczał/ ták ŝebym ia dla takiego omieŝkánia y niechowánia ŝłowá/ nie mogł kredytorom moim záplácić/ nie chowáiąc im teŝ ŝłowá;ŝtąd kredytorowie moi obraŝeni/mnie do práwá pociągáli/zelŝywoŝć mi czynili/ o winę/ o ŝkodę przypráwiali. w tym przypadku/ wŝytkę ŝzkodę ktorá ia dla onego omieŝkánia zapláty mam y cierpię/vczeni w Práwie *Interesse* náywáią. Ale tu trzebá wiedzieć/iŝ ŝkodá dwoiáka ieŝt : ábowiem przydawa ŝię ŝkodá niekiedy przed czáŝem zapláćcie náznáczonym / niekiedy po czáŝie náznáczonym zapláćcie. A ták ono ieŝt ŝkodá/ ktorá cierpi kto po náznáczeniu czáŝu zapláty/ ktoreyby dłuŝnik nie vczyił doŝyć. Pierwŝza ŝkodá przed czáŝem zapláty / żadnym obyczáiem nie ma być názwána *Interesse*, o ktorey będzie niŝey. Wtora ŝkodá/ ktorá cierpi kto przez omieŝkánie zapláty/gdy iey nie ma ná dzień náznáczony. A to ŝámo ma być názwano *Interesse*, nagrodá ŝzkody/ ktorey nagrody nád główny dłuŝ ŝummy poŝyczoney ŝpráwiedliwie dochodzić moŝe. <6.> Iáko kiedyby mi kto poŝyczył ŝto Dukatow/ ktoreby obiecał záplácić ná pierwŝzy dzień księŝycá Máia/ á ná ten czás nie zápláciłbym ich: dla czego ten co poŝy

[hasła: dukat, szkoda, wina, dłuŝnik, *interesse*]

[s. 221] co poŝyczył będąc drugiemu winien/byłby pociągan práwem/ y ŝkodę by cierpiał : záprawdę w takim przypadku ten co poŝyczył/ cierpiáć ŝkodę/ŝlúŝnie ode mnie tey ŝzkody nagrody/ *compensationem*, *Interesse* będzie doŝćigał z główná ŝumná/ choćby żadne ná to *Interesse*, vmowá nie záŝlá: gdyŝ to ieŝt podług Praw piŝánym y

przyrodzonych / iż taką szkodę każdy kto do niej przyczynę da/nagrodzić powinien: y ten kto ją cierpi/śluszenie iej dochodzić może/ nie iako lichwy/ ale iako nagrody szkody. <7.> Abowiem kto komu daie skuteczną przyczynę do szkody/one szkodę śluszenie nagradzać powinien/ by też iakokolwiek choć y najmniejszą przyczynę do tego dał/ winien nagrodę wedle sumnienia swego dobrego / ktore jamo do tej nagrody ciśnie go y przypada. <8.> Ale iż omieszkanie zapłaty po czasie nąznaczonym/daie wielką/skuteczną przyczynę do szkody : Przeto śluszna ieść/aby szkodę co zową *Interesse* nagrodził. <9.> A tak z tych przypadkow każdy obaczyć może/ iż ono ieść własne a niezmyślone *Interesse*, ktore się przydaie temu co pożyczcy pieniędzy / y to sprawiedliwie nagrodzono być ma/choćby na to żadna znowa nie przystąpiła. A o zysku zaś wstałym po omieszkaniu zapłaty / ktory zysk wstały ieść gdyby dłużnik na dzień nąznaczony długu nie zapłacił/ bywa

[hasła: pożyczka, szkoda, *interesse*, umowa, lichwa, zysk, dłużnik]

[s. 222] bywa także skazane *Interesse pronuntiator* powinne/ *id quod interest*, ile kupcowi na tym należy/ile szkoduje *de lucro post moram soluendi cessante*, tymże sposobem iako o szkodzie pokazanej powiedziano. Takie *Interesse* kupieckim ludziom/handel wiodącym/tylko bywa pozwolone/dla podobieństw ktore się z wstałego zysku / także iako y z szkody iawney y pewney pokazuie. <10.> Wszakże za ślusznymi przyczynami toż *Interesse*, dla szkody albo przekazki zysku/ y inszym przez Sędziego może być przywołane y pozwolone / to ieść tym co się iakimi dochodami/ y iakimi innymi pożytkami przypadającymi bawia. ktorzy aby z nich żyli/ dochody/ domy/ folwarki/ role/ ogrody/ y inne imiona tym podobne / kiedy się nąduia przedayne/nabywać zwykli. Tego przykład ten może być: Ieżliby kto miał iaką sumę pieniędzy/ ktore wymyślił obrocić na kupienie dochodow/pożytkow/folwarku iakiego/ktoroby się o przedaniu dowiedział: A tym czasem onych pieniędzy prozno leżących / *otiofam pecuniam*, pożyczyl przyacielowi potrzebującemu/ *egenti*, tym sposobem/ aby ie zaraz bez omieszkania wrocił/ ktoroby się pokazało imienie iakie przedayne/albo na pewny czas nąznaczony aby ie oddał. Ieżliby (mowie) ten przyaciół wziętych pieniędzy na dzień nąznaczony/albo na ku

[hasła: *interesse*, kupiec, szkoda, zysk, sędzia, pożyczka, pieniądze]

[s. 223] bo na kupienie imienia kredytorowi nie oddał/ iżby ten kredytor co ich pożyczyl/takiego imienia sobie ziednać nie mógł; zaprawdę ten co ich pożyczyl/szkodę wstałego zysku cierpi: a ten co ie przyiał pożyczone/ *Interesse*, szkodę zysku ktory wstał/ nagrodzić powinien. A dla tego temu kto ich pożyczyl tylo nagrody nakazano będzie/ile temi pieniędzmi w dochodziech ktore miał kupić mógł zyskać : a to nawięcy dla wymysłu kredytorów/ iż był wymyślił to imienie kupić/ albo tych dochodow dostać a nie dostał/dla tego iż mu pieniędzy iego pożyczanych nie oddano. <11.> Przeto inaczey ma być sądzono o tych ktorzy pieniądze swoje wstałwicznie w skrzyniach zamknione chowiają/ a na takowy ich pożytek nie zwykli obracać : o takich żadnym obyczaiem nie ma być skazano/ aby im miała być powinna iaka nagroda/ *id quod interest*: abowiem takowym kochankom pieniężnym/*philargiris*, pożyczającym/ żadne *Interesse* albo nagroda nie należy/ani z strony zysku wstałego/ani z strony pożyczania pieniędzy: y owżem ieżliby taki od pożyczanych pieniędzy co wziął/ to bez wątpienia wrocić powinien. I tak tym sposobem o innych przypadkach w pożyczaniu pieniędzy/ tym podobnych ma być sądzono.

Są niektorzy vczeni w Prawie co rozumieią iż w po

[hasła: kredytor, szkoda, *intersse*, pieniądze, pożyczka]

[s. 224] iż w pożyczaniu pieniędzy iákokolwiek trzeba zázwsze mieć baczenie ná zysk / ná zarobek / ták iżby miało być *Interesse* iákoby prawdziwe / dla tego iż *Interesse* <12.> nic innego nie ieřt/iedno przekazanie zysku/ á przedřię řłuszneřo pořytku: *Impedimentum lucri, & iuřtae vřilitatis interceptio*: iednák ten co ták nápiřał/ták rozumie: Iř ten kto pieniądze pożyczyl/ktore/ by ich był nie pożyczyl/miał chować w řkrzyni w workách prozno leřące: á zázřieby ie przyiázřzy/ co wyżřzey náđ iřćizneř wziázł/ táki lichwę bierze/y lichwy řię dopuřzcza/brázć *Interesse* nie może. <13.> *Pecuniam mutuam qui řeruaffet, řterilem, ociořam, quietam, nihil de mutuo repořcere poteřt*. Przeto kupcy / ktorzy tylo pieniędzy chowáiá / ile ich ná hándel potrzebuíá ktory wieřć chćá/áz do dnia wrocenia pieniędzy podług zmorey; řadnego *Interesse* vpominázć řię áni dochodzić nie mogá/ *nomine ceřřantis lucri*, gdyř go przedtym řadnego nie mieli ář do wrocenia od dłuřniká pieniędzy/ tylko pieniądze leřące były: <14.> áni może być nagrodá řzacowána *Interesse* vřtáleřo zysku/iáko wiele mogł zyskázć/ále řłusznie ileby řię ku prawdzie á řłusznořći řćiąęáo/ iáko mowiáz/ ná dohad około/ *circiter*, odiázřzy kořřt nakládu y pracey/ iákoby dobrzy ludzie obaczylí á vználi. A przez to rozumiemy/ iřeřmy tey máterey o *Interesse*

[hasła: pożyczka, pieniądze, *interesse*, zysk, lichwa, kupiec, dłuřnik]

[s. 225] *tereffe* celu y gruntu / iákoby go kolwiek rozumiano y rozbierano/ dořřli. Ale o řřkodzie wřřczętey y okazáley/y o zysku vřtáłym w pożyczaniu/przed czázřem <15.> zapłázć náznázřonym práwá nie kařá czyniřć <**Zmorey y obietnicá o *Interesse*, ieřt w vřřwřřniu.**> /wyiázřzyby kto obiecał/ábo zmoreę o zapłázćeniu nagrody id *quod intereřt* vczynił. A ták teraz wzięli řobie w obyczay y w vřřwázanie/zmoreę y obietnicę o *Interesse*. A toć bywa częřtokroć ochylánie/ábo pokrywánie lichwy. <16.> Pytánie tedy ieřt: Godzili řię czyniřć zmoreę ná *Interesse* przed czázřem omieřřkány zupláty: Odpowiedź: Iř řię godzi. czego tá ieřt przyczyná : iř wřřzelka řłuszna řřkody nagrodá może być zmawíána. Ale prawdziwe *Interesse* ieřt řłuszna nagrodá <***Interesse* nagrodá řřkody.**> : Przeto ná płáćenie *Interesse* może być vmowá. <17.> Abowiem práwá miánowićie rozeřnawáiá roznořć miedzy lichwá á miedzy *Interesse*, gdy prawdziwe/ okazáley/niestmyřłone řřkody zá pożyczáním pieniędzy wřřřczynáiá řię y pokázuiáz: A řaden drugiemu nie ma dáwázć przyczyny do řřkody : co ma być z pilnořćią obaczono y vwazono. <18.> A ták vczeni w Prawie Doktorowie tákáz vmowę/iř może być/ pochwaláiá / y onę rozumieią być nie lichwę/ *immunem á labe vřuraria*, ále nagrodę okazáley řřkody <***Interesse* nagrodá okazáley řřkody, nie lichwá.**> / gdy řię prawdziwie pokaře/ řłuszna ieřt/ áby íey byłá nagrodá *de eo quod intereřt creditori ex mutuo* :

[hasła: szkoda, zysk, pożyczka, *intersse*, lichwa, umowa]

[s. 226] *mutuo* : choćby teř do końcá nie byłá okazála řřkodá / tylko z práweřo domyřřłu ábo domniemánia/ *praeřumptia*. Iř teř ma być *Interesse* / ábo nagrodá zysku vřtáleřo przed czázřem omieřřkáney zupláty. Ale to przykázłáiáz: by iedno nie było pokrywánie lichwy/ *praetextus vřurae*. <19.> y dla tego áćřkolwiek řłuszneřy nagrody pewnę gráńice pořřánawíáiáz/iř nie kázdemu tákowa nagrodá vřtáleřo zysku bywa przyřádžona: ále tylko kupieckim/ y innym tym podobnym ludziom/ ktorzy máiętnořći řłowie wřřřtkie w pieniądžách y hándlách máíáz/ bez ktorzy pieniędzy gdy oni nie mogá być krom

wielkiey szkody/śluzna iest aby im iaka nagroda byla czyniona / y tak te zmwę około nagrody pozwalaią. Nádto / przerzeczona nagrodá tymże kupcom bywa pozwolona/poki ze szrodku sluznego y z sluzney przyczyny nie wykracaią : w czym będzie przystało przeštawác ná vznaniu dobrych w tym biegłych mężách / ábo sędziego. <20.> Bo w vmowie sluzność praw / pewna formá/pewna summá/nie może być dobrze poštánowiona. Dobry człowiek / ábo sędzia spráwiedliwy /summę/ pożytek/ lepiej obiemá štronom nákaże z obaczenia wfzytkich okoliczności bez vmowy / á niż z vmową: to iest / kiedy obaczy iáko wielka

[hasła: *intersse*, nagroda, lichwa, sędzia, umowa, zysk, pieniądze]

[s. 227] wielka szkoda / iáko wielkie *Intereffe*, y ná iákim mu zysku należy/ y ná czym/ ná wielu/ iáko bárzo iest ofszukan. A tak takowa nagrodá ma być obaczona y wważona. A ilekroć człowiek łakomy/ pieniężny/ wielkiego zysku przez *Intereffe* szuka/ gdyby tylko iáko szuka poćciwie kupcząc zyskáć nie mógł/ábo šnadz nic nie zyskał/tylkoć ono *Intereffe* obracá się w lichwę. Przeto przez pokrywanie lichwy słowem *Intereffe*, nie mogą być wymowione šrogi á okrutne lichwy/ktore iákoby iáškołki/ nie tylko vbogie ludzie/ ále y bogáte/ przełożone/y Rzeczypošp : wyšyšaią y wyćiągaią. Wiemyć dobrze wfzyšcy/ iż *Intereffe*, *id quod intereft*, <21.*Intereffe kiedy pocćciwe nazwiško ma.*> vcćciwe iest nazwiško / pełne ludzkości y sluzności/ gdy iáwney szkody sluzna bywa nagrodá tak názwána *Intereffe*: iednák temi vcćciwemi nazwiški nie máią ochylác šprofney drapiežney lichwy/ nie tylko iáwnych/ ále y táiemnych lichwiarzow: ktorých tak iest wiele/ižby šnadz opłákác się godziło. á iešzce to šobie máią ku šlawie takiey/iž kiedy o iákim vbogim/ktory się z nędze wydzwigác poczyna / pytaią iáko się ma: odpowiadaią/ iż się dobrze ma; iuž ná *Intereffe* pożyczca/ poczytaiąc to ku chwale bez wftydu. ábowiem od ktorego czášu takim lichwiarzom w Rzeczypošp: być dopušzczono (ktorých vcćciwfšzym na

[hasła: szkoda, *interesse*, zysk, lichwa, ubogi, oszustwo]

[s. 228] šzym nazwiškiem *Finátorios* názywamy) y owšzem škoro ich w pocćciwości mieć / y przednieyše im mieyšcá dáwác/ pozdráwiác / náwiedzáć/ ráczyć pocćto/ták oziębło á práwie vpádło vcćciwe kupiectwo znišzczáło/ <22.> á wfzelkich towarow/y wfzytkich rzeczy náštapiła drogość. A co P. Bog bez bráku ošob chciał być wfzytkim špolno/to prywatny pożytek/ktorego šobie šam káždy lichwą nábywa/odiał/znišczył/požárł:gdyž hándel/kupiectwo od Boga iest poštánowione ku pošpolitemu pošytkowi. Dla tego nic nie mážz grubšzego / iedno chćiec się zbogácić z takową cudzą krzywďą: *Et nemo locupletari debet cum alterius iniuria*. I ktožby rzekł/ aby to nie máło być z krzywďą Rzeczypošp: gdy więšzy pożytek przychodzi z pieniędzy lichwiąc / niż z kupiectwá kupcząc: <23.> Przeto dziś więcey hándluią pieniędzmi lichwiąc / niż towármí kupcząc: y owšzem iešzce od wylichwionych pieniędzy lichwę biorąc/ y iáko pewny dług z nich wyćiągaią. tak od wylichwionych pieniędzy lichwy powštály. záczył idá w Reczypošp: wielkie szkody/w opátrznóšci rzeczy domowey/gošpodárštwá/štápość/vboštvo/zdrádlíwe zyski / fałšzowanie towarow / dziatek złe wychowanie/zwády/czešte łupieštwá/y ine wielkie niepožytki.

Pozwalá

[hasła: handel, kupiec, lichwa, pieniądze, dług, ubóstwo]

[s. 229] Pozwalaią tedy Práwá/ <24.> iż przy vmowie pożyczania pieniędzy / może się vpominác *Intereffe* pomiešzkaniu zysku / dla niewroconych pieniędzy ná czás/y ná

początku pożyczania pozwalają. gdy ten co pożycza/dobrym wymysłem tego chce albo żąda: a nie pożycza tego na jaką zdradę y ofszukanie dla zysku. na ten czas bywa wymowion od grzechu / gdy nie jest zmyślone *Interesse*. gdy się tym słowem *Interesse* lichwa nie pokrywa. A bywa wważona słuszność y wymysł pożyczającego / y tego który bierze pożyczane. Bowiem iako się pierwey powiedziało/iż daleko od siebie wielkiej rozności są/ *Interesse* z Lichwą/żadne Prawa Lichwy nie dopuszczają. Wszakże pokazują być wczciwą nagrodę tego/ *quod alicui interest*, na czym komu należy. <25.> W każdym kontrakcie może być *Interesse* vmowione / to jest nagrodą wiadomey iawney szkody / y przed omieszkaniem zapłaty. Przeto prawdziwe *Interesse* zapłacić/ nie jest to lichwa/ ale to jest długu sprawiedliwa zapłata. bo ta nagroda albo płacenie *Interesse*, <26.> podług rozsądku dobrych ludzi/ choćby też nie zażąda vmowa/powinno jest; dla tego/iż ieden drugiemu nie ma dawać żadney przyczyny do szkody. Jeśli kto dał przyczynę szkody / zaiste y podług dobrego sumnienia/ bez vmowy nagrodzić powinien szkoda

[hasła: *interesse*, zysk, pieniądze, szkoda, lichwa, pożyczka, umowa]

[s. 230] nien szkodę/sumnienie iego ciśnie go do tego. <27.> Tylko pilna tu jest wważać / jeśli do tej nagrody jest słuszna przyczyna do tego wiodąca. bo gdzieby taka nie była/tedy ta nagroda jest szczerą lichwą: a lichwy są niesprawiedliwe/ niefortunne/ Bogu nienawijne/ <28.> bliźniemu szkodliwe/ miłości Chrześcijańskiej przeciwne z wielą przyczyn/ktoremi się bawić niechcę/iedną tylko albo dwie przypomniawszy. Pierwsza jest / iż lichwiarze y pożyczane pieniądze spełną biorą / y nad pożyczane lichwę wyciągają / za którą nic nie dają: y owszem zysk wielki bez bojaźni Bożej wyciągają: co się między kupcy często trafia. tak iż żaden baczny tego sądzić nie może/ aby taki wielki zysk wyciągnięty miał być słuszny y sprawiedliwy. <29.> bo gdyby słuszny był/zaprawdę każdemu piętunemu byłaby pewna y gotowa droga do zubożenia/przez którą dalekoby rychley y pewniey zebrał wielkie bogactwa/ niż przez kupiectwo wielokroć niebezpieczne. Druga przyczyna niebożnego lichwiarstwa pokazuje się z skutku albo przypadku wylichwionych pieniędzy / ktore ani lichwiarzom/ ani tym co załatwiają fanty nigdy się nie szczęściły. I ktoż kiedy widział albo doświadczył/ by się lichwiarze szczęśliwie zubożać/wejść na świecie żyć / z dobrym sumnieniem z świata schodzić mieli: I

[hasła: szkoda, nagroda, sumienie, lichwa, pożyczka, pieniądze]

[s. 231] li: I <30.> ktoż kiedy nie vznał / iż ich potomstwo na świecie żyło/ a niefortunnie z tego świata zeszło: y komuż kiedy wylichwione pieniądze pożyteczne były:y owszem kto nimi żywie/miętności takich niszczę: y inne wielkie szkodliwie płyną / za ktoremi musimy znać / iż lichwy zewsząd są niefortunne/ Bogu przemierzone/ miłości Chrześcijańskiej przeciwne. <31.> Przeto y podług Prawa/o lichwy sądownie czynić nie może/ oprócz nagrody iawney szkody/którą każdy dłużnik swojemu wierzycielowi *in foro conscientiae* winien/choćby też y vmową żadną/obietnicą żadną do tego nie przystąpił. Ale iż się tu mówi o *Interesse*, y o zysku Sierot. potrzeba wiedzieć prawo ktore jest o pieniądzach Sierot nie letnych/ marnotrawców/ y innych osób zwierzchności Opiekunskiej podległych piętane/jeśli na lichwę mają być dawane albo nie. <32.> Pierwsze Prawo jest / którym Opiekunowi y Curatorowi opisano/aby pieniądze Sieroty wpłat dawali:w czym jeśli się niedbałymi być pokazowali/tedy wzytkę szkodę/ktoraby szkodliwie / nagrodzić winni: a gdzieby nagrodzić nie mogli/aby przez Vrzód byli karani. <33.> Tymże Prawem obwarowano:

Jeśliby Opiekun pieniędzy Sieroćinych na kupienie folwárku nie odłożył/ á w tym był niedbály/mogąc kupić á nie kupił/ áboby ich

[hasła: pieniądze, szkoda, dłużnik, wierzyciel, umowa, *interesse*, opiekun, kurator]

[s. 232] by ich w płát nie dał/ábo ie ná fwoy pożytek obrocił/ á toby iáwno było;tedy przeciw tákiemu o jłufzną nagrodę právem czynić może. **<34.>** Ná co z Praw Cefárjskich Mieyjskich dowody/állegácye porządkiem fzeroko opifáne / iż Opiekunowie y Curatorowie o pieniądze Sierot/ktoreby ná fwoy pożytek obracáli/ ábo ie od drugich fpołem opiekunow *Contutoribus* potáiemnie bráli/ w płát nie dawáli/nagrodę Sierotom fskutecznie czynić powinni/ **<35.>** co zowá *vfurae pupillares*, ktore y fáme sieroty krom Opiekunow fstanówić mogą. **<36.>** Wfzákże (iáko fję wyfzzey powiedziáło) y Vrząd/y Sieroty/ y przyiáciele Sierot przeciw Opiekunom y Curatorom oftro poczynác nie máią/ ále fáfjkáwe ná ich prace y fjáránia baczenie mieć. *Tota enim materia rationum Tutellarium ex aequo & bono pendet.* **<37.>** Táke też to Právem poftánowiono/ iż Opiekun ná ten czás kiedy fję opieká fkończy / o płát od pieniędzy Sieroćinych odpowiódác winien/ do dniá tego áż z opieki liczbę odda. co fję rozumieć ma/iefli pieniądze iejzce nie oddał/ábo ná mieyfce befpieczne nie fchował. **<38.>** Náofjáték/tymże Právem to opátrzone / iż y dziedzic Opiekunow o tákowy płát pieniędzy fieroćinych może być przyciśniony : wfzákże zá vmiárkowánim Sędziego/ ileby ku fzfáfunkowi ná potrzeby młodziénćá

[hasła: prawa cesarskie, miejskie, allegacja, pieniądze, sierota, opiekun]

[s. 233] dzieńćá Sieroty dofyc było. **<39.>** Pokázuie fję z inych Praw przyfjtoynieyfze Chrześciáńskie poftánowienie/ áby pieniądze Sieroty ná lichwę nie były dawáne: ále miáfto lichwy godnym kupcom do iákiego towáryfztwá vczćiwego ná vczćiwą czáfstkę zyjkú náznáczone y dáne były: ktore Prává y dziefieyfzych czáfow pobożni á báczni Opiekunowie záchowuią. A iejliby ich kupcom vczćiwym/godnym ludziom nie dáli / áby ie *ad Intereffe pupillare* náznáczáli y dawáli. **<40.>** Z tych wywodow pokázuie fję iáwnie podług Praw Mieyjskich/iż płátowánia od pieniędzy Sieroćinych fą pozwolone/y mogą być vpomináne: y godzi fję ich vpominác / ile nagrody fzkody / ktoraby fję *ex vfu carentis pecuniae* pokázowálá / iáko *damna & Intereffe*, zá vczćiwym poftánowieniem nie obrázliwym / nie ták iáko lichwy / ále iáko *Intereffe* z dobrym vmyflem ; infzym obyczáiem nie godzi fję vpominác/ ále podług tey Reguły : *Omne Intereffe pupillare verum, non fimulatum, & faltem probabile licitum eft, aliàs minimè*; á zwłáfzczá od chytrych Opiekunow y Curatorow może fję vpominác *Intereffe pupillare*, nie iáko lichwy/ále iáko *Intereffe* právem Duchownym y Cefárjskim.

<41.> Abyfmy tedy tę máterýą o *Intereffe* (opuściwfzy długie y zbytnie gadki) odpráwili: iednym ábo dru

[hasła: sierota, pieniądze, lichwa, prawo miejskie, cesarskie, kupiec, *intersse*]

[s. 234] bo drugim pytánim potrzebnym y pożytecznym fkończymy/ bo ich wiele przywodzić nie ieft rzecz potrzebna: gdyż z podobnych queftiy/ o drugich iednáki rozfádek łatwie być może.

A ták pierwfe pytanie to niechay będzie: Jeśli Opiekun ábo Curator Sieroty dorofłego/ ábo nie letnego/ ábo márnotrawce/ winien ieft *Intereffe* ábo nagrodę/ gdzieby fję zaráz nie fjárál o zyjk ábo o pożytek Sieroty: to ieft/ iejliby pieniędzy Sieroty fwoiego dorofłego/ nie letnego/ z máiętności ábo z dziedzistwá rodzicow/

oycá/ mátki/ jstárego oycá/ jstárey mátki/ ábo ktoreykolwiek inney máiętności/ inych dochodow przychodzących/ ná kupienie iákiego imienia/ gruntu/folwárku/domow/dochodow/ábo inego tym podobnego imienia nie obrocił/ábo iákiemu dobremu człowiekowi kupcowi ná pocziwy y godny pożytek/ ná zysk w czás nie dał/ ábo ich ná jwoy pożytek (gdyby to iáwno było) obrocił. Abowiemby jię tak pokazał być niepráwie czuynym/niedbálym o pożytek Sieroty: Ná to pytanie/z wyrokow w Práwie vczonych y biegłych/łatwia odpowiedź: Ták iż Opiekun ábo Curator/ iejliby pieniędzy Sieroćinych ná pożytek Sieroty nie zaráz dał/ pożytku nie opátrzył; záprawdę o *Intereffe* tych pieniędzy przeciw iemu nie iáko o lichwę/ ále iáko o jstuzną

[hasła: opiekun, kurator, sierota, *interesse*, pieniądze, lichwa]

[s. 235] o jstuzną nagrodę czynić może/ iáko jię wyższy wywiodło. <42.> Bo zysk ábo pożytek pieniędzy Sieroćinych nie názywáią lichwą/ ále *Intereffe*, jstuzną á nie obciążliwą nagrodą: *Lucrum pecuniae pupillorum, nō vjura sed Intereffe vocatur.* <43.> A choćby pieniędzy Sieroćinych ná lichwę nie godziło jię dáwać: wjzákte iednák Opiekunowie y Curatorowie pilnie jię jstárác o to máią/ áby Sieroćie pieniądze ná vczciwy pożytek były dawáne/ áby Sieroty iáki pożytek z jwoich pieniędzy dla żywności ich odnośić mogły. Czego iejliby Opiekunowie y Curatorowie zaráz nie czynili/ o niedbáłość bywáią winowáni : zá ktorą niedbáłość nagrodę/ to iejt prawdziwe á niezmyślone *Intereffe* odpowiadác y dojyc czynić powinni. bo tego nie zowá lichwą/ ále *Intereffe*, ktore *Intereffe* Práwá nágrádzác dopużczáią/ *compen/andum permitunt propter negligentiam Tutorum aut Curatorum*: ktorzy przerzeczonych pieniędzy / ábo wiernym kupcom / dobrym ludziom/ dla iákiey vczciwey cząstki zysku nie obroćili / ábo ná kupienie iákiego imienia/dochodow / gruntow/ nie dáli. <44.> Wjzákte te rzeczy wyższy opjáne/ ták máią być moderowáne y miárkowáne/iż Opiekun y Curator nie winien *Intereffe*, gdzieby folwárkow/ dochodow/ ábo iákiego imienia tym podobnego Sieroćie

[hasła: pieniądze, sierota, lichwa, *intersse*, opiekun, kurator, pożytek]

[s. 236] Sieroćie nie kupił/ nie jspráwił/gdyby kupić á do tego przyść nie mógł/ á przedáyne nie było. Ma jię też pokázác y iáwno być/ iż tylko pieniędzy było/ y do rąk Opiekuná y Curatorá przyjzły/ ktoreby ná kupienie onego imienia dojtáteczne były. Boby w ten czás o niedbáłość winowáni być nie mogli/ gdyby tylka jummá pieniędzy/zá ktorą by ono imienie mogło być kupione/ do ich rąk nie przyjzłá. A ták niźliby Opiekun ábo Curator o niedbáłość miał być winowan/pierwey przeciw iemu dowieść trzebá/ żeby rzecz dowodna byłá/iż dochody/folwárki/pojjefjye/y inne imioná tym podobne przedáyne były. ábowiem coźby Opiekun Sieroćie kupić miał/ gdyby nic przedáyneho nie było: W tym tedy przypadku Opiekun y Curator o niedbáłość nie może być winowan. Może też być iejzcie Opiekunowi wymowká niedbáłości/ choćby pieniądze do rąk iego przyjzły/ ále jię nie ojtały/ábo ojtać nie mogły. A ták choćby do rąk iego przyjzły/ á iákiego znaczneho czájfu przy nim nie trwáły;ále ná potrzeby Sieroty vdáne były; táká wymowká mieysje ma. To tákie miárkowanie vczeni w Práwie potwierdzáią. <45.> Tu też báczyć potrzebá/iejliby Vrząd/Sędzia/ Opiekunom y Curatorom rojkazał/ áby z pieniędzy Sieroćinych/folwárki/dochody/ábo iákie ine imienie

[hasła: sierota, pieniądze, opiekun, kurator, sędzia]

[s. 237] imienie pokazáne kupili/ á onychby krom jstuzney przyczyny nie kupili/nie

ziednali; y owſzemby kupić omieſzkáli/ábo z niedbáłoſci kupić zápamiętáli. W takim przypadku do tákiey nagrody/ podług Práwá będą powinni nie iáko do lichwy/ ále do *Intereſſe*, ileby z inego imienia / ábo z onych dochodow/owocow przypáść mogło/tylko nagrody vczynić powinni. poty o pierwſzym pytaniu.

Drugie pytanie ieſt: <46.> Ieſliby Opiekunowie y Curatorowie z máiętności Sierot y inych oſob ſobie podległych/ liczby vczynić odwłaczáli/ dla tey przyczyny *Intereſſe* (ieſliby ſię iákie pokazało) byli powinni: Ná to pytanie z opiſania wyſzego moſe ſię łączna podać odpowiedź/y tákie z tego pytania zámknienie: Iż Opiekunowie y Curatorowie powinni pieniądze Sierot leſzące ná pożytek obráć / to ieſt ná kupienie dochodow / folwárkow/etc. gdzieby ſię przedáyne pokazało : á gdzieby ſię nie pokazało/tedy te pieniądze kupcom ná vczcíwy y przyſtoyny zyſk y pożytek obroć. Abowiem nie doſyć ieſt Opiekunom y Curatorom/ ieſliby tákie pieniądze w ſkrzyniách leſzące áſ do liczby w zámknieniu mieli:gdyż Pan Chryſtus onego leniwego/ zá zleconey grzywny ſtroſá ſrodze zſukawſzy/ſroſzey ſtárác roſkazał. <47.> Bo Pan Chryſtus nie miłue áni ſzuka proznuiących / ále práciá

[haſła: kupno, lichwa, *interesse*, opiekun, kurator, sierota, pieniądze]

[s. 238] práciących/ktorych ſzukać káſe. Nie zlecił ſwoich tálentow ábo grzywien do ziemie zákopywáć/áni w ſkrzyni zámýkáć; ále ie dla tego dał/áby przez nie pożytku nábywano. Przeto Opiekunom y Curatorom nie pomoſe/gdyby ná dzień czynienia liczby przyięte pieniądze zupełnie oddawáli. ábowiem od tákich (iáko P.Chryſtus vczyił) z tych pieniędzy zyſku / *Intereſſe*, ſłuſznie ſię będą vpomináć. bo pilnie trzebá mieć ná baczeniu / náprzećiw Opiekunom y Curatorom/ktorzy leſzące ábo proznuiące pieniądze ſierot zoſtawuią/mniemáiąc ſe przez to wielkiego dziękowánia/ y owſzem dárowánia godnemi ſię ſtawáią. iżby Pánu Bogu rzecz wdzięczną czynili/iż pieniądze przyięte ſpełná wiernie záchowáli/iż ich nie potrawili / ábo iákiey cząſtki z nich nie vtráćili: znáczy iż oni nieiáko przed Bogiem Sierotom bywáią pożytecznieyſzymi. wſzákke od tey niedbáłoſci y leniſtwá nie máią być wymowieni / y wolno puſzczeni. <48.> Mogłby teſ tu iákie przytym ruſzyć pytanie: Ieſli Opiekun ábo Curator winien *Intereſſe*, gdy ſię tráfi okázya do czynienia iákiego kontráktu pożytecznego/ á nie vczyini go; y owſzem zániedbał: Tego pytania z opiſania inych queſtiy wyſzych / łatwe ieſt rozwiázanie: to ieſt / iż Opiekun y Curator winien odpowiádać o *Intereſſe*, tylo ile

[haſła: opiekun, kurator, pieniądze, *interesse*, kontrakt]

[s. 239] tylo ileby Sierocie naleſzáło ná tym/ileby ſzkodował przez to/iż taką vmowę/ táki kontrákt opuſcił. A ták iuſ temu Tytułowi o nagrodzie ábo o *Intereſſe* z pieniędzy Sierot koniec / gdyſ doſyć ieſt iákoby páłcem pokázáć / co wſzytkim w Práwie biegłym y prawdziwym práktykom ieſt powiedziano: y coby ieſzcze z potrzeby práktykom práwnym przypáść mogło/z opiſania wyſzych rzeczy/łatwie ſię domyſlić moſe. A dla tego iedną ábo drugą queſtyą odpráwiwſzy/łatwie ſię y ine tym podobne rozwiézáć mogá. bo wyſzey opiſáne/tylko ſá ná przykád dáne/z ktorych inne rozliczne z rozmaitych ſpraw przypadájące rozwiézáć moſe. Doſyć ieſt ná tym/ieſliſmy do innych wátpliwoſci/do bádánia prawdy/y do inych pytania/ drogę y máteryá podáli.

Szoſty Tytuł,
O Kwitowánii ábo wyzwolenii Opiekunow
y Curatorow z ich Opieki ábo Curátoriey,

Rozdziały dwa.

Pierwszy Rozdział te rzeczy ma w sobie.

1. Opiekun [s. 240] 1. Opiekun do liczby z opieki/Sierotą dorośli do przyięcia liczby/do kwitowania mogą być przymuszani.
2. Opiekunowe dobrą wszystkie są w ręku Sierocie.
3. Opiekun kwitu z opieki słusznie się domagać może/ dla wyzwolenia dobrych/ y osoby swojej.
4. Kwit generalny ze wszystkiego w społeczności/ y osobliwy z każdej strony z osobną być może.
5. Generalny kwit iaki ma być/co w nim dołożyć trzeba.
6. Generalny kwit iako / czym psować / czym wąlić może.
7. Generalne kwity podeyrzane.
8. Sędziego na generalne kwity wważenie/ a złych ludzi z generalnego kwitu iakie wykrzykanie.
9. Przykład sprawy chytrego Opiekuna/ziednania młodzieńcowi w miłości zapałczywemu panny bogatej w małżeństwo.
10. Omyłki w generalnym kwicie/ iako próbować/ iako szkoda z nich obaczonych dochodzić/ prawem/ zgodą/ przez dobre ludzi.
11. Fałszywy Opiekun albo sprawca/z obaczeniem szkodliwego rachunku pierwszego/do nowego może być przymuszony / choć w społeczności ze wszystkiego kwitowan.

<1.> Iako Opiekun y Curator y wszelki inny sprawca albo Rzędzićiel cudzych dobr/do czynienia liczby (iejlby ią czynić odwłaczał/ albo się czynić ociągał) przez rząd Sędziego może być przymuszony: Tak Sierotą dorośli/ktory już do rozumu przyszedł/iejlby liczby od Opiekunow y Curatorow/albo iakiego porucznika/krom iakiej słusznej przyczyny przyjąć nie chciał/

[hasła: opiekun, kurator, dobra, sierota, urząd, sędzia]

[s. 241] chciał/przez Rząd ku przyięciu y kwitowaniu może być przymuszony / aby się z pracy Opiekunow albo Curatorow nie pośmiewał/lekce iey sobie nie považał / albo ią też przyjąć odwłaczał. Bo dobrą Opiekunow y Curatorow wszystkie/by nawet/ w sprawowaniu opieki/ Sierotom zawsze są w ręku y w obowiązku. <2.> Dla tego Opiekun y Curator y każdy rzędzićiel cudzych dobr/odprawiwszy wszystkie sprawy do opieki należące/wyższej opisane:słusznie to czyni/gdy z swojej liczby / y ze wszystkich dobrych spraw opiekuńskich/ wyzwolenia albo kwitu będzie żądał/y będzie go chciał mieć. co się im uczynić godzi. <3.> Tego kwitu iejlby Sierotą dać omieszkawał/ y bez słusznej przyczyny dać się wzbraniał/ słusznie może wedle prawa Sierotę dorosłego do takiego kwitu przez Rząd przymusić. Abowiem iako na jednego/ tak y na drugiego: wszakże czasu y miejsca słusznego/takie przymuszenie/ tego do liczby/ owego do kwitu/ być może.

<4.> Kwity czasem bywają w społeczności ze wszystkich spraw opieki/czasem też w osobliwości z każdej z osobną rzeczy y sprawy: iako się to niżej pokaże. <Do generalnego kwitu żaden nie może być przymuszony.> A iżbyśmy to od tych kwitow/ktore w społeczności generalne bywają / zaczęli; wiedzieć potrzebą / iż żaden

prawem przyćśniony być nie może do

[hasła: urząd, kwit, opiekun, kurator, sierota, dobra, przymuszenie]

[s. 242] może do kwitowania generálnego w poſpolitości. bo takie kwity ſą ku oſzukaniu/ y wiele z nich trudności y niebeſpieczności przypadać może: gdyż taki kwit bywa iákoby z niewiadomey á niepewney rzeczy. Przeto łatwiey kto może być oſzukan/ ále do kwitowania w oſibliwości z káżdey rzeczy / także z káżdey ſprawy / może być przymuſzon. Ktorzy tedy w tym mądrze ſobie począc y poſtąpić chcą/ niechay kwitow w poſpolitości nie dáią. A ieſliby ſię im kiedy kwit w poſpolitości dáć przydało zá vmowę/ábo iákim innym obyczáiem do tego byli ku dániu obowiązani/ do takich kwitow niech ſię nie ſkwapiáią/ áżby ſię pierwey inych mędrſzych y dowćipnieyſzych w tym porádzili. bo tácy łatwie oſzukani być/y do wielu trudności przyść mogą. Kwit tedy w poſpolitości ieſli być może/iáko być może/y co w ſobie zámyka obáczmy: Naprzod to niechay będzie tak położono/ iż kwit ábo vwolnienie ze wſzytkich ſpraw opiekuńkich w poſpolitości/nic nie wyrażáiąc áni miánuiąc/ być może. <9.> A iáko generálny kwit być może/y co w ſobie zámyka/krotko odpráwię. Ieſliby miał być kwit z liczby/ z ſprawionej opieki/ z pracej/ z poſługi kupieckiej/ kramney/ ábo ktorey innej. A ieſliby ten co czyni liczbę chciał mieć kwit/ktoryby w ſobie zámykał wiadome y niewiadome rze

[hasła: kwit, oszustwo, umowa, opieka, praca]

[s. 243] dome rzeczy/domyſłáne y niedomyſłáne: tedy w kwićie vwolnienia te ſłowá niechay będą wyrażone: I widziawſzy / y dobrze ſię przypátrzywſzy / y obaczywſzy doſtátecznie wſzytkie ſprawy rządzoney opieki / księgi / regeſtrá przeczytawſzy/ tak przez ſię iáko przez przyáciele/ ráchowniki/ w takowych ſprawách biegłe / ſwiadome y vmiejętne. Z ktorych regeſtrow pokázuie ſię/iż ten ktory chce mieć kwit/poplácił wſzytko/dobrze y doſtátecznie ſpiſał y wyraził/ nic potrzebnego nie opuſcił/ y liczbae doſtáteczną z rządzoney wſzytkiej opieki vczyinił/puſcił go wolno/kwitował/ y kwituie ze wſzytkiego/niechcąc iuż mu po tym kwićie żadney trudności/pozywania/żadnego prawowania nigdy nie zádáwać wiecznemi czáſy/ áni potomkom iego. Abowiem taki kwit zámyka w ſobie wſzytkie rzeczy wiadome y niewiadome/ o ktorych myſlił y nie myſlił/ *cognita & incognita, cogitata & incogitata* : iuż w ſobie zámyka wſzytkich trudności vmorzenie / y wieczne milczenie/ ten ktory tak kwituie/ſobie czyni. Ztąd przyſzło w zwyczaj / iż znácznieyſzy ludzie/y chytrzy prokuratorowie/ilekroć potrzebuia kwitu / tedy taki w poſpolitości generálny mieć chcą / iż teſz y do tych praw ten co taki kwit dáie/ niewiedział y nie rozumiał/ zámyka w ſobie : przeto teſz to znácznie do kwitu przydawáią/iż

[hasła: kwit, opieka, regestr, zwyczaj, prokurator]

[s. 244] wáią/iż wſzytko práwo ktoreby ſię po tym kwićie rozumiał mieć/y mogł ſię ſpodziewáć/y o ktorymby niewiedział/á potym ſię dowiedział/ ze wſzytkiego kwituie. W takich kwićiech generálnych może ſię pokázáć oſzukanie/ kiedy kto pilnie weyrzy w wydátki y przyięcia rozmaíte/y rozważyć ie chce: co być nie ma ku oſzukaniu Sierot. <6.> Bo ſię żaden z cudzą krzywdą bogácić nie ma/ *Nemo locupletari debet cum alterius iniuria* : iákie z bogácenie przeciw generálnemu kwitowi podeyrzanemu pomagáć może/y cobykolwiek było takiego temu podobnego / wátlić y pſowáć go może: ná co ma być pilne baczenie; k temu y ná oſoby / ieſli ten co kwituie proſtak ieſt / nieumiejętny/ nierozumny/ leniwy/nie dowćipny : á ten kogo kwituią názbýt

mądry/chytry/przewrotny/zdrądliwy/ do szkodzenia ku swojemu pożytkowi chciwy ;
na takie osoby ma być pilne baczenie/nie tylko od strony kwitującej/ale y od
Sędziego/ieśli do kwitu wystawiona iaka *cautella* albo kondycya/Prawu y postępkowi
prawnemu szkodliwa. Abowiem iako opuszczenie potrzebnej/tak przydanie
niepotrzebnej/zbytnej/niezwykłej / od człowieka chytrego czyni podeyrzenie:
Superfluae cautellae excogitatio, fraudis suspicionem parit. Przeto takie kwitowanie
generalne w popolitości ze wszystkiego/ieść podeyrzane/ o iá

[hasła: kwit, oszustwo, wydatki, krzywda, sędzia, kondycja]

[s. 245] ne/ o iákie się popolicie wszelkim sposobem starający tacy/ktorzy się w iákiej
zdradzie á w ofzukaniu winniemi być czuią/ szukając sobie do takich kwitow
prokuratorow chytrych/ ktorzyby taki kwit generalny dobrze vkować vmieli
dośćateczny/ktorymby się na wszelkie ządanie/ *ad obiectum*, namnieyszemu y
nawieyszemu sprzeciwieniem obronić vmiał y mógł. A vkazawszy taki zdrądliwy y
zmyślony generalny kwit/ bárzo mu dufaią y nadzieię w nim pokládaią / hárdzie się z
niego chlubić nie wstydzą. <7.> Takowe kwity iákokolwiek zmyślone/ iáko są
podeyrzane/ tak y nieważne/ y od mądrego Sędziego / kiedy do wiadomości iego
przydą / z wielką pilnością máiá być z obu stron obaczane/vważane y rostrzajane dla
zdrady á ofzukania/ dla prawnych postępkow / wywodow / roznych wykładow / ktore
na dwoię rozumiane być mogą/ wątpliwe/ y ku szkodzie/ y ku pożytkowi.

Abowiem na Sędziego należy wszystko pilnie rozbierać/ z pilnością vwazać/ *Iudicis est
cuncta rimari*: Mądrego Sędziego nie máiá nic wводить od spráwiedliwości takie
generalne kwity/ áni takich zdrądliwych sprawcow/hárde/chępliwe wołania/
wykrzykánia/ rádownia / ktoremi się niebáczni chępią/ tak wołaiąc: <8.> Niech teraz
czynią co chcą / nie mogą nic náprzeciwko nam y nászemu kwi

[hasła: zdrada, oszustwo, prokurator, sędzia, kwit]

[s. 246] szemu kwitowi czynić / mamy generalny dośćateczny/ wielki/ szeroi/ zupełny
ktory się ściaga na wszystkie rzeczy/ wiadome y niewiadome: y choćby też o zdradzie
y ofzukaniu nie wiedział/tak w popolitości iáko ofobliwości/y na Prawo/ y na
obligacye się ściagáiący/ z iákiejkolwiek sprawy/ na iákiejkolwiek ákcyey y
kontrowersyey / na iákimkolwiek punkcie zawijsnęły/ etc. ktorey iádro ieżliby chcieli
ieść / niech gryzą orzech iáko chcą / to ieść taki kwit mocny / niech rozwiązią iáko
chcą / takiego węzła nie rozwiążą y nie rospłotą. Bo za takim kwitem mocnym vrojła
nam bezpiecność/ iż przeciw wszystkim potwarzom y prawom ktorych bykolwiek
chcieli y mogli żądać/moglibyfmy się zástawić y mocno oprzec / wszystkim trudnościam
drogą zawarta. Ach nędzni y oplákani zdrayce / ktorzy taką chępą y wykrzykániem
dużę swoię trácićie/y wszystko przeciw powinney miłości czynicie:tak rádując się/nie
do domu Pánjskiego/ale na wieczne potępienie idziecie/y do piekła sobie drogę
ścielećie. Tá rzecz áby iáśniejsza była/ iednym przykładem/ktory mi się
trafił/pokażemy.

<9. Przykład spráwy chytrego Opiekuná.> Przyšzedł do mnie ieden
młodzieniec vcziwy/ skromny/ dowcipny/ rozśádku ofrego / bogáty / wielkimi dáry
dużznemi y čiełsnemi od Pána Bogá ozdobiony/szczęśliwy/w ktorym nic żaden gánić
nie

[hasła: kwit, zdrada, oszustwo, potwarz, akcja]

[s. 247] gánić nie mógł/áni może. Ten gdy dorojł/ vmyślił żonę poiąć: y nálał sobie

pánnę nadobną / głádką/ jkromną/ y (ták iáko rozumiał) godną/ y jobie w obyczáiąc podobną. Ták jobie pánienkę ku małżeństwu vpodobawjzy/ przyjzedł do mnie projsząc / áby ią zá moią rádą y pomocą w jtan małżeńjski mógł wziąć. Gdy młodzieniec ták vczciwey rzeczy žádał/ radem to podług iego žádanía vczynił. A ták do Opiekunow oney páienki vczciwey naprzod dojszedłem: pytałem/ iejliby ią chcieli dobrze y jszczęśliwie zá mąż dáć/ gdyby jię iey godny trafił. Opiekunowie rádzi ná to pozwolili / y łájskává mi odpowédź dáli: zá czym ia rad to jtyjsząc/miánowiąłem młodzieńca/pytáiąc iákoby jię im podobał/coby o nim rozumieli. vjtyjszawjzy miánowiącie młodzieńcá / dziekowáli mi iżem ich tym poczcził y tę pánienkę:obietáli z pánną y z powinnemi iey mowić/ y w čás o tym rádzić. Po kilku dni/powtore jzedłem do Opiekunow/pytałem ich iejli co dobrego jspráwili/ y iejli o tym z przyiaćioły mowili. ci iákoś ożiębley odpowédzieli / iż z przyiaćioły dobrze o tym rádzili ; ále ięjczy nic pewnego nie pojtánowali/ obietcuąc przedsię w tey rzeczy coby było dobrze vjłużyć; y potym po kilku dni pewną mi dáć odpowédź. Po kilku dni przyjzedłem do nich/ projsząc

[hasła: małżeństwo, opiekun, krewny]

[s. 248] projsząc pewney y gruntowney odpowédzi. Tedy oni iákoby nie przychyláiąc jię do tego/ niepoćiejszną mi odpowédź dáli/do rzeczy nie należąć: y ták zámilczawáiąc jię/nie pozwaláią. Ia zdziwiwjszy jię tákiey Opiekunow nieprzyjstoyney odpowédzi / ktorzy jię zdáli ták vczciwym y bogáтым młodzieńcem gárdzić. pytałem coby ich do tákiego oćiągánia y odwłoki przywodziło/ coby tego zá przyczyná byłą : ále oni (iż przyczyná jtujszney rzecz záwjsze ná wierzchu / *aequitatis ratio semper est superior*) gdy nie mieli coby jtujsznego odpowédzieli / iáko rybá niemi táką odpowédź dáli/iż ięjczy z powinnemi tey rzeczy nie jskończyli. ktorą odpowédź ia vjtyjszawjzy / nie máiąc im zá dobre odjszedłem : y przyjzedjszy do domu/poczám myślic/iż drzewo zá iednym, rąbieniem nie vpada/(*arbor primo ictu non cadit*) niewiedząc coby zá przyczyná do tego przekazála / rozumiałem iż w tey rzeczy inną drogą pojtąpić trzebá / *Cum haec non successe, alia aggrediendum via*. y pojtąpiłem ináczey/naprzod jłowy ięjczy/potym dáry y obietnicámi/ (*quia munera placant hominibusque Deo*);zdáło mi jię Opiekuny náchylic/y do rzeczy przywieść. Ták imieniem onego młodzieńcá/ pánný požádáiącego/ do Opiekuná przedniejszego jtárszego przyjzedjszy/trzydzieści koron (okázuiąc zá tę

[hasła: opiekun, krewny]

[s. 249] iąc zá tę pracą y wdzięczność) obiecałem/iejliby to jtaránieniem y władzą jwoią ziednał. ten zá táką obietnicą z lejszą chęćią obiecał iáko może być nawetjszą pilność vczynić/ y nieiáko vpewnił mię iż tego dojtániemy. Názáiutrz kiedym do potkał z wejola twarzą/pytałem iejli to co žádamy otrzymamy; on ná ten čás wjzytko jtaránienie pilne / y pewną nádzieię przyszłego małżeńjstwá obiecował / by tylko młodzieniec sřzodek iáki pozwolić chciał / przez ktoryby tylko jamemu do tego małżeńjstwá pewny przyjstęp/ pewna drogá byłą. Ia znáczniey o tym sřzodku poczám pytać ktoby był/pytałem iáko projszak: on gotową odpowédź dał/ iż temu młodzieńcowi jczyerze ku temu małżeńjstwu winjszuie/ y chcę tego dowieść/iejliby mu ten młodzieniec obiecać chciał/ iż mu kwit generálny/vwolnienie ze wjzytkich y káżdych z ojboiná rzeczy/ y ktoreby jtdá przypádły / z rządonych / jspráwowáných z jstrony opieki chce vczynić y dáć. Co gdym ia od onego Opiekuná vjtyjszał/ młodzieńcowi to z pilnością opowiedzieć

obiecałem. co gdym mu iawnie powiedział wszystko sprawę/natychmiast młodzieniec obiecał/ przyrzekł/ iż to chętnie wszystko rad uczyni coby się onemu Opiekunowi y Curatorowi y każdemu podobało/ iako to częstokroć się przydawa takim którzy w miłości

[hasła: małżeństwo, opiekun, kwit, kurator]

[s. 250] miłości są zapalczywi <*Perditè amantes omnia promittunt.*> / *perditè amantes*, wszystko obiecuia/ wszystko zwykli czynić/y wszystko śmieie obiecować/ kiedy *Venus* zażrzeie we łbie/aby wszystko co żadaia otrzymali/ *Amantes omnia audēt, omnia promittunt, vt votorum compotes fiant.* Ten tedy Opiekun mając obietnicę kwitu wvólnienia pewną/ iako żaręczoną na słowo dobrego młodzieńca / tak rzecz zaczętą pilnie y czuynie prowadził/ aby tę rzecz do dobrego końca przywiódł. a młodzieniec dostawży panny / ślub y wefele z nią odprawił. Naza jutrz po wefele ten Opiekun do pana młodego przyzedł/ papier mu niemaly pisany oddał/ na którym był pisany generálny kwit/ktory mu (tak iakom się domyslał) iakiś prokurator a praktyk chytry pisał/aby snadnie zdrady swoje zakrył temi słowy: <**Forma generálnego kwitu z opieki.**> Przejrzawszy y dobrze obaczywszy/y wyrozumiewawszy tak przez mię N. niżej podpisanego/mającego za małżonkę N. szlachetną y wczciwą / iako y przez insze dobrze świadome rachmistrze/y w prawie ludzi biegle y wzone/Inwentarz y księgi/regestrá liczby sprawowane y rządzoney opieki/wszystkich y każdych z osobną dobr/rzeczy mnie z strony małżonki moiej należących po śmierci niebożczyka. N. ktoremi się pokazało/ aby opiekun małżonki moiej y dobr iey miał być kwitowan y uwolnion/iż iuz zapłacił y do

[hasła: opiekun, kwit, małżeństwo, dobra, inwentarz, registr]

[s. 251] cił y dożyć uczynił we wszystkim/nic nie zostął winien z przereczoney opieki / tak dobr ruchomych wszystkich/iako stojących y nieruchomych z liczby ich/ wszystkie listy/ chyrográfy/dowody/minuty/oddął przereczony Opiekun małżonki moiej: y dla tego z tych wszystkich dobr/y każdych z osobną ruchomych y nieruchomych / wyznawam/y małżonką moią przez mię iako Opiekuną własnego/iż dożyć mi się stało: Przetoż tego N. przereczonego iako małżonki moiej Opiekuną y dobr iey. N teraz kwituję/wolnym czynię/ tak z wiadomych iako y niewiadomych/ myslonych y niemyslonych. Tymże sposobem kwituję go ze wszystkich praw ktorekolwiek mam abobym się spodziewał ieszcze mieć y mógł/ choćby też takie były mnie należące/ o ktorychbym nie wiedział z strony rzádzienia y sprawowania przereczoney opieki/ obiecuiać mu y z przereczoną małżonką moią/ iako dobremu y cnotliwemu przystoi / y to przysięgą potwierdzaić / iż go iuz nigdy z strony przereczoney opieki dobr rzádzienia y sprawowania y száfunku gábąć ani molestować niechcę/odpisuiąc się y wyrzekaiąc wszystkich y każdych z osobną obron prawnych y nieprawnych/wymówek/żádawania/ktoremibym ten kwit y wvólnienie náwątlić/złamać y zepsować mógł. Co świadczea y zeznawam dnia tego N.

[hasła: opieka, dobra, małżonek, kwit]

[s. 252] tego N. Roku N. przed tym Vrzędem/y pod pieczęcią moią. Ten papier ábo schedę pełną ofzukania /kiedy zdrádlivy Opiekun pánu młodemu nowożeni oddał / zaráz od niego prosił/ aby mu ią podług obietnice swoiej iako dobremu przystoi podpisał/y swoim chyrográfem vtwierdził: co iako skoro uczynił/obiecał mu wnet żony iego wszystkie dobrá ruchome y nieruchome / y wszystkie do tego przyległe y należące

wiernie wkazać y oddać. A tak ten nowożenia / áby z rázu w kłamstwie nie był vznány / á słowu swojemu dożyć uczynił: nie czując się w tym/imię swoje/y przezwijsko/ y chyrograph z zwykłym znakiem podpisał/ y tak tę schedę wtwierdzoną oddał. Opiekun będąc dobrej myśli/ za ten podpis dziękował/ y z lepszą myślą odjechał. Po kilku dni ten pan młody obaczywszy się/y iakoby ze snu ocuciwszy/ wspomnił na taki kwit szeroki y węzłowaty/ktory niedawno podpisał. y bojąc się z niego iakiego ofszukania y zdrady/

<10.> domyślając się/ do przeglądania rejestru wżytkiego wdał się; wżytko rozbierał y wważał z człowiekiem świadomym/ w rachowaniu biegłym; á nawięcey rachunki niektóre które przed tym z nim czynił/ znowu pilnie rozważając czytał/ y kilka błędów wielkich w tychże rejestrach/ tak w opuszczaniu iako w przydawaniu szkło

[hasła: opiekun, chyrograf, kwit, dobra, rejestr, rachunek, żona]

[s. 253] niu szkodliwych znalazł y doświadczył. Z których błędów ten był pierwszy o sumę 300. koron opuszcznych/ktorą sumę od niektorego człowieka na pożytek tej Sieroty był wziął/ ale iey do rejestrów y rachunków swoich nie wpisał. Drugi błąd był/iż dziewięćdziesiąt y sześć koron przez cztery lata leżące / w sobie zachował próżne/ ábo na swoy użytek wydał/ nie kupiwszy żadnego folwarku / gruntu ábo dochodu : gdyż była rzecz wiadoma / i w onych latach na wielu miejscach były przedayne rozmaite pożytki / dla ktorego opuszczenia y wielkiej niedbłości szkodował o 300. koron. Abowiem tylą sumę przez te cztery lata mógł zyskać/ by był taką sumę na roczne dochody wydał/ iako to jest każdemu wiadomo/ktorzy rozmaitych miały zwyczajów świadomi są. Abowiem takie pożytki nie wszędy bywają iednakię/ ale wedle miejsc y czasów zwykły być odmienne: także też wedle naznaczenia fundacy / obligacy/ ustanowienia rozmaitych/ ieden dochód lepszy jest niż drugi/ y drożey częśm taniey chodzić może w przedawaniu y kupowaniu. Trzeci błąd o łańcuchu złotym/ ważnym sto złotych Ryńskich/ ktory łańcuch z spadku po matce przypadł był / nie oddał/ nie wrócił/ á iego żenie niegdy sierocie należał. Tak z tych sum pieniędzy opuszczenie y nie oddanie/

[hasła: błąd, zwyczaj, fundacja, obligacja, dochód, pożytki, spadek]

[s. 254] danie/ku wielkiej szkodzie sierocie było/ ktoraby mógł szacować na N. sumę. Te tedy wszystkie rzeczy(iako nieśie powinność dobrego y mądrego męża) przereczonemu opiekunowi pierwej pokazać/ y z nim przyjacielskie rozmówić chciał/nizby ta rzecz do Prawa y ku oślawie przysć miała. Ten potym Opiekun kiedy to wżył/zał y zrozumiał/rozgniewawszy się bärzo/ powiedział: iż sobie tego za nic nie ma / y lekce to sobie poważa / gdyż ma dojtateczny kwit/ ktorym się zawsze bronić y sprzeciwić może. <11.> A tak tu małż/ Czytelniku miły / zdradliwą Opiekuną tego hárdość nikczemną/ y próżną odpowiedź/ktorą bez wątpienia ukazał się być człowiekiem złego sumnienia. Potym te zdrady y złe sprawy za radą dobrych ludzi są porównane/za przyczynami słusznymi/ y rzeczy przez Opiekuną przywroczone y nagrodzone / pierwej nizliby do sądu przysć y przez controuerję toczyć się miały / y do oślawienia wżytkim. A to iuz o pierwszym Rozdziale niech będzie dożyć.

Szostego Tytułu
o kwitowaniu Opiekunów,
Rozdz: wtory.
Te rzeczy ma w sobie.

1. Dla błędów opiekuńskich w liczbie pokazanych kwit nieważny.
2. Ná opie[s. 255] 2. Ná opiekuy nie jkwápiác jię vpornie y nie rychło.
3. Kwit przez chytróść otrzymány/nie ma być ważny.
4. Kwit z opieki kiedy nie bywa ważny.
5. Pieniądze Sieroty nie máią prozno leżeć.
6. Zdrádę Opiekuná jąd poznáwác.
7. Dźiedzic pieniędzy przez oycá przyjetych przeć nie może,
8. Summá wielka w kwicie ma być wyrážona /á miánowicie położona.
9. Generálny kwit kiedy nieważny.
10. Zdrády w kwiciach iáko poznáwác.
11. Kwit nie ściága jię ná ofżukánie/y kiedy go łámác może.
12. Niewiádomość/Opiekuná nie wymawia.
13. Kwit z iákich przyczyn złámác może.
14. Obietnicá kiedy ważna/kiedy nieważna.
15. Przeciw kwitowi po jkończeniu opieki kiedy mówić może.
16. Summá náuk krotka o kwitowániu Opiekunow.
17. Formá generálnego kwitu dojtátecznego z opieki.
18. Sierotá dla poprzyśiężonego kwitu możeli ráchunek znowić.
19. Iáki kwit napewniejſzy dłuźnikowi od Sieroty.
20. Długi Sierot możeli iednemu opiekunowi plăćić.

Iz tá máterya o vwolnieniu ábo kwitowániu Opiekunow y Curatorow w pierwszym rozdziale/ nie do końca dojtátecznie jię wypráwiłá/zdáło jię o teyże máterey w tym wtorym rozdziale nieco jzerzey położyć/ y coby w pierwszym nie dojtáło / tu dojkonáley przyłożyć. <1.> Naprzod tedy to pytánie iáko potrzebne/ zdáło jię tu położyć. Co podług práwá czynić/ gdy

[hasła: opiekun, kurator, kwitowanie]

[s. 256] nić/ gdyby błędy ábo omyłki (ktoreby jię w liczbie Opiekuńskiey pokazały) przez vgodę nie były vmorzone/ y przez takie wywody y rácy zbiíáne być mogły: Ná to pytánie zdáło jię nieco pracey podiác/ iżbyſmy máterya tak potrzebná y pożyteczná/ktora jię częjto przytráfia/wypráwili. Chuć do tego mamy/ áby máły y wielki / y wſzyjcy ktorzy jię z práwá jwego wejela/áby náležli/y gotowá rádę mieli / iákoby jię wielkiey niedbáłości/ wielkiemu przewinieniu/ y chytróści Opiekunow y Curatorow przeciwić mogli / y jzkodźie jwey wczás zábieżeć vmieli/ <2.> (á tym czáſem wſzyjtkich nápominam / áby przeci w jwoim Opiekunom y Curatorom ábo rzędźicielom / nic vpornie / bez bráku/bez rozmyjłu/bez rády mądrych á bącznych ludźi nie poczynáli/onym jię nie przykrzyli/áni ich z rázu o niedbáłość y o zdrádę nie winowáli.) <3.> Naprzod tedy to wiedziec y tego jię trzymác mamy / iż vwolnienie ábo kwit wyżſzey miánowány/ niecháy będzie zá niejłuſzny miány / y nie ma być trzymány <4.> dla tego ofobliwie/kiedy jię z fałejznego á zdrádliwego czynienia liczby / z Inwentarzá / z pilnego przeżyżrzenia liczby / iáwnie iájne omyłki y błędy pokázuią: dla tego zá zdrádą náležioná/ tákowy kwit/ temu co kwitowál/ nic jzkodźić nie może / iáko ten ktory jię pokáznie / iż zdrádliwie

[hasła: bład, omyłka, opiekun, kurator, niedbáłość, kwit, inwentarz]

[s. 257] dliwie ku ofzukaniu sieroty ieſt otrzymany. Druga/kiedy ſię pokazuie zadržmianie reſty pieniędzy z liczby zoſtaley/tedy ſię też rozumieć może/iż kwit zdradliwie á fortelnie otrzymany / gwałtownie wyciſniony/ták nie ma być waſzny / iáko ieden w Prawie vczony położył; iż kwit dla zdrády okázaney ſłufznie ma być odrzucony / *Liberatio ob dolum comiſſum, meritò venit reſcindenda*. Kiedy ſię też pokazuie/ iż

Opiekun ábo Curator pieniądze Sierocie należące ná ſwoy pożytek obrocił : ábowiem ſtąd rozumieć może/iż niepomáłu ſię zdrády dopuſcił/y táki Opiekun może być názwany *pupilli praedo* ; ktoremi też pieniádzmi z powinności wrzędu ſwego/ folwárki / ábo inne dochody ku pożytku Sierocie ſpráwić mógł y był powinien/ieſli przedáyne były. . <5.> Bo pieniądze sieroty nir máią prozno leżeć / kiedy ſię pokazuia otworzone wrotá do pożytku/Opiekun tego opuſzczáć nie ma: ábowiem kto co może vczynić á tego nie czyni / o tym rozumieć może iż to ná zdrádzie opuſcił. *Qui neceſſaria in ratione omittit, ex fraude omiſſe putatur*:dla tego w takim przypadku iáwna ieſt/iż kwit ná taką zdráde ſciągać ſię nie ma / y kwitowanemu pożyteczny być nie może; y owſzem odrzucony być ma / choćby też przyſięgá y dekretem Sędziego był wtwierdzony: wſzákże

[haſła: sierota, oszustwo, pieniądze, kwit, urząd, pożytki]

[s. 258] <6.> wſzákże dopuſzczoney zdrády z takiego rozdziału poznáwać y domyſláwać ſię może: ábo ieſt od tego kto nie ma nic pożytku z tego/táka ma być odpuſzczona:ábo przez tego ktoremu ſtąd co pożytku przypádo/to ieſt iż co zádzierzał/iáko ſię pierwey rzekło. A w ten czás kwit generálny ná takie ofzukanie / do takiej zdrády nic ſię nie ſciąga / áni ma być odpuſzczony / gdy miánowicie zdrádá ieſt wyrażona/y o niey ſię zmiánká ſtálá. Kiedy też dla iákiey przyczyny pieniędzy Sierocinyh ná zyſk Sieroty nie obrocił/ſtąd podawa ſię rozumienie zdrády/iż z takich pieniędzy ſtál ſię Opiekun bogáćszym : wyiáwſzyby ſię co przeciw takiemu rozumieniu pokazało / á dowiedziono było.

<7.> Tu też przeciw dziedzicom Opiekuńſkim trzeba wiedzieć / gdy dziedzic przyiętych pieniędzy po śmierci oycowſkiey nie zna ſię áby ie przyiáł / pokazuie / iż gdy ie Opiekun óciec odliczył y wziáł / rozumieć może iż do iego rąk iáko dziedzicá przyſzły ; tedy ich przeć nie może / *Pecunia per patrem accepta, eadem apud haeredes praeſumitur eſſe*, á tym więcej kiedy ieſt iáwny dowód z rejestru/ z chyrográfu <**Dziedzic pieniędzy przez oycá przyiętych przeć nie może.**> /ábo innego zapíſu oycowſkiego/ iż ie óciec przyiáł/v niego ſá odliczone/dziedzic ich przeć nie może/ále winien ie oddáć/ y może go o nie winowáć / y powinien o nie reſpondowáć iáko ich nie przy

[haſła: zdrada, kwit, pieniądze, sierota, dziedzic, registr, chyrograf]

[s. 259] nie przyiáł / iáko Inwentarz po zmárłym oycu y po Opiekunie ſpráwiedliwy y doſtáteczny vczynił/ iáko ſtąd żadnego pożytku nie odnioſł. A ieſliby one pieniądze nie były náleżone/ tedy dziedzic od domyłu zdrády/ przez vgodę ábo kwitowanie bywa wolny. A gdzieby przyiáł / iáko Inwentarz po zmárłym oycu y po Opiekunie ſpráwiedliwy y doſtáteczny vczynił/ iáko ſtąd żadnego pożytku nie odnioſł.A ieſliby one pieniądze nie były náleżone / tedy dziedzic od domyłu zdrády / przez vgodę ábo kwitowanie bywa wolny. A gdzieby ſię pokazało / iżby Opiekun ábo dziedzic iáki pożytek z ofzukania odnioſł: tedy táka zdrádá / áni przez vgodę / áni przez kwit by też przyſięgá potwierdzony/nie może być odpuſzczona. Bo chocby go kto wolno

puścił/przedsię zdradą zawsze z kwitem zostawa. tak to wczenni w Prawie zamykają: *Vbi Tutori & Curatori ex dolo aliquid adeſt, dolus tranſactioni & liberationi ineſſe cenſetur: Cùm verò nihil adeſt, dolus per liberationem purgatur.* a gdzie rzecz ieſt trudna/znączna/ſzkodliwa/ieſli nie będzie kwitem oſobliwym miánowitym vmorzona / w takiej Opiekun dłuſzen zoſtawa / generálny kwit wolnym go nie czyni / *quia ardua debent exprimi ſpecialiter.* Kiedy ieſt ſumma wielka / a ſprawa o nie zatrudniona / trzeba ją w kwicie miánowicie wyrazić <8.> / *Ardua & ingens ſumma, expreſſionem ſpecificam requirit.* <***Ingens ſumma expreſſionem ſpecificam requirit in quietatione.***> generálny kwit takiej ſummy nie może w ſobie zamykać / takiej nawięcey/ktorą kwitowany winien był zapłacić : abowiem dług wielki zatrudniony/w kwicie miał być miánowicie wyrá

[haſła: inwentarz, zdrada, opiekun, dziedzic, ugoda, kwit]

[s. 260] cie wyráſzony / zwaſzcza gdy ſię kwitowanego chytrość/wielkie obrażenie Sieroty/a kwitującego proſtość pokaſe. <9.> kiedy kwitowany iáką rzecz/ iáką ſummę z vblizeniem Sieroty / ku ſwoiemu pożytkowi/przećiwko woley a myſli kwitującego obrocił. Przeto kiedy kto oſzuka abo zdradzi / ieſli czego nie zapłacił/ták tego co do iego rąk przyſzło/iáko y reſty; winien wſzystko zapłacić/ nie pomaga mu kwit generálny / iż to przez zdradę vdziałał / nád myſl a wolą kwitującego.

<10.> Nádto pokázuie ſię ſtąd zdradą / kiedy kto w ſwoiey ſchedzie abo w kopiey kwitu przykáda iákie ſłowá/iáką klauzulę abo kautellę podeyrzáną/ nie zwyczáyną/ to ieſt/ iż ſwoiey opieki rząduenia niedoſtátieczną liczbę vczyni / abo reſty będąc winien nie náznaczyć y nie położył/ chcąc zámilczał/ abo tylko máłe drobne rzeczy wyráził/ wielkie opuſcił; y dla tego niezwyčáyną y podeyrzáną klauzulę włożył / zá ktorą ſąda być kwitowany w poſpolitoſci ze wſzytkich rzeczy / żadnych nie wymuiąc/ z niewiádomych/ niepámiętnych y niedomyſlnych: *in ſumma* cobykolwiek potym mogło być miánowano y wſpámiętano. takie záprawdę połoſzone w kwicie ſłowá / táka połoſzona klauzula iáwną zdradę w ſobie ponoſi y zamyka: dla tego z takiej kautelle przyłoſzoney/niezwyčłej/pokázuie

[haſła: pożytek, zdrada, kautela, sierota, kwit]

[s. 261] pokázuie ſię wedle prawá zdrádlíwe kwitu otrzymanie. Abowiem iáko opuſzczenie iákiey powinney ſprawy/ zwykłoci/ *quod eſt in frequēti & cōtinuo* vſu, ták zbyteczney y niepotrzebney od chytrego człowieka połoſzenie/znáczy zdradę a wielkie oſzukanie. Aleby teſz tu kto mógł pytać: <11.> Ieſliby ſię kwit ſtáł przez prokuratorá/ ktorzyby miał moc oſobliwą ná taki kwit nieodmienną/ ktorzyby kiwt potym y ſam porucznik potwierdził/mogliby on kwit wniwecz obrocić/iáko ſię to pierwey powiedziało. Bo to ieſt iáwna/choćby prokurator miał poruczeńſtwo ku kwitowaniu / iednákbym ſię nie ſciągało ná zdrádlíwy rząd opieki / áni ná reſtę z opieki zdrádlíwe záttrzymaną a wiádomie zátáioną/choćby on kwit był potwierdzony y pochwalony. Abowiem potwierdzenie nie pomnaſza áni vmocnia kwitu/ áby w ſobie miał zamykać więcey niſz náturą iego nieſie. Abowiem potwierdzenia náturą ieſt / mocy wáſnoſci przydáwać potwierdzoney rzeczy: a nie wyciągać ná to co ſię w nim nie zamyka. pochwalenie teſz nie ſciąga ſię ná to co ieſt zdrádlíwie vczyniono.

<12.> Nie może teſz tu Opiekun omáwiać ſię niewiádomoſcią : bo niewiádomoſć w cudzey ſprawie/gdzie idzie o wiárowanie ſzkody / mieyſcá nie ma: ſtąd to ieſt iáwna/ iż choćby Sierotá y potym iey mąż

[hasła: kwit, zdrada, sierota, prokurator, opieka]

[s. 262] mąż albo ich prokurator/kwit potwierdzili/y vmocnili/y pochwalili; iednak on kwit złamać y wniwecz obrocić może / z tych przyczyn. <13.> Naprzód/ gdy kwit ábo volnienie zdradliwie ná kwitującym ieſt wyćiśnione/tedy kwitującemu ku zniſzczeniu kwitu/ o zdradę prawem czynić należy. Ná to który ieſt oſzukány/ oſzukaniem bronić ſię może. Druga/ z ſtrony błędu ſzkodliwego czynić/ y kwit niſzczyć należy. Trzecia /iż táki kwit nie ſciąga ſię ná to co zdradliwie vczyił/ choć też y potwierdzony. <14.> Czwarta/ kiedy ſię kwit pokázuie z oſzukánia otrzymaný/ nie zda ſię áby go obietnicą iáką twierdzić miał. Bo obietnicá ieſli ma być waſna y chowána/ táka ma być rozumiana/ áby była ku vtwierdzeniu tego coby poczciwego y godnego było / á nie tego coby zá jobą złość iáką ábo zdradę ciągnąć miało. <*Promiſſio nō raticat, niſi quatenus honeſta ſint honeſta & licita.*> *Promiſſio in quitantiis nō raticat, niſi quatenus honeſta ſint, & licita.*

Tu przytym mieyſcu nie ieſt od rzeczy tey máterey o kwitowánium / iż ſię to przytoczy pytanie: Ieſli kwitowanie z opieki ábo curátoriey ma ſkutek ſwoy wziąć przy ſkończeniu opieki / to ieſt do lat roſtropnoſci Sieroty. <15.> Ná to pytanie tá ieſt odpowiedz: Iż kwit do pewnego czáſu vczyniony / żadnym obyczáiem po czáſie ſkutku ſwego mieć nie może. *Limitata ad certum tempus, poſt tempus*

[hasła: mąż, prokurator, kwit, oszustwo, opieka, kuratoryja, sierota]

[s. 263] *tempus non producunt effectum.* Co z tego przykłądu ták ma być rozumiano: Kiedy ſię ſkończy czás przymierza/ nie ma być rozumiano nowe zácęcie woyny po przymierzu/ ále pierwſzey zácętey odłożoney ſkończenie : tákże może ſię vpominąć liczby po ſkończeniu opieki/ względem oſzukánia y zdrady ábo nieoddánia reſty / choćby ſię kto kwitem ſprzećiwiał y bronił: może przećiw kwitowi mowić/ iż ten kwit ieſt zdradliwie otrzymaný/ zły/ omylny / nie może ſzkodzić/ áby nie miał być zepſowany / z przyczyn wyſzey wypisáných: dla tego kwit by też był nadoſtátiecznieyſzy y nadoſkonálſzy / nie wyćiąga ſię ná dobrá Sieroty/ ktoreby ieſzcze v Opiekuná ábo Curatorá zoſtály. *Liberatio in plena forma, non extenditur ad bona pupilli, quae ſuperſunt, ſi quid doloſe Curatores fecerunt, aut ſi que reſ teſtatoris penes eos ſunt, eo nomine conueniri poterunt.*

Piſzą o tey máterey vczeni w prawie ſzeroko/ o czym ktoby chciał czytać/ niech ſię ná tym mieyſcu tegoż autorá/z ktorego tę obronę ſierot piſzę/dołoży:tám wſzytki miánuie/ ktorzy o tym ſzeroko y dokłądnie piſáli. ktorego wſzytkiego piſánia to ieſt krotkie zámknienie/ y tego węzła o kwitowánium rozwiázanie. <16.> Iż kwit generálny by nadoſtátiecznieyſzy otrzymał Opiekun ábo Curator/ by też przy

[hasła: opieka, oszustwo, kwit, kurator]

[s. 264] też przyſięgą y dekretem Sędziego potwierdzony/ nie pſuie / nie niſzczy znowienia liczby y reſty oddánia/ktoraby zdradliwie y táiemnie przez Opiekuná záttrzymána była. Ale winien Opiekun y Curator znowu czynić liczbę/ gdzieby ſię pokázował pierwſzy ráchunek być zły / omylny / ábo nie cały. <17.> Ale pierwey niſz tey máterey koniec vczynimy/ tego ieſzcze potrzebá ábyſmy formę ábo kſztałt generálnego kwitu pokazáli/ktorym nigdy Opiekunowie / Curatorowie / y ini wſzyscy pobożni/ dobrzy y ſzczerzy rządzicielowie / od wſzelkiego nágábánia y záttrudnienia/ ktoreby im nieſłuſznie zádawano / bronić ſię mogli. Ale niſz tę formę pokazemy/ w tym czytelniká nápominaemy/ iż przez tę formę /zdradliwym Opiekunom/ Curatorom / y

inym rzędziicielom niechciałbym powodem być do zwad/ sporow / y gábania przeciw Sierotom/márnotrawcom / y innym niedołącznym ojobam/ y żeby swoie nieślufzne y zdrádlíwe rządy / w części ábo we wśzytłkim / tákiemi formámi pokrywáć mieli : P. Bogiem oświadczáiąc y ſumnieniem moim/ iżbym wolał w tym wyrokow / y rozśádkow w práwie biegłych ludzi ſłucháć/ á niż im co ſwego ku ich rozśádkowi á ſtrofowániu niebácznie podáwáć : áczłowiekí y o nich czáſem nieślufzne wważenia ſię náyduiá (co

[hasła: przysięga, dekret, sędzia, rachunek, kwit, opiekun, kurator]

[s. 265] iá (co iż ták mowię /proſzę niech mi zá złe nie máią.) A przeto wśzytłkie rzeczy w obec y kázde zojobná ták te ktorem nápiſáł / iáko y te ktore piſáć będę/ vczonych w práwie rozśádkowi y popráwie poddawam / áby mnie błádzácego / ieſlibym w czym błádził/ ná drogę náwiedli/ o co proſzę. Nie vmyſliłémi tu generálneho kwitu wśzytłkich ſłow piſáć y wykłádáć/folguiác krotkoſci/formę tylko pokázę/ ktora ná ten czás tá niechay będzie/ podług ktorey wiele inych tym podobne/ iáko ſię máterya y przypádlá potrzebá poda/łatwie zmyſłone być mogą.

<Formá generálneho kwitu z opieki.> Roku Páńſk: 1605. dnia 10. Márcá/ przed Vrzędem pánow Rádziec Krák: oblicznie ſtánáwśzy/zacne á vczciwe ojoby/ Pámphilus przez ſię / á Lukrecya małżonká iego / Semproniůſá y Kátheryny/gdy byli żywi/á iuż z tego ſwiátá zefzli/rodzicow / wáſjna corká y dziedziczká / małżonkowie y mieſzczánie Krák: Pámphilus przez ſię / á przerzeczona małżonká przez tegoż małżonká opiekuná ſwego z iedney ſtrony / y zacny mąż Tytus iáko tey to Lukrecyey/ dawno pierwey niż temu Pámphilowi w małżeńſtwo bylá dána/ Opiekun y Curator wáſny/ y dobr iey po przerzeczonych rodzicách ſpadkiem náležácych ſprawcá y rzędziiciel z drugiey ſtrony. ktory to Pámphilus y

[hasła: kwit, rada, Kraków, małżeństwo, spadek]

[s. 266] lus y Lukrecya / z mocą á wádzá tegoż mężá ſwoiego/ iáko opiekuná wáſnego/wśzelkim ſpojobem iáko mogli nálepíey/porzádníey/ y podług práw/iáko im przyſtało y powinni byli/ rozmyſliwśzy ſię y nárádziwśzy ná to dobrze / wyználi dobrowolnie weſpołek / chcąc rzeczónego Tytusá tey to Lukrecyey Opiekuná / y dobr iey ſpadkiem po oycu y mátce náležáczych rzędziicielá / od brzemieniá tey opieki wyzwolić / wolnym vmocnić/kwitowáć/ ſpołem miánowicie zeználi/ wyſłowili/ y prawdziwie wyználi/iż oni widzieli/ y z wielką pilnoſciá przeyrzeli/ przeczytáli y wyſłucháli / ták przez ſię iáko y przez inne w Práwie vczone/y w ráchunkách opiekuńłkich ſpraw dobrze ćwiczóné y biegłé/y k temu coby ná tákim ráchunku miáło być przyięto/ ábo co odrzucono/ z czego wolno puſcić/z czego nie puſcić/vmieiętne:przeyrzeli Inwentarz wśzytłkich y kázdych z ojobná rzeczy/ dobr ruchomych y nieruchomych tey to Lukrecyey/ták z ſpadku przerzeczonych iey rodzicow/ iáko też y innych iákokółwieł iey náležácych / iteż wśzytłki y kázde z ojobná kſięgi / regeſtrá / kárty/ chyrográfy / piſánia iáwne/Vrzędne/ ojobliwe/ Terminácyę/ Protokoły/y ine dowody/ minuty/ ſłufzne do tych dobr záchowánia/y do obrony náležáce y ſłufzące/ktore ten to Tytus miáł/ y mieć opátrzyć

[hasła: opiekun, dobra, spadek, registr, inwentarz, chyrograf]

[s. 267] pátrzyć był powinien / máiąc wśzytłko w mocy ſwoiey. Stąd iáwnie y doſtátecznie obaczywśzy/ iż przerzeczony Tytus o wśzytłkich y kázdych z ojobná rzeczy z przerzeczoney opieki przezeń rządzonych y ſprawowáných doſtáteczny ráchunek

vczynił/ y rejtę zapłacił/ oddał/ nic iuż więcej z tey opieki przy sobie nie zostawuiąc / tegoż to Tytuś Opiekuną / Curatorą y Rzędzićielą przy tym oblicznie będącego/ y to przyjmuiącego/ták śámego iáko y dziedzice potomki iego od wśzytkiego śprawowania y rządu opieki/ktorą był ná śię przyiął w ten czas *de data*, y do tego czásu ná sobie miał/ y wiernie śprawował/ vczynił śprawiedliwy ráchunek/liczbę/y rejty oddał wśzytkie. wśzytko ku śłufznemu końcowi przywiódł/ zupełnie śkończył / wśzytkie śummy pieniężne oddał / prowenty/pożytki/dochody/prawá/ákcyę/ obligácie rządu tey opieki/ ktorymkolwiek śposobem / z ktoreykolwiek kauzy/ controuerśięy/y coby ieśzcie potym przypaść mogło/y wśzczynąć śię iákokolwiek/ktoreby przerzeczoney Pámphilus y Lukrecya/ábo ich potomkowie wśpominąć y zádawác / teraz y nápotym dochodzić mogli y chćieli / wolno ich ze wśzytkiego puścili y kwitowáli: odpuśzczáiąc teź iemu wśzytki iákiekolwiek prawá / ktoreby iemu y potomkom iego z śtrony tey opieki rządu teraz naleźály /

[hasła: opieka, rachunek, opiekun, kurator, akcja, obligacja]

[s. 268] naleźály / y nápotym naleźeć mogły/ choćby y co tákowego było o czymby pierwey nie wiedzieli: o wśzytkim ták w pośpolitości iáko y ośboliwie/ choćby teź co z ośzukániem wiadomym y niewiadomym było /y obiecáli ták zá śię iáko y z potomki śwoie/pod przyśięgą ná ś. Ewángelią przed Vrzędem vczynioną o wśzytko cobykolwiek naleźáło/ábo naleźeć mogło ná potomne czásy przerzeczonego Tytuśa z śprawowania y z rządu wśzytkiego tey opieki y potomki iego dziedzice / nigdy wiecznemi czásy śądownie y nieśądownie nie moleśtówác/ nie gábác/ żadney trudności nie zádawác/ áni przez śię / áni przez żadną inśzą ośobę ná to śubordinowáną/ náprawioną/ pod winą tyśiącá Dukatow złotá/ iedną połowicę Krolowi J. M. drugą ná vbogie w mieście N. będące / trzećią przerzeczonemu Tytuśowi zaráz bez omieśzkánia przepaść/ oddać y zapłacić; pod ktorą winę y pod karanie ośoby przerzeczone zeznawáiące/kwituiące / zapłacić y przepaść teraz y nápotym y záuśze pozwolili/ y ták iź chcą vczynić zeználi / iákoby ná to prawem ośądzeni byli/ krom wśzelkiego pośćętku prawnego dálśzego; záchowawśzy záuśždy wiecznemi czásy to wvolnienie y kwitowanie / w mocy nigdy nienáruśzone. Ku tego wśzytkiego y káżdych z ośobná rzeczy wyźśzey opiśánych

[hasła: oszustwo, przysięga, dziedzic, wina, kwitowanie]

[s. 269] opiśánych śtrzymániu/záchowániu/ śpełnieniu/ y winy ku przepadkowi/ku zapláceniu : gdzieby śię czemu śprzećiwiły ośoby przerzeczone/zeznaváiące y kwituiące/ zápiśáli śię y obligowáli ná to /dobrá śwoie wśzytkie ruchome y nieruchome / ktore teraz máią /y nápotym mieć będą/ w tym obowiáku y wiśzczeniu mieć chcą/iákoby tu dobrá ich były miánowáne/ wśzytkie y ná káźde z ośobná/temu Prawu / tey Iurisdictiey / y innemu wśzelkiemu Vrzędowi / Śędziom wśzelkim duchownym y świeckim /ktoregokolwiek mieyścá / kędykolwiek będącym/ktoreby śobie przerzeczone Tytus obrał/ ábo obrác chćiał/ ábo dziedzicy iego obrác chćieli/iź śię rzeczony Pámphilus y Lukrecya ná wśzytko pozwolili ziścić y wypełuic/ ná przymuśzenie dobrowolnie pozwolić/ záchowác wśzytkich / y káżdych z ośobná obietnic/ obowiáku/y ná przepadek winy gotowemi pieniędzmi odłóżenia y zaplácenia ná wśzytko śię poddáli. I ná tego wśzytkiego ziśzczenie pewnieyśze y mocnieyśze/ odpíśáli śię wyrzekli / kładąc to y ná potomki śwoie/ wśzytkich wymowek/ excepciy/ fortelow/ ośzukánia wśzelkiego/mocy/ gwałtu vczynki/ omyśki w ráchunku / z nieśpodziewánia śię dośtác pieniędzy gotowych / włóżenia w kwit śłow potrzebnych w pośpolitości /

iejlby się o słuźnego zdało/ odzywiania się

[hasła: kwitowanie, urząd, sędzia, dziedzic, wina, pieniądze, omyłka]

[s. 270] wiania się na wznienie dobrych ludzi/na appellacye. Nie przywodzić też potrzeb żadnych / ofądzenia za iaką przyczyną naważnieyją / nie állegować niewiadomości / niepodobieństw / vprażania Sędziow/Vrzędow/zápomagania z cudzą krzywdą/z obrażeniem/doglądania przyczynnych ráchunkow/książ/regestrow/y inych minut/dowodow / obron żadnych / nie mówiąc by miało być lepiej inaczey/ więcej/ mniej mowiono / napisano/ nie spełna záplácono/ nie dożyć vczyniono/ vmową/ obietnicą / nie zádawania práw / o taką opiekę wżytkich y káżdych z ofobná práwnych y niepráwnych lekarstw / pomocy/wymowek/przywileiow / prostoty inych iákichkolwiek przyczyn/ iákokolwiek przywiedzionych / wymyślonych/ káśjuiąc y práwie w niwecz obracáiąc/teraz y nápotym y záwżze iákiekolwiek obrony/liſty iáwne/ y poſpolite piſmá iákiegokolwiek/ prze ktoreby iákokolwiek mogło się pokázować / iżeby rzeczony Tytus / ábo iego potomkowie za tym rządzeniem opieki rzeczonemu Pámphilowi y Lukrecyey miał co zoſtáć dłužen : y dla tego te liſty/ dowody/ piſmá ktorekolwiek y iákiekolwiek do tey opieki należące y ſłużące/kędykolwiekby mogły być náležione/niechcą áby miały być ważne/ *volunt nunc, & ſemper omnia viribus carere.* áni żadnym obyczáiem ſku

[hasła: apelacja, sędzia, urząd, krzywda, registr, dowód, rachunek]

[s. 271] iem ſkuteczne z vmowy/ obietnice iáwney/ iáſney/ y z záłożeniem przyſięgi/ iż żadney nigdy pomocy ábo też rozgrzeſzenia/od przyſięgi/ áni liſtow żadnych/ okázuiącey łájkę/ vſpráwiedliwienie/ przez się ábo przez innego vprażać/ ábo vproſzonych iákokolwiek vżywać/węſelić się z nich teraz y nápotym. Ná co wżytko/ y káżdey rzeczy z ofobná/ co wyżſzey opiſano przerzeczony Pámphilus y Lukrecya záđáli ſobie wydáć liſt iáwny/wáżny/pod pieczęcią/tákże y druga ſtroná. Tá formá kwitu ábo vwolnienia poſpolitego generálneho/zá zezwoleniem obu ſtron / może być záchowána podług potrzeby máterey rzeczy / odmienić/ opuſcić co ma być opuſzczono / przyłożyć co ma być przyłożono / podług káżdego ſádu/ vrzędu/ zwyczáiu/zeznánia/piſánia zwykłego/ iáko się kędy w tákich ſpráwách záchowuią.

<18.> Tu się nie godzi opuſcić pytánia ku tey rzeczy ſłużącego : Ieſli Sierotá ábo nie doſzły lat 25. ktory Opiekuná ábo Curatorá ſwego niegdy kwitował/ y kwit poprzyſiągł / nigdy się temu nie przeciwić : ieſli táki w krzywdzie ſwoiey dla przyſięgi do odnowienia ſpráwy ráchunuku liczby może być przywrocony czyli nie: To pytánie przypomina Cynus vczony w Práwie/ *in vulgata autentica Sacramenta pupillorum*: przywodzić ná obie ſtro

[hasła: przysięga, list, kwit, sąd, urząd, zwyczaj, sierota, opiekun, kurator]

[s. 272] obie ſtronie dowody mniemánia / do ktorego dla krotkoſci odſyłam/iż też wyżſzey o tym.

<19.> Náoſtátek do tey máterey to wiedzieć nie wádzi: Iż dłuźnik Sieroćin ábo nie máiącego lat/ niekiedy doſtawa kwitu zupełnego / niekiedy zupełnieyſzego/ niekiedy nadoſtátecznieyſzego/ y tak iuż beſpiecznego. Táki beſpieczny kwit kto chce mieć/podług Reguł práwnych / ma wiedzieć / iż dłuźnik ktory Sieroćie ábo niedoſzłemu lat/ chce dłuż płácić: Ieſliby chciał mieć dobry/doſtáteczny/á iuż beſpieczny kwit/ma dłuż płácić zá roſkazánien Sędziego ábo Vrzędu. bowiem roſkazánie Sędziego wymawia dłuźniká/ y czyni to godno y wolno/co się krom

rozkazania czynić nie godzi/ani wolno: *Mandatum Iudicis excusat facitq; licitum, quod aliàs foret illicitum*. A tak zapłata przed Wrzędem vczyniona/dłużniká cále czyni bešpiecznego y wolnego. *Non enim debet (inquit Iuſtinianus) quod ritè & ſecundum leges ab initio factum eſt, ex alio euentu reſuſcitari*. Bowiem zapłata ktora jſię przed Wrzędem sſtála/ze wſzytych ieſt nabešpieczneyſza y nadojkonálſza.

<20.> Ku płaceni wárownemu długow Sierotom należących/ to w niektórych mieſciech głównych w poſtronnych kráinách záchowuią/iż dłużnikom Sieroćinym nie godzi jſię áby mieli płacić długi/

[hasła: dowód, dłużnik, kwit, sędzia, urząd, sierota, miasto]

[s. 273] długi/iákąkolwiek obligacyą vczynione/ iedno dwiemá ábo wiele ich będzie opiekunom weſpołek będącym/pod winą dwá rázy płacenia. Abowiem choćby ieden z tych Opiekunow ábo Curatorow taką obligacyą ábo iáki dowod od ſwego ſpołem Opiekuná ábo ſpolnego Curatorá przyiął/ ábo też poruczeńſtwo ku przyięciu tákiey zapłaty miał: wſzákże oná zapłata iednemu Opiekunowi vczyniona nie byłaby wáżna. Ku zábieżeniu tedy wiele zdrad y oſzukánia Sierot/ ktore jſię przy takim płaceni iednemu Opiekunowi vczynionym przytráfia/to záchowuią/iż nie iednemu ále dwiemá/ ábo wiele ich ieſt opiekunom dłużnicy płacą : Gdyż/ *quod omnes tangit, debet ab omnibus aprobari* : *Regula Iuris per expreſſum* vczy.

Te wſzytkie rzeczy/ ktore tu ku jkończeniu tey máterey o kwitowani Opiekunow y Curatorow ją nápiſáne/do poprawy łájkáwey/y wykłádu/y rozſádku łájkáwych czytelnikow/w Práwie vczonych / ją podáne.

Siodmy Tytuł ,
O niebešpiecznoſci Opiekunow y Curatorow
z ſtrony opieki zle ſpráwowáney,
Cápitulum iedno.

Te rzeczy

[hasła: dług, obligacyja, opiekun, kurator, zapłata, oszustwo]

[s. 274] *Te rzeczy ma w ſobie.*

1. Opiekunowie ktorzy ją prawdziwi/ktorzy fałszywi.
2. Nápominánie do przyiaćioł ſieroćinych o opiekuny.
3. Nápominánie do Opiekunow.
4. Opieká pełna tudnoſci y niebešpiecznoſci.
5. Chytróſć Opiekunow.
6. Opiekuná dobrego powinnoſć.
7. Iákie ſpráwy złych Opiekunow/co ich lży.
8. Wſzelka krzywdá jąd idzie.
9. Młode látá Sierot/mdłe do obrony.
10. Opiekunowie zli/ ją iáko wilcy drapieżni.
11. Opiekunowie dobrzy namieſtnicy Boży/Wikáryowie.
12. Opiekunowie zli/jádu Bożego nie wyda.
13. Obroná Boża nád Sierotámi/wdowámi w piſmie ſwiętym opiſána.

Ieſt ich wiele co z wielką pilnością/ opieki Sieroty rządzenia dobr ich ſzukaią/ y bårzo ich prągną: Ale ci częſtokroć rozmaitym umyſłem to czynią. <1.> Abowiem ſą co to z prawdziwey chęci á z miłości Sierot czynią/ nie ſobie / ále zmarłemu przyaćielowi y potomkom iego tę powinność pokázuiąc / iákoby ná miejscu zmarłego Sierotom pomagąc / y dobrą ich opátrować mogli / miłość w tym oycowſką pokázuiąc. Ci záprawdę godni / ktorym jámym Sieroty y dobrą ich mogą być poruczane. Są záſię niektorzy / co takie opieki y rzády Sierot przyimuia/ nie ná pożytek/ ábo dla opátrowania Sierot;

[hasła: pilność, opieka, sierota, dobra, zmarły, pomoc]

[s. 275] Sierot; ále więcey dla tego / áby ſwoim workom/ y trzoſom ſłużyli/ iákoby tą poſługą vbogie Sieroty káſáli/ pożyrali/ do żywego gryzli / ich máiętności niſzczyli/ nie máiąc nic ná baczeniu iákoby dobrą Sierot pomnażáli / w dobrym opátreniu chowáli/iákoby ſię y jáme Sieroty dobrze mieli: by tylko ſobie dogądzać mogli / á jámi ſiebie y ſwoich przyaćioł/zá takim rzádem bogáćili/ choćiaby iáſnie ná vtrátę máiętności Sierot pátrzáli. Ale tácy Opiekunowie ſzubienice/ ráczye á niſzli opieki ſą godni / ieſli ich obłudna ſprává Sierotom ſzkodliwa iáſnie doznána będzie / ktorzy tak obłudnie / potáiemnie / łupieſtwo ſwoie iákoby dobrym rzádzeniem pokrywaią/ iákoby oni jámi nawiernieyſzymi obrońcami y pátronami Sierot byli. <2.> A przeto wſzytkich przyaćioł/ktorzy ſię powinniemi ſierot być ozywaią nápominam/ áby oni ná pilnym záwſze baczeniu mieli/ktorymby takowe opieki ſierot y dobr ich zlećać chćieli. A czáſu opieki/oſtrożnie á potáiemnie/częſtokroć ſię przypátrowáli y przyſłuchiwali/pilnie wywiádownáli/iáko ſię w vrzędzie opieki ſprávuią/ ieſli pożytecznie ábo ze ſzkodą Sierot/ ieſli wiernie ábo nie wiernie. A Opiekunow y Curatorow nápominam y proſzę / áby pámiętaiąc ná pomſtę Bożą/ pilnie/ ochotnie/czuynie/o pożytku Sierot rádzili/ nie

[hasła: sierota, majątność, szkoda, opiekun, kurator, pożytki]

[s. 276] li/ nie ináczye iáko o ſwoich właſnych dobrách. <3.> A niechay wiedzą / iż cokolwiek dobrego ábo złego Sierotom czynią / jámemu Bogu czynią / iż odnioſą w dzień ſądny zaplátę / ábo pomſtę zá niewierne rzádzenie opieki : <4.> ábowiem to rzecz ieſt wielka y trudna/ opiekę ábo curatoryą ná ſię przyjmować / y pełna niebeſpieczności/ ieſliby iey kto z prawdziwey á ſzczerey miłości nie przyjmował/á wiernie y życzliwie nie ſprávował: á idzie takim o wieczne potępienie/ ktorzy cudze rzeczy źle rzádzą/ iáko to doſyć ſzeroce z wyſzzego y dálſzego opifánia káždy baczyć może: ábowiem tácy bywaią w vſtáwicznych kłopoćiech/ſwarách/zwádách/ mierziáczkach/ w nienawiſci/ w podeyrzeniu/zazdroſci/ w obmowiſku/ſzemránium przeciw ſobie/ z ludzmi niezgody/ ſromocenia/ háńby/ rozłáczenia ſtadła małżeńſkiego / roſpáczy/ y inſze rozliczne trudnoſci / ktorych częſtokroć jámi Opiekunowie doznawaią. A co nawięťza/vſtáwicznym nie vſpokoieniem y duſznym y ciełeynym/ jámi w ſobie bywaią turbowani y dręczeni.Coż rozumieć moſeſz/ iákiey myſli tácy bywaią: czego ſię od Bogá ſpodziewać máia/ktorzy máiętności y dobr Sierot/iáko ſwoich właſnych vżywaią/y tak niemi ſzáfuia/ tak roſpraſzáia/ iákoby z nich liczby czynić nigdy nie mieli / y tego coby z liczby zoſtáli/

[hasła: opieka, sierota, dobra, majątność, używanie]

[s. 277] zoſtáli/nigdy nie oddáli: nie myſlą o tym/ áni ſię ich to namniey nie tknie. <5.> Niektorzy Opiekunowie ſą tak chytry/ ktorzy áczkolwiek wiedzą/ iż liczbę z opieki

czynić powinni; wszakże onę przewłaczaia/ przyśięgami jię ledá o co bawia/ by iedno pieniędzy Sierot nie oddać y nie wrocić : powiadaiać iákoby Sieroty ięzzcze nie były godnymi do rządzenia siebie / ani nieśpojobnymi dobr swoich/ gdyż w prawdzie częstokroć godniejszy Sieroty á niż Opiekunowie bywáia/ ktorzy częstokroć Sierotom przekázuią/ áby żon nie poymowali/ áby Sierotá corká zá muž nie szła. Wiele czyniać przeciw swemu sumnieniu/ przeciw wszelkiey spráwiedliwości/powiadaić takie małżeństwo być niejzczęśliwe y niepożyteczne / choćby im inšzy napocziwšz/ napożyteczniejszą kondycją podawái. Drudzy dobrá pieniędzy Sierot bárzo jkápie jzáfuią/áby jobie więcej niż Sierotom dorosłym pożyteczni byli/ krádnąc dobrá Sierot. Co tego wieku niejzczęśliwego/ do wszelkich zdrad y ofzukania jkłonnego/ opłákáby jię godziło y vkáržáć/ iż niewiernie y nie życzliwie (pátrząc tylko swego á nie Sierot pożytku) w swim vrzędzie poštępiu/ coby z powinności swoiey y pod przyśięgą czynić mieli. Bo ná

[hasła: opiekun, chytrość, dobra, sierota, sumienie, sprawiedliwość, pożytki]

[s. 278] <6.> Bo ná prawdziwego Opiekuná nic ták więcej nie należy/ iáko o Sieroćie pilną pracą/ pilne záwŹze stáránie mieć / nie ináczey iedno iáko o prawdziwym włápnym synie prawdziwy oćiec ma / vcziwie go chowáiać / miłość oycowšką pokázuiąć/ ląjkáwie go przyjmuiąć/ w vcziwych náukách ábo w rzemiołách / ábo w kupiectwie / dáiać do ćwiczania: máiętności iego y pożytek dobrze rządzić/ pieniądze iego ná vcziwe pomnożenie dáiać/ od wszelkiey trudności y jzkody broniać. **<7.>** A zásię nic nie mášz coby Opiekuny więcej lżyło / jromoćiło / złą sławę im czyniło / iáko zániedbánie Sierot/nie štáránie o ich zdrowie/o dobrą sławę/ ich dobrámi niedbáłe rządzenie/ złe jzáfowánie/ ná pożytek y ná pomnożenie pieniędzy nie dawánie/ nie bronienie w przygodách rozmaitych/ ná vpadek/ná znišczenie/dopuszczánie. tákich Opiekunow od długow wolnych/ mogłoby jię pokázáć wiele / gdyby jię krotkości nie folgowáło / co jię tylko ná swoy pożytek ogládáia / áby co narychley pieniędzy Sieroćinych doštáć / opieki dla pożytkow swoich przyjmowáć / nie zá miłością Sierot/do liczby do pożytku Sieroty/ iáko ofłowie gnušni/ leniwi/ dobrá Sieroćie ná zbytek obráćáć/zá nie biešiadý jtroić. A krotko mowiać: tácy Opie

[hasła: opiekun, sierota, majątność, dobra, zaniedbanie, dług, pożytki]

[s. 279] tácy Opiekunowie y rzádziciele/ są naczynie jzátáńskie; y owšzem goršzy niż jzátan : Abowiem jzátan z náтуры swoiey przeciwnikiem ięst nášzym/ á Opiekunowie žli/ ze wnétrzney jzczerey złości/ nieprzyaćielmi Sierot jię pokázuią / iákoby byli prawdziwymi/życzliwymi / z oycowškiey miłości przyaćielmi/ á są w rzeczy obłudnymi przyaćielmi; dla czego y przyśięgá jię obowięzuią/ dobrá poruczonych Sierot bronić/ záchowáć/ niošąc ná jobie iákoby oycowšką ofobę. A w ten czás więšzymi są łotry / y potáiemnymi złodzieymi/ nád ktore nie mášz nic jzkodliwšzego y brzydliwšzego. **<8.>** A poniewáŹ (iáko Cicero on krášomowcá pišze) iż dwá są sposoby ktorými jię krzywdá sštawa/to ięst/ábo gwałtem/ ábo zdrádą ; ácz oboy sposób człowiekowi nie przyštoi; ále zdrádá więšzey ięst godná nienawišci : á Opiekuńskie y Curatorow zdrády dáleko są cięższe / brzydliwšze / y jzkodliwšze. A choćiaŹ dla swoiey táiemney obłudy / ná tym świećie karánia jię vchrániáia wszakże w przyšłym wieku / wiecznym ná onym świećie ciężey będą karáni. **<9.>** Naprzod/iŹ Sierotom w tákim wieku będącym krzywdę czynia/ktory wiek dla młodości y nieumieiętności/ jámych siebie bronić y záchowywáć/ áni moŹe / áni vmie/ y ktory

[hasła: opiekun, rządiciel, złodziej, szkoda, zdrada, sierota]

[s. 280] y ktory wiek ná wfzytki krzywdy/ zdrády/ ofzukánie / fklónny y poddány ieft. A iáko więcey przeklinamy tego / y więcey fję tym brzydzimy/ ktory niewiáfte / ktory chorego y niedołężnego zábija abo ráni; á niżeli ktory ná dużego / mocnego /y ku obronieniu siebie záfwe gotowego mężá náchodzi/ y onego ráni abo zábije; ták więfzey nienawiści fą godni / ktorzy Sieroty / dziatki młode/ zdrádlíwie ofzukawáią/ ktorym náurá tákíey chytróści/ y rozumu y roftropności nie dáłá/ áby fję ich zdrády vchronić y vwárować mogli. Dla tego tá ieft wtora y ofobliwa przyczyná/ dla ktorey tácy Opiekunowie więcey godni fą nienawiści/ y nawetfzego karánia / iż tákich ofzukawáią/ á złościwie im krzywdy czynią: ku ktorey obronie od rodziców/ od przyaciół/ od Vrządu fą obráni/ y zá godne poftánowieni/ ku obronie Sierot od wfzelkíey krzywdy. <10.> A oni w ten czás pod tytułem á poftawą páfterfką/wilkámi drapieżnymi/ mdłey trzody od nafzčia/ y od zdrády frogich wilków fję pokázuią złemi á zarazliwemi/Sieroty fzárpáiącemi ludzmi. A ták poniewáz wielka zarázá ieft Sierot niedbále fprawówánie opieki/ zdáło mi fję ná końcu tych kfiąg krotko ich nápomnieć/ ábo ráczey prościć/áby wiernie vrząd fwoy opieki

[hasła: krzywda, opiekun, chytróść, karanie, urząd, sierota]

[s. 281] opieki fprawówáli/á ftáráli fję / áby fwoiey powinności dofyc czynili / á pámiętáli ná to/ gdy vrząd fwoy opieki fprawuią / iże fą wikáriymi <11.> a namieftnikami fámego P.Bogá/ ktory ná wielu mieyfćách w piŃmie Ńwíęty míanuie fję być obrońcą wdow y Sierot/ vt in P/al: <**Dominus custodit pupillum& viduam. Pupillo tu eris adiutor.**> Pan będzie ftrzegł przychodniow y Sierot/ y wdowę przíymie. A ná drugim mieyfcu: Sieroćie ty fám Pánie pomágác będziefz. Przeciw temu zá frozey grozi tym ktorzy vcífkáią Sieroty/y frogo fję ich krzywdy mścić obiecuie / Exod : 22. <12.> Wdowie y Sieroćie fzkodzić nie będziecie. <13.> A v Ezáiafzáz Proroká/ Kfiążętom y innym przełożonym grozi/iż Sieroćie fądu y fprawiedliwości nie czynią. Iákoż tedy y z iákim fumnieniem ci drapieżni opiekunowie będą rozumiełi/iżby mieli vyść gniewu Bożego fprawiedliwego / y frogiego fądu iego / ktorzy ták Ńwíęty / pobożny/ á práwie BoŃki vrząd ták złoŃliwie lżá/ á wierności y opiece fwoiey poruczone Sieroty ták fzkodliwie ofzukawáią: Teć fą rzeczy / ktore o niebefpieczności Opiekunow/opiekę zle fprawuiących/ krotko chćiałem przytoczyć/do czego mię pobożność/żał/y miłość ku Sierotom pobudziá.

Ofmy

[hasła: opieka, Pismo Śwíęte, urząd, sierota, oszustwo]**[s. 282]**

Ofmy y oftátni Tytuł,
O dziękowániu Sierot Opiekunom, Curatorom,
y innym Rzędzićielom
zá dobre rzádzienie y fprawówánie opieki,
Cápitulum iedno.

Te rzeczy zámyka w fobie.

1. Stáránie Sierot z młodu o cnotliwe fpráwy / o wdzięczności zá dobrodzieyfťwá
2. Sentencye mądrych / o wdzięczności zá dobre fpráwy/ y o niewdzięczności.

3. Sierot powinność/ do wdzięczności vpomnienie.
4. Opiekunowie dobrzy máią być czczeni iáko rodzicy.
5. Prává iákie Opiekuny obierać każą.
6. Co ieřt napotrzebniejřzego w Rzeczypořpolitey.
7. Pořytki á dobrodřiejřtwá dobrych Opiekunow.
8. Dobrzy Opiekunowie / wřzytkiego dobrego Sierotom przyczyną/co zá pořytki z nich płyną.
9. Ze złych Opiekunow co płynie złego.
10. Náprominanie do Sierot dorofřlych / áby Opiekunom wdzięczność pokázowali zá ich prace.

<1.> Ponieważ to ná káždého pobořnego Chrzeřciáńřkiego człowieká naleřży/řtárác řię o to / áby řię z młodych lat wřzelkiemi cnotámi Pánu Bogu řtworzyćielowi y zbáwićielowi řwoiemu podobá/á od wřzyřtkich [s. 283] řzyřtkich złořci/ ktore máieřtat Bořy obrařáią/ile z niego ieřt / áby řię wárowáł : á nawięcey áby řię Pánu Bogu y káždemu/ ktorych dobrodřiejřtwá doznał / wdzięcznym pokazał. A niewdzięcznořci/ řprořnego znáku y řkutku záwřždy řię wárowáł. Bo řadnego inego wřřtěpku nie mářz/ktoryby więcey Bogá y człowieká obrařáły/ ktoryby więcey przed Bogiem był brzydliwřzy/ iáko przyiętego dobrodřiejřtwá niewdzięcznořć. A co gorřzego / nie wyrozumienie dobrodřiejřtwá. ábowiem więcey y gorřzey ginie nierozumieiącemu dobrodřiejřtwá (iáko ieden mądry powiedřiał) niřli co bywa czyniono niewdzięcznemu / *plus perit non intelligenti, quám quod praeřtatur ingrato* ; gdyř o niewdzięcznym řpodziewác řię móře/ choć teraz nie ieřt wdzięczny: potym kiedy řię obaczy/ będzie wdzięczny. Ale ktory nie zna dobrodřiejřtwá/ áni go rozumie / po takim niczego nie trzebá czekác; ieden z dobrodřiejřtwá wziętego / á nierozumiánego áni vznánego pokázue řię vprzeyma złořć / y zła odpłátá řářki: ále iákořkolwiek ieřt / choć nie z rozumienia/ choć z niewdzięcznořci dobrodřiejřtwá/ częřtokroć wřzyřtkich rzeczy rořćie zářrářowanie ábo zámieřzanie. Przeto v Athenienczykow przećiwko niewdzięcznym ludziom pořtánowiono ieřt právem czynić: I dobrze

[hasła: niewdzięczność, dobrodziejstwo, Bóg, odpłata]

[s. 284] brze *Valerius Max*: powiedřiał/ iż řpołecznořć y towarřyřzenie dawania y bránia dobrodřiejřtwá (bez ktorego řywot ludzki ledwie řię ořtać y trwác móře) ginie: ktokolwiek dobrze zářřuřzonemu řářki oddáwác omieřřzkawa. <2.> A řtád to ieřt / iż powařne řentencye przećiwko niewdzięcznym / y v duchownych y v řwiećkich řcriptorow náyduią řię nápiřáne. Abowiem mądry Sálomon ták powiedřiał *Prouer:17*. Sentencye przećiw niewdzięcznořci: Kto oddawa złe zá dobre/ z domu iego nie wynidzie karánie y wřzytko złe. *Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius*. A z tym řię mądry Seneká zgadza/mowiąc : Żadnego dobrodřiejřtwá nie oddáwác / řadney řářki nie być wdzięcznym/ ieřt to rzecz v wřzyřtkich řprořna y nie przyjemna. *Nullum referre beneficium, turpe est apud omnes & ingratum*. Ktorą řentencyą *Mantuanus Poëta* zacny / cudnie záwřięzał temi řłowyy : Iż řadna rzecz więcey nie odłácza niebá od kochánia řwiátá/ iáko złořć niewdzięcznego umyřłu : ktory vmyřł złym řercem dawce dáru/řadnym nie raczy vczczeniem/řadną wdzięcznořcią. A *Menánder* krotko nápiřał á dobrze: Iż nád niewdzięcznego człowieká/ktory czyiego dobrodřiejřtwá nie ieřt wdzięczen / řiemią nic gorřzego ná řwiát nie puřzcza; *Ingrato homine nihil*

[hasła: dobrodziejstwo, łaska, karanie, złość, dar, niewdzięczność]

[s. 285] *ne nihil infelicius terra creat, & ingratitude nihil peius.* <3.> To gdym ia pilnie v siebie uważał/zdało mi się Sieroty dorofłe w ich powinności nápomnieć/ choć to ku nářzey rzeczy iákoby nie bárzo należy: iż oni gdy dorofłą / z pilnością obaczać máią/ iákie im dobrodzieyřtwá ich Opiekunowie czynili; iako im około ich máiętności y onym řáym řłużyli/ iáko im wiele zá to powinni: ábowiem Bořkim y przyrodzonym právem ku dziekowániu/ y (mořnali rzecz) ku oddániu/obowięzáni řą. <4.> Bo ná ono przykazánie Boże/ *Czći oycá y mátkę*, pámiętać powinni; ábowiem Opiekunowie y Curatorowie/kiedy godnie y pilnie řząd řwoy řpráwuia/ záprawdę mieyřce rodzicow y náture ich ná się przyjmuią/ y ná ich mieyřcu bywáią:y dla tego teř poczćiwosć/ktorą y rodzicom oddáwać powinni; gdyż oni zdrowia/ y máiętności Sierot řobie zleconych bronią. W tych lećiech w ktorých oni dla młodořci/nieumieiętności/ dla młodego wieku obronić się řámi nie mogą/ áni vmieią: Ktorem řząd á powinność włářna ieř rodzicow/ Sierotom bárzo potrzebna. K temu to przyday/iř to ieř řząd řwięty y Bořki ; <5.> I dla tego Práwá/ tym tylko Opiekunámi być dopuřzczáią / ktorzy pożytkow Sierot / á nie tym ktorzy pożytkom řwoich przeřtrzegáią/iáko mądry

[hasła: sierota, dobrodziejstwo, opiekun, kurator, młodość, urząd]

[s. 286] ko mądry Cicero dobrze w piřániu řwoim zořtáwił; iż opieká ná tych pożytek/ ktorzy řą poruczeni/ á nie ná tych ktorem ieř zlecona / ma się řciágáć y obráćáć: *Tutella ad eorum vtilitatem, qui commiři řunt, nō ad eorum quibus cōmiřfa eřt, gerenda eřt.* Przeto ná řzędzie będący/ nie tym opieki zlećáć máią/ktorzy się w nie řámi wdawáią ábo wtráćáią / ábo się ieř teř zá pieniádze dokupuią. Abowiem tákie pořtánowienie ieř Práwem/ pewná winá káráć/ to ieř/ tego chcą práwá/ áby Opiekunowie y Curatorowie/ náprzećiw Sierotom/vmyřł chęć/ y náture rodzicow ná się przyobekli. Dla tego prawdziwi Opiekunowie/ od Sierot tář poczćiwosćią iáko rodzicy czczeni być máią. A nie mowim tu o onym zwierzchowńym czczeniu/ktory w zeymowániu czapki/ábo w pokłonienu bywa: ále więcey o wdziećnořci vmyřłu/ ktora řłowy/ vczynkiem/ oddawániem łářki/ (kiedy się do tego drogá poda) bywa pokázowána. Abowiem iáko práwo przyrodzone vczy/ y tego chce po nas / ábyřmy rodzicom nářzym zá ich prace/w wychowániu/w náuce / w obronie/ wdziećnořć pokázowáli:y iáko możemy rzeczą to nágradzáli/ y práwie płáćili. Tá teř práwo przyrodzone tegoř chce po nas/ y mądrych Philozophow piřmá to rořkázuią/ y tego nas vczá/ ábyřmy

[hasła: opieka, pożytek, karanie, sierota, wdziećnořć]

[s. 287] řmy kářdemu o nas dobrze zářłużonemu / kiedy możemy/ ich pořługi y łářkę rzeczą oddawáli. Co teř y Pogánie y iáwnogřeřznicy / zá powodem práwá przyrodzonego czynią/ iáko Ewángeliřtá řwiádczy: Abowiem gdzieby w ludzkich řpráwách tákowa vczynnořci wdziećnořć nie bywála pokázowána/Rzeczpořp: řtáćby dobrze nie mogála. <6.> Dobrze tedy Cicero powiedział/ iż żadna powinność w Rzeczypořp: nád oddawánie łářki á dobrodzieyřtwá/ nie ieř więcey potrzebna: *nullum officium referenda gratia in Repub: magis eřt neceřřarium.* A ná kářdym nágradzániu łářki/ to náwięcey ma być obaczono: iż kářde náwięřze dobrodzieyřtwo/ wielką teř (co práwo przyrodzone vczy) łářką ma być oddawano / ále miedzy wřzytkiem i ludzkimi dobrodzieyřtwy/ktore może być wymyřlone / ktoreby Opiekunow y Curatorow pracą y pořługę porównáć ábo przewyřřzáć mogło/ábo ktoreby z wielkim á řwiętym rodzicow przećiw działkom dobrodzieyřtwem mogło być porównano: <7.> ábowiem iákikolwiek

pożytek y szczęście Sieroty dorofle/ ták ná duſzy iáko y ná cieie/y we wſzytkim żywoćie ſwoim máią/ to wſzytko po rodzicách dobrym Opiekunom/ y rządowi/ y pracy ich przeczytać máią. Ieſli wniſł iákim rzemioſtem ábo náuką wyzwoloną ieſt wyćwi

[haſła: grzesznik, wdzięczność, dobrodziejstwo, sierota]

[s. 288] wyćwiczony/ ieſli iáką dobrocią ábo pobożnością ozdobiony/ieſli ciało zdrowe/ ieſli máiećność ich w cáie/ ábo przymnożona / ieſli żoná dobra y cnotliwa. Náoſtátek/ cokolwiek we wſzytkim żywoćie Sierotom pożytecznego / przydáie ſię to po Bodze/ po rodzicách/ pilnemu rządowi Opiekunow ma być przywłaſzczono : który kiedyby Opiekunow nie było / á powinności ſwoiey doſyć nie czynili/ záprawdę te wſzytkie pożytki/ áboby nie były żadne / ábo nie ſpełnáby ſię zoſtály/ ábo mnieyſze były. <8.> A ták dobrzy Opiekunowie ſą przyczyną y początkiem wſzytkiego dobrego Sierotom/wſzytkiego ſzczęścia/ták teráznieyſzego/iáko y przyſzłego/ktore Sierotom z dobrego ich rządu przychodzi: iáko kiedy ſą náuczonymi/ kiedy vczyćiwymi náukami/ dobrymi obyczáymi/ y wſzędzie ſławnymi ſą wyuczeni; iż máiećni/ iż v wſzytkich vczyćiwych ludzi znáczni / iż dobrej żony z dobrym poſágim doſtáli / iż do wrzędow przyſzli/ iż ſzczęſliwi/ vczyćiwi/ pobożni/ ſpokoiny żywot z żoną y z dziećmi wiodą/etć. Te mowię wſzytkie rzeczy z pilnego Opiekunow rządu y ſpráwowania opieki / Sierotom dorofłym przypadáią : <9.> Ktorychby nie mieli / ieſli Sieroty złych Opiekunow doſtáli/ ktorzy iákom powiedział) kiedyby ſwoiey powinności doſyć nie vczynili/ y ſwoie

[haſła: dobroć, opiekun, sierota, żona, posag, żywot]

[s. 289] ſwoie ſieroty/ y dobrá ich zániedbáli/ nędznymi/ vbogiemi/ y nie znácznymiby zoſtáli : do iákiego lekkiego rzemioſtáby przyſzli / z ſwarliwemi y vbogiemi żonámi złączeni/chudey żywności z wielkimi pracámi w poćie nábywáli/ żywot twárdy/ nieſzczęſliwy/ nie znáczny / nędze pełnyby wiedli/ ábo ſnadź (coby z wielką zelżywością było) Sieroty/gdyby od Opiekunow zániedbáni byli/ ſtáránie o nich pilne nie było / po vlicách dla niedoſtátku dom od domu (iáko mowią) *mendicatum* chodzili/ y leżeliby z drugimi ſobie podobnemi iáko gnoy á ſmieći po vlicách: potymby zá roſpáczą / do złodziejſtwá/ do łotroſtwá/ á zátym do ſromotney hániebney ſmierći / y ſwoiey fámiliey / ſwoich przyaciół/do zelżywości przyſzli. ſtąd ſię tedy iáwnie pokázuie/ iáko to ieſt wielkie dobrodziejſtwo/ktore zá dobrym rządem Opiekunow Sierotom przychodzi gdybyſmy ie z ſzkodą á nędzą wielką / ktora ſię komu z niedbáłości Opiekunow przydawa/ przyrownywáli. <10. Nápomínánie do ſierot.> A przeto was wſzytkich Sierot ktorzyſcie iuż dorofli / á do ſwego práwá / do wżywánia ſwoich dobr przyſzli / ktorzy pod Opiekunami y Curatorami bédacy mdłymi/ do rządzenia ſiebie nieſpoſobnymi/nieumieiętnymi byli/ á iuż zá ich pilnością y czuynoſcią pożytek wzięliſcie ábo bierzećie/ nápomínám :

[haſła: sierota, dobra, zaniedbanie, opiekun, szkoda, pożytek]

[s. 290] pomínám : Ieſli chcećie áby wam Pan Bog oſtátek biegu żywotá wáſzego ſzczęſcił y błogoſławił; ſtáráyćie ſię o to / ábyſcie Opiekunom y Curatorom wáſzym / nawięſzją iáko może być wdzięczność záwſze pokázowáli /iákabyſcie teſ ſobie mieć życzyli / od tych ktorymbyſcie teſ dobrodziejſtwo kiedy pokázowáli/ábo iákobyſcie teſ wdzięczność ſámi ſobie od Sierot/ktoreby wam teſ potym zlecone były/mieć żádáli. Co ieſli vczynićie/ tedy y Boſkiemu/ y przyrodzonemu práwu/ doſyć vczynićie/ y weſpoł ná tym ſwiećie pochwałę dobroći/ cnoty/ y w przyſzłym wieku zapláćie odnieſiećie. W czym wſzytkim niechay wam dopomaga / y Duchem ś. ſpráwuie Pan Bog

wfzechmogący/ktory was od młodości wążey do tego czasu chowa y żywi/ z Sieroctwá wywiodł/ á wywiodłzy/ dał wam dobrá wążę do rąk/ábyście ich używali:w rządzie dobrym y pobożnym fprawowali; żyjąc w bogoboyności y w fprawiedliwości/ po wfzyftkie dni żywotá fwoiego. Vbogich też/ z dobr ktorych wam Pan Bog wfyczyl/ nie zapominali/ mając ná baczeniu wfławicznym onę fentencyą Pfálterzá Dawidowego. *Beatus qui intelligit fuper egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus.*

SPISA

[hasła: błogosławieństwo, opiekun, kurator, wdzięczność, ubogi]

[s. 291] SPISANIE

z Prává Sá/kiego Miey/ckiego Mágdebur/kiego, o tych ojobách ktorym Opiekunowie y Curatorowie do Opieki y rządzenia poppolície bywáią dawáni : iáko fą Sieroty, Wdowy, Marnotrawcy, Szaleni, od rozumu odchodzący, głuszy, niemi, kárłowie, dzieci włomne, ftárzy, y inni niedołężni.

Kto ma być rzeczony Sierotá.

Sierotámi náyiwáią tych/ktore oycá nie máia.poki fą pod władzą Opiekunow ábo Curatorow / *Pupilli* Lácinnicy zową. Sieroty náyiwáią więcej/ktore áni oycá áni mátki nie máią/ ktore pomocy ich ábo kogo inego ná ich mieyfcu potrzebią / á bez nich fję nie dobrze máią/ *Orphani* Lácinnicy zową. Też zá Sieroty máią vbogie/niedořtateczne/ktorzy prze niedořtátek nędzę ćierpią. Tákich Vrząd częřtokroć brákuie: bo ich wiele co pod płařzczem vbořtwá ná łotrořtwo fję vdawáią / y wiele złego czynią/gdzie mogą krádną:ktorzy fą duży á robić mogą / do roboty ich przypędzáią. Tu fję o tych Sierotách Prává podawáią/ktorzy máiętnořci iákiekolwiek po rodzicach y inych przyaciółách y krewnych máią/ále prze młode látá rzedzić fję fáme nieumieią: Przeto fą pod rżádem á władzą Opiekunow ábo Curatorow.

Sieroty kiedy lat nie máią/tedy ftárřzy po korzeniu/ábo (iáko

[hasła: prawo saskie, magdeburskie, miejskie, opiekun, kurator, sierota]

[s. 292] ábo (iáko mowią) po mieczu/ powinni Agnati(Lácinnicy zową) rzeczy ruchome bierze/fygnet oycowřki/zbroię/koniá/miecz/ y ine oręże etć. ktore w Niemieckim Práwie Hergwet/ *Res expeditorias* náyiwáią : ktoremi fję do lat dziećinnnych/ *ad annos pubertatis*, to ieřt do 14. lat będzie opiekał: á kiedy do tych lat Sieroty przydą / tedy im te rzeczy oddać powinien. Wyiáwfzyby dowiodł/ iż ie ná ich pożytek wydał/ábo mu zá iákim przypadkiem/ ábo zá iáką przygodą bez iego winy zginęły;tedy o nie odpowiadáć nie powinien. Napifano o tym *S. S. lib:1. art: 23.* A co Hergewetem zową / y inne rzeczy o Hergewecie mařz szeroko nápiřano w Porřádku moim/ *fol: 118. inter art: fol: 6. inter Titul.* ná końcu przy Porřádku *fol: 10. 132.* z Praw Mieyřkich.

<Opiekun podeyrzány, Sieroty chowáć nie może.> Sierotá nie może być chowan v Opiekuná podeyrzánego/ ktory po oney Sieroćie fpadku oczekawa: wfzákże to miánowicie o tych ma być rozumiano/ ktorzyby zdrowia oney Sieroćie nie życzyl; y owřzemby ná iego zdrowie czyháli/iřby fję to iákiemikolwiek znáki ábo dowody pokázowáło. *S. S. lib : I. art: 23 in glofa.*

<Opiekuná o krzywdę Sieroty kto ořkárzyć może.> Sieroćini przyaciiele /to ieřt mátká/řtára mátká/y káżdą białągłowá krewną y powinna: y owřzem wfzytkie

ktorekolwiek inne osoby/ wprzeyma miłością poruszone/ żalem zięte/dla Bogá to czyniąc/mogą Opiekuná o krzywdę Sieroty ośkarżyć: zwłaszcza kiedy mu żywności wzbrania/ábo nie dawa. *Iure Municip : art. glos.*

<**Po śmierci sieroty liczbá komu ma być czyniona.**> Sierotá kiedy vmrze/ Opiekun dziedzicowi ábo dziedzicze iego liczbae czynić / y wżytkie dobrá oddać powinien. *Ibid.*

<**Opiekunowá napřednieyśa sprawá.**> Sierot dobrá ruchome napřed mąią być popiśane y szácowane/ niż ie Opiekun w swoie moc przyjmie. *Ibid.*

Dobrá Sieroty nie mogą być przedawáne ani zaştawione. *Támże. & art: 140.*

Wżákże

[hasła: hergewet, pożytki, prawo miejskie, sierota, opiekun, spadek, dobra]

[s. 293] <**Dobrá Sierot kiedy mogą być przedawáne.**> Wżákże opiśane tám przyczyny dla ktorych dobrá Sierot mogą być przedáne/ktore przyczyny pierwey przed sądem potrzebá aby były pokazáne y dowiedźione. Pierwśza / dla odprawy wianá kiedy ie wdowá chce mieć / á şkad inąd nie może być oddáne. bo one dobrá były pierwey iey fántem w wienie. Druga/dla głodu gdy Sierot ináczey żywnością opátrzyć nie może/ gdyż y ná ten czas dobrá Kościelne bywáią przedawáne. Trzećia/kiedy o dobrá Sierot prawem czynią/á Opiekun ich ináczey bronić nie może. Czwarte / dla niedoştátku / gdy Sieroty od gwałtu/od wćiśnienia nieşłufznego obronieni być nie mogą. Piáte / ieşli dobrá Sierot şą w zaştawie / ábo v Żydow / iżeby ku şzkodzie Sierotom lichwá roşła. Szosta/ dla długow iáwnych / ktoreby przez oycá ich na imieniu dziedzicznym/ *officiosè, literis in scriptionis, obligatoriis* zeznáne były. A miánowicie ieşliże kondycya w zapiśie przydána ieşt / iż z temi dobrámi mąią wierzyćielowie wolność czynienia y wypuśzczenia/ktore zowá włąśnie y şą *Liquida debita*. Iákom y o tymże şzerzey wyżşey w pierwşzego Tytułu Cápit:şiodmey nápiśał.y dla inych şłufznych przyczyn / ktoreby mogły być pokazáne/mogą być dobrá sierot przedáne:iáko ieşt dla wybáwienia y wyzwolenia więźniow.oprocz tych przyczyn przez opiekuny były przedáne. A ieşliby zá inną przyczyną przez opiekuny były przedáne/mogą ich Sieroty doyść: wyiáwşzyby to Opiekun pokazał/ iż one pieniądze ná pożytek Sierot wydał:boby ták Sieroty pieniądze kupcowi wroćić mußáły. <**Dawność Sierot o ich dobrá przedáne.**> A ieşliby w rok y şześć Niedźiel Sieroty o to czynić zániedbáły/ mąiąc látá/ potym onych dobr dochodzić nie mogą. A ieşliby w obcey kráinie przez 31. rok y şześć Niedźiel trwáli/ iuż one dobrá zá taką dawnością vtracáią/ czynić o nie nie mogą. *Art: eodem in glos: ex Legibus. Et art:40.*

[hasła: dobra, sierota, sąd, wiano, opiekun, niedostatek, dawność]

[s. 294] *Et art:40.S. S. lib : I. art: 21.* O Sierotę Opiekun gdyby opiekę przyiął powinien odpowiadać y czynić/ áż do lat przyydzie. <**Sieroćie Opiekuná kto winien dáć.**> A ieşliby Sieroty żadnego Opiekuná ábo Curatorá nie miáły/Sędziá ábo Vrząd powinien im dáć Opiekuná ábo Curatorá/*S. S. lib:I. art: 41.& 46. glos:in fine.* y owşzem şam Sędzia winien Sierotę bronić/kiedy Opiekun dla iákiey şłufzney przyczyny z opieki będzie złożon/iáko nápiśano támże/ *Reiecto suspecto Tutore, pupillum Iudex deffendet, Iure Municip : art: 26.*

Sierotá kiedy şię chce z opieki wyzwolić/gdy przychodzi do lat młodzieńştwá/ábo do możności rodzenia: ktore látá zowá *annos pubertatis 14.lat:* ábo do lat roştropności/ *ad anos perfectae discretionis*, do 21. roku. á chce şobie iuż być wolny/nie pod mocą

Opiekuną/powinien dowieść lat. <**Látá Sierot iáko dowodzić.**> A dowód táki ma być : Przyjdzie do Vrzędu ze dwiema krewnymi po oycu *cum duobus agnatis*, á ze dwiema krewnymi po mątce/ cū *duobus cognatis*, ktorzy onego Sieroty látá zeznáją: Zá ktorým zeznániem látá mu będą przyfądzone / y tám iuż będzie oney Sieroćie wolno czynić y rządzić dobrá fwoie oprócz fprzećiwienia opiekuną/będąc przy dobrym zdrowiu: y będzie mu wolno obrąć fobie inego Opiekuną do czáfu / będzieli chciał : A on pierwszy Opiekun / dobrá ktore pod fwoią opieką miał/temu będzie powinien oddać. Támże.

<**Sierotá bez Opiekuná nie ma nic czynić.**> Sierotá bez Opiekuná / áni żáłować / áni dziedzictwá przyjmować/ áni o nie czynić/ áni go dzierżec/ áni obiecować / áni obiecány rzeczy przyjmować ; choćby było ku pożytkowi iego krom przyzwolenia Opiekuná nic czynić nie może. ábowiem to wfzytkie rzeczy Opiekun ná mieyfcu Sieroty odprawować ma/*S. S. lib : I. art: 26.*

<**Sierotá máiąc fprawę z opie-**> Sieroty / ták mężczyzná iáko y białągłowá / gdyby z Opiekunem mieli iáką fprawę/ku iego pożytkowi/fam tego Opie

[**hasła: sierota, opiekun, sędzia, kurator, wyzwolenie, dziedzictwo**]

[**s. 295**] go Opiekun fprawuiąc powodem być nie może; ále ná mieyfcu iego bywa dawány Curator z Vrzędu/*Iure Municip : art: 26. ex Legibus Imp.* <**kunem iáko ma się zachować.**>

<**Dowód Opiekuná o fskodę Sierot.**> Sieroćie gdyby iákie dobrá zginęły / Opiekun winien dowieść/ iáko się to bez winy iego sfáło/Támże.

<**Dziedzic oycowfki dług kiedy dwa rázy płáci.**> Ieřliby kto ná dziedzicá Sierotę dorofłego żáłował/iż dziedzictwá iego ieřt więcej niżli zeznawa / á tegoby żálujący dowiodł / tedy on dziedzic dwoiáko płácić muři/ Támże. *Et lib : I. art: 6. allegat : ex Legibus Imp.*

<**Spadki iákie kto bierze co winien.**> Ktokolwiek iákich dobr fspadek bierze / choćby one dobrá były dziedzictwo/ choć geradá/ choć Hergwet / bywa winien ná iákie brzemię / ábo iáką powinność odpráwić / względem dobr ktore bierze. Ieřli dziedzictwo bierze / tedy ten dług płáci. *Qui haereditatem percipit, debita foluit. S. S. lib : I. art: 6. Municip : art: 26.* Kto geradę/ten łoże vřłáne winien męřowi zmárley żony / y inne rzeczy wedle práwá. A kto Hergwet/iáko ieřt krewny po oycu/ktoremu opieká należy / á miánowicie řtárfzemu řynowi miedzy krewnymi/ ten Sierot bronić winien: y ná znák tego bierze miecz/ *Iure Municip: art: 26.*

<**Opiekun kiedy nakład czyni ná dobrá Sieroty ftoiące co bierze.**> Sieroty dobrá/ ieřliby były dziedzictwo / role /winnice/ogrody/chmielniki; á Opiekunby nakład w fprawowániu ich vczyńił / owoc teř z nich y vřzytek będzie brał bez czynřzu/by go iedno nie obiecał:gdyř Opiekun ná dobrách Sierot / řzkody y brzemioná odnoři / řłufřzna áby teř vřytki brał. A iákie dobrá Sierot przyjmuie kiedy się w opiekę wda/tákie teř wroćić powinien: iż ieřliby pořiane role przyiął/pořiane teř wroći. Wřřákře gđřieby Sierotá przed ř. Vrbánem do lat przyřzedł/ Opiekun pracą tráci/ ktora ná dobrách Sierot czynił/ Vřytki Sieroćie á nie Opiekunowi przychodzą. A ieřli gołe one dobrá przyiął/á dobrá Sieroty do řzczęřcia y do pořytku pracą fwoią przy

[**hasła: opiekun, kurator, urząd, wina, hergewet, gerada, dziedziczenie**]

[**s. 296**] ią przywiodł / y włářnemi pieniádzmi zbudował; tedy Opiekun ábo dziedzicy iego / ieřliby Opiekun vmárl/ pořytki wezmą. A Sierotom ábo ich dziedzicom nagrodę z czynřzem pořtápić/ Támże *art: eod.*

<Opatrzność Opiekuná o dobrá Sierot.> Dobr Sieroćinych Opiekun pŝować y niŝzczyć nie może: y owŝzem ŝzkodę nágradzić winien / ieŝli ŝię co zá iego winą á przyczyną ŝtanie.

<Liczbę kiedy opiekun czynić powinien, y komu.> Liczę teŝ rok od roku czynić powinien / y dobrá Sierot z wielką pilnością opátrzać. A ieŝliby krom iego niedbáłości ŝkodá ŝię iáka ŝtála/przyŝiadz o to będzie powinien. A ieŝliby tym częŝem sierotá vmárl do lat nie przyŝedŝy / oni co ŝpadek po nim biorą / liczbę od Opiekuná przyiymą którą im powinien będzie vczynić/ *S. S. li:I. art:23.*

<Opiekun dziedzicowi liczbę winien z oŝátecznego roku.> Opiekun dziedzicowi liczbę powinien vczynić / á onę potwierdzić przyŝięgą / ieŝliby mu w tym wiárá nie bylá dána/ á to z oŝtátniego roku á nie z inŝszych lat. Abowiem pokázuie ŝię/ iż z przeŝłych lat przy obliczności dziedzicá liczbá ieŝt vczyniona pierwey niŝli Sierotá vmárl. Bowiem Opiekun niewinien czynić liczby z káŝdego roku/ krom obliczności dziedzicow ábo onych ktorzy tákowych dobr po ŝmierci Sieroty oczekawáią / od ktorych teŝ zázwdy ma być kwitowan/*Iure Municip : art: 261.*

<Creditor po zmárlým dlužniku iáko długu dochodzi. Sierotá iáko oyczyznę wyzwala.> Kiedy oćiec vmrze zádluŝywfzy ŝię/á długow dochodzą po vmárley ręce / tám ŝtronie záluiaćey zá trzeciá zálobá bywa dáne wwiázanie w one dobrá / *S. S. lib : I. art: 70.* Wŝzákte onego imienia/ten komu dlužno który ŝię wwiázal/áni przedác/áni żadnym ŝpoŝobem oddálic nie może ku ŝzkodzie Sierotom. A kiedy Sieroty do lat przydą/blizŝy będą przeciw długowi mowić / y ŝwoie dobrá wyzwolić/pokázuiąc niewinność ŝwoię: á niŝby wierzyciel przy imieniu ŝię miał zoŝtać / choć wwiázanie wzięł podług ŝwoiey záloby / Támże.

Władza

[hasła: opiekun, pieniądze, sierota, dobra, szkoda, spadek, dług, wwiązanie]

[s. 297] <Władza Opiekuná nad Sierotámi.> Władza Opiekuná nád Sierotámi tá ieŝt / iż o krzywdę Sieroty czynić może/ Práwo dáć /Práwo wzięć/ zálobę przyjmowác / odpowiedź czynić / obieć / vtwierdzać/ y vmacniác. **<Sierotá bez Opiekuná nic dáć nie może.>** A ieŝliby Sieroty dáli co bez Opiekunowey woley/ to nie ma być wážno. A kiedyby co Sierotá przedał / kupił/ ná to co przyzwolenia Opiekunowego potrzebá/Támże.

<O Sierotách potrzebnych rzeczy pokazanie.> O Sierotách: ieŝli poŝytek od pieniędzy mogą brác/iáko w dochodzeniu długow przed inymi Creditorami przodek máią/ y ine rzeczy Sierotách potrzebne: ieŝt teŝ opiŝána w Tytułách moich práwnych ná końcu w Porzádku *fol: 33.34.78.* y w Porzádku *fol: 59.* w *Art: fol: 6.33.* **<Sieortá ma przodek przed długámi chirográphowemi.>** o Sierotách/ o dzieciách/ ktore lat nia máią. Sierotá kiedy czyni o dług/ ábo Opiekun od niego/ przodek ma nád wŝzystkie długi chyrográphowe wŝyŝtkich Creditorow/ *Pupillus praefertur omnibus Chirographariis creditoribus.*

<Sierotá iáki dowód ma czynić przeciw Opiekunowi.> Sierotá kiedy czyni Práwem przeciw Opiekunowi o iáką rzecz/ ma czynić dowód z Inwentarzá/ iż oná rzecz nań należy. A iżby ŝpráwá Sieroćie przeciw Opiekunowi należała/potřebá ieŝt áby ŝię pokázáło pierwey/ iż Opiekun/ ábo to czynił czego czynić nie miał/ ábo tego nie czynił/ co był czynić powinien. A co Opiekun czynić powinien/ nápiŝano o tym doŝtáecznie w tych księgách/ gdzie ŝię rzecz toczy o Powinnościách Opiekuńŝkich ku Sieroćie.

<**Dziedzic po zmarłym Sieroćie iákie práwo ma.**> Dziedzic po zmarłym Sieroćie kiedy czyni o dług/ktory Sieroćie należał/ nie ma przodku przed innymi Ćreditormi iáko Sierotá miał. Bo iuż nie ná onego dziedzicá/ ále ná ośobę Sieroty/ tá łájká ábo to Práwo pierwości ściągało się/ á dziedzicowi iego iuż nic nie pomogą. *hoc enim Priuilegio, non caufae fed perſonae pupilli, quae iſtum fauorem meruit, ſuccurritur.*

Dziedzicy

[**hasła: opiekun, sierota, krzywda, pożytek, chyrograf, dowód, inwentarz**]

[s. 298] Dziedzicy zmarłego Opiekuná/ powinni odpowiadać o wyſtępek Opiekunſki. Bo choć nie ſą áni byli Opiekunami/wſzákże o te rzeczy ktore Opiekun ſprawować zaczął/ dziedzicy (ieſli máią látá á ſą męzczyzny) odpowiadać y ſprawę dáć powinni.

<**Dziedzicy Opiekunowi o co winni ná mieyſcu Opiekuná Sieroćie odpowiadać.**> Ieſli też dziedzic zmarłego Opiekuná ſprawy Sieroty / zaczęte od Opiekuná dálej odprawował/ ábo pieniądze Sieroty w ſkrzyni Opiekunowej náleżone trawił/ ſzáfował/ ná ſwoy pożytek obracał: ábo tych pieniędzy dochodzili/ o ktore Opiekun imieniem Sieroty zmwę vczyił/ o to bez wątpienia Sieroćie odpowiadać powinien. Ieſliby ſię też ná zmarłego Opiekuná pokazało/ iż Sierotę w czym podſzedł/ oſzukał/ zá wielką niedbáłoſcią ſzkodę mu wielką vczyił/ tám dziedzicy onego Opiekuná według práwa odpowiadać powinni. Ale gdzie ſzkody wielkiey nie nieſie/ odpowiadać niewinni.

Nád to y przeciw tym Sierotá może czynić / ktorzy ábo ſámi przez ſię / ábo przez kogo inego żádáli miánowić / áby ten był Opiekunem dáný/ ábo zań ręczyli/ iż dobrá Sieroty w cále záwſze/ krom ich ſzkody będą. I dziedzicy onych ktorzy o Opiekuny proſili / y zá nie ręczyli/ też odpowiadać powinni. <**Sierotá przeciw komu też o ſwoie dobrá czynić ma pod Opiekunem.**> Wſzákże pierwey trzebá czynić przeciwko tym / ktorzy ſą właſnie dłuźnicy pryncypálowie/ á niż przeciw tym ktorzy ręczyli/ábo o Opiekuny miánuiąc ie / proſili. Náóſtatek/ Sierotá y przeciw Vrzędowi/ ktory Sieroćie nie máiącemu Opiekuná nie náznaczył / y nie dáł go / ábo dáć omieſzkał/ ábo niegodnego y nieoſiádlęgo dáł/ przez ktoregoby Sierotá ſzkodował; ábo też y rękojemſtwá po nim nie wzięł/ áby dobrá Sierot bez ſzkody były; ále poſpolicie przeciw Vrzędowi po wſzyſtkich/ przeciw ktorym może być czyniono/ Sierotá może czynić iáko mowiá/ *actione ſubſidaria*. Też nie

[**hasła: dziedzic, opiekun, sierota, szkoda, dłuźnik, rękojemstwo**]

[s. 299] <**Rozdział czynienia miedzy Opiekuny w opiece.**> Też nie ma iednego ná Vrzędzie będącego ſzukać ; ále wſzyſtkich *pro proportionē in quemq;eorum, & non in quemque in ſolidum*. Ale ináczey gdzieby ſię zdrádá ná kogo pokazała; bo táki ſam o zdrádę ſwoię odpowiadać powinien.

Tu też ma być obaczono / ieſliby Teſtámentnik rozdział vczyił w opiece / iżby ieden Opiekun iedną rzecz/ drugi iną rządził y ſprawował/ tám rozdzielnie odpowiadać máią/ *vnus in hac, alius in alia prouincia curat pupilli negocia*: káždy z oſobná zá ſwoie / á nie zá drugiego niedbáłoſć odpowiadać winien Sieroćie.

Sierotá gdzieby iednemu Opiekunowi / ktory opiekę źle ſprawował/ co odpuſcił / drugi Opiekun / ktory dobrze ſprawował / o to odpowiadać nie powinien.

<**Sierotá o co Opiekunowi odpowiadać winien.**> Sierotá kiedy ſię ſkończy opieká / winien też Opiekunowi wſzyſtek náklad / ktory ná potrzeby iego vczyił/ odłóżyć: y ze wſzyſtkich obligáciy / zapifow / obietnic / ktore dla niego czynił/ wyzwolić: o co

wszystko Opiekun przeciw Sieroć może czynić / a Sierotą winien mu będzie odpowiadać.

<Sierotą kiedy sam akcye odprawować winien bez Opiekuną.> Kiedy się skończy opieką/ już wszystkie akcye spadają na Sierotę / już sam Sierotą o to czynić ma / co Opiekun poki się opieką nie skończyła/ imieniem opieki sprawować był powinien. *Finita totella, ipso iure in pupillum transeunt actiones.* Wyjąwszyby Opiekun/ to co imieniem Sieroty obiecał/ po skończeniu opieki odprawić na się przyjął/ albo co za przewinieniem swoim wielkim odprawić się zapisał albo obiecał. Bo zdrada Opiekuniska/ ofszukanie/ Sieroć nie szkodzić/ ani pożyteczne być nie może. *Dolus tutoru, neq, nocere, neque prodesse pupillo debet.* Przeto y po skończeniu opieki/ o zdradę y ofszukanie odpowiadać powinien.

Opieką

[hasła: zdrada, testamentnik, opieka, niedbałość, nakład, sierota]

[s. 300] <Opieką kiedy się kończy.> Opieką się kończy/ kiedy Sierotą lata ma/ to jest mężczyzną 14. a białogłową 13. lat/ kiedy jest od kogo za syna przyposobiony. Item/ kończy się śmiercią Sieroty/ także śmiercią Opiekuną/ kiedy też Opiekuną za jaką służną przyczyną z opieki złożą / iako dla zdrady/ dla podeyżrzenia; albo kiedy się z opieki wymowi kondycją Testamentniką / iż mu czas opieki zamierzy. **<Podeyżrzany Opiekun.>** A w pospolitości wszyscy Opiekunowie/ dla podeyżrzenia z opieki mogą być złożeni: a podeyżrzany Opiekun w ten czas bywa rozumiany/ kiedy powinności swojej za zdradą/ za ofszukawaniem albo za niedbałością nie czyni dożyć: ale dla iakiego nieszczęścia z opieki złożon być nie może. Wyjąwszyby dziedzicy byli Sieroty; abowiem na ten czas do rękoiemstwa mogą być przymuszani.

<Przyczyny wolności od opieki.> Przyczyny dla których się z opieki wymówić może/ te są; lata/ chorobą/ wbojstwo / kto swoich dzieci wiele ma/ nieumiejętność piśmą czytania/ niebytność dla Rzeczyposp.: kiedy kto inne opieki na sobie ma / nieprzyjaźni / krzywdy wielkie/woyną / żołnierstwo / urząd iawnego nauczania/ y inne wrzedy znaczne/ posługą królewską/Rzeczypospol.: nie częste przebywanie domą/ dalekość krainy. Dla tych przyczyn od opieki wymówić się może / kiedy kto na nie służnie a porządnie podług prawa obran będzie: Abowiem kto nieporządnie/ y krom tych przyczyn od opieki może być wolen. etc.

O Wdowach z tegoż Prawa S. M.

Magdeburjskiego.

<Wdowie prawo w strawnych rzeczach po mężu.> Wdowa iakie prawo ma do strawnych rzeczy/ albo do żywności domowej/ która po śmierci mężowej w domu zostawa/ kiedy chce być od dziedziców

[hasła: opieka, koniec, wymówienie, wdowa, prawo magdeburskie]

[s. 301] ców mężowych wydzielona. Napisało o tym *Iure Municip : art: 24. S. S lib: I. art: 22.* Abowiem jeśli wdowa pozostawała na onym domu/ gdzie takowa żywność jest zostawiona/ zapisane ma dożywocie/ wszystkiej onej żywności rozmaitej połowicę bierze po trzydziestym dniu: cokolwiek mąż nagotował dożywiania na jeden rok (krom onych strawnych rzeczy) które do dziedzictwa należą/ iako są toremi mąż handlował żywności nabyciwszy/to dziedzic bierze. A jeśli ono imienie/w którym takowa żywność jest zostawiona/ nie było wdowie kużywaniu zapisano: tedy z tej

żywności niewięcey bierze/ iedno ileby káždy dzień jłufzne pożywienie miałá / dotąd pokiby wiánem nie byłá odprawiona. A kiedy wiánem pieniádzmi będzie odprawiona/tedy ono imienie wyprzátnáć y z niego wyjstąpić powinna.

<Wdowy opráwá wienna.> Wdowá iejliby miałá wiáno od mężá opráwione/miánowicie ná którym imieniu / ábo ná dziedzictwie : mąż onego imienia oddalić nie może. wyiáwfszyby iey iná opráwę ábo nagrodę wiáná wczynił. Ale iejliby w pojpolitości ná wfzytkich dobrách fwoich/ktoreby teraz y nápotym miał/żenie wiáno zápiśá / tákowe dobrá mąż przedáć y oddalić może/ z tey przyczyny / iż choć sumnę wiánowál/ przed fję ono imienie iego iejft. ták niektorzy trzymáią : wfzákże tákie przedanie z przyzwoleniem żony oblicznym pewnieyfe bywa.

<Wdowá bliźśa wiáná przed innemi długámi. Wdowá kiedy dług z mężem zezna, winná go pláćić.> Wdowá bliźśa iejft wedle práwá z fwoimi dowody / otrzymáć wiáno fwoie przed wfzytkimi długi/ktore mąż po miánowániu wiáná ná dobrách fwoich zeznáł y opráwił.

Wdowá máiąc zápiśáne wiáno ná dobrách mężowych/ potym z mężem dług zezna ábo rękoiemfstwo obiecuiąc zapláte/nie może być od onego zapláty długu wolná.

Wiáno opráwione ná dobrách czynfzowych / to iejft z ktorých

[hasła: wdowa, żywność, dożywocie, wiano, dowód, dobra, rękojemstwo]

[s. 302] <Czynś pánu dziedzicznemu pierwey niżli wiáno.> ktorých pánu dziedzicznemu czynfz idzie / czynfz pierwey ma być záplácony/niżli wiáno.

<Wiáno pod kondycyá miánowáne, y bez kondycyey.> Wiáno gdy ie mąż żenie wiánuie z tá kondcyá / z tym obligiem: iż po iego śmierci żenie ma być dáne : á żonáby vmárlá/wiáno przy mężu zojftáie. Bo fpojób wymowiony/odmienia Práwo. *Condictio Ius limitat*. Ale iejliby mąż krom żadnego wymowionego fpojóbu/krom kondycyey wiánowál/ á żonáby vmárlá/ wiáno żeninemu oycu zá żywotá mężowego wedle zwyczáiu ziemie/ miáftá/ powiátu/przychodzi/ iáko kędy záchowuią.

<Wdowá dowodu o pořag wydány bliźśa.> Wiáno gdy będzie od mężá obiecáne y zářęczone ku oddániu/ w ten czás kiedy teř pořag wydádzą: Tym czáfsem mąż vmrze/á wiáno nie będzie oddáne/ářby pořag pirwey był wydány. Wdowá powiáda/iř pořag oddány rękoiemie przá/powiádáiąc iż nie oddány. W tákim przypadku wdowá pozofťáta/ dowiodřy iż pořag oddány / lepřzym práwem otrzyma wiáno/niżliby rękoiemie/przáć oddánia pořágu z rękoiemfťwá mieli być wolni.

Wiáná iejliby żoná nie miałá miánowánego / iáko iejft obyczay przed ludřmi/choćby pieniádze do mężá wniořłá/ wiáno iey nie idzie. Wfzákże przeciř dziedzicom o wniesione pieniádze czynić może: á dziedzicy będą bliřzy odwieřć fję řwiádecťem/iáko po vmárlęy ręce. *S. S. lib : I. art: 7. & 18.*

<Dowod iáki po vmárlęy ręce. Vmárlá ręká co názywáią.> A iáki dowod ma być po vmárlęy ręce / nápiřano *S. S. lib: 3. art: 31.* To wlářnie názywáią dowod po vmárlęy ręce/kiedy kto czyni przeciř potomkom zmárlęgo dłuřniká o dług/ ktory on dłuřnik zmárlý / po którym oni potomkowie řpadek biorą/zofťáł winien. Tedy ten ktory záluie / potrzebá iejft áby długu řářiadom dowiodł po vmárlęy ręce/ dla tego iż podobieńfťwo iejft/iř potomkom nie iejft wiádomo o onym długu/ áni o kontráktách ktore przodko

[hasła: czynsz, wiano, żona, mąż, dług, spadek, posag, rękojmia, kontrakt]

[s. 303] przodkowie ich czynili. A iejliby potomkowie obzáłowáni długu przeciř chćieli/tedy z tylář řwiádkámi przyřięgą: y ták od onego obwinienia będą wolni. *S. S.*

art: vt fup.

<Dziedzić zmarłego kredytorá iáko dowodzi długi.> Ale przeciw dłużnikowi żywemu niepowinni dziedzicy zmarłego wierzyiciela długu dowodzić / iż o onym długu jam dłużnik wiedzieć może: ále pozwánemu ná žalobę odpowiadájącemu należy obrony swoiey dowod. *Lib:& art: eodem.*

<Zoná dochodzi wiáná przysięgą.> Wiáná miánowanego przed ludźmi wiary godnemi/ ktorzy przy ślubie byli/choćby było potym zápiśáne/choć nie/żoná dowodzi przysięgą.

<Mąż po śmierci żeniney mobilia bierze.> Mąż gdyby miánował żenie wiáno/ potym zostáwiwszy dzieci vmárł / á zoná mieszkáłyby z niemi w imieniu zmarłego mężá nierozdzielna / y jżłáby zá drugiego mężá/ ktory też w dobrách niewydzielonych z nią mieszkáł / potym vmárłá: Tedy po śmierci żeniney/mąż wtory wżytko práwo żony swoiey zmarley ná dobrách ruchomych odzierży/ktore iey należało wedle práwá.

<Zoná niemiąca wiáná co po śmierci mężowey bierze.> Wiáná iejliby żoná nie miała wiánowanego ábo zápiśanego/á z mężem jię społém dorobiłá/ trzecią część dobr po śmierci mężowey bierze. Aczkolwiek zwyczaj pojpolity ná wielu mieścach nieśie/iż trzecią część bierze. *lib:I. art: 21. 24.*

<Wdowich praw vkazanie.> Te Práwá y inne o wiánách wdowom wiedzieć potrzebne/ nápiśáne jzerzey w Porządku moim ná końcu miedzy Tytuły/ *fol: 44. ex lib : Iuris Municip : art: 22. & inter art: fol: 8.9.* y iáko wdowá po śmierci mężowey dług z mężem zeznány płáci / iáko po śmierci mężowey ma być chowána/poki iey wiánem nie odpráwiá:iejli ná imieniu mężowym wiáná swoiego dochodzić może/przyzwoliwszy pierwey ná przedanie onego imienia. Wdowy nie rychło odpráwić wiánem iáko iejt rzecz dziedzicom y kredytorom

[hasła: dług, dziedzic, wiano, wdowa, mąż, żona, dobra]

[s. 304] torom jzkodliwa/ y inne potrzebne rzeczy o wdowách y o ich práwie : nápiśano w Tytułách przy Porządku ná końcu/*fol: 36. 45. 51. 54. 55.* Przeto jię temi ná ten czas báwić niechcę/tám Czytelniká ná mieyjćá náznáczone odsyłam.

Márnotrawcá ábo vtrátnik, y Szalony.

<Márnotrawcá co iejt, kiedy vtráci czyiá škodá, kto dobrá iego rządzi.> Iejliby kto dobrá jwoie bez częśu / bez miáry / bez końcá vjtáwicznie vtracał / rojprażzał / przegrawał / z niepożytkiem rozdawał / krom przyzwolenia bráciey / powinnych /przyiácioł / towáryjzow : tedy jzkodá ktoraby jię jtád sjtálá tego iejt ktory ták vtraca/ á nie bráciey / áni innych powinnych / áni towáryjzow. Przeto takim márnotrawcom/iáko y jzalonym/ z Vrządu dobrá iego zápowiadáią/áby niemi jam nie jzáfował; **<jzaleństwo iejt chorobá.>** ále Curator ábo Opiekun/ktorych mu dotąd dawáią áżby jię obaczył/ á do dobrych obyczáiw przyjzedł/iáko y jzalony áżby zdrow był. bo jzaleństwo wielka iejt chorobá/ktorym Curatorowie ábo Opiekunowie máią być dawáni y náznáczeni z powinnych ábo blijskich po oycu: ábo iáko mowią podług práwá/po mieczu. *S. S. li: I. art:12. gl.ex.leg.*

Szalony żadney háńby áni zelżywości nikomu vczynić nie może. *S. S. lib : 2. art: 32.*

Szalonego nie jkázuią ná śmierć/ áni ná vtrácenie żadnego członku/ ále o jzkodę ktoraby vczynił/ Opiekunowie iego odpowiadác powinni. *Sententia contra*

furiosum lata, ipso Iure nulla. S. S lib : 3. art : 3.

Szalonego/ Opiekun albo Curator tak winien opatrzyć/ iakoby nikomu nie szkodził: co iejli za niedbalością uczynić opuścił/ tedy szkodę z swoich dobr nagrodzić powinien. S. S. lib : 2. art: 38.

Szalonego iejliby na karanie pokazano/ skutek pokazania na czas

[hasła: marnotrawca, utratnik, szalony, szkoda, dobra, opiekun, kurator]

[s. 305] na czas ma być odłożony / a szalony tym czasem ma być chowany/ ażby też Opiekuny miał którzyby o niego mówili / a wolnym go uczynić mogli. Toż Sierotom lat niemającym w takim przypadku ma być uczyniono. A iejliby szalony Opiekunow dostać nie mógł/ a nie miały go kto zastąpić / ma się z takim Wład obeyść iako może być nałajkawiey.

Opiekun choćby za występki szalonego/ albo za iaką szkodę nagrodę uczynił/ przed się szalony ma być z Wład zatrzymany. wszakże nie ma być wiązany ani karany / ale tylko w zamknieniu chowany. A tym czasem potrzeby mają być iemu opatrzone / aby tam mógł być doznany iejliby to ze złą wolą y szaleństwem uczynił: bo iejliby to zły wolei uczynił / bywa karan podług występku : a iejli z szaleństwem/ tedy ma być w zamknieniu wiecznym/ albo od miasta odkazan. aby oni którym szkodę uczynił / jami się nad nim nie mścili. lib : 3. art: 3.

Głuchy, niemy, kárzeł, y inży włomni y niedołączni.

<Włomny spadku nie traci.> Głufzy / niemi/ kárłowie / dziecię włomne krom ręki/ krom nogi naródowne : którzyby tacy z vrodzenia byli / a to się przy narodzeniu pokazało : od dziedzictwa/ od spadkow podług prawa nie mają być oddaleni: bo człowiekowi takiemu włomnemu/nędzą/vdręczenie/ nie ma być przydawane.

<Curator którym ojobom bywa dawany.> *Afflictio non est adenda afflicto.* iednak mają mieć Curatorá/ którzyby ich dobrą rządził/sprawował/ y onych jących dobrze opatrował/ y potrzeby im obmyślał wszelakie. Iejliby kto był głuchy albo niemy/ takiemu przyiaźń/ łajka/ ma być okazowana /

[hasła: szalony, opiekun, głuchy, niemy, karzeł, ułomność, dziedziczenie]

[s. 306] zowana /y Opiekun albo Curator przez Saedziego przydany/ który ma być krewny/ powinny po korzeniu/ S. S. lib: 3. art: 39. gło/. A gdzieby go nie mieli/ Wład takim Curatory dać powinien/ choćby o to nie prośili; iako wyżej o tym o Opiekunách. S. S. lib: 1.art: 4.

Stary y zgrzybiący.

Lata starości a zgrzybiłości podług prawa Mieyskiego / są po sześćdziesiątym roku. A podług Praw Cesańskich/po siedmdziesiątym roku / taki iuż przechodzi lata swoje. Tego czasu / każdy stary może mieć Opiekuná chceli/aboz bez Opiekuná przy prawie swoim zostanie. S. S. lib : 1. art: 42.

Vbogi, Vbostwo.

Vbogim, którzy za swoją winą z vporu albo za występkiem złym swoim iakim / albo dla potwarzy przychodzą do vbostwa/ nie potrzebá pomagáć y w niczym one nie ratowáć : abowiem słuszná iest/aby źle załuzeni/ y źle a nieprzyjstojnie się spráwuiący/vbostwo

cierpieli. *Spec: Sax : lib : 3. art: 39. Vboſtwo/ złoſci/ wyſtętku/ nie wymawia. Paupertas in delictis non excuſat. Tãmże. Pauperis non miſerebitur Iudicio.*

O Opiekunách' z tegoż Práva M. Sáſkiego Mágdeburſkiego.

Ociec ieſliby ſyny ſwoie/ po ſmierci mátki pod opiekã ſwoiã miał/gdyby ſię od nich odłączył; tedy im wſzytkie dobrã mácierzyńſkie (wyiãwſzyby bez iego winy poginęły) wrocić powinien; ále

[haſła: ſtarość, prawo miejskie, cesarskie, magdeburskie, ubóſtwo]

[s. 307] nien ; ále to ma być rozumiano o dobrách ábo imieniu ſtoiącym: ábowiem ruchome dobrã wſzytkie/mąż poſzenie bierze y otrzymawa / iãko ieſt o tym *S. S. li: I. art: 31. głoſ.* Toż ma być rozumiano o mátcie po ſmierci oycã/ y o innym kãżdym Opiekunie. *S. S. lib : I. art: 11.*

Opiekun moſe wziãć pieniãdze Sieroty/obyczãiem poſyczãnym; y zãpiſãć ſię o nie/ iſz ie onemu Sieroćie dłuſzen/Tãmże.

Opiekun z dobr Sieroty nie moſe wiãcey ſzãfowãć/ iedno iãkoby z ſwoich wãſſnych / nauczciwiey / napotrzebniey y napoſzyteczniey miał wydãwãć. Bo Opiekun wzglãdem oſoby Sieroty / ma tãk dobrã Sierot ſzãfowãć/ coby dobrym obyczãiom / wczciwoſci / dobrej ſławie / y mniemãniu dobremu przyſtało. A w poſpolitoſci mowiãc:kãżdy Opiekun to czyniãć powinien/co pilny y poboſzny goſpodarz ná ſwoim goſpodãrſtwie zwykł czyniãć.

<Opiekunem nie moſe być, kto moſe.> Opiekunem być nie moſe kto ma ſiedmdzieſiãt lat/ y owſzem ſam tãki moſe mieã Opiekunã ieſli chce. A przez to nic nie wãzy prãwu ſwemu: á młodſzy niſz dwãdzieſciã lat/ teſz Opiekunem być nie moſe/ y ieſli Sieroćie nie ieſt rownego ſtanu/

Opiekunem być moſe / kiedy oſob krewnych po oycu wzgorã idãcych/iãko ieſt ociec/ dziãd/ prãdziãd/ ábo teſtãmentowych Opiekunow nie mãſz. Bo nãd krewne pobocznie idãce: iãko ieſt brãt/ ſioſtrã/ ſtriy / ciotkã / y ine oſoby od nich idãce: mátkã przodek ma. **<Przodek do opieki miedzy krewnymi.>** Ieſli teſz krewny (tãm kãdy ſã dobrã Sieroty) nie ieſt oſiãdły/ opieki ná ſobie mieã nie moſe. **<Niewiãſtã kiedy ſię opiekãć moſe.>** Wſzãkſze niewiãſtã do opieki nie ma być przymuſzona/ wyiãwſzyby iã ſãmã dobrowolnie przyiãć chciãłã. Ieſli teſz ma męſzã/ opiekãć ſię nie moſe. *S. S. lib : I. art: 11. głoſ: ex legibus.*

<Opiekun dłuſgi> Opiekun kiedy ieſt niedbãły w wypominãniu dłuſgow Sieroćie

[haſła: dobra, opiekun, sierota, matka, krewni, niewiaſta]

[s. 308] <wypominãć winien.> Sieroćie naleſzãcych / zoſtãie winien Sieroćie. Tãmże.

Opiekun kiedy oddawa liczbã/ doſyć ieſt przeciww iemu dowieſć / iſz poſzytki pewnie mogły być brãne á nie brał ich / tedy ſię w tym ſwoiã niedbãłoſciã ſtãwa winien.

Opiekun ábo Curator cokolwiek nãbywa pieniãdzmi Sieroty/to wſzytko ieſt Sieroćino. Tãmże *lib : I. art : 11. głoſ. allegat : ex Legib.*

Opiekun podług praw Ceſãrſkich liczbã kiedy ſię opiekã ſkończy ma czyniãć / y z tego wſzytkiego co czyniãć nie miał á czynił/ y z tego co nie czynił á czyniãć był powinien/ gdyby ſię ſtãd iãkie oſzukãnie pokazało

<Opiekun o przygodne ſkody sierot nie winien odpowiãdãć.> Opiekunowi przygody/ w dobrách sieroty / ktorych ſię wwiãrowãć nie moſe/ku ſzkodſie nie mogã

być poczytane/ ktore Laccinnicy zowu *Fortuitos casus, vt sunt incendium, naufragium, &c.* iako iest o tym szzerzey wyzszy.

Stary ociec / matce wnukow swoich/ liczbe czynic powinien.

Opiekun / bedac opiekunem Sieroty/ Opiekunem tez bedzie wdowy/ az poydzie za maz. *lib : I. art: 23.*

Opiekuny naznaczc y dac testamentem kazdemu wolno: a ieliby nie byli dani / tedy krewny po oycu opieke przymuie/ Tamze.

Opiekun z matka Sieroty wespoł miejszac nie moze. *S. S. lib : 3. art: 86.*

Opiekuna powinnośc iest/aby sieroty od wszelkiego oszukania bronil: przeto y sam go oszukawac nie ma. Tamze.

Opiekuna ofkarczy moze w Mieściech przed Sędziem mieyskim matka Sierot/ stara matka/ ciotka/ y kážda inna bialaglowa: ktoraby sie znaczyła/iz to z zalu/ z miłości / przyiazni y z zyczliwosci czyni. A o dwie rzeczy na wiecey na Opiekuny skarczy moze. **<Opiekuny o co ofkarczy moze.>** Iedna/ieqli dobra Sierot niewiernie sprawuia. Druga / ieqli Sierotom nedze cierpiec

[hasla: opiekun, sierota, prawo cesarskie, testament, sad miejski, oskarzenie]
[s. 309] cierpiec dopuszczaiu. **<Opiekunow karanie iakie, o co.>** A Opiekunow karanie to iest /iz sie stawiaiu bezecnemi / kiedyby sie zdrady iakiey znaczney dopuscili/ktoraby mogla byc mianowana/ a iawna y dowodna byla/ *lib: I. art: 41. Iure Municip : art: 26.* Ale o inne rzeczy/iako dla nieprzyiazni z Sierota abo z rodzicami//abo dla rzeczy zle przedanych : ieqli tez Sieroce zywnosci wzbrania / ieqli Inwentarza nie vczynil/ abo pieniedzy Sierot ku pozytku nie polozyl / co iest bez oszukania/ tam mu zadna zelzywosc nie idzie : wszakze ieliby opieki nie dobrze sprawowal/ z opieki moze byc zlozon.

Panny y wdowy same przez sie przeciw Opiekunowi zalowac nie moga: A ieliby dzieci byl / tedy im ma byc z Vrzedu przydany Curator/ *lib: I. art: 41.*

Opiekun winien obrone Sieroce nakladem Sieroty: A moze Sierote wydac za maz/ y wsztyki iey dobra za pozag naznaczc/ *lib : I. art: 44.*

Opiekun nie moze kupic rzeczy Sierocinych / takze y zona iego/ Tamze.

Opiekun abo maz gdyby dobra iakie w wienie naznaczl/takie dobra kupowac niebezpieczno. bo takich dobr zas dochodzic moze / chooby kupcowi bezpiecnosc y nagroda infza obiecana byla/ y chooby ta nagroda przez meza vczyniona dowiedziona byla/wyiawszyby przysiegli/ iz onych dobr dochodzici/ani o nie czynic niechca.

<Opiekunem w domie kto ma byc.> Opiekunem wdowy po smierci meza iey ma byc powinny z iey przyacioi/ a nie z przyacioi po mezu/iako mowia po korzeniu. *S. S. lib : I. art: 43.*

<Bialeglowy przez Opiekuny sprawowac maiu.> Niewiafty panny / wdowy we wsztykich sprawach swoich powinne miec Opiekuny. *S. S. lib : I. art: 46.* A Opiekuny prawo wyklada/ *Aduocatos, ferendarios*, rzecznik i/ ktore Sędzia bialymmglowam ma naznaczac y dawac z Vrzedu/takze Sierotom/ludziom niedolęznym/ na rozu

[hasla:opiekun, karanie, inwentarz, pieniadze, panna, wdowa, sadzia]

[s. 310] na rozumie zeszlým : chooby tez o to nie prosili/y tym ktorzyby dla mozności a zuchwalstw przeciwnikow rzecznika abo obrońce miec nie mogli dla boiazni/dla odpowiedzi strony przeciwny.

<Sieroce kiedy iny Opiekun ma byc dany.> Opiekuna infzego Sieroce Sędzia moze

dąć z tych przyczyn. Pierwsza / kiedy Opiekun z Sierotą ma jaką sądową sprawę: iako kiedy mąż oprawę czyni żenie/ nagrody wianą. Wtóra/iejlby Opiekun pierwey dany nie był o domu/to iejt aboby jię służbą bawił/abo ná woynie; á w ten czasby Sierotá miał iáką trudność ábo nágábánie z škodą. Trzecia / iejlby jię kto z opieki wymawiał/ choćby jię infzy nie wymawiali : tedy ná miejscu onego który jię wymawia/innego zá Opiekuná dąć może. bo łatwiey wiele ich sprawuią opiekę niż ieden. Czwarta/ iejlby dobrá Sieroty nie ná iednym miejscu były/ktoreby ieden trudno opátrzyć miał. Piąta/ iejlby był wywołány/ábo też zá iákim podeyrzeniem iednemu opieká była zápowiedziána. Szosta/iejlby dobrá Sieroty były pomnażáne/ták iżby ich ieden opátrzyć nie zdołał. *S. S. lib : I. art: 47. glos. ex Legib. Iure Municip : art: 26. glos.*

<Sierotá moželi jam mężoboycy pokoy vczynić krom Opiekuná.> Opiekun jam.> / ábo jam Sierotá moželi vczynić pokoy mężoboycy/ktory oycá Sieroty zabił: Odpowiedź: Opiekun jam tego nie może vczynić / ále Sierotá mężczyzná (iejlby to vżyteczno było) z Opiekunem/zá dekretem też Sędziego może to vczynić/gdyż pokoy y zgodá káždemu ku dobrej rzeczy jię ściągáią/ *lib : 2. art: 16.*

<Opiekun możniejszy niż Sierotá być nie może.> Opiekunem żaden być nie może ktoryby możniejszy był/ niż ten kimby jię opiekáć miał/ *lib : I. art: 48. in glos.*

<Opiekun zá występek Sieroty odpowiadać nie powinien.> Opiekun o występek Sieroty niewinien z swego odpowiadać/ iejli jię co bez winy iego sstało. Przeto škodá ktoraby jię przez Sierotę / przez dziećie / przez szalonego sstała/ ma być z ich máiętności nágródzona/iejlby škodá była do

[hasła: opiekun, sierota, sędzia, wiano, mężobójca, szkoda]

[s. 311] była dowiedziona. A gdzieby ich máiętności nie było / z ktoreby służna nagrodá być mogła : tedy ten co škodę vczynił/ma być miotłą/biczem ábo pásem podług wystepku skaran. **<Dziećie kiedy á iako káráć.>** A ktoby dziećie miotłą starał/ ábo zá wlofy/ iako mówią zá łeb wrwał / á iego wystepku przyśięgá dowiodł / nic zá to cierpieć nie ma / y bez winy będzie. *S. S. lib : 2. art: 65.*

<Dziećięciá z mátki brzemienny iešcze nie národzonego kto ma być opiekunem.> Opiekunem kto ma być dziećięciá/ktorego mátká brzemienna w żywocie noši iešcze nienárodzonego: Odpowiedź: Iż dziećięciá onego iešcze nienárodzonego prawdziwy Opiekun y dziedzic ma opátrzyć/ tak mátkę dziećięciá iako y ono dziećie ná miejscu oycá. Przeto mátká po śmierci mężá / z dobr mężowych nie ma być ruszona przed porodem y po porodzeniu/ážby dziećie odchováła. Bo oná iejt dziedzictwá oczekáwájąca po śmierci dziećięciá/iż też dziećie ono żywność z mátki ma/ służnie też mátká z onych dobr mężowych ma być żywiona y chována. Szerokie o tym wywody *S. S. lib : 3. art: 38.*

<Po Sieroćie zmárłym Opiekun komu liczbę czyni.> Opiekun /iejlby Sierotá vmárł/ powinien liczbę czynić dziedzicowi iego/y potwierdzić onę liczbę przyśięgá/ gdzieby mu w tym wiará nie była dána. *Iure Mun: art:26.*

<Opiekun dobrá Sieroty iako chováć ma.> Opiekun dobrá sieroty w cále ma zachováć/á żadnych nie pfowác:gdzieby jię w czym škodá sstała/y zá iego przyczyną była/winien nagrodę. A gdzieby nie zá iego winą/przyśięgá jię winien odwieść. Do tego *casus fortuitus*: bo y *Tutor non tenetur de casu fortuito, sed duntaxat de dolo & lata culpa. Est autem lata culpa, nimia negligentia : id est, non intelligere quod omnes intelligunt. ff. de rerum & verborum sig.* A liczbę winien czynić z ostatniego roku tylko: bo jię

domyślać może / iż z przeszłych lat przy obliczności dziedzica oczekawającego dziedzictwá liczbá się sstała. ábowiem Opiekun niewinien licz

[hasła: majątność, szkoda, karanie, opiekun, sierota, dobra, wina]

[s. 312] nien liczby Sierotom czynić bez obecności y obliczości dziedzicow oczekawających takowych dobr po śmierci Sieroty / od których ząwždy ma być kwitowan. *Ibid.*

Opiekun dobr Sieroćinych nie może ząstąwiać y przedawáć/á iákokolwiek oddaláć/krom przyzwolenia oczekawających spadku po śmierci Sieroty. bo takie oddalenie nie bywa ważne: wyiáwfyby to było ku pożytkowi Sieroćie. *Ibid* : art: 26.

<Opiekun z dobr Sieroty kiedy pożytki bierze y iáko.> Opiekun/gdy w dobrách Sierot brzemióná y szkody odnošíł/dla tego też pożytki słuźnie bráć ma. Ieľliby tedy dobrá Sieroty były dziedzictwo/ role /winnice/ogrody/ chmielniki; á Opiekunby ná robotniki náklad wlásnemi pieniádzmi czynił/ z tych też pożytek będzie bráł / krom żadnego czynszu:wyiáwfyby go dáć obiecał. A iákie dobrá przyjmuie kiedy się w opiekę wda;tákie też wroćić powinien/ iż ieľliby pośiane ná ten czas role były / pośiane też wroći. Ale ieľliby one dobrá gołe przyiáł / á grunt Sieroty wlásnemi pieniádzmi sprowował:zwlájzczą kiedyby w vżytkách pożytek y pomnozenie było; tedy Opiekun ábo dziedzicy iego pożytki wezmą / á Sierotom ábo dziedzicom ich nagrodę z czynszem vczynią. *Ibidem.*

<Opiekun z dobrámi Sieroty ruchomemi iáko postępować ma.> Opiekun kiedy przyjmuie dobr Sieroćinych opiekę/ieľli będą dobrá ruchome/ ábo towáry/te ná pewná summę máiá być szácowáne z Vrzędu/ ábo przez tych co się ná tym znáią. A ieľliby nie były szácowáne / á oneby chował y strzegł z pilnością/iáko może być nawetjszá; A tym cząsemby zginęły krom iego winy y niedbáłości / tego wlásną przysięgą potwierdzi/ tedy będzie bez szkody: zwlájzczą ieľli też dobrá iego z dobrámi Sierot zginęły. *Ibid: Iure Munic* : art: 26. *glof. ex legibus.*

<Opiekun kiedy liczby nie winien.> Opieká y spadek dziedzictwá/ ieľliby się ná iednę osobę stoczyło/ áni rýczyć/ áni liczby czynić nie powinien/ *Ibid.* & *S. S. lib*:

[hasła: opiekun, dobra, sierota, szkoda, pożytek, szacowanie, spadek]

[s. 313] & *S. S. lib*: I. art: 23. A gdzieby Sierotá y iego Opiekun ofobliwe dobrá mieli/ liczbę vczynić winien iáko inni obcy. Táźe.

<Potomek Opiekunow kiedy bliźszy dowodu niż Sierotá.Vrząd iákich ofob Opiekuny Sierotom obierać ma.> Opiekun gdyby záplácił zá Sierotę/pewne iáfne długi/ potomkowie onego Opiekuná/ bliźszy tego będą dowiesć/ á niżby tego Sieroty przeć miáły. Táźe.

Opiekuná może Vrząd obráć z krewnych po oycu/teź y po mátce/ y z dáľszych/ktoregoby rozumiał być sierotom pożytecznieyszego/ y może go do opieki przymusić/ wyiáwfyby się słuźnie wymowił przyczyną w práwie opiśáną. Táźe.

Opiekun od opieki nie może być oddalony/ áź pierwey práwem przekonány będzie. Táźe.

Opiekunowi Sierotá nic nie może dáć / áni Opiekun od Sieroty nic nie może bráć. *Iure Munic* : art: 26.

O Opiekunách ktoby chćiáł więcej czytáć / naydzie nápiśano w Porządku moim. *fol: 111. 112. Inter articulos fol: 32. 34. 35. 6. 43. Inter titulos in fine fol: 36. 57. 78. 134. 139. 140.* y ná inych mieyścách táźe porządkiem. I tu przy tych ksiáźkách w Regeřtrze

znaydzie czytelnik szerokie opisanie. A iejliby się też iedną rzecz kedy powtorzona trafiła/ niech nie ma za złe: gdyż też y iedne rzecz/zwłaszcza potrzebna/czytać często nie wadzi: y owszem iejt pożyteczno/ y w więtszej pamięci y w wyrozumieniu bywa / iako oni starszy twierdzili / mówiąc: *Lectio lecta placet, decies repetita placebit.*

Curator, Sprawca y rzędzićiel.

CVrator, tutor, miedzy temi słowy mała iejt różność/ wszakże iż podobno co iejt tutor więcej ich wiedzą/ przeto ktore są własności Curatorá/ y ktore różności od tutorá/ dożyć iejt niewiadomym pokazać albo wypisać.

[hasła: opiekun, sierota, dług, kurator, oddalenie, tutor]

[s. 314] pisać. Iejt tedy pierwsza Curatorow od Opiekunow różność / iż Opiekunowie tylko bywają dani Sierotom niedorośłym / á Curatorowie właśnie dorośłym/ iejli się w nich náyduie iaka niedołężność/ albo rozumu naruszenie/ albo od rozumu odeszcie/ tak iż dla tego rzeczom swoim sprostać nie mogą/albo ich rządzić nieumieją. bywają tedy dani Curatorowie szalonym / albo tym wszystkim / ktorzy ná rozumie iaki niedostátek mają: iako są głuszy/ niemi/ vtrátnicy/márnotrawcy / co sami siebie rządzić nie mogą albo nieumieją. A márnotrawcy y vtrátniki tych nazywają/ktorzy nie wedle miary/ nie wedle czasu/ co przez baczenia ná rzeczy niepotrzebne wydawają albo nakładają. A iako Opiekun náprzód bywa dany ku obronie Sieroty / tak Curator ku opátrzeniu y rządzienu máiętności/tego ktory iejt wyrodek á rządzić się sam nieumieją stąd to iejt / iż Curator może być dany ku bronieniu pewney máiętności albo pewney sprawy/kiedy około dochodzenia dziedzictwa przyjaciele rozmyślają się / albo sobie ná rozmyślanie biorą : á tym czasem niedołężnemu Curatorá ku opátrzeniu potrzeba / iako są białogłowy y młodzy niż 25. lat / áczkolwiek Curator poniewoli nikomu nie bywa dany. Czasem też bywa dany niewieście brzemiennej/gdy iej mąż ná testámentcie nie opátrzy / á nie iejt wątpliwa rzecz / iż iejt od testámentniká brzemienna : ábowiem ná ten czas wedle prawá bywa pużczona do possejssyey dobr mężowych/ á potem ná iej żądanie bywa dany Curator/ ktory oney brzemiennej niewieście podług możności máiętności mężowej/ y podług godności białogłowy/ daie potrzeby z máiętności mężowej: á tácy Curatorowie są porucznicy nád pewnymi sprawami / á nie mogą być Curatorami/ ktorzy tylko z dobrej woley dla poczciwości co czynią / á cudzey sprawy się podeymują. ale wedle porządku

[hasła: kurator, opiekun, różnica, marnotrawca, niewiasta, testament]

[s. 315] porządku prawá Curator od Sędzięgo albo od Vrzędu bywa náznaczony/nie iny iedno ten/ktory iejt przyrodny po korzeniu: tácy muszą przyiąć pracą około swoich powinnych iejli ich potrzebują. ale dzieśiejszych czasow bywają dani Curatorowie/ za wywiádomaniem przełożonych albo Vrzędu / choćby ktory oćiec nie był dany synowi szalonemu albo vtrátnikowi za Curatorá/ áżeby był od Sędzięgo albo Vrzędu potwierdzony/ gdzie też formá potwierdzenia Curatorá od Vrzędu bywa dana.

Opiekunowie też mogą być dani za Curatory

CVrator powinien także Inwentarz vczynić iako y Opiekun / y przysiędz winien / iż wszystkie rzeczy będzie pilnie á wiernie rządził / z pożytkiem tego ktoremu iejt dany za Curatorá / y rękoymie także stawić y pokazać/ áby tak był máiętny / iakoby mógł szkody nágrodzić temu/nád którym iejt rządzićielem albo sprawcą / iejliby co za

niedbalością swoią opátrzyć omieszkał: też zá nim idą niebezpieczności y szkody/ iáko zá Opiekunem.

Kończy się tá zwierzchność Curatoria/w ten czas kiedy iuż nie potrzebuie Curatorá niedołączny: gdy tak przydzie do rozumu y do zdrowia ciáła/iżby swoje rzeczy sřprawować mogł y sam siebie rządzić / wyiawřzyby takie szaleństwo było / ktore ná ten czas przejštaie / á zaś się wraca/ ktore choroby zowią Lácinnicy/ Mániacy ábo Lunatycy : ábowiem poty zostawa Curatorem poki ten żywie/ ktoremu dla takiego szaleństwá iejš dány Curatorem.

Lunatici perpetuo egent Curatore. Lunaticus est, qui certis lunae temporibus ab infania vexatur, aut morbo grauat.

Regeřtr

[hasła: kurator, sędzia, urząd, szkoda, choroba]

[s. 316] Regeřtr Generálny, ábo vkazanie tych rzeczy, ktore się w tych ksiąřskách o obronie Sierot zámykáia, według Tytułow ná początku położonych, y według ich Rozdziałow. pokázuiący folium do wřsytkich contenta wypisánych sub suis Titulis, & Titulorum Capitulis, dla łatwiejšego Czytelnikowi nálezienia rzeczy w sobie potrzebnych.

Pierwszy Tytuł o vrzędzie y powinności Opiekunow y Curatorow/ opisuię się w dziejšáci Rozdziałách

Pierwszego Rozdziału contenta ábo summy pokázuią się Fol:	1
Wtorego Rozdziału contenta	fol: 8
Trzeciego Rozdziału contenta	fol:14
Czwartego Rozdziału contenta	fol:20
Piątego Rozdziału contenta	fol:37
Szořtego Rozdziału contenta	fol:55
Siodmego Rozdziału contenta	fol:65
Ořmego Rozdziału contenta	fol:78
Dziewiętego Rozdziału contenta	fol:95
Dzieřiątego Rozdziału contenta	fol:112

Wtóry Tytuł o Liczbie Opiekunow y Curatorow/ opisuię się w trzech Rozdziałách

Pierwszego Rozdziału contenta ábo summy wypisáne	fol: 135
Wtorego Rozdziału contenta	fol:146
Trzeciego Rozdziału contenta	fol:166

Trzeći Tytuł o Vřprawiedliwieniu liczby Opiekunow y Curatorow/ opisány w iednym Rozdziale

fol: 182

Iednego Rozdziału tego Tytułu contenta nápisáne fol: 183

Czwarty Tytuł o zapláćie Opiekunow y Curatorow zá ich prace/ opisuię się w iednym rozdziale

fol: 195

Iednego

[s. 317]

Iednego Rozdziału tego Tytułu contenta ábo summy fol: 196

Piąty Tytuł o *Interesse* Sierot nie letnych/ y Márnítrawcow/ będących pod opieką/ y o
pożytku pieniędzy ich/ ieden Rozdział fol: 214
Iednego Rozdziału tego *contenta* pokázuią się fol: 214

Szoſty Tytuł o kwitowáníu ábo wyzwoleníu Opiekunow y Curatorow z ich opieki ábo
kurátoryey / opiſuię się we dwu Rozdziałách fol:239

Pierwſzego Rozdziału *contenta* ábo ſummy wypíſáne fol: 240

Wtorego Rozdziału *contenta* fol: 254

Síodmy Tutuł o niebeſpiecznoſci Opiekunow y Curatorow z ſtrony opieki źle
ſpráwowáney/opiſuię się w iednym Rozdziale fol: 273

Tego Rozdziału iednego *contenta* y ſummy fol: 279

Oſmy oſtátńi Tytuł o dziękowáníu Sierot Opiekunom y Curatorom/ zá dobre
ſpráwowanie y rzádenie opieki/ ieden Rozdział

Tego Rozdziału *contenta* pokázuię fol: 282

Regeſtr

[..]

Regeſtr rzeczy y ſłow, które ſię w tych kſiázkách, o Obronie Sierot y Wdow *zámykáią*,
wedle porzázdu obiecadła ſpiſány: w którym pierwſza liczbá pokázuię folium, druga
liczbá in margine tegoż folium, rzecz położoná w tym Regeſtrze znáczy.

A.

Actia ábo ſpráwá ſádowna Opiekuná przeciw Sieroćie/ o co/ y powinnoſć Opiekuná
fol: 120. 8

Acta *pupillaria* kſięgi Sierot Vrzędowe/ y co do nich piſáć 140. 6.

Adminiſtrator/ Rzędzićiel/ z cudzey rzeczy kázdy liczbę winien/ y z złego rzádu
nagrode 142.10

B.

Boża obroná nád Sierotámi/ Wdowámi/ z Piſmá ſ. 281. 13

Bożego ſádu źli Opiekunowie nie wydá Támże

C.

Chyrográphy/ liſty Kupieckie/ iáko máią być do Inwentarzá wpiſowane po zmárłym
32.19

Corká z ſwoim mężem/oycá ſtárego vbogiego winná żywić 105. 5.

Corce nierzádníe żywiácey ma być bronion poſag 107.14.14.

Czynſz pánu dziedzicznemu pierwý niź wiáno idzie 301.2

Credit tráćić miedzy kupcy/ ieſt zelżywoſć y ſzkodá 153. 9.

Creditor po zmárłym dlužniku iáko długu dochodzi/ y Sierotá iáko oyczyzne wyzwála
297.

Crurator ktorym oſobam bywa dáný 294.

Curatorom y Opiekunom formá przyſięgi 66.1.

Curatorow godnoſć w czym należy 60. 7.

Curatorá obwołánie márnítrawcy y żenie iego 108. 17.

Curator/ Opiekun/ winienli Creditorow do Inwentarzá przyzywáć 38. 1.

Curatoria marnotrawce/ kiedy koniec bierze

93. 16.

Dawność

[..]

D.

Dawność Sieroty/ kiedy o dobrą przez Opiekuny przedane/ czynić nie może Sierotą

fol: 129.15

Dawność Sierotom szkodzić nie może/ a kiedy szkodzić może 132.21

Dawność Sierot o ich dobrą przedane 293.

Dziedzic mający latą/ po zmarłym oycu czemu czyni Inwentarz 36.26.

Dziedzic czyniący Inwentarz/ winienli do niego przyczynić kredyty ? 38.1.2.

Dzieci aby miały żywić rodzice stare/ nie pewna/ to rodzicom żywność/ 102.7.

Dziedzic pieniędzy przez oycą przyjętych przeć nie może 258.7.

Dziękowanie Sierot/ y wdzięczność przeciw Opiekunom 282.

Dziedziczy oycowskie długi jakie powinni płacić 293.

Dziedzic po zmarłym Sieroćie jakie Prawo ma 293.

Dziedzic po zmarłym Opiekunie o co na miejscu Opiekuną Sieroćie odpowiadać winien 298.

Dziedzic zmarłego kreditora jako dowodzi długu 303.

Dziecię włomne bez ręki/ bez nogi/ spadku nie traci 294.

Dowód po zmarłej ręce 302.

Dobrá Opiekunowi są fantem w dobrach Sierot 3.3.

Dobrá Sierot dla których przyczyn mają być przedane/ y którym sposobem 70.8.

De eodem 293.

Dowodów na przyjaćie y wydatki Opiekunów w liczbie potrzebą 187.8.

Dowodów w liczbie v kupców czemu nie trzeba 188. 9.

Dłużnik y wierzyciel Testamentników/ Opiekunami być nie mogą 41.5.

Długi Sierotom należące/ Opieku: z pilnością wypominać mają/ 71. 9.

Dłużnikowi jaki kwit od Sieroty napewniejzy 272.19.

Długi Sierot mogli jednemu Opiekunkowi płacić Tamże.20.

F.

Forma generalnego kwitu z opieki fol: 264. 17.

G.

Głuchy od spadku nie ma być oddalony fol: 305.

Głuchemu Curator bywa dany Tamże

Interesse

[...]

I.

Interesse słowá opisanie y wykład fol:121.9.

De eodem Interesse 216.1.2.5.

Interesse pożyczającemu kiedy słusznie idzie 220.6.8.

Interesse kupcowi kiedy/ jako idzie 221.9.

Interesse co pożyczanemi pieniędzmi imienia nabywa 222.10

Interesse z pieniędzy leżących nie idzie 223.11.13.

Interesse słowá tamże wykład 224.12.

Interesse jako ma być moderowane Opiekun:kiedy go nie mają 235.44.

Interesje rozmaite z rozmaitych przyczyn/ z znowy/ przypadkow/ różność
Interesje od lichwy/ szacunek Interesje/ y inne rzeczy o Interesje y o lichwie wiedzieć
potrzebne/ naydzie Czytelnik w piątym Tytule wszystko/ iakoby tu w Regeſtrze było
położono 214.215.216.

& sic consequenter

Imienie za pieniądze Sieroty kupione czyje jest/ czyli Opiekuną czyli Sieroty	132.20.
Inwentarz czynić z których przyczyn potrzebą	13.10.
bez Inwentarza sprawy Opiekunskiej nie ważne	16.4.
Inwentarz iako poznać fałszywy	17.7.
Przy Inwentarzu oświadczenie o rzeczach nie wpisywanych	18.8.
do Inwentarza rzeczy nowo należone przypisać trzeba	18.9.
Inwentarza podejrzanego znaki	19.10.
Inwentarza kiedy nie trzeba czynić	Tamże 11.
<i>De eodem vide</i>	139.4.
Inwentarz którego czasu czynić według Prawa y zwyczajui	22.1.
<i>De eodem</i>	115.3.
Inwentarza czynienia czas dla czego postanowiony	fol: eod.2.
do Inwentarza przymusić Opiekuną może Wzrost/ kiedy	23.4.
przeciw wolności od Inwentarza wywody	25.9.10.
Inwentarz czynić pożyteczniej Opiekunowi/ choć od Testamentnika wolen	28.12.
vczyniony	28.12.
Inwentarz czynić według zachowania miejsc krainy	fol: eod: 13.
Inwentarz czynić przy których osobach	29.14.
<i>De eodem</i> , y kiedy Inwentarza nie czynić	117.5.
Inwentarz czynić w Krakowie iaki zwyczaj	30.15.
Inwentarza obyczaj popolity po śmierci kupieckich ludzi	31. 17.
Inwentarz po śmierci rzemieślników albo obyczaj testamentu ich	32.18.
po Inwentarzu Opiekunśka sprawą iaka	33.24.
	Inwentarz

[...]

Inwentarz oprócz Opiekunów kto też czynić winien	35.23.
przy Inwentarzu co ma być zapisowano	52.22.
Inwentarza zapisanie zachować według zwyczajui miejsc	51.23.
po Inwentarzu co dalej czynić z rzeczami zapisanymi y z stojącym imieniem	Tamże.
	24.
Inwentarz przez co niedostateczny bywa	186.6.7.
do Inwentarza/ dłużniki/ stojące imienie/ pisać trzeba	Tamże. 7.
K.	
Karzeł od dziedzictwa nie ma być oddalony	fol: 305.
Karzeł ma mieć Curatora y rzędziela	Tamże.
Karanie na obłudne Opiekuny/zdradliwe/ y na inne co krzywdę Sierotom czynią	279.8.
Krzywdy wszelkie jak pochodzą	Tamże.
Kupieckie rejestra/ cyrography/liſty/iako pisać	32.19.

Kupiec kiedy towar droższy może sprzedawać	158.16.
Kupując imienie ná Sieroty/ iáka ma być przedtym <i>inquítia</i> potrzebna wiedzieć	162.22.
Kupiecka liczbá czemu dowodow nie potrzebuie	188.9.
Kupcom z pożyczania pieniędzy iákie Interesje	226.19
Kupiectwo pieniężne lichwá iejt.	228.23.
L.	
Látá Sieroty/ iáki dowod wedle Práwá	fol: 291
Liczbý czynienie Sierotom po ich śmierci ich potomkom z czego czynić/	34. 22.
Liczbá we wšyżtkich rzeczách potrzebna przed kim ma być czyniona/kiedy/ czego do niey potrzebá	138.3.
Liczbý kiedy nie potrzebá czynić áni Inwentarzá	139.4.
Liczbý czynienia w inych kráinách sposób	139.5.
Liczbý zániedbánie w Miešciech Rzeczypořp: w Miářteczkách	142. 10.
Liczbę Opiekun z czego czynić ma/ komu/kiedy.	148.1.
Liczbá iáko ma być czyniona/ Regeřtrá iáko řpiřowáne	149.2.3.
Liczbý iákie nie bywáią przyjmowáne	150.4.
Liczbý okolicznořci przyięcia y wydatku	151.5.
Liczbý zámknienie iákie ma być/ Reřtá liczby oddána	Támže.6.
W liczbie co natrudniejšzego Opiekunowi	152.7.
	Liczbá
[....]	
Liczbá przy powinných zmárłego y inych ma być czyniona	155.11.
Liczbá z řtorny rzeczy nie řpráwoványch y zámęczonych powinna	167. 1.
Liczbę z czego Opiekun winien czynić/ z tego teř y dźiedźic iego	168.2.3.
De eodem řupra. Liczbá nie řpada ná dźiedźice	142. 10.
Liczbý popráwáć cudzá ręká nie godźi řię y wymázowáć	170.6.
Liczbę z czego ma czynić Opiekun	Támže.7.
Liczbá raz dobrze vczyniona nie ma być wznowiona/ y kiedy może być wznowiona/ y iáká dawnořciá ginie	170.8.9. y 173.11.
z Liczbý reřtá zámraz ma być oddána	Támže.
w Liczbie przyięcia y wydatki/ porzámek iáki y Tytuły	184.21. 22.
w Liczbie nagłowniejšze potrzeby <i>effentialia quae?</i>	185.23.
Liczbý prawdźiwořć/ vřpráwiedliwienie w czym náleřy	184.1.
Przy Liczbie kto Actor kto Reus ma być rozumány	185.3.
W Liczbie dowody nie ořtre máią być	186.5.
W Liczbie o máłych rzeczách iáko řpráwá/ ktore mále rzeczy/ wielkie	188.10.
W Liczbie wydatki z iákimi okolicznořciámi řiřáć	189.11.
W Liczbie wydatki wielkie z máłych vrořle náyduią być przyięte. Tám:	12.
W Liczbie máłym wydatkom iáko mieřfce dáwáć	193.14.
W Liczbie z krewným nie ořtro pořtěpowáć	195. 18.
Od Liczbý wolny/ przedřię Regeřtrá y reřtě winien oddáć	193. 21.
Od Liczbý wolnořć do czego řię řciága	194. 22.
Liczbę Sierotá kiedy znović może choć poprzyřięžona	271.18.
Liczbę Opiekun kiedy czynić powinien y komu	296.

Lichwy pokrywanie słowem Interesje	218.3.
Lichwá vczciwego kupiectwá skázá	228.22.
Lichwá/ drogá do zbogácenia	Támže. 29.
Lichwione pieniądze/ nikomu nie bywáią szczęśliwe	231.30.
Lichwy Prává nie sądzą/ Interesje sądzą	Támže. 31
Lichwá w przedawániu towarów drożey dla pomknienia czáju zapłaty.	156. 13.4.
M.	
Márnotrwca co ieřt/ kiedy vtraca czyiá škodá/ kto dobrá iego rządži/	fol: 304.
Márnotrwce opiřanie/ řtád go poznać/ iż im też Curatorá trzebá	79.1.
Márn: kiedy kontráky może czynić kiedy nie może/ tákże dárowác	80.2.
Márnotrwce řpráwy obwołáne/ zápowiedžiáne/ waźneli ?	82.3.
	Márno
[...]	
Márnotrawcá od karánie o zločnyřstwo nie wolen	Támže. 4
Márnotrawcá też rzeczon ieřt vtrátnik/ przeto o márnotrawcy/ o utrátniku/ inne rzeczy potrzebne. pátrž pierwřzego Tytulü ofme y dziewiąte. gdy řię vpámięta iáko ma być wolny/ iáko vpámiętałęgo poznać/ trzebali go też pozywác/ ieřli Práwo řwoie tráci. tám Czytelnik naydzie porządnie przez liczby pokázuiące <i>inter contenta.</i>	78.95.
Márnotrawcá moželi pořáżyć corkę	97.1.8.
Márnotrawcá kořciółowi nic oddác nie może dla duřze řwoiey	104. 9.
Márnotrawcy pieniądze nie máią być pożyczáne	108.16.
Márnotra: moželi řynowi gdy řeni wřzytki dobrá řwoie odstápić	123.11.
Mąż po řmierci řony nie czyni Inwentarzá/ czemu/ y co inwentowác	35. 25.
Mátká moželi być opiekunká džiátek řwoich y dobra ich/ tákże řtára mátká	40.3.
Mátki do opieki nie máią być przymuřzone	42.6.
Mátká ieřli dla nierządneho řycia od opieki odpada	Támže.7.
Mátki/ która řobie opiekę ma/ powinnoř	43.8.
Mátká zá wtorego męřa idác opiekę tráci y powinnoř	45.11.
Mąż podeyřrzány w opiece/ ktory řię powtore řeni	46.
Męřkie řłowá řtátecznieyřze niř niewieřcie w opiece	Támže.
Mąż moželi być řony řwoiey Opiekunem/ á iáko	49.13.
Mátká džięcinne dobrá w opiece máiac/ winná ie viřcić o dochowánie ich w cále/ y iáko ich vřywać może/ powinnoř ie	48.14.15.
Mátká zá wtorego męřá idáca/ choćby ie	49.13.
Mátká bogáťřza/ cnotliwa/ do opieki bliřřza/ niř vbogi powinny. Tám: 21.	51.20.
N.	
Nápominánie do przyaćioł o Opiekuny. Do Opieku: o Sieroty.	275.2.3.
Nápominánie do řwoich dorořlych/ o pokazánie wdřięcznořci dobrym Opiekunom.	289.10.
Niemy/ nie ma być od džiędzićtwá oddalony/ á ma mieć Curatorá	305.
Niewiářtá kiedy w opiece podeyřrzána	44.10.
Niewieřcie řłowá lekkie	45.11.
Niemy/ moželi być zá rękoymiego przyięty	57.2.

Niewieście zbytecznie żyjącey Curator bywa dány/ iey zbytecznego życia opijanie	90.12.
Niewiäftá gdy rojkoſznie żyie/ co ſtąd roście	91.13.
Niewiádomość ſpráwy ná dowod ma byćprzypuſzczona	110.20.
Niewiá	
[...]	
Niewiádomość Opiekuná nie wymawia.	261.12.
O.	
Obietnicá kiedy waſzna/ kiedy niewaſzna	262. 14.
Opátržność Opiekuná w dobrách Sieroty iáka	296.
Obieránia ná vrzedy ſtrofowanie	12.9.
Oćiec winieli corkę poſáżyć/ kiedy poſáżyć/ kiedy krom przyzwolenia iego zá mąż idzie. 103.8.10.	
Oycowſka powinnoſć/corkę poſáżyć/ nie ieſt to vtrátá	99.2.
Oycu wolno poſáżyć corkę iáko chce/ <i>iuxtra facultatem</i>	101.6.
Oycu ſtáremu corká z mężem winni opátrzać żywnoſć	102.7.
Opiekunow wládzá nád Sierotámi	297.
Opiekunow y Curatorow trudnoſć/ niebeſpiecznoſć/ praca/ powinnoſć	2.1
Opiekuná iáka ma być w opiece pilnoſć	2.2.
Opiekunow dobrá ſá fántem ábo zakládem w dobrách Sieroty	3.3.
Opiekunow nieſłuſzne ſtáránie o opieki	3.4.5.6.
Opieká iákim ludziom ma być dawána/ iákim nie dawána	4.5.6.
Opiekun y żadne nie ma ſię z cudzá krzywdá bogáć	4.7.
Opiekuná dobrego y złego znáki iáko poznáć	5.8.
Do Opieki áby ſię żaden nie ſkwapiał/ vpomniánie y rádá	5.9.
Opiekę przyimowáć godzi ſię/ y przymuſić do niey może	6.10.
Z Opieki ktoremi przyczynámi wymowić ſię może	6.11.
Opieki/ ſtáry w 70.lat/ młódſzy niż 25.lat mieć nie może	Támże.
Opieká/według práwá M. Mágdeburſk: ma być ſpráwowána	7.12.
Opiekun z ſtorny opieki komu ſię vſpráwiedliwić winien	7.13.
Opiekuny kto poſtánawia/ obiera y potwierdza	9.3.
Opiekun piſmá nieumieiający/ opiekunem być może	10.4.
Opiekunow przyſięgá w inych kráinách	Támże .5.
Opieki vrząd iáko poczćiwy/ zacny y beſpieczny	11.6.
Opiekun gdy przyimię w opiekę Sieroty y dobrá iego/ co naprzod czynić ma	15.1.
Opiekun bez Inwentarzá podeyrzány	19.10.
Opiekun kiedy płát ma dáwáć od pieniaedzy Sieroty	7.13.
Opiekunowi/ kiedy vczyni Inwentarz/ nie może wzić opieki	16.4.
Opiekuńskie ſpráwy bez Inwentarzá nie waſzne	17.5.
Opiekun kiedy co nie wpiſze do Inwentarzá co przepada	17.6.
Opiekuná kiedy nie potrzebá	19.11.
Opiekun kiedy nie bywa podeyrzány	20.12.
Opiekun	
[...]	

Opiekun kiedy od Inwentarzá wolen/ y dla czego	23.3.5.
tám y od liczby wolny	24.6.
Opiekunŷka ŷpráwá po vczynieniu Inwentarzá	33.21.
Opiekun winenli kredytorow do Inwentarzá wziąć	38.1.
Opiekun teŷtámentem poŷtánowany przodek ma przed inŷzemi	41.4.
Opiekunow powinnoŷć przeciw mátcé/ ktora Sierotom potrzeb nie omyŷlá vŷzywáiac ich dobr	49.16.
Opiekunowie iáko Sieroty opátrzáć máia	50.17.
Opiekun z dobr Sieroty niekomu nic nie dárowáć nie moŷe	50.18.
Opiekun Sierotom nic vtráćić nie moŷe	Támŷe 19.
Opiekun iákíe dobrá Sierotom po opiece oddáć winien	53.25.
Opiekunow reakoiemŷtwo z ŷtorny Sierot/ przyczyná o co	56.1.
Opiekunowie ktorzy od rękoiemŷtwá wolni	57.3.
Opiekunow godnoŷć w czym naleŷy/ iáko máia być máiętnemi	60.7.8.
Opiekunow rękoiemŷtwo według práwá Sáŷkiego/ y kto opiekunem być nie moŷe	63.11.
Opiekunow y Curatorow przyŷięgi formá	66.1.
Opiekun w przygodŷie czyich rzeczy pilney ŷtrzedz powinien/ Sieroty czyli ŷwoich	Támŷe.2.
Opiekunow wládzá o dobrách Sieroty v obcych ludŷi będácych	68.3.
Opiekunow w przedawániu dobr Sieroty powinnoŷć	69.6.
Opiekun przygodney ŷzkody Sieroty nágrádzáć nie winien/ y co ieŷt przygodná ŷzkodá	72.10.
Opiekun/ kiedy ŷię opieká ŷkończy/ iáko od ŷzkody wolen	73.11.
Opiekunowi y Sieroćie ná złe dłuŷniki porádá	Támŷe. 12.
O Opiekę dwá ŷpor máiaý/ ktory przy opiece zoŷtawá	77.17.
Opiekuná kiedy przed czáŷem z opieki złoŷyć moŷe/ powinnoŷć iego	120.7.
Opiekun dobrá Sieroty moŷeli kupić	122.10.
Opiekun ieŷli ŷię zбоgáći/ mali być rozumian zбоgácony z dobr Sierot/ ábo z ŷwoiey prácey	127.13.
Opiekun gwałtownik Sieroty iáko ma być karan	133.22.
Opiekunŷka powinnoŷć z ŷtorny liczby z dobr Sieroty	133.1.
Opiekunom co naprzod do liczby mieć potrzebá y wiedŷieć	Támŷe.2.
Opiekun kiedy przed czáŷem do liczby moŷe być przymuŷzon	148.7.
Opiekunow liczbá ŷpada ná potomki/ á iáko nie ŷpada/ <i>vltior adminiŷtratio</i>	142.9.10.
Opiekunowi co ná liczbie ma być przyięto	143. 11.
Opiekun z liczbá nie ma omieŷzkáwáć	Támŷe.13.
	Opieká
[...]	
Opieká kiedy rozdzielná/ Sierotá co czynić ma	144.14.
Opiekun choć nic nie rządŷi/ liczbáe winien czynić	145.15.
Do Opieki chćiwoŷć/ gđŷie pieniádze czuia	146. 16.
Ná Opiekuny z ŷtrony oddánia liczby y reŷty rádá	154.10. Opiekunow
złych ŷztuká/ chytroŷć/ odwláczánia liczby	156.12.

Opiekunom z strony kontraktów czynienia potrzebna rada	160.20.
Z strony kupowania imienia na Sieroty opiekunów rada	162.22.23.
Opiekunowie z strony przedawania y kupowania imienia Sierot/ krom wiadomości Sierot y ich przyaciół/ nic czynić nie mają	164. 25.
Opiekunom napewnieyżza potrzebna rada w rzeczach wątpliwych	165.26
Opiekun co winien oddać Sierotom ojobliwie	168.3.
Opiekun który Regeſtrow nie ſpiſał y Inwentarz/ co Sierotom przepada	169.4.5.
Opiekun kiedy od liczby wolen/ od reſty oddania nie wolen	174.13.
Opiekun z czego od liczby nie ma być wolen/ y dla czego	Támże.14.
Opieká iáko ma być dawána/ iáko iey żądać	176.15.
Opiekun kiedy od Inwentarz/ wolen/ od liczby nie wolen	177.18.
Opiekunom dobrym potrzebna y pewna Reguła	179.19.
Opiekuńſka liczba w czym nawięcey należy	Támże.20.
Opiekun winien pokazać/ iż iego liczba prawdziwa	184.2.
Opiekunowi co na liczbie nie ma być przyjęto	186.6.
Opiekunowi w wydatku małych rzeczy/wiárá ma być dána	189.12.
Opiekun krewny iáko liczbę czynić powinien	193.20.
Opiekuná zmarłego Regeſtrow iáka wiárá ma być dána	194.24.
Opiekuńſki vrząd darmo ma być ſprawowany	198.1.2.
Opiekunowi y Curatorowi miárkowána zapłata pozwolona	199.3.4.
Opiekun vbogi z dobr bogatego Sieroty żywność mieć może	200.5.6.
Opiekun w potrzebach Sierot pracuiącey iáka zapłatę ma mieć	Támże.6.
Opiekunowi miárkowanie zapłaty względem ojoby y pracy	Támże.7.
Opiekunowi bogátemu chowanie wedle ſtanu	201.8.9.
Opiekun moželi mieſzkáć w domu Sieroty bez czynſzu	201.10.11.
Opiekunowi imieniem zapłaty od opieki do Regeſtru nic nie piſać	205.17.18
Opiekun zá wſzytek czas choroby zapłatę ma mieć	206.19.
Opiekun zá iáki czas ſprawowaney opieki zapłatę ma mieć	Támże. 20
Opiekun Sieroty nie winien żywić z ſwego	207.21.
Opiekun chowáiąc Sierotę z łáſki/ moželi ſię nakládu ſwego vpomináć gdy ſię dobrá Sieroty pomnożą	208.22.
Opiekun zapłaty ſwoiey/kiedy/á iáko dochodzić może	Támże.23.
	Opieku
[...]	
Opiekunom godźili ſię pomocniki do opieki chowác/ y zapłatę im ſtánowić	209.24.25.
Opiekun ſtáry pomocniká do opieki ſtánowić może	211.27.
Opiekun żywáiácy pieniędzy Sieroty/ Intereſſe winien	232/34.
Opiekun Sieroćie poki winien/ iáko winien	Támże.37.38.
Opiekunow ſtáránie o Intereſſe Sierot	235.43.
Opiekun odkládaíác liczbę/ winien Intereſſe	237.46.
Opiekun kontráktow Sieroćie pożytecznych opuſzczáć nie ma	238.48.
Opiekun do liczby/ Sierotá do przyjęcia liczby y kwitowania/ mogą być pozwáni	240.1.3.
Opiekuná chytrego przykład z młodzieńcá bogáto ożenionego	246.9.

Opiekun do nowego rachunku kiedy może być przymuszony	252.10.11.
Ná Opiekuny nie ǵkwpiáć się wpornie	256.2.
Opiekuná zdrádę ǵtąd poznać	258.6.
Opiekunowie ktorzy prawdziwi/ ktorzy fałszywi	274.1.
Opieká pełná trudności y niebezpieczności	276. 4.
Opiekunow chytrość	277.5.
Opiekuná dobrego powinność	278.6.
Opiekunow iákie złe ǵpráwy/ co ich nawięcey lży	278.7.10.
Opiekunowie/ Wikáryowie/ namięǵtnicy Boży	281.11.
Opiekunow dobrych pożytki y dobrodźieǵstwá ktore	287.7.8.
Opiekunow złych nie pożytki Sierotom	288.9.
Opiekun podeyrzány Sieroty nie może chować	292.
Opieká kiedy się kończy	300.
Opiekuná podeyrzánego złozenie z opieki/ podeyrzenie iego ǵtąd poznać. Táme.	
P.	
Przyśięgá Opiekunow w innych kráinách	10.5.
Podwoyćiego Krakowǵkiego vrząd y powinność	50.16.
Pieniądze Sierot ná co obráć	54.27.
Pieniądze Sierot nie máią prozno leżeć	257.5.
De eodem vide.	121.9.
Pieniędzy komu nie pożyczáć	111.21.
Przygodney ǵzkody/ opiekun Sierotom nágrádzáć nie winien/ y co ieǵt przygodna ǵzkodá/ fortuitus casus	72.10.
Práwá iákie Opiekuny obieráć kázá	285.5.
	Práwá
[...]	
Práwá pożytkowi ludzkiemu łáǵkáwości ǵlżyć máią/ nie oǵtro się obchodzić	212.28.
Poǵtępek przeciw Opiekunom o ǵzkody Sierot	59.5.6.
Poǵázenie corki/ powinność oycowǵka	99.2.
Poǵag dáwáć do kupcá dla pożywienia żony/ nie ieǵt lichwá	158.15.16.
Pożyczáiąc pieniędzy/ kiedy nád pożyczáná ǵummę może więcey bráć	159.17
Pomocniká do opieki możeli poǵtánowić	211.27.28.
Q.	
Quit generálny z opieki iáki ma być/ quit oǵbliwy z káżdey rzeczy	256.4.5.
Quit generálny fałszywy iáko pǵwáć	258.6.
Quitu generálneho omyłki iáko probowáć	260.10.
Quit dla błędow opiekuńǵkich nie wáżny	255.1.
Quit przez chytrość otrzymány/ nie ma mieyǵcá	256.3.4.
Quit ná wielką ǵummę/ wyráżenia ǵummy potrzebuie	259. 8.
Quit generálny kiedy nie wáżny	260.9.
Quit zdrádlivy iáko poznać	Táme. 10.
Quit nie ściága się ná oǵzukánie/ y kiedy go złamáć może	261.15.16.
O Quitowániu opiekunow ǵummá náuk krotka	263.16.
Quit iáki napewnieǵszy dłuźnikowi od Sieroty	272. 19.
R.	

Regeſtrá kupieckie iáko inwentowác po zmárłym	fol: 31.17.
Regeſtrá liczby iáko máią być ſpiſowane	149.3.
Regeſtrom Opiekuná zmárłego iáko wiárá ma być dawána	194. 23.
Rękoieſtwo Opiekunow z ſtrony dobr Sieroty/ przyczyny rękoieſtwá	56.1.
Rękoieſtwá opiſáne Lácińſkimi ſłowy.	Támże.
Rękoymiov powinnoſć w róſnych ſpráwách	Támże.
Rękoieſtwo przyſięgá w opiece mieyſcá nie ma iedno ludźmi godnymi/	Támże.
Rękoymiego godnoſć iáká ma być	60.7.
Rzędzićiele cudzey rzeczy kiedy liczbę winni y nagrodę złego rządu	142.10.
W Rzeczypoſpolitey co napotrzebnieyſzego	287.6.
	Szaleń

[...]

S.

Szaleńſtwo ieſt chorobá/ ſzalonym kto ſię opieka	fol: 304
Szalonego nie ſkázuiá ná ſmierć/ y inne rzeczy o ſzalonym	Támże.
Szalonego Opiekun iáko opátrzáć ma	305.
Sędzięo ná kwit Sieroty iákie ma być vważánie	245.7.8.
Sędziowie przeciw Sieroćie máią być	12.9.
Sentencye mądrych o wdzięcznoſci y niewdzięcznoſci	284.2.
Stároſci látá do kąd liczá. Stáry moſe mieć Opiekuná chceli	306
De eodem	6.11.
Sierot poſzytki Opiekun pomnáſzáć winien	3.3.
Sierotom gdy doroſtá lat/ iáko im dobrá ich máią być oddáne y wedle zwyczáiu	
Krákowá	7.12.
Sieroty iáko ſię dziś v Opiekunow máią	11.7.
Sierot proſtoſć wiele chytróſciom podlega	Támże.
Sieroty iáko od Opiekunow rządzone być máią	9.12.
Sieroty ſioſtrá/ ktora ieſt od inego oycá nie ma być poſáſzoná	50.18.
Sieroćinyh dobr przedawánie/ iákie bywa w inych kráich	54. 26.
De eodem	119.6.
Sieroćine pieniáſdze leſzące ná co obráć.	
	54.26.
De eodem	68.4.
Sieroty ktorego mátká po ſmierci mężowey w żywoćie noſi/ kto ma być Opiekunem	
	63.12.
Sieroćine dobrá Opiekunowie/ kiedy y iáko przedawáć máią	69.5.6.
Sieroty ſpráwá bez Opiekuná/ kiedy wáſna kiedy nie wáſna	74.13.
Sieroty ſpráwá przy oblicznoſci Opiekuná milczácego ieſli wáſna/	Támże. 14.
Sieroty kupno bez Opiekuná ieſli wáſne	75.15.
Sierot ſpráwy potwarliwe imieniem Opiekunow záadne niewáſne.	Támże. 15
Sieroty dobrá do domu naiemnego wnieſione mogáli być w czynſzu rozumiane.	
	76.16.
Sieroćinyh dobr Opiekun kupowáć nie moſe/ y kiedy moſe.	111.22.
Sierotá przeciw Opiekunowi y Opiekun przeciw Sieroćie/ o co máią czynić ſádownie	
	114.12.

Sieroty przyśięgą przeciw Opiekunowi o Inwentarz *in litem* 118. 4.
Sieroty zboża ktorego czasu sprzedać 126.12.
Skarb Krolewjski/ po jakim zmarłym dobrą bierze 36. 27.
Sługą

[s...]

Sługą po śmierci pana/ kiedy czyni Inwentarz/ y kto inny Tamże.
Spor/ fwar/ zwada/ między oycem a corką/ żaden być nie może 105.11.
Spadki kto jakie bierze/ co płacić winien 295.
Sieroty lata mężczyzny y białe głowy 130.16.
Sierota o mężoboystwo iako ma być karan Tamże. 17
Sierota o potwarz zadaną mali przyśięgąć Tamże.18
Sierota o śmierć oycowjską mogli ją iednać/ y wziawszy pieniądze długi płacić 134.23.
Sierota dorofły winien liczbę przyiąć od Opiekuną 143. 11.
Sierotom nie rychło oddawać refty z liczby/ iako rzecz szkodliwą 152.8.
Sieroćinych dobr używać za zwyczajem godzili ją Opiekunowi 203.12.
Sieroćine pieniądze w płat dawać 231.32.
Sieroćine na kupowanie folwarkow mają być dawane 231.33.

Sieroty jame płat od pieniędzy stanowią mogą 232.35.
Sieroćine pieniądze mająto lichwy iako obracać 233.39.
Sieroćinych pieniędzy pożytek/ nie iest lichwa ale interese 233.42.
Sierota do liczby do kwitowania może być pozwany 240. 1.
Sierot młodych lata mdle do obrony 279.9.
Sieroty iaką wdzięczność mają pokazywać Opiekunom dobrym/ iako ich czcić 282. 1.2.
Sierota kto ma być rzeczony 291.
Sieroćie Opiekuną kto winien dawać 294.
Sierota bez Opiekuną nic czynić/ nic dać nie może 294.297.
Sierota mając sprawę z Opiekunem/ iako ją zachować ma Tamże.
O Sierotach rzeczy potrzebnych pokazanie do innych ksiąg Tamże.
Sieroty przodek przed długami chyrographowemi Tamże.
Sieroty iaki dowod przeciw Opiekunowi Tamże.
Sierota przeciw komu też oprócz Opiekunow czynić może 298.
Sierota o co Opiekunowi odpowiadać winien 299.
Sierota kiedy jam akcyę odprawować winien bez Opiekuną. Tamże.
T.
Testament czasu powietrza morowego iako czynić/ według Wilkierza Krakowskiego fol: 118.5.
Testamentnik mogli Opiekuną z liczby wolno puścić. 173. 12.
Testamentnik ktore ofzukanie Opiekunowie odpuścić może/ ktorego nie może 177.16.
Testamen

[...]

Testamentnika słowá o wolnym pufzczeniu iako rozumieć/ Tamże. 17.

Towary drożey przedawać dla pomknienia cząfu lichwá iejt.	156.13.
Towáru przedawánia jłufzne iáko poznác/ zá iákim świádkiem	160. 18.19
V.	
Vbogi iáki może być Opiekunem	204.15.16.
Vbogich ktorých nie trzebá wjpomágác	306.
Vbojtwo złości wyjtępku nie wymawia	Támże.
Vmarła ręka co iejt/ dowod po vmárley ręce	302.
Vrząd winien Opiekuny Sierotom dáwác	58.4.
Vrzędne pojtanowanie ma być chowáne/ by iedno Bogu nie było przeciwné	109. 18.
Vjura, tego jłowá wykład	121. 9.
Vtrátnik/ możeli zá corká pojag obiecac	89.1.
Vtrátnik ktorých corek pojáżyć nie ma	97.8.
Vtrátnik kontrákty pożyteczne czynić może/ jzkodliwych nie może.	101.4.
W.	
Wiáno bez kondyciey y pod kondycyá miánowane.	302.
Wiáná nie máiac zoná wiánowanego ábo opráwionego/ pieniędzy wniesionych dochodzi	Támże.
Wdowá bliższa dowodu o pojag wydány/ á wiáno otrzyma.	Támże.
Wdowá kiedy dług z mężem płáci	301.
Wdowie práwo w jtráwnych rzeczách po mężu	300.
Wdowy opráwá wienna	301.
Wdowy blijkość wiáná przed injzemi długámi	Támże.
Wdowá po mężu iáko Inwentarz czyni/ y co popiřowác ma/ y dla czego/	35. 23.
Wdowcá powtore jię żeniácego/ y Wdowy zá drugiego mężá idácey/ obyczay w innych kráinach dobry	46.12.
Wdowy czym jię báwić máią	91.14.
Wdowom vtrátnym Curator ma być dány	92.
Wypořazenia/ tákże wydźiedziczenie przyczyny	107. 13.
Wydátki drobnych rzeczy máią być miánowane	190.14.15.
Wydátki ktore rozumieć potrzebne/ ná iáká jpráwę	191. 16.
Wydátek iáko dowodzić/ iáko wielki/ kiedy nie wiadomo	192.17
	Wielkich
[...]	
Wielkich wydatkow iáki dowod	Támże. 19.
Wdowom Praw potrzebnych vkazanie do iných ksiąg.	303.
Z.	
Zbożá/ y inne dobrá/ ktorego cząfu/ iáko przedawác	126.12.
Zdrádę w kwicie iáko poznác	260.10.
Zoná dochodzi wiáná przysięgá	303.
Zoná niemáiąca wiáná/co po śmierci mężowey bierze	Támże.
Zwyczay dobry/ zdawná chowány zá Práwo	69.
Zwyczáiw/ ktore rzeczy chowác nie dopuřzczáią	203.13.
Zwyczay Lichwy v Florentczykow	204. 14.

Koniec Regeřtru

Sit Deus benedictus in faecula.

Ożywá

[s. 1]

Ożywaniu dobr, żenie od mężá teſtámentem náznaczonych

Te Práwá ożywaniu, ſą wypifane z Praw Mieyſkich, Ceſárſkich, iáko ſię kto ma ſpráwować wżywaniu cudzych dobr, ná ktore ma práwo od Teſtámentiká ábo iákie inne Práwo ná żywianie dobr zápiſáne, ktore Lácinnicy zowią vſum fructum, áby onych dobr ſłuſznie według Práwá żywał, y tákżywáiący ſzkody ſię wwiárował: ktore Práwá ſpiſał vczony w Práwie Doktor Cauſalcanus, ktore kto zżytkiem czytać, á prawdy (gdzieby o niey wątpił) doſwiadczáć chce, tego Authorá ma ſię dokládać w Lácińſkim exemplarzu, ná mieyſcách ktore w tych kſiążkách vkázuią liczby in margine piſáne do kſiąg iego, ktorym Tytuł ieſt, De vſu fructu mulieri relicto, przez tegoż Authorá ná Polskie przełożone, ktore ſą wżywaniu náczęſtsze y napotrzebnieysze.

Vżywianie dobr żenie od mężá zoſtáwione / bywa teſz częſem mężowi od żony zápiſáne: iáko poſpolicie widamy ná teſtámenćiech mężá y żony / ábo kiedy ſię ſpołem nie máiąc potomſtwá/ zá dobrego zdrowia przed Vrzędem ſpiſuią/ żywianie ſobie ktorby kogo przeżył/ náznáczáiąc y oddawáiąc.

<**Vżywianie żenie od mężá zápiſáne ſkąd przychodzi.**> żywanie dobr/ktore mąż żenie Teſtámentem náznácza/ tráfia ſię częſto zá łágodná żony namowá / y zá iey płáczem ku ſzkodzie ſynom / wnękom / y innym powinny/ ná ktoreby dobrá ſłuſznie ſpadkiem przyſć miáły / ták ie żony łatwie otrzymawáią/ zá proſtotá á niedobrym wwaſzeniem mężow / ktorzy ſię żonom iáko mowiá zá nos dáią wodzić. Przeto o takim oddániem á náznáčeniem od mężá

[**haſła: prawo mieyſkie, ceſarskie, używanie, dobra, ſzkoda, mąż, żona**] [s. 2] od mężá żenie dobrżywaniu/ ku pożytkowiżywáiącym y mężá zmarłego potomkom ábo powinny: ſłuſzna ieſt áby tym ſzerzey opiſano było / co teſz może być rozumiano o wſzelkim imieniażywaniu/ktore kto ma od kogo náznáczone ábo zápiſáne.

<**Vżywáiący iákim ieſt Pánem dobr ktorych żywa.**> Naprzod trzeba wiedzieć / iż tego ktory teſtámentem dożywania dobr bywa náznáczony / názywáią podług práwá/Pánemżywáiącym / *Dominum vſufructuarium*, á nie pánem wláſności ábo dziedzictwá. ábowiem wláſność zoſtáie przy dziedzicu/ á żywianie przyżywáiącym/ktorego teſz názywáią pánem/ ále tylkożywáiącym do czáſu/ á nie dziedzicznym pánem.

<**Vſuſfructus definitio.**> Vżywianie / ktore Lácinnicy *vſuſfructus* zowią / ieſt práwo pożywania cudzych dobr / záchowuiąc w cále dobrá/ ktoreżywáiący kużywaniu do czáſu náznáczonego przymuie. <**Vżywianie bywa zá vmowá o iákie dobrá.**> A bywa ſtánowane żywianie między oſobámi pewná vmowá y kondycyámi o te dobrá / iáko ſą grunty/domy/folwárki/imienia wieyſkie/ bydłá. oprócz tych dobr ktore ſię trawia / á trawieniem niſzczęią : iáko ſą zbożá/ winá/ oliwy / oleie / ryby / mieſjá rozmaíte / etc. <**Bona quae vſu confumuntur.**> ktorych iuſz nie bywa prawdziwe w rzeczy pożywanie

gdy się strawią a zniszczą / y wrócić się już nie mogą/ gdy się skończy używanie. Należą też kużywaniu/mleczną/wełny/kozy/ kozy/ bórany/ cielcowie / y jeśli w tych albo w kożdych zojobną używanie ieft nánázczone y poştánowane. A ieřliby ktore byđło odeřzło albo zdechło/ tedy řzkodá tego ktory pożywa / á nie dźiedzicá bęđzie. Nápiřano o tym Spec: *Sax: lib : I art: 32. głoř*.

<Vżywáiący dobr o co się ma ręczyć.> Ten co cudzych rzeczy albo dobr vżywa / ręczyć się winien / áby onych dobr vżywa iáko dobry pobořny człowiek/ nic iáko vtrátnik/ y o wrocenie rzeczy ktorey używa/kiedy

[hasła: mąż, żona, dobra, używanie, testament, własność, utratnik]

[s. 3] wa/kiedy

się używanie řkończy / aby oddáne było prawdziwemu dźiedzicowi.Támże.

<Vżywanie kiedy się kończy,kiedy ginie.> Vżywanie cudzych rzeczy kończy się śmiercią tego/ktory wżywaniu ieft. Teř odmienieniem řtanu vżywáiącego zelżywym/ co zowiá *diminutio capitis řiue maxima, řiue media* řromotnym kończy się: teř ieřli rzecz ktorey vżywa ginie / ieřli teř więcey ořob ieft do vżywánia naleřących/kiedy ieden vmrze/cząřtká iego do vżywánia drugiemu bywa podána. Ginie teř vżywanie dobr / kiedy ich kto nie vżywa przez dźieřięć lat/bęđąc pod iednym (iáko mowiá) dzwonem/ albo przez 20. lat / kiedy indźiey mieřzka/ nie pod Práwem/ pod ktorym dobrá leřą: Acz drudzy ináczey rozumieią/ iż czás nie přuie zapiřu/nie odmienia Práwá/ ná vżywanie nánázczony. Támże.

<Vřufructuarius nie może řrebrá kopáć ná gruncie ktorego vżywa.> Vżywáiący cudzych dobr / á nie miałby tám dźiedzictwá/ nie może ná onym gruncie/ktory ku vzywaniu trzyma/ řrebrá/ křuřzcu/ rudy kopáć / iż ten ktory ma práwo ná vżywanie albo ná řpráwowanie roley / ná kopánie řrebrá/ áni křuřzcu nie ma: ktemu iře ten/ kto Práwo ná pożywanie cudzego gruntu ma/wcále go záchowáć winien. A w cále go oddáć nie może/kiedyby ziemię wykopáná ná grunt wnořił. *lib : I. art: 35. głoř*.

<Vřufructuarius nie może dobr przedáć.> Vżywáiący cudzych dobr/nie może onych przedáć/ktore mu řą ku używaniu dáne. *lib : I. art: 32.*

<Vżywáiący winien dobrá popráwiáć innym cōndicionaliter.> Kto dobrá iákie ma w vzywaniu / te winien popráwiáć / y z nich podátek dáwáć. *S. S. lib : 2. art: 21. in anotat.* Wyiáwřzyby kondicya albo wymowienie/ná to wyráżona bylá/ áby nie popráwiáć/ y podátku řadnego áby nie dáwał / tedy od tego vżywáiący bęđzie wolen. Abowiem kondicya/wymowienie/zágránicza Práwo. to ieft: Ieřliby kto podług Práwá był powinien imienie popráwiáć/ y

[hasła: używanie, dobra, grunt, podatek, kondycja, wymówienie]

[s. 4] wiáć/ y z niego podátek dáwáć/ á wymowienie ná to bęđzie / áby to řam Pan albo dźiedzic onego imienia ná to był obwiázány : *Vřufructuarius* tego czynić nie bęđzie powinien/ iáko się to częřto przydawa/ iż dłuřnik zeznawáiący dług ná czás zápláćić / pod wwiázaniem / rumowaniem pod tą kondicyą / iż przydźieli do wwiázánia / áby on dłuřnik řam potrzebne budowánia popráwiáć / y podátki wřzelkie / *ōnia onera, Spiritualia, řecularia*, odpráwował : tám mu powiedzą / *patete legem, quam ipře tuleris*: iákieř brzeię ná się włożył/ tákie dźwigay/ nieř być náciężey było.

<Vżywanie dwoiákie. Rořność w vzywaniu.> Vżywanie dobr cudzych ieft dwoiákie. Iedno/ile tylko vżywáiącego ku potrzebie dořyć ieft:iáko to/z lářřá drew nářębáć/ile ich do wářzenia/do palenia w piecu/ dla zágrzánia/ do pránia chuřt /

potrzebá : także zboża / win/ owocow z drzewá/ile do iego wychowánia / co zieżć może/dofyć iejt.

Tákíe vżywáníe Lácínnicy zowíá *vjum*, *vjus*. A tego co vżywa *vjuarius*, kiedy kto czego vżywa ile mu potrzebá/ ile zieżć może / á nád potrzebę nic. Drugie vżywáníe iejt/ nie tylko co potrzebá odpráwíc / ále y ku pożytkowi w przyjszły czas vżywájącemu/y ku rojkojszy/ y kocháníu iego: záchowawjszy w cále dobrá ktore do vżywánia przyjá/ tákie vżywáníe názywáią *vjumfructum*. A vżywájącego *vjufructuarius*, temu pożytek wjszytek z roley przychodzí/ żywíc nie tylko śiebie/ ále y sługi/ czeladź: á kto ma *vjum*, tylko iemu jamemu z tego żywność y odźíeníe náleży.

<**Vjufructuarius vjuarius w czym rozność.**> Druga rozność miedzy temi vżywájącemi iejt / iż *vjufructuarius* Práwo swoje ná drugiego przewieść może / *vjuarius* nie może.

Vżywá

[hasła: podatek, wymówienie, wwiązanie, używanie, dobra, pożytki]

[s. 5] <Nowego budowánia nie czyníc krom przyzwolenia páná.> Vżywájący iákíego imienia / nie może krom przyzwolenia włásnego páná/ nowego budowánia czyníc/ áni lepszego budowác/ áni poczętego budunku kończyć/ áni w lepszé przemíeníá/ w dobrách sobie ku vżywáníu vżyczonych. A iejliby to vczyní/ nie może tego co zbudowál ábo nápráwíc / zbierác áni znośíc/ áni zátzymáwác/ y onych rzeczy vżywáníe tráćí.

Vjufructuarius non poterit abque proprietarii licentia, noua aedificia, aut melioramenta, vel aedificium inceptum facere & finite, in bonis sibi datis ad vtendum, fruendum. Et si fecerit, non poterit repetere, nec habebit retentionem.

<**Num:9. 18.fol:31. Do vżywánia nie wchodźć *propria vurtute*.**> Vżywájący podług porzádku Práwá/ ma wźíáć pojsejszyá w dobrá do vżywánia náležące/od dźíedźícá ábo od Exekutorá Tejtámentu/ á nie włásną mocą wchodźć do pojsejszyey: Abowiemby tráćíc práwo / ktore ma ná vżywáníe / gdyby swoią mocą wchodźíc do pojsejszyey onych dobr/zwłászczá kiedyby dźíedźíc dojszedł włásność : ále gdyby íey nie dojszedł / tedy vżywájący nie tráćí práwá swoiego / áni winy przepadł ; <**Zá dozwołením Tejtámentníká wchodźć.**> ále byłby winíen dobrá y pojsejszyá ich wroćíc ze wźíętým vżywáníem dźíedźícowi dochodzącemu. Wyiáwjszyby mu byłó dáne dozwołeníe od Tejtámentníká/ wźíáć włásną mocą dobrá do vżywánia. Bo co bywa zá dozwołením práwá/ábo tego komu náleży/ winy żadney nie przepada / *quod fit lege permittente, poenam nō meretur*. kiedy Tejtámentník rojkaże/ áby vżywájąca wdowá nie byłá nágábána w vżywáníu/ áby íey nikt nie przejskadzał / gwałtu żadnego w íey vżywáníu nie czyníc: gdy íá pojtánowí w vżywáníu cáłym Práwem / wolno krom wjszelkiego sjsprzecíwíenía. Bo zá tákiemi słowy *cum licētia ingredi possessionem propria auctoritate sine officio, sine tutore, sine executore*,

[hasła: używanie, dobra, dziedzic, testament, posesycja, własność]

[s. 6] *executore*, nie trzebá niczyiego pozwolenia ná pojsejszyá do vżywánia/ gdy íey mąż/ y nád wjszytkím sjsprzętem domowym/y jszczebrzuchem vczyni *dominā vjufructuariā*.

Vjufructuario legatorio, licentia dari potest, à Tejtatore accipendi bona ad vjufructuandum propria auctoritate, & per hoc, dum accipit, nō meretur poenam vjufructuarius, cōm Tejtator non injsjerit dominam vjufructuariam molestari, nec impediri,

nec illi vllam vim fieri in fuo vfufructu.

<Vżywający może czynić o szkody.> Kiedy kto ieſt pánem vżywájącym / może o ſzkodę żáłowác / ktoraby go w vżywaniu dobr potkáł/ y ktoby go z imienia wygnał / ábo z poſſeſſyey złupił/ może o to czynić iáko o ſwoie właſne / áby záś do poſſeſſyey dobr od tego ktory go z niey wygnał/ był przywrocon. **<Dziedzic nie może wchodzić do poſſeſſyey ſwoią wolą.>** Bo y właſny dziedzic nie może ſwoią wolą y władzą do poſſeſſyey wchodzić / ále právem o nie czynić przeciw vżywájącemu. *Proprietarius non poteſt propria autoritate ingredi poſſeſſionem, ſed agere debet contra vfufructuarium vel eius haeredé.* Rozumieią niektorzy przeciwną rzecz/iż dziedzic może wniſć do poſſeſſyey ſwoiego dziedzictwá ſwoią władzą / kiedy ſię vżywanie vżywájącego ſkończy/choćby vżywájący żyw był. **<Dziedzic nie może czynić przeciw trzeciemu poſſeſſorowi.>** A ieſli ten ktory vżywa vmrze/ á dziedzictwoby zoſtáło/ y ná dziedzice ſpádło/ dziedzicy do poſſeſſyey wnidą. A ieſliby ſię vżywanie nie ſkończyło / nie może czynić dziedzic przeciw trzeciemu poſſeſſorowi *contra ſpoliantem*, ábowiemby mu mogł powiedzieć ; nic tobie do tego/ *tua non intereſt.* á ten kto vżywanie ma / może czynić przeciw gwałtownikowi o gwałt/ o ſzkody/ o nakłady/ y wſzelkich ſzkod nagrody: y przeciw káżdemu ktoby mu ſzkodę czynił/ może czynić bez poruczeńſtwá ábo mocy Pána właſności/ w tych rzeczách/ktore należą ku vżywaniu/bo czyni iáko o ſwoię wła

[hasła: posesycja, mąż, szczebrzuch, używanie, dobra, szkoda]

[s. 7] ię właſną rzecz/ ktorey ná ten czás vżywa/ktorey ieſt pánem vżywájącym/ *vfufructuarius cenſetur eſſe procurator, in rem ſuam abſque mandato Domini.* **<Vżywający może czynić o imię nie dziedzicá.>** Może też czynić imieniem páná dziedzicznego/ w tych rzeczách ktore należą do dziedzictwá / zá poruczeniem páná właſności/*cum mandato Domini.*

<Vżywájąca winná czynić Inwentarz.> Wdowá vżywájąca / ſkoro wnidzie do poſſeſſyey dobr pozoſtáłych / powinna vczynić Inwentarz wſzytkich dobr Teſtámentikowych z oſzácowaniem dobr popiſánych/ y zárećzyć ſię záchowác ie w cáłoſci *de tantundem reſtituendo*, gdy ſię vżywanie ſkończy.

<Winná zárećzyć o co.> Bo niewiáſty vżywájące / zwykły ſobie niemáłą częſć domoſtwá przywłaſzczác / zwłaſzczá kiedy dziedzic nie trzyma / á ſwoiego zániedbawa y nie dogláda. Wyiáwſzyby iá mąż Teſtámentnik od tego wolną vczynił/ przy náznáczeniu vżywania. A ieſliby Inwentarzá y takiego rękoiemſtwá / nie będąc wolną / nie vczyniłá / nie może nic brác / y owſzem przyięte vżytki wroćić/ ktore do dziedzictwá będą przyłączone.

<Pierwſzy w poſſeſſyey ma być záchowán.> Ieſliby ten ktoryby ſię mienił być dziedzicem/był wygnan z poſſeſſyey właſną mocą od drugiego/ktoryby ſię także powiádał być dziedzicem: tedy on ktory pierwey poſſeſſyą otrzymał/ ma być w poſſeſſyey záchowány/ y broniony w niey/ áżby drugi dowiodł prává ſwoiego porządnie według Prává/ á nie ma być gábány w poſſeſſyey/ áni z niey wypędzon/ áżby przeciw niemu Právem czyniono/ nie náruſzáiąc onych dobr.

<Vżywájąca wſytkich dobr ma ich vżywác ſpokojnie zá oddániem mężowym.>

Ieſliby Teſtámentnik oddał ná Teſtámenćie vżywanie wſzytkich dobr żenie / z tym dokládem / iż iego dziedzicy nie mogą ieý ruſzyć z domu z dobr Teſtámentniká ; tám zá takim oddániem może vżywác wſzytkich dobr Teſtámentnikowych. A gđzieby

Testamentnik zostawił żenie uży

[hasła: używanie, wdowa, dobra, posesja, testament, inwentarz, rękojemstwo]
[s. 8] nie używanie dobr wedle iey potrzeby / tylko tak nad iey potrzebę nie zda się izby iey co więcej miał zostawić. <Używanie wedle potrzeby iako rozumieć.> Bo gdzie co zagranicza Prawo / tam tej rzeczy skutek musi być zagraniczony/ *quia expressum facit cessare tacitū*.

<Używanie kiedy się obraca w dziedzictwo.> Wdowa kiedy ma oprawę wianą na imieniu mężowym/ a wmarliby dziedzicy iey/ którym ono imienie należy/ takowe imienie albo dziedzictwo przypada w łono matce / która na onym imieniu oprawę miała. Przeto dobrą one przyumarłe słusznie przywłaszczycy sobie / y ono nie iako oprawę albo wiano / albo używanie/ ale iako spadek otrzyma: tak iey prawo w takim przypadku odmienia się z oprawy wienney / w dziedzictwo po dziecięciu przyumarłym. *S. S. lib : I. art : 32. glos : ex art : 17.*

<Wianążywająca dziedzictw przywłaszcząć nie może> Zadna niewiasta/ która ma używanie swego wianą/ nie może sobie gruntu dziedzictw przywłaszcząć/ także y dziedzic nie może sobie dziedzictw przyczytać/ poki matka oprawę albo używanie wianą ma. <Pod iaką winą.> A gdzieby miała wiano/własność swoją być powiadała/ a Prawoby ją tego odsądziło/tedy oboje y wiano y dziedzictwo traci/ dla tego iż <Łajki kto źle używa, traci ją.> łajki mężowej źle a fałszywie onych dobr używała : a kiedy kto łajki wżyczoney źle używa/łajkę traci. Bo niewiasty wielki przodek Prawą pierwość *Praerogatiua* w wienie swoim/ przed inemi miała. <Ważność wianą.> Naprzód / iż z wianą swego / żadnych długów mężowych płacić nie powinna : ktemu / gdyż dobrą mężową są w fannie iey wianą / tedy przed wszystkimi Creditormi wiano bierze. Nad to/iż dobrą mężowe krom iey przyzwolenia oddalone być niemogą.

<*Vfusfructuarii praerogatiua*.> Żywającemu należy to lekarstwo / choćby nie dobrze trzymał / y żadnego na to Tytułu nie miał / aby zaś do posessyey był przywrocony wjádzon.

Vfusfructuario possidenti & spoliato, competit remedium reftitutorium contra spoliantem, vt reftituatur in

[hasła: używanie, dobra, wdowa, oprawa, spadek, niewiasta, wiano, dług]

[s. 9] *tur in prius tatum, etiam si abque Titulo & mala fide possideat.*

Dominium vtile. In pari causa melior est conditio possidentis. magna est vis possessionis. Possessori non est necesse probare Dominium, per possessionem praesumitur Dominium.

<Num: 156. Żywający winien dobrą pilnie opatrzyć, których używa.> Prawo na używanie mający / winien dobrą których używa/dobrze y pilnie sprawować y opatrwać/ ku pożytkowi gospodarzów/ własnego pana/ których gdzieby iako dobremu przytoi dobrze nie sprawował/ może go dziedzic wypędzić / y prawo iemy używania odiać/ y potem przeciw iemu o szkody czynić.

Vfusfructuarius tenetur bene & diligenter ad vsum patrisfamilias, colere & laborare bona ad vsum fructuandum sibi concessa : alias si arbitrio boni viri non fuerit usus, poterit proprietarius illum expellere, & ei auferre ius vsum fructus, & postea contra eum agere.

<Żywający nie ma psować dobr których używa.> Żywający kiedy psuje dobrą / wycinając drzewa wrodzayne/maćić nie obrzezuie/ drzew czasu swego y wedle mieysca nie okrzęsuie/ nie ochędaża/nie strzeże / gdyby iedno to psowanie było

znaczne/wieczne przy własności/ á nie względem zbierania vżytkow/ ktore ná vżywáiącego należą <**Vżytki ná vżywáiącego należą.**> : y winien inne drzewá ná mieyfce wyćiętych náśádzic:ále gdzieby wiatrem gwałtownym/nawálnemi wodámi wyrwane/wytárgáne/ ábo wymulone było/ tákby vżywáiący inych náśádzác nie winien : ále tego czyiá iejt własność/szkodá bedzie.

<**num:159.**> *Vfufructuarius quando deteriorat bona, incidendo arbores fructiferas, vites, arbores suo loco & tempore non putaret & non custodiret, dum modo ista deterioratio sit notabilis & perpetua circa proprietatem & respectu fructuum colligendorum, qui spectant ad ipsum vfu*

[hasła: używanie, dobra, dziedzic, szkoda, własność]

[s. 10] <**Fructus spectant ad vfufructuarium.**> *vfufructuarium, & debet alias arbores loco, illarum incipiarum substituire. Secus effiet, si vi ventorū aut fluminis euul/ae effient, quia tunc effient proprietarij, & non teneretur substituire.*

Vżytki ktore bywáią zbieráne/ należą ná vżywáiącego nie własność/ nie dziedzictwo.

Fructus qui colliguntur, spectant ad vfufructuarium non proprietas, non haereditas.

Vżywáiący tylo ma trácić vżywanie tych rzeczy ktore popjuie/ á nie cále vżywanie wśzytkiego ná co ma práwo.

Vfufructuarius solum debet amittere vsumfructum illarum rerum, quas deterioravit, non integrum vsumfructum.

Naiemnik roley z nápráwianiem ábo z lepszeniem iey/ iejliby się źle záchował w iedney rzeczy / wśzytko práwo naymu tráci/ we wśzytkim vpada.

Emphitecta aut conductor, si malè versatus fuerit in vna re, cadet à iure suo in totum.

Vżywáiąca dobr mężowych Wdowá, kiedy od wielu dziedzicow różnego Prává żywności przyjmowác ma, co ma czynić?

<**Vżywáiąca oddzielona od dziedzicow.**> Iejliby dziedzicy vczynili dział miedzy sobá dziedzictwá swoiego/ á wdowá máiąca vżywanie / chciałaby odeysć z iednym do domu iego / y tám przy nim żywność swoię mieć / może osobno oddzielenia żywności żádać/ gdzieby więcej dziedzicow było/ oniby takiego oddziału nie pozwaláli / á wdowieby ná tym wiele należało nie brác potrojze. Tedy wdowá poydzie do Sędziego / á Sędzia iednego z tych obierze/ ktoryby wdowie żywności cále oddawał / gdyby drudzy znájszáli części swoie. *Adibit Iudicem, & Iudex ex his vnum eliget, per quem alimenta*

[hasła: użytki, wdowa, dobra, dziedzic, sędzia, żywność]

[s. 11] *alimenta integra praeferuntur, caeteris conferentibus partes suas.*

<**Num:138.**> Iejliby mąż żonę swoię testámentem zostáwił vżywáiącą dobr iego/pokiby zdrowá była <**Vżywáiąca iejli w domu z dziećmi ma być chowána.**> : w takim przypadku będąli powinni/ dziedzicy żywność dáwać wdowie / oprócz domu / indzie / ábo w domu / z syny / do iednego stołu/ do iednego chleba: *Odpowiedź.* Iejli mąż zgoła powiedział/ iże iey żywność uáznaczył/ á nie dołożył: w domu z syny. tedy żoná nie winná zostác w domu / á tám żywności przyjmowác/ále może indzie mieszkác w domu oycá swoiego ábo brátá swego/by tylko poczćiwie żyłá. Ale iejli iey ná testámenćie náznaczył/áby w domu z syny ábo z dziedzicmi/tám winná w domu z syny

do iednego łożu/ iednego chleba chodzić. bo takie oddanie zda się/ iż więcej względem synów niż względem żony uczynione.

<Num: 138. Wdowie kiedy używanie ginie.> Używanie żenie nāznaczone dotąd/pokiby z syny w domu mieszkała / a synowie po śmierci oycā byliby niektory czas żywi/potym pomarli/ābo corki za mąż szły : takowe używanie ginie / a dāley go używājąca vpomināć się nie może/gdyż przez Teštamentikā więcej względem synów a niż względem osoby do używania nāznaczonej/ono oddanie iešt zostāwione. y więcej synów y corek za mąż wydanych oddanie ma być rozumiane: wyiawszyby oddanie z iākā inā kondycyā od Teštamentnikā było nāznaczone.

<Num: 138. Używājąca kiedy może nie mieszkać z dziedzicmi w domu.> Iešli wdowā używājąca nie może się słuźnie y spokojnie w domu mężā swego zostāć / y prāwā swego stātecznie używać/ iāko gdyby była mācochā młoda/ synowie młodzi/zbyteczni/złych obyczāiow/wszeteczni/swarliwi/okrutni/często się wdowie przykrzācy: tedy może żādāć osobno od pāsierbow mieszkać: *quia nouerca praeſumitur priuignorū inimica*. y kiedy co oćiec czyni przeciw synom domysłāią się iż z naprawy ābo za rādā mācochy czyni. Kiedy

[hasła: mąż, żona, testament, używanie, żywność, macocha]

[s. 12] <Prāwuājąca się wdowā o używanie, ma mieć żywność.> Kiedy się Prāwo toczy o żywność wdowy māiącey używanie / ābo o żywność od mężā teštamentem nāznaczonā/ ma iey być dawana żywność/poki się nie skończy Prāwo ābo āpellācyā/ gdy onā swoię rzecz jādzi nā Teštamentie mężowym.

<Num: 66.171. Używājąca komu może odstąpić prāwā swego.> Używājący może odstąpić prāwo swoie używania dziedzicowi włājnemu tāki odstaepek iešt waźny dla złączenia dwoiego prāwā / to iešt używania dziedzicznego. inākſze odstąpienie nie waźne/ wyiawszyby brānie użytkow używājący odstąpił: a nie prāwo ktore ma nā używanie.

Locare vsufructuarius ad tempus cōmoditatem vsufructus alteri poteſt, non autem ius vsufructus. **<Kto bliźszy do nāymu używājącey.>** Ale iešliby poſwarek był miedzy naiemnikiem a pānem / iżby pan chciał sprawować imeinie ābo nāymować za tenże czynsz/ y trzymać : tedyby pan włājny miał vprzedzić. y pierwey używājący ma się dokłādāć pānā / około nāymu ābo odstępku użytkow / niżby ktora inna osoba miała to otrzymać.

<Używājący nie przenosi prāwā swego nā Creditorā swego. Vrzād nie może czynić exekucyej nā używanie.> Mājący prāwo nā używanie/ nie może prāwā używania przenosić nā Creditory / tylko użytki używania. Dekret kiedy wynidzie o dług używājącego/ może vrzād exekucyā czynić/ſkutek sprawiedliwości nā użytkach/ a nie nā prāwie używania: Bo gdzieby tak było / tedy używājący vtrāciłby prāwo używania / y tākby się iuż używanie do dziedzictwā przyłączyło. **<Vsufructuaria minorenis, nō amittit vsufructum fine ſolemnitatibus Iuris.>** Wyiawszyby białagłowā māiąca prāwo używania/lat nie miała / a używanie (nie zachowuiąc się w poſtępku podług powinności zwykłej) oddaliłā/boby tak używania nie vtrāciłā.

Niektorzy vczeni w Prāwie trzymāią / iż używājący może swoie używanie odstąpić do swego żywota. Niektorzy rozumieią/ iż nie może odstąpić iedno pānu włājności **<Używājący dobr, komu mo->** : A iešliby się odstępek sstał obcemu/ to iešt /ktorego nie iešt

[hasła: wdowa, żywność, używanie, testament, dziedzic, dekret]

[s. 13] <że odstąpić swoje prawożywiania.> nie jest własność ani była / to się zostać nie może/ale na pana własności/dobrá mają się wrocić : á to wrocenie nie będzie z rázu/ ale swojego czasu / to jest/kiedy vmrze ten co miał prawo na żywianie / panu się w ten czas do dziedzictwa wroci.

Praważywiania podług pospolitego rozumienia żaden nie może odstąpić/ y iakokolwiek oddalić/krom przyzwolenia własnego paná/ktoiego jest dziedzictwo.

Cessio à fructuario facta, nō nocet proprietario, non impedit, quin ususfructus ad proprietariū reuertetur.

<Num:87. Wysep gdzie była wodá przy miejscużywiania, należy paná własności.> Odstępек Prawa na żywianie dobr vczyniony odżywaiącego / nie szkodzi panu własności/ áby się do niego żywianie wrocić nie miało.

Iesliby kto wyczył komu żywiania takiego gruntu/ któryby był podle rzeki/ á potymby na onym miejscu/kędy była wodá/wydałby się wysep / y zginęłaby wodá. A takby miejsce było ziemiá / tedy ono miejsce nie zamyka się w onym pierwszym postanowieniu okołożywiania: ále iáko odłączone osobne będzie należało / na onego ktorego była własność gruntu / iáko nowe żywianie dobr nowo nábytych. *quod in dispositione hominis quando fit mentio de re particulari, non comprahenditur incrementum superueniens separabile, ab antiquo & praeterito Iure.* <Cudze dobrwłasności/ gwałtownym zebraniem wod dożywianych dobr przyłączone komu należą. Znienaglá wodą przypławione komu należą.> Także ma być rozumiano/kiedyby gwałtownym zebraniem wod/cudze dobrá były przyłączone ku dobrom máiącego Prawo na żywianie / iże one dobrá pierwszego possessorá dziedzictwa będą:ále gdzieby znienaglá przez powódz iákie rzeczy przypłynęły/ ábo przyłączone były / bo tak pierwszemużywaiącemu á nie panu własności bywaią nábyte.

<Num: 88.89.> Ten co żywa czyich dobr/ winien się zázęczyć *de tantundem restituendo*, to jest/ że ich tak wiele/ y tak dobre iáko ie

[hasła: własność, używanie, grunt, dobra, rzeka]

[s. 14] <Żywaiąca dobr o co się ma ręczyć. *Ususfructus co jest żywianie.*> iáko ie przyiął odda y wroci/ ábo ich száunek kiedy się żywianie skończy/ gdyż żywianie *ususfructus* nic innego nie jest (iáko vczeni w prawie piszą) iedno żywianie cudzych dobr / záchowawszy w całości dobrá ktore przyiął. *Ususfructus, est ius alienis rebus vtendi, fruendi, falua rerum substantia.*

In rebus mobilibus quae usu confumuntur, non potest esse falua rerum substantia; quia illa per usum confumitur, & deterioratur.

<Num:90. Żywaiący kiedy się ręczyć winien, kiedy nie, *de bonis in lege restituendis.*> Dziedzic kiedy nie żąda zázęczenia odżywaiącego dobr iego / áby ie w cále ku wroceniu záchował/ zda się iż go z zázęczenia wolno puszczá: co mu vczynić wolno/ gdy pan własności milczy/ á żywaiący nie szkodzić imienia żywa: może sobie wszystko spráwować/ y przed Inwentarzem/ y przed zázęczeniem: ábowiem w wielu przypadkach może być żywianie bez rękoiemstwá/iáko zá pozwoleniem mężá podług testamentu/może wniść do żywiania własną mocą / może się nie ręczyć o záchowanie własności dobr ktorych żywa. <Żywaiący kiedy się winien ręczyć.> Ináczey kiedy żywaiący trzymaiąc imienie / szkodę czyni. Abowiem w ten czas winien się ręczyć y

czynić Inwentarz choćby pan własny tego nie żądał/iejlby używający chciał dostać majątności do używania.

<Num:42. **Używający kiedy ma zbierać użytki.**> Używający dobr czyich / nie może sobie poczynić zbierać użytkow / ani z nich szukać żadnych zyskow / iedno od dnia ktorego się skutecznie zಾರೆczy o zachowanie w całej dobr przyiętych/kiedy żada dziedzic.

<Num: 119.120. **Używanie żenie poki będzie wdową.**> Używająca dobr cudzych postanowiona pod tą kondycją/iż ich używać ma poki będzie wdową / a onaby potym żłła za mąż/ tedy winna wżzytek przyięty użytek dziedzicowi wrocić / za tą przyczyną/iż vczyńiła przeciw woley Teżamentniká/ przeciw Prawu. *quia acquirens aliquid*

[hasła: używanie, dziedzic, inwentarz, własność, szkoda, dobra, kondycja]

[s. 15] *quid contra mentem statuti vel legis, dicitur malae fidei possessor*. A niewiádomością Prawa żaden się nie wymowi. *Quia quilibet praesumitur scire Iura suae ciuitatis & patriae*.

<Num.93.> Máiacy Prawo ná używanie/ nie może brać użytkow/ iedno od cząfu kiedy dziedzic doydzie dziedzictwa.

<Num: 142.**Używający iáko ma czynić Inwentarz.**> Item/iáko ma czynić Inwentarz/opisano/ iż vrzędnie podług obyczáiu mieyscá / kráiny/ zwykley powinności. Wższakże niektorzy tak rozumieią y pişą / iż iákiekolwiek popisanie może vczyńić wżzytkich dobr ruchomych y nieruchomych/ długi/ dłużniki/ iáko wiele czego w liczbie/ iejli nowe / świeże / nákázone / wedle cząfu rzeczy przyiętych/ y te ktore się używaniem trawią y psuią / *quae usu consumuntur & deteriorantur*, iáko są winá/ oleie/żboża/ żaty /spręty domowe / drwa / księgi/ pieniądze /rebro/ złoto/ rużnice/ kuşze/ inne żtrzelby. <**Używający, y dobrá żtrojące winien popisáć iáko ich wiele, dla czego.**> Dobrá też żtrojące/ máią być pişane iáśnie/ doştátecznie/rozdzielnie/wiele żtaian roley / wiele łanow / iákie ktorego imienia gránice / y z nich brzemioná y powinności: áby kiedy przyidzie czas ku oddaniu y wracaniu/ po dokończeniu używania / mogły być lepiey rozeznáne: iákie rzeczy máią być wroczone/ iákie też nie wroczone / y iáki czego żzacunek y koşzt. Abowiem dziedzic przeciw używájącemu mogłyby podług żwey żałoby poprzyşiac ná wżzytkie náklady/ żzkody/ zamieşzkánia. Przeto używájącemu/Inwentarz bezpiecniey vczyńić/ku wwiárowaniu żzkody.

<Num:156. **Wdowá używájąca iejli vboga iáko otrzyma używanie bez rękoiemstwá.**> Wdowá máiąca prawo używania/ iejlby dla vboştwá nie mogła się dziedzicowi ręczyć o całej dobr przywrocenie/ przy żkończeniu używania/ co czynić. Iejliby to rzecz była iáwna / iż sobie do vboştwá przyczyny şamá nie dáła/ podeyżrzána w tym nie była/ ále wierna/ dobrej şawy/ może otrzymáć używanie/ y brać użytki pod zakładem tylko

[hasła: używanie, inwentarz, obyczaj, náklad, szkoda, wdowa, ubóştwo] [s. 16] dem tylko y obowiazkiem wżzytkiey máiętności şwoiey. A iejlby była podeyżrzána/ nie dobrej şawy / tedy rzeczy ruchome ktoreby były w zachowaniu niebezpieczne/ áby były ku şchowaniu do ktorego mężá vcziwego / dobrej şawy dáne / iáko mowią / *in sequestrum*, a użytki od niego brála. Niektorzy tak pozwaláią / gdzieby się ręczyć nie mogła / żeby ná przyşiedze miáło rękoiemstwá nie przeştáváć : co názywáią *Cautionem Iuratoriam*, gdyż prawo ręczyć się każe/ ani ná zakładzie/ ábo obowiazku

własney majątności ; ále iżby jam dziedzic trzymał dobrá/ á używanie wydawał y nakład mającemu używanie : ábo który inny człowiek dobrej sławy to odprawował/ ábo też od dziedzicá może prosić wypuszczenia z rękojemstwa/ co iey tym łatwiej może być pozwolono/ ięśli ięst pod Prawem onego mieyscá/kędy trzyma dobrá/ ábo tám miejszka.

Vżywáiącego kiedy rozumieć iż zle vżywa dobr do vżywánia przyiętych, gdyż Prawo każe dobrze pożywać á nie pśować, pod wielką winą.

<**Vżywáiący kiedy ma być rozumian zle vżywać dobr.**> Opisuia Doktorowie Prawni/iż w ten czas źle vżywa/kiedy drzewá vżytek przynoszące wycina / máćć drzew wedle mieyscá y czásu nie obrzyna/ nie okrzásuie / y nie śtrzeże/ áby w dobrách szkoda nie byłá. o tym śzerzey pátrz wyższy przy liczbie *Num : 157.*

Vżywáiący dobr cudzych/możeli czynić nakład w dobrách sobie ku vżywaniu dánych /iáki ma czynić/ y możeli go od páná dziedzicznego ku wroceniu dochodzić :

<**Nakład ná popráwę dobr ktorých vżywa iáki czynić, iákiego się vpominąć, iákiego nie.**> Wydatki ábo nakłady / ktore służą do tych dobr/ktorých vżywanie ma máiąc ie w ręku swoich/ á służą iemu do czásu/ á nie należą do dziedzictwa; ktemu nakład ięst nie wielki/ten winien czynić/ á od páná nie vpominąć się go. Ale

[hasła: mąż, rękojemstwo, dziedzic, nakład, dobra, wina]

[s. 17] go. Ale gdzieby nakład był wielki do wieczności dobr należący/iáko ná popráwę domu/ściány/muru/ten vżywájącemu własny pan winien wrocić. á te poprawy ná ktore máły nakład wychodzi : iáko ięst poprawá śtrzechy / pogrodki/y ine temu podobne/te vżywájący swoim kosztem płacić winien/ á pánu się ich nie vpominąć.

<**Pan dziedziczny bliźsy do naymu swego imienia od vżywáiącego, niż kto inny. Imienie trzymájący w naymie, y popráwuiący bliźsy do kupná ięśli przedáyne.**> Máiąca vżywanie dobr/ á one dobrá chciałyby náiąć/ tedy lepszym prawem własnemu pánu dziedzicznemu niż komu inemu naymie ie. Iáko y własny pan chcąc imienie naprawne przedać/lepszym prawem ie przeda temu/ kto ie (máiąc do pewnego czásu naiem) náprawił y lepsze vczynił : iáko też y ten kto ie náprawił/pánu własnemu/ á nie komu inśzemu lepszym prawem odstąpić winien; iáko y kmieć ábo oracz vżytki rolej swoiey bliźszym prawem pánu swoiemu á niż komu inśzemu przedać ma. Dáleko wiaiecey máiący vżywanie/ięśliby chciał prawo vżywánia swoiego innemu náiąć/ toż imienie pan własności nád wśzytki lepszym prawem naymie / ábo komu inśzemu z przyzwoleniem páná własności.

<**Oracz, vżytki rolej bliźsym prawem pánu niż komu innemu naymie. Pan własności bliźsy do naymu, ięśli chciał vżywáiący náiąć.**> Ięśliby własny pan obiecał vżywájącemu imienia ktorego vżywa nie oddalić ábo nie przedawać iedno temu który ma vżywanie : tedy mocą tákiey obietnice ábo vmowy / może być przekázone przedanie y przeniesienie páństwa ná inego kupcá / gdyż vżywáiący ma prawo ná onym imieniu. Dla tego takowe przedanie ábo oddalenie/ poki vżywáiącego trwa vżywanie/ nie będzie ważne. Ták kto obieca nie przedawać rzeczy nikomu iedno tobie/ iuż zá takim obiecaniem maśz prawo obietnice. <**Num.1. Obietnice ważność do przedánia imienia.**> Przeto oddalenie ábo przedanie tego który obiecał nie przedawać nie ięst ważne / y nie może nic szkodzić temu ktoremu się obietnicá sstała.

A iejliby pan opowiedział używającemu/ktoremu obiecał nie przedawać iedno iemu/ á onby się wzbra

[hasła: nakład, dobra, używanie, sprzedaż, obietnica, umowa]

[s. 18] <Dawność chcącemu kupić imienie za obietnicą przedania.> się wzbraniał ábo odmawiał kupić / á milczałby przez dwa miesiąca/ może zátym pan onego imienia przedać/ á tá obietnica iego nic iemu szkodzić nie ma.

<Num:171. Używający może nąić imienie. pan bliższy do naimu.> Mąjący prawo ná używanie dobr czyich / może nąić drugiemu użytki używania swoiego: wżákże dziedzic będzieieli chciał to otrzymać/ y imienie swoje spráwować/ do tego iejt bliższy.

<Num:178. Używanie naimu nie spada ná dziedzice.> Iejliby włafny pan używanie dobr nąiał komu ná pewny czas (ná przykład) do dziewięci lat / á naiemnikby przed dziewięcią lat vmárł ; takowy naiem nie spada ná dziedzice do wytrzymánia lat/ *quia usufructus non est transitorius ad haereditatem*: wyjąwszyby naiemnik też imieniem dziedzicow one dobrá nąiał/ iáko tego więc w zapisiech dokládá: *Locavit bona nobili N. & eius haereditibus*. Zá taką vmową przypádłoby używanie ná dziedzice: á w ten czas iużby było iáko nowe używanie / y nowy naiem: ále gdzieby użytki iákiego folwárku były náięte/tám naiem spada ná dziedzice.

A tu trzebá z pilnością mieć ná baczeniu około używania / ktore często bywa od mężow żonom ich dla uprzymey miłości tejtámętem oddáne/ iz żony częsem miewáią oycá włafnego przyrodzonego/ábo stárego oycá/y bywáią pod władzą oycowjką: <Ociec mógłi corki swej używanie od mężá dáne trzymać.> W takim przypadku ociec iejliby chciał/może ono używanie/ ábo użytek używania mieć/ y używać tych dobr iáko dobr przypádłych: wyjąwszyby to przez Tejtamentniká było zábroniono:ábowiem ociec względem władzey oycowjkiej/ nie tylko w dobrách corki niebędącey zá mężem/przypádłych ma używanie y użytki/ ále choćby też byłá wdowa/ choć mężátką/ nicby rzádzić ani tejtamentem spráwować nie mogła. y może ociec ono używanie wziąć włafną mocą/ y używać go władzą oycowjką/ *poteſtate patria*. A gdzieby się corká temu sprzećiwiála/ á

[hasła: używanie, dobra, najem, ojciec, testamentnik, córka]

[s. 19] wiála/ á nie mogłby iey vporu záwściágnąć/ może iść do Sędziiego/ktory iá przymusić powinien/y kárác iáko oycowá będzie wola. Wżákże wątpliwość w takim przypadku iejt:iejli ociec ma brác używanie corce wdowie zostáwione od mężá / ábo onego używania użytki. Piszá niektorzy/iz nie może. ábowiemby tak corká żadnego stád pożytku nie miała z oddánia mężowego : boby ono używanie zá częsem na oycá przypáść mogło/ coby się nie godziło; y wdowá byłaby iáko w niewoli/nie mogąc włádác tym co iey iejt włafnego od mężá oddánego.

<Num:198.> Tráfia się często w spráwie używania dobr czyich/ iz mąż náznaczywszy ná Tejtamencie używanie dobr swoich żenie/ zostáwi dłużniki ktorym pieniędzy swoich wierzył/zostánie też y sam dłużen. y tak po śmierci iego szukáią kredytorowie o długi swoje ábo dziedzicá Tejtamentnikowego / ábo mąjącego prawo używania dobr od Tejtamentniká. y tak pracą im wielką zádawáią / y do szkody wielkiej przypráwiają <Kredytorowie kogo máią szukać o swoje długi, iejli dziedzicá tejtamentniká zmarłego, czyli *dominum usufructuariú*> .: y bywáią częsem przymuszeni do tego czego niewinni. Aby się tedy nápotym Sędziowie nie mylili/trzebá

wiedzieć kogo kreditorowie o swoje długi/które im on Testamentnik został dłużyć/ mają szukać/ jeśli dziedzic Testamentnika zmarłego/czyliżywającego do niego. Co się tyczy długów przez Testamentnika wierzonych/śam dziedzic ma czynić o nie. A mający używanie / czynić nie może krom odstąpienia akcji od dziedzica. **<Żyjący jeśli ma czynić o długi testamentnika ku swemu używaniu, iako.>** Żyjący może czynić ku używaniu/iako sprawcą ku swojej rzeczy. A jeśliby żyjący czynił o dług Testamentnikowi do własności/abdo do dziedzictwa z poruczeństwa dziedzicowego / to nakładem dziedzicowym ma czynić. a jeśli ku używaniu swojemu/ za postanowieniem mężowy/to swoim nakładem żyjąca ma czynić.

Tu przy tej sprawie nie gadać wiele/ iako Doktorowie prą
[hasła: sędzia, karanie, używanie, córka, wdowa, mąż, pożytek, testament]
[s. 20] wie prawni czynią / nie wadzi też swoje widzenie powiedzieć. Iż ta rzecz o używaniu nawiecy na Testamentnie męża zmarłego należy / *voluntas testatoris praedominatur, & vti Regina attendi debet, etiam si non appareat expressa, dummodo ex coniecturis colligatur*. Przeto trzeba się testamentowi pilnie we wszystkim przypatrzeć. **<Testamentowi pilnie się przypatrować potrzeba.>** Jeśli Testamentnik żenie swej używanie tak oddał/ tak zapisał/iż po śmierci jego wszystkich do niego ruchomych y nieruchomych w poślitości/wszystkich ma używanie/a w ruchomych rzeczach też się długi zamykać/ y mogłaby te dobrą własną mocą otrzymać **<Wdowa żyjąca, długi mężowe wyciągać powinna ku swemu używaniu.>** :tedy tych długów mężowych/ wdowa która takie ma używanie / swym kosztem ku swemu używaniu tylko dochodzić ma z wiadomością dziedzica/ y te długi/ które Testamentnik został dłużyć/ wdowa żyjąca odpowiadać powinna płacić/ któreby były *liquida*/ to jest iasne przed Wzrędem przez męża zeznane **<Liquida debita>** : gdyż też ona nie może mieć inakżego używania/ iedno co było własnego mężowego. A to nie mogło być mężowe rzeczono co on winien / bo to bez wątpienia płacić potrzeba: toż wdowa co wyższy po zapłaceniu długów zostanie / ostatek używać będzie: Wiána iey nic nie naruszając/które wprzod przed wszystkimi długami idzie: wyjąwszyby się taki dług pokazał/któryby żona z mężem połem zapisała / ten też *pro forte* według zapisu płacić powinna.

Żyjący nie może wypominąć wierzonych długów do dziedzictwa należących/ ale dziedzic.

Żyjący może opowiedzieć dłużnikom/ aby nie płacili długów dziedzicznych dziedzicowi/ dla swojego użytku śąd przychodzącego.

<Num:199. Żyjący o długi mężowe> Żyjący kiedy czyni o długi do dziedzictwa należące z poruczeństwa abdo z rozkazania dziedzica/ to czynić ma nakład
[hasła: używanie, testament, dobra, wdowa, żona, mąż, dług]

[s. 21] **<kiedy swym kosztem czynić ma.>** ma nakładem dziedzicowym. A jeśli ku swojemu prawu używania/ swoim nakładem czynić winien.

<Num:210. Żyjący nie ma nic płacić dziedzicowi za używanie.> Żywanie mający z oddania Testamentnika / nic nie winien płacić dziedzicowi jego / za to aby dostał używania / ani żadnych poślug czynić; ale wolno za dobrą wolą Testamentnika/a nie dziedzica potomka używanie bierze.

<Num:211.> Brzemie płacenia długów Testamentnikowych/wszystko należy na dziedzica/ bez vmnieyszenia używania zostawionego żyjącemu **<Dziedzic po**

zmárłym winien płacić długi nie używający dobr.> / *onus foluendi debita testatoris, spectat in totum ad haeredem, sine diminutione usufructus relict i usufructuario.* Piśzą inży vczeni w Prawie/ ktorzy śnadź przodek przed inżemi máią; iż ten kto używanie ma wżyżtkich dobr/winien płacić długi/ y używającego á nie dziedzica kreditor o długi śzukać ma/ gdyż używający trzyma dobrą / y używa ich. Ale tę náukę drudzy názywáią/ náukę nie práwą y nie śzczerą: á práwą prawdziwą náukę piśzą / iż dziedzic á nie używający/ winien długi Teśtámentnikowe płacić/ y onego trzebá śzukać/ á nie używającego. A kto czyni przeciw używającemu/ ma być śkazan ná nakłady/ y ná nagrodae śzkod: iż máięcy Prawo używania/ używa wżyżtkich dobr zmárłego Teśtámentniká; ále to tylko do żywotá : á po śmierci używającego/śpada ná dziedzicá/ktory winien zá śpadkiem długi zmárłego płacić podług Práwá/ *qui succedit in bona, succedit & in onera.* A ták to zámykáią / iż dziedzic/ á nie używáiąca dobr/ winien płacić zmárłego długi. A kto używa/ nie winien / áni *legata* ktore Teśtámentnik náznáczył.

<Num:211,212. Dobrá teśtámēntnikowe na plá> Używający/choćby dobrá Teśtámentnikowe trzymał/ choć nie trzymał/ ieżcze śkutkiem nie może bronić dziedzicowi przedać z dobr Teśtámentniká/ileby dojść było ná plá
[hasła: używanie, testamentnik, dług, dobra, szkoda, spadek]

[s. 22] **<cenie długow iego máią być przeáne, non obstante usufructuario.>** ná płácenie długow iego y *legata*, to ieśt co komu oddał. Bo z dobr Teśtámentniká długi máią być płácone/ y z máiętności iego tyle oddzielono / ileby ná płácenie długow wżyżtkich y co komu oddał/ dośtawáło. A długi tákie trzebá rozumieć / ktoreby iuż ku exekucyey śádownie nákazáne były ná płácenie zrázu **<Długi iákie rozumieć do płácenia po zmárłym teśtámentniku.>** : á dziedzic napierwey ma bráć dobrá Teśtámentnikowe od kreditorow ku płáceniu / aż długi będą przyśáđzone. Bo práwuiąc śię z dłuźnikiem mogłby ich używáć / coby było ku śzkodzie máiącemu Prawo ná używanie: ále używáiący winien zářęczyć dziedzicowi o záplácenie długow Teśtámentnikowych / áby był bez śzkody od kreditorow / áby nie był gában. **<Używáiący dobr kiedy winien wyzwolić dziedzicá y záśtąpić w długi.>** A gdzieby dziedzic był gában od Vrzędu / ábo żeby był przymuśżon z śwoich pieniędzy płácić kreditorowi/ żeby mu do więźzenia przyśżło/ tám używáiący winien go wyzwolić/ czyniác dobrá ślawę Teśtámentnikowi/ktory mu dobrze vczynił. á nie ma śię dziedzicowi żadną rzeczą wymáwáić : bo dziedzic nie winien z śwoiego płácić/ iedno z dobr zmárłego po ktorym ieśt dziedzicem.

Usufructuarius non tenetur expen/as litis facere circa proprietatem, sed solòm circa usufructum bonorum sibi á Testatore relictorum.

<Używáiący kiedy winien náklad práwny czynić, kiedy nie winien.> Máiący używanie od Teśtámentniká / nie winien nákladu czynić gdy śpráwá ieśt do dziedzictwá náleżáca/ tylo kiedy ieśt około używania dobr od Teśtámentniká zośtáwionych/ y iemu ku używaniu náznáczonych.

<Num:219. Używáiący iákie długi winiē płácić teśtámentnikowi.> Używáiąca dobr Teśtámentnikowych/ ácz winná niektore długi iego płácić:iáko śą długi pogrzebowe/náklad ná opátrzenie choroby / lekárśtwá. Ieśli śię pokázuie / iż Teśtámentnik náznáczył/áby ie dziedzic płácił: tákże *legata* co komu oddał: tám dziedzic z dobr Teśtámentnikowych winien to płácić.

Vżywá

[hasła: dług, testamentnik, używanie, szkoda, nakład, dziedzic]

[s. 23] <Num:239. Vżywáiący będąc w poimániu.> Vżywáiący gdyby był w poimániu / á nie wrocił się tráci vżywánie. A iesłi się wroci/vżywánia nie tráci.

<Num:241. fol:73. Wchodzący do zakonu nie tráci vżywánia jobie nádánego.> Kto wstępuie do zakonu/ nie tráci przez to vżywánia (*per ingreſſum religionis, non extinguitur vſusfructus*) choć takiego máią zá vmárłego ſwiátu. Bo w zakonie będącemu nie iáko vmárłemu/ále iáko żywemu trzebá żywności: á tak vżywánie zoſtáie przy Kłaſztorze/poki ten ktoremu Práwo vżywánia ſłuży/będzie żyw: bo wstępowáć do zakonu nie ieſt zła rzecz/ á dla dobrego vczynku/ żaden dobrá nie tráci áni wolności. Przeto żoná y wdowá/ ktora w czyſtości żyć ma/ ieſli wstępuie do zakonu/dobrze czyni/ y nie tráci vżywánia : á kiedy vmrze vżywáiący/ábo vżywánie się ſkończy/ w ten czas ieſli pożytki ſą pozbieráne/á do gumná ieſzcze nie włożone / takie dżiedzicy vżywáiącego biorą/ á niewinni ich wráćć wláſnemu onego imienia dżiedzicowi; ále w tych vżytkách ktore ieſzcze nie zebrane/ſtoiące choćią doſtałe/ wláſny dżiedzic bierze: bo záraz po ſmierci vżywáiącego bywáią przywáſzczzone do wláſności/ do dżiedzictwá/ tak iáko bywáią dobrá należone z pożytkámi zupełnemi.

<Num:246. *Finito vſufructu, bona quám primum reſtituenda haeredi.*> Máiący Práwo ná vżywánie / winien dobrá y vżytki dżiedzicowi wroćć/ záraz od czáſu kiedy się vżywánie ſkończy: Wſzákże gdy vżytkow nie otrzymawa/ nakládu ná vżytki wydánego vpomináć się może/áby się dżiedzic nie bogácił z cudzá ſzkodą.

Vſufructuarius tenetur bona, & fructus reſtituere proprietario, ſtatim á tempore finiti vſusfructus : tamen poſtquam non lucratur fructus, expenſas factas pro fructibus percipiendis repetere poteſt, ne proprietarius locupletetur iactura aliena.

<Num:247. Do poſſeſſyey nie wchodzić wláſną mocą.> Dżiedzic ábo iego potomek / nie może wláſną mocą bráć vżytkow / y wchodzić do poſſeſſyey dobr/ gdy vżywáiący

[hasła: używanie, zakon, żywność, dziedzic, posesyja]

[s. 24] wáiący ábo dżiedzic iego trzyma / ábo ina oſobá; ále ná zádáną przyczynę/ winien się vspráwiedliwić ábo zářęczyć o wrocenie y oddánie rzeczy co był winien/ iáko Sędzia nákaże.

Proprietarius vel ſuus haeres, non poteſt propria autoritate percipere fructus, & ingredi poſſeſſionem bonorum, haerede vſufructuario poſſidente.

<Vżywáiący winien odpowáć o zepſowánie dobr.> Vżywáiący dobr czyich/y dżiedzic iego/winien ieſt odpowáć/ o zepſowánie dobr ktorych vżywa/ ieſliby zbieráiąc owoce ábo vżytki niedoſtałe / ſzkodę vczynił/ folwárkow nie ſtrzegł/ nie ſpráwował/ nie ſiał/ iáko dobremu goſpodarzowi należy/ tego dżiedzicowi nagrodę czynić winien.

<Vżywánie dobr nie ſpada ná dżiedzicá.> Vżywánie dobr od Teſtámentniká do żywotá komu náznáczzone/ kiedy vżywáiący vmrze/ ono dobro ktorego vżywał/ nie ſpada ná dżiedzice vżywáiącego.

Legatum vſusfructus ad vitam legatorii, non transit ad haeredes, quia permiſſum ad tempus, videtur ſublátum poſt tempus.

<Vżywáiący kiedy się niewiniē řęczyć, o co řęczyć.> Máiącemu vżywánie dobr / kiedy się nie trzebá řęczyć *de tantundem reſtituendo, & deterioratione*, o cáłe

oddanie dobr/ y o nie zepsowanie/ po skończeniużywiania.

Naprzod/kiedy dziedzic dufającżywiającemu/nie żąda zارةczenia/ co uczynić może. *haeres cum non petit satisfactionem, videtur remittere eam*, zda się iż wolno puszczają z niego.

2. Kiedyżywiający szkody nie czyni.

3. Kiedy testamentemżywianie takie nánaznaczone ma/ iż własną mocą do posiaday wnić może.

4. Jeśli jamżywiający dobr nie trzyma/ tam winien zارةczyć y Inwentarz uczynić/ choćby tego dziedzic nie żądał/chceli dożywiania przysć.

Żywanie

[hasła: dziedzic, używanie, szkoda, testament, posesja, inwentarz]

[s. 25] <Num:137. f.58. Żywanie do czasu kiedy śmierć przerwie iako idzie.> Żywanie jeśli by żenie od męża było nánaznaczone dotąd /ażby dziedzic przyszedł do 25. lat / a dziedzicby przed tym czasem zmarł/ nie ginie: ale przyżywaniu do czasu iej nánaznaczonego zostaje. a gdziebyżywiająca przed czasem nie dotrwawszy 25. lat zmarła/ tam już używanie ginie. bo chociaż onego czasu nie doczekal/ kończy się żywianie śmiercią/ktore też na dziedzicą iej nie spada/ iako wyjązney o tym. *Vfusfructus non transit ad haeredes*.

<Żywanie kiedy ginie.> Żywanie nánaznaczone żenie do dzieśiąci lat/ jeśli vmrze przed dzieśiącia lat/żywianie ginie / a nie spada na dziedzice. *Ibid*.

<Num:195.f.69.> Trafia się czasem / iż mąż zapisawszy testamentemżywianie żenie: vmrze żoną/mąż poymie drugą/potym vmrze nie odmieniwszy testamentu. <Wtóra żona nie bierzeżywiania pierwszey nánaznaczonego od męża.> Wtóra żona pozostala wdową za onym testamentem chce mieć żywianie/ y przychodzi ta sprawa do rozsadku : Jeśli wtóra żona ma mieć żywianie podług testamentu męzowego nieodmienionego. Tę rzecz Práwnicy tak sądzą. Kiedy bywa zmiánka o małżeństwie/rozumie się o pierwszym/ a rozumieć się nie może o wtorym. nieinaczey kiedyby kto przedał siano albo trawę ktorego folwarku/rozumie się o trawie pierwszego vrodzaiu/a nie wtorego. *Et in legati attenditur tempus mortis, defuncti*.

<Żywanie dobr kiedy się kończy.> Żywanie dobr kiedy siężywiającemu kończy / a bywa przyłączone do dziedzictwa. To się stawa z wielu przyczyn y przypadkow rozmaitych. Naprzod śmierciążywiającego/ albo kiedy wynidzie czas nánaznaczonyżywiania. Potym kiedybyżywiający odkazan był od miast/ albo wolność vtracił/ albo osadzony był na wieczne więzienie/ na hániebną śmierć/ czci odsadzony/ aby z nim żadney sprawy/ żadnego obcowania nie miano/ co zową *maxima, aut media capitis diminutio, quae dicitur mors civilis*.

[hasła: używanie, mąż, żona, testament, małżeństwo, dziedzic]

[s. 26] *civilis*. Kiedy kto za takim wyjątkiem vtraca wolność/y miasto/albo obcowanie między ludźmi; albo przy wolności zostaje / a od miast/ będzie odkazany: taki żywianie zawsze traci : wszakże kto na czas będzie odkazany od miast/ nie vtracażywiania. <Na czas odkazanie od miast/ nie traciżywiania. *Putativa vxor, putativus maritus*.> bo tacy bywają przywroceni do wolności mieysckiey/praw/ bliskości nie tracą/ stanu swego nie odmieniają/ etc. wywołany dla iakiego wyjątku. Mniemana żon/ *putativa uxor*, kiedy mniemany mąż chwilę z nią mieszka /opatrzenie iej do czasu dając/ żywianie mieć nie może/ traci ie/ powinni tego bronić mogą/ y żadnych

vżytkow nie dopuścić dla cudzołóstwá.

<Num: 1. fo. 30. **Mężowi od żony vżywanie.**> Zoná mężowi swoiemu może zostawić vżywanie wżytkich dobr swoich/ruchomych y nieruchomych.

<**Vżywanie pod pbligiem náznáczone.**> *Legatum*, rzecz iáka ku vżywaniu testámentem oddána/ ábo iáki roczny dochód pod obligiem ábo kondycyá takich słow nádány: Ieśli/gdzieby tak było/áz /poki będzie żyw / pokiby wdowa była; vżytkow sobie czynić nie może/nie będąc w possejsey/ áni się przeszłych vżytkow nie może vpomináć/ále tylko przyszłych / od dnia tego ktorego się zářczy/ *de tantundem re/stituendo, & non deteriotatione*, á Inwentarz vczyni.

Legatum ad pias causas.

<Num: 226. fol:70. **Vczynki miłosierne.**> Wkládaią pospolicie oddanie ná miłosierne vczynki/ choć testámentem/choć zápišem/choć skutecznym zářzem dawaním. á miłosierne vczynki názywaią nawięcey. 1. Kiedy kto prawdźiwie vbogiemu czyni dobrze/ná vbogie co odda/ ná mieyscá ku nabożeństwu náznáczone/ ábo poświęcone. 2. Posážyc biáłą głowę vcźciwie/pobożnie/cnotliwie/świątobliwie żywiąca. 3. Oddanie żenie vbogiej/ná dobrách nic nie máiącey pobożnie żywiącey/ná [hasła: wolność, miasto, używanie, żona, mąż, testament, kondycja]

[s. 27] cej/náznáczenie iey vżywania: wyiawżyby miałá syná bogátego z pierwszego małżeństvá. 4 Oddanie szpitalowi: to są vczynki miłosierne. A vbóstwo ma być obaczone podług osoby vbogiego tylko sáмого/ á nie według powinnych/ábo liczby synow iego. <**Vbóstwo jaká ma być obaczáne.**> Ma też być vważone z przypadku nieszczęściá iákiego. Syn ktory ma oycá bogátego/ nie ieř rzeczony vbogi/ áni oćiec ktory ma syná bogátego. <**Niemiłosierne vczynki ktore.**> Záczym to idzie: kto im co odda/nie ieř vczynek miłosierny/choć dobry: także kiedy oćiec co odda synowi/ ábo syn oycu. A oddanie pobożne ma być obaczone/względem mieyscá y osoby:bo ieřli się oddanie sřtáło kościołowi/ ábo osobam nabożeństwem się bawiącym/ ieř rzeczony vczynek pobożny. Oddanie bráctwu/ábo osobam bráctwá/tákże iákiemu Mistrzowi náuk wyzwolonych/ábo Czytelnikowi/Lektorowi iákich náuk/ábo Kolegiatom/ *causa studij*: á nie byłoby oddanie ná czytanie náuki zakonu Bożego / Ewángeliey s. nie ieř vczynek miłosierny / choć do końca nienágániony/ *non dicitur tamè pium, nec ex causa pia factum, nisi pro sacra Theologia fuerit legatum.*

<Num: 9 fo. 38. **Vżywania swą wolą nie posiąda.**> Vżywanie/ábo cokolwiek innego byłoby komu testámentem oddáne/á kto iny to ná ten czas trzymał/nie może tego swoią wolą posiądáć/ choćby też miał od Testámentniká pozwolenie.

<Num: 222.f.69. **Vżywanie kiedy z dziedzictwem nierozdzielne co czynić.**> Vżywanie dobr komuby było oddáne/á dziedzictwo ábo wlájność nierozdzielna / możebyć vżywanie ná czasy oddzielone; tak iż pewnego czasu wlájny dziedzic / á drugiego czasu máiący práwo ná vżywanie/ vżywać może.

<Num: 166.f.58.**Oddanych rzeczy kiedy dochodzić.**> Oddanie testámentem/winá/ zboża/ vżytkow rodząnych/pieniędzy/ nie może być dochodzone iedno ná ten czas/kiedy pieniądze ku płáceniu ábo vżytki ku zbieraniu przypadaią: Bo ten komu co takiego ieř oddano/ winien czá

[hasła: używanie, małżeństwo, syn, szpital, testament, dziedzic]

[s. 28] nien czasu żniwa czekać y zbierania wzytkow/także płacenia pieniędzy:wyiawszyby zgoła sstało się oddanie pewney miary zboża albo winy/aboiakiey inney płacey na każdy rok przychodzący: bo w ten czas na początku roku oddanie ma być płacone/dla tego iż jest roczny dochod/iako takich wiele oddawania testamentem bywa. wyiawszyby też co było takiego/ coby musiał ten komu oddano wypełnić/bo przed czasem wypełnienia żądać tego nie może.

<Odpuszczenie dłużnikowi co zostanie na liczbie.> Wierzyciel/ który testament czyni/ kiedy dłużnikowi swemu na testamentie odkaże/ iż mu to odpuszcza coby na liczbie został winien. takowe odkazanie jeśli dłużnik za żywota swoiego liczby nie czyni / nie spada na dziedzicę jego. fol: 19 Num : 209.

Vzywianie od Testamentnika oddane, iesi po śmierciżywaiącego przez tegoż Testamentnika innemu dziedzictwem będzie naznaczone, ktoreby też y na potomki jego spadalo, waznoli to, czyli nie?

Jeśli żywaiąca wdowa/na żywianie dobr iakich zostawiona/ a po iey śmierci od tegoż Testamentnika Marek dziedzicem był postanowiony/ważno to być ma/ y jeśliby Marek pierwey zmarł niżli żywaiąca / dziedzictwo na iego potomki przypada / gdyż czas śmierci do postanowienia Testamentnikowego nie jest przydany/ aby postanowienia iego przez pierwość śmierci Markowej miało być złamane/iżby dziedzictwo na potomki iego przypadać nie miało:ale tylko to/aby żywaiąca wżywaniu nie była gabaną aż do śmierci. Słowa tedy Testamentnikowe nie odmieniają postanowienia iego/ale tylko pokazują aby wola iego/ tak iako slowa postanowienia w sobie brzmią/ na wszystkim była ważna. fol:36. Num: 69.

Vzywianie oddane żenie od męża tym sposobem/ aby trwała y żywianie miała w domu Testamentnika z syny: jeśliby

[hasła: testament, wierzyciel, używanie, dłużnik, wdowa, wola]

[s. 29] <Zona winna iść za mężem.> jeśliby potym szła za mąż / a mążby ją wziął do swego domu/ może się wspominać oddanego żywiania/ oprócz onego domu w którym mieszkala z syny: bo niewiasta powinna iść za mężem pod prawo iego. *Mulier tenetur sequi forum viri.* fol: 72. Num: 138.

<Oddanie, dziecięciu po oycu narodzonym.> Oddanie testamentne gdyby się stało dziecięciu/ktoreby się po śmierci oycowej narodziło (ktore Laccinnicy nazywają *posthumus*) rozumie się o dziecięciu ktoreykolwiek żony czasu śmierci: Testamentnika narodzonym. Wszakże w takim oddaniu/ slowom Testamentnika trzeba się pilnie przypatrzeć/ jeśli więcej pierwszey żenie a niżli wtorey przynależą/ y ktorey mogą być one slowa przytostowane. Num : 196. fol 63.

<*Mulier quando Iura scire tenetur.*> Wdowa y ina niewiasta nie ma wymowki/ o niewiadomości Prawa y Statutow oyczyzny swoiey/kiedy się może radzić mędrszych y to w Prawie umiejetniejszych/ fol : 24. Num : 272.

<*Mulier genus avarum &c.*> Niewiasta jest rodzaj lakomy y chciwy/ a nie może być o niey mniemano ani rozumiano/ aby miała iaką szczodroblwość komu pokazać / rychley chce wziąć a niżli dać/ mowiąc: (iako ieden o nich napisał) *da mihi atque adfer mihi. Mulier est genus avarum, & non praeſumitur liberalitatem exercere,* y chce zawsze rojkofnie/ hoynie/ pocciwie/ znaczniey niżli inſze żyć / y strojnie chodzić. Num: 19. fol: 32.

Niewiaſtá ktoraby ſzła zá trzeciego mężá/ nie żywie w czyſtoſci áni poczcíwie. *Si ad tertias conuolauerit nutias, non dicitur caſtè neque honeſtè viuere.* Przeto gdyby mąż żenie zápiſał używanie pod tym ſpoſobem/pokiby w czyſtoſci żyła poczcíwie/ á ſzłaby zá trzeciego mężá/ tráci używanie/ gdyż ták nie poczcíwie żywie. fol: 48. Num : 124.

Dwá

[hasła: mąż, używanie, wdowa, niewiaſta, testament]

[s. 30] Dwá Tytuły z ſwemi Práwami, *O Sierotách pierwſzy, á drugi o Wdowách, potrzebniejszye: z Státutow, Praw y Conſtituciy Koronnych, Laćińskich y Polskich, zebrane, y do Praw Mieyſkich o tychże Sierotách y Wdowách przydane.*

Do Czytelniká łáſkáwego Author.

Gdym myſlił o Sierotách o Wdowách, łáſkawy Czytelniku, y gotowałem tę pracą moię, iákobym ią z pożytkiem mógł ná ſwiát wydać: zdáło mi ſię zá rzecz ſłuſzną y potrzebną, y nie od rzeczy być do tey pracy o teyże máterey Praw Koronnych przydác, zá tą przyczyną. Iż gdy więc Szláhcic, ábo który ſláchecki Sędzia, Sieroty ábo Wdowy poddane ſwoie wedle Práw Mieyſkiego ſądzi, zwykł przypominác, iż nie ták v nas w Ziemſkim Práwie, nie ták ſię zachowuie: y prowadzi tę rzecz, wywodząc (vt ſunt nobiles Poloni natura diſerti) iż lepiey ták ábo gorzey. Druga, iż ſię też częſtokroć tráfia białyngłowom Mieyſkiego ſtanu, odmieniác ſwoy ſtan mieyſki w ſláchecki, gdy ią w ſtan małżeńſki ſláhcic poymuie. Mulier enim aſſumit dignitatem & honorem viri, & vxor ſequitur iura mariti. też ſię według odmienionego ſtanu ziemſkim Práwem, ſpadku y wiána po ſmierci mężowey vpomina, gdy więc (vt eſt in vulgari Polonico prouerbio) Sowá ziaſtrzębieie lata, wyſoko: tákże y Sierotá kiedy lat doydzie: á dzielność iáka woienna, ábo w Rzeczypoſp: zaſługá iáka znaczna w nim ſię pokaże; ták, że ſobie vmie poczynác; vmie ſię ſpráwiedliwoſci według tego Práwá ſlácheckiego domágác. Aby ſię tedy ludzie oboygá ſtanu tym práwem, o Sierotách y

[hasła: konſtytucja, prawo miejskie, wdowa, sędzia, sierota, szlachta]

[s. 31] rotách y o Wdowách, ták Mieyſkim táko y Ziemſkim (ktore ſą máło różne) przypátrzyli, á według poſtępku práwnego ſobie przyległego, domawiac ſię wiedzieli. Y przeto te dwá Tytuły z ſwemi Práwami, z Státutow Prawy y Conſtituciy Koronnych, o Sierotách y Wdowách, tu ſą przydane; áby ie Czytelnik ſpołem ná kupie ſpiſane, przez wielkiey prace przed oczymá miał. Rozumiem temu, iż ieſli mi nie podziękuje, tedy wždy láiać nie będzie miał zá co. Zá tym miey ſię dobrze Czytelniku łáſkawy, á tę máłą pracą moię wdzięcznie łáſkawie przyimi.

O Sierotách, Tytuł I.

Przewod Práwa ná Sieroty lat nie máiące nie ważny

<Práwo I. Sigijm: III w Kráko:1588. fol:38 o znoſeniu pozwow.> Ktoby dobrá iákie trzymał/ ná ktoreby Práwo kto inſzy przewodził : ma czynić z nim *pro deportatione cittationum* niź wynidzie rok y jzeſć Niedziel: wyiáwſzy gdyby kto niewiedział o przewodzie práwnym / o co ma przyſiądz. *Saluo tamen iure foeminei ſexus, & pupillorum, de praefcriptionibus ſancito.*

Sieroty v Sądu nie odpowiadáią, áni dawnoſci przetrzymawáią.

Sieroty lat y rozeznánia nie máiący / nie mogą ſię w Práwo wdawác/ áni ſpraw w księgi wwodzić/y ich bronić; aż do lat mężczyná 15. á biaągłowá 12. przydzie/ nie mogli być

przypędzeni/ ani w tym czasie byli powinni v Prawá odpowiadać.

<2. Kázim: Wielki w Wiślicy 1347 Lafki 31.> Ieśli ci którzy lat nie máią czyikolwiek są / przed słuźnemi láty do Sądu o dziedzictwo iákie / ábo o inšą którąkolwiek rzecz przypoźwáni będą/dla swoich máłych lat/ z po

[hasła: prawo ziemskie, miejskie, sierota, sąd, wdowa, dobra, dawność] [s. 32] lat/ z powodem nie mogą się w Prawo wdąć / ani się mu bronić: dla ktorey iednák przyczyny częstokroć dziećinne láta zwykły być obrażone. A ták vstáwiamy / áby zá sentencyą Sędziego / tákowe wdawanie w Prawo/ aż do słuźnych lat onego potomstwa/ było odłożone.

Ci którzy lat nie máiąc będą poźwáni, niech im láta będą policzone: á wśákże we trzech rzeczách są powinni sądownie odpowiadać.

<3. Tenże Lafki 33. H.L.159.284.H.P.287> Poźwáni lat nie máiący/ nie będą powinni odpowiadać / ále przez Sędziego láta im máią być policzone: wśákże we trzech rzeczách niżej nápiśanych práwnie poźwáni / będą powinni v sądu stać.

Pierwsza: Ieśli kto oycu ich dziedzictwo iákie sje zařtáwił/ á onoby chciał od dzieći wykupić/tedy dzieći pieniądze zařtáwne będą powinni wziąć zá ono dziedzictwo: choćby też lat w Prawie opiśanych nie mieli.

Druga: Ieślily się kto zá oycá ich zářczył/á zá żywotá oycá ich do sądu był wyzwan: tedy potomstwo będzie powinno odpowiadać / ábo zápłacić / á wyřwobodzić rękoymie nie czekáiąc lat.

Trzecia: Ieśli oćiec o ktore dziedzictwo był poźwan/gdy ieřzcie był żyw: też potomstwo będzie powinno odpowiadać o to dziedzictwo.

Sieroty zá oycá powinne obrone.

<4. Zwyczaj Ziemie Krákwfk. Lafki 220.B.H.L.159.B.285.H.P.288> Gdy kto przeda dobrá dziedziczne/ábo wwieři/ábo zařtáwi komu: á zápiśawszy się o obronę/w tym vmrze; potomstwo vmárłego będzie powinno bronić tego/ktory siędzi w dziedzicznych dobrách : chociażby trzy láta rozeznania nie miáły / ani im będzie mogła być dána zwłoka do lat.

Sieroty

[hasła: powód, sędzia, ojciec, dobra, dziedzictwo, sprzedaż, zastaw]

[s. 33] *Sieroty gdy do lat przydą, o krzywdy sje czynić mogą, á dawność ziem/ka řkodzić im nie może.*

<5. Kázim: wielki w Wiśli:1347 Lafki 24. H.L.159.283.H.P.288> Chcąc porádzić dziećinnym látom / á zwłářzchá vbogim ; vstáwiamy: iż ieśli którym dziećiom po śmierći oycowřkiey przez kogokolwiek krzywdá będzie vczyniona / potym one przeřzedřzy do lat rozeznania rzeczy/ będą mogły Prawem czynić przećiwko tym / którzy im krzywdę vczynili : á wyięćie dawności im nie może być zářzucono/ iedno w ten czas kiedy się im láta spełnią. A ieśli w powinnym czasie czynić o krzywdy im vczynione zániedbáią; tedy im iuř záváđzi dawność dla niedbáľstwa przerzeczonego.

Dzieći lat 15. máiące, mogą dobr řwych, od Opiekunow ie wziąwřzy, vřywáć, ále przedáwáć ich nie mogą, ářby im minęło lat 24.

<Zwycz. Lafki 120. H.L.186. 26 y 275 y 608 H.P.289> Iako z pořpolitego Státutu Opiekunowie są powinni zdáć dobrá dziećiom 15. lat máiącym/ á dzieći dobrá swoie wziąwřzy/ máią ich vřywáć: ták zaś z Prawá to niech będzie opářzono (iáko to iuř w obyczay weřzło) iż one dzieći/dobr řwych nie máią przedáwáć ani zařtáwiać / przez

dozwolenia przyjaćioł y krewnych/ ażby im minęło cztery á dwádźiesięć lat.

De Minorennibus Complicibus ſpolnego złoczyń/twá : co Lácinnicy zową in cauſa cōplicitatis.

<7. Sig: III. w Krákow.1588.f.36.> Lat nie máiącym *in cauſa complicitatis & porioritatis Iuris*, gdyby zá iákim právem trzymáli *bona iure victi*, nie ma być *in hoc caſu* dána dilácya do lat. Ieſliby też ná tych co lat nie máią ſámych *directè* á nie do záczétégo poſtępku z ánteceſſorem Práwo przewidżione było/

[hasła: ubogi, krzywda, sierota, dawność, dobra, opiekun]

[s. 34] było/ á miánowano *de nomine* Tutorá z ktorymby ich pozwano: tedy nie *minorennis*, ále tutor powinien ſię będzie odprzyſiądz onego poſtępku.

A ieſliby nie chciał/ tedy on poſtępek ma zoſtác w ſwey mocy *ſuper minorennibus & eorum bonis*, y ma być przywiedzion *ad finalem exequutionem, ſaluo reſeruato beneficio ignorantiam euadendi minorennibus, & pro malè obtento agendi*, gdy do lat przydą,

Sieroty o dobrá vtrácone przećiw Opiekunowi czynić mogą.

<8. Sig: w Krák: 1543. Támże.par:eiufdem.> Sierotom co lat nie máią / ktorych dobrá Striy ábo Opiekun ich právem opieki trzymáiąc/ przedał ábo vtrácił/gdy do lat przydą/Sąd y ſpráwiedliwoſć z nich vczynić ma. *Minorennibus* nic ſzkodzić nie ma/ choć nie *in recenti crimine* czynią z Opiekuny/ o dobrá ſwoie przez nie vtrácone.

<9.> Sieroty lat nie máiące/ do pewnych lat konwictią o głowę máią.

Dzieći gdy mátká vmrze, máćierzyſtego vpominác ſię od oycá nie máią, ážby druga żonę poiął.

<10. Laſki 62. H.L.154.275 H.P.285.> Z poſpolitego zwyczáiu w Kroleſtwie náſzym zwykło być záchowano: iż gdy mátká vmrze dzieći/ wſzytkich dobr od oycá ſwego biorą połowicę zá częſć y dziedzictwo máćierzyſte. Dla czego częſtokroć tákowi ſynowie w młodych lećiech będący / nie vmieiąc rzeczam áni mogąc rádzic/ ták wzięte dziedzictwo zwykli márnie trawić/ wydávác y roſpráſzác: Oycu też zá iego miłoſć y dobrodżieyſtwo okázuiąc ſię być niewdżięcznymi/ przypádzáiąc go częſtokroć ku niedoſtátkowi. A ták z obu ſtron czuią ſzkody y niepożytki.

Dla

[hasła: tutor, sierota, dobra, opiekun, zwyczej, ojciec, dziedzictwo]

[s. 35] Dla tego zdáło ſię zá rzecz ſpráwiedliwą nam y náſzemu Rycerſtwu/áby gdy mátká vmrze / ſynowie nie mogli ſię od oycá vpominác dobr y dziedzictwá w tey częſći/ ktora po mátcie ná nie ſpádnie/ do tąd: ážby drugą żonę poiął. chybá iżby w tym czáſie iáko vtrádzćá ſławy ſwey/ dobrá y dziedzictwá one ſpolne nieſłufznie roſpráſzał.

Brát nie wydzielony, dobrá bráćiey ſwey vtráćć nie może, wyiáwſzy dla dłuſgow oycowskich.

<11. Zyგ: w Krák:1536.> Brát niewydzielony w dobrách niewydzielonych z brácią drugą mieſzkáiąc / nie może áni mu ſię godzi dobrá bráćiey ſwey iákákolwiek bárwą/ ſztuką / ábo wymyſłem dłużyć/ więzić/ oddálác/ áni vtráćć/ krom ſwey włáſney częſći: wyiáwſzy dłuſgow zápiſanych ciężáry przez rodzice ſłufznie nábyte / ábo poſážnych ſioſtr / ábo ciótek potrzebá / ábo więc obrona tákowych dobr gwałtem potrzebowałá.

Dziewki, ieſli bráćiey rodzoney nie będzie, dziedziczą.

<12. Włá:ląg: w Krák: y w Wár.1423. Laſki 43. H.L.95.B.271.H.P.278> Chcąc wątpieniu drogę zámknąć : iż niekiedy przydawa ſię/ iż dziewczki nie máiąc bráćiey

rodzoney / po zejściu oycowskiem w dobrach dziedzicznych zostają/ ktore zwykli Stryiowie albo przyjaciele bliższy / imieniem opieki chować/ dla tego / aby one ktoremikolwiek vmorami y sposoby z dziedzictw wysterknęli / chcąc im pieniądze gdy idą za mąż naznaczyć. Przetoż z łaski naszey chcąc ie opatrzyć/ wstawiamy na potym: Iż ieśliby mężowie ich tym sposobem pieniądze od rodziców albo od przyacioł/ albo od Opiekunow wzięli/ za tą vmową y obowiązkiem/ aby maiętności na nie należącey nie bráli/ bądź pod rękoięstwem/ bądź ktorymkolwiek sposobem obowiązali się:tedy jkázuiemy/ aby to nic nie ważyło y prożno było: ale niech

[hasła: matka, syn, ojciec, brat, dobra, dziedzictwo, opiekun, mąż, umowa]

[s. 36] ale niech się przerweczone dziewczki do swych części dziedzicznych wracają. A w tym nie mają nic szkodzić żadne vmowy/ ani postanowienia : ale one dziewczki dobrą swoje dziedziczne/ ieśli się im podobać będzie/ dobrowolnie/będą miały zupełną moc/ iako pierwey przedać.

O Wdowach Tytuł II.

Wdową wypofażona co wezmie, ieśli za drugiego męża poydzie.

<Prawo I. Kázim: Wielki. Łaski 29. H.L.287.513 y 546.H.P.281.> Stawiamy/iż gdy mąż vmrze/ żoná przy datku/y przy poságu/ y przy káżdym innych rzeczách z wyprawą wniesionych / iako w pieniądżach / w perlách /w kámieniách / y w száciach ktore zostaną/ ma zostać: A gdy oná vmrze /ná potomstwo (ieśli ie będzie miała) wszystkie dobrą przerweczone niech przypadną.

Te Prawá wyz/zey położone poprawiono : Táak Wdowá poságu y opráwy niech tylko używa.

<2. Iąg: w Krák:1423. Łaski 42. H.L.287.513.H.P.281.> Dla skáżenia szkodliwego zwyczáiu / ktory do tych czásow miedzy poddánemi nászemi tylko z pospolitego używania był chowan: Iż żoná po śmierci mężá swego będąc w stanie wdowim/przeciwko przodká naszego wstawie/ktora się poczyną: *Statuimus*, &c. zostając/ wszystkie dobrą dzierżalá: dla czego niektore dobrą dzieciom/ albo bliższym przez nie dozor/ y złe ie y rządzenie/bywały kázone y pułtofzone. Stąd takowym rzeczom chcąc zabięzić/ wstawiamy nápotym / aby żoná gdy mąż vmrze tylko posag y przywiánek miała; á dobrą inne/ná ktorych poságu y przywiánek miała; á dobrą inne/ná ktorych poságu y przywiánku nie będzie miała/ potomstwu albo bliższym będzie powinna oddać/ y z nich wstąpić.

Wdowá

[hasła: dziedzictwo, umowa, mąż, żona, zwyczaj, wdowa, posag, przywianek]

[s. 37] *Wdowá, ktore ruchome dobrą bierze po śmierci mężowey.*

<3. Tenże Łaski . H.L. H.P. Támże.> Zoná / gdy mąż vmrze / tylko przy opráwie domowey niech zostanie/to ieft przy skárbie/y pieniądżach/ y srebrze; wyiáwfszy wielkie konie / y wszystkie zbroie / y stádá: ktore wszystkie niech ná potomstwo przypadną. Ná to/ táż białągłowá przy wszystkich bydlech y inych rzeczách/ ktore w poságu ie y w opráwie były wejpołek z woźniki/ ktoremi za czásu mężá swego się woziłá/ma zostać:wyiáwfszy száty / y źrzebiętá vmárłego mężá / ktoreby stały zátrzy grzywny / ktore w iednáki dział pániey y dziećmi przypaść/ y rozdzielone iřtotnie być mają.

Wdowá iako rychło stan swoy odmieni, powinna Práwnie sřtąpić z dobr przywiánkowych, gdy ią z nich wykupiá.

<Zyg. w Piotrk:1523.fol:37. H.L.82.149.H.P.283.> Iako rychło białągłowá stan swoy

wdowi przez drugie za mąż sżcie zgwałci: chcemy aby takowa mogła być pozwana/ábo do sądu Ziemskiego /ábo na pierwszym roku nie stanie / niech zapłaci winę nieposłuszeństwa stronie / y sądowi : A na wtorym roku / iáko zawitym będzie powinna pozwana z listy oprawy swej Prawnie stawać ku braniu pieniędzy od strony/ktora ją wykupuje/ ktore ją w liściach oprawy wyrażone/ y sstać z dobr onych wykupionych stronie/ktora ją wykupuje/ dając za się onemu który ją wykupuje pewne rękoymie/dobrze osiadłe szlachcice: w ten obyczaj: Iż gdy ona vmrze/ przywianek pierwszego męża zmarłego przypadnie / ábo lepiej wroci się potomkom pierwszego męża.

[hasła: żona, mąż, oprawa, wdowa, dobra, sąd ziemski, pozwanie, przywianek]
[s. 38] go męża. A ieśli takowa białogłowa pozwana na wtorym roku nie stanie: tedy sąd onemu który odkupuje da one dobrą oprawnę w dzierżenie: á pieniądze ktore należą ku wykupnu/ wedle zamknienia w sobie zapisu oprawnego/w Kancellariey Ziemskiej będzie chował dotąd/ aż ona pani ktora ma przywianek/ do sądu zaś się przyszedszy pewne za się rękoymie o wrocenie przywianku bliżkim pierwszego męża/ obyczajem wyższej napisanym stawi/ obwiezając pozwem pisany onego/ktory ją wykupuje/y przyzywając do tego sądu: iż chce brać pieniądze posagu y przywianku przereczonego: y przyiąć od niej przereczone rękoymie około przywianku námienionego / iż będzie wrocon po śmierci iej.

<5.> Wdowá tym co ją wykupuią rękoymie szlachcice osiadłe za się dąć ma/iż po iej śmierci przywianek pierwszego męża zmarłego/wroci się potomkom iego.

Wdowá do sześci lat odpada od wśytkiego, ieśli o posag, abo o dziedzictwo nie czyni.

<6. **Lajki 18.H.L.187 B.334.H.P.284.**> Wdowá mieniąc/ iż względem posagu/ábo za innym Prawem na nie dziedzictwo iákie przynależáło/ktore iny dzierży: á ieśli w sześci lat za czasu pokoju y zgody zniešie/y dopuści dzierżawcy onego dziedzictwa spokojnie dzierżeć: Skázuiemy/ aby wdowá wiedziáła / żeć od wszelkiego prawa takowego dziedzictwa odpádlá:á dzierżawcá względem przerekania dawności w onym dziedzictwie niech zupełnego prawa dojtanie. Wszakże chcemy y objaśniamy/przereczone dawności czasu pokoju y zgody miejsce mieć máią;á czasu wojenney niezgody niech mieysca nie máią: ále na ten czas pożytecznym lekarstwem dawności będzie potrzebá się opátżyć wedle niezgody

[hasła: białogłowa, sąd, wdowa, posag, dziedzictwo, przywianek, rękojmia]

[s. 39] zgody y wojen spofobu/iákoż y iędzcom od Tatar chcemy aby żadna *prae/cryptia* nie była ku szkodzie.

Ieśli Pánnie, Wdowie, abo mężátce kto gwałt vczyni.

<7.**Kázim: Wielki w Wiślicy 1347. Lajki 34. H.L.292.60 y 521. H.P.275.**> Ktobykolwiek Wdowie/Pánnie/mężátce/ na polu/ w leśie/ w domu/ ábo gdziekolwiek gwałt vczyniá páná ábo białogłowá vzedłszy od gwałtkowniká/ á do bliższej wsi przyszedłszy / we trzech dniách będzie wołáła na Kmiećie/ płacząc y odpowiadájąc swoy gwałt: á ktemu się znáki gwałtu iáwnie na niey pokażą te / y na to przysięże: takowy gwałtownik niech będzie na łasce nájzey/ y przyációł iej: á to gdyby o iej wołaniu Kmiećie świádczyli/ ma być rozumiano. Ale ieśli pánná potwornie tego o gwałt ofkárzyła/ áni się na niey znáki gwałtu nie pokażą:tedy ten ktorego ofkárzyła/ z sześcią się swego stanu świádkci oczyści: A ona takowa potwarnicá/ ktoregokolwiek stanu będzie/śluszną winą niech będzie karána.

*Pánnę kto gwałtownie włápi, niech będzie bezecny: A która ieſt włápióna ná to
zwzwalaiaqca, niech poſag tráci.*

<8. Ian Olbr: w Piotr: 1496.Laſki 107. H.L.221.151. y 394. H.P.275.> Około tych/
ktorzy pánn y biaległowy gwałtem imáią/ták chcemy być záchowano: żeby tákowy
łápacz pánn y o to Práwem przewyćieżony / wedle ſtárych Státutow część: á która ná
to zezwoliłá/dobrá wſzytkie dziedziczne/ y ktorekolwiek inne iey przynależące/z
poſágiem ná wieki tráciły.

Dekláracya tych Státutow o gwałcie białyhgłow.

Dla

[hasła: panna, wdowa, mężatka, gwałt, wieś, kmiecie, oskarżenie, posag]

[s. 40] <9. Zyg: w Krák: 1532. fol:4. H.L.222.151. y 394. H.P.275.> Dla zgłádenia
wátpliwoſci/która przy Státucie o włápieniu pánn y białyhgłow vczynionym /
częſtokróć ſię wſzczyna:zdáło ſię Nam y Rádzie náſzey/przez ninieyſzy Dekret/iego
wyrozumienie ták wyiáſnić: Iż gdy ten który włápi pánnę / wdowę / ábo mężátkę przed
nas o tákowy vczynek pozwan będzie: tedy w ten czás wedle ſtárych Státutow Práwem
przekonány będzie rozumian część trácić: gdy pánná ábo niewiáſtá / wdowá ábo
mężátká/ przed oſobá náſzá poſtáwiona zezna/ iż przez onego pozwanego który iá
włápił / gwałt ſię iey ſtáł: á iż nád wolá y zezwolenie iey przezeń ieſt włápióna:
ábowiem przez tákowe pánn y biaległowy/wdowy/ mężátki wyznánie/pozwany ten
który włápił/będzie ſię rozumiał przekonánym ná odſádenie czci. Ale ieſli pánná/
wdowá/ mężátká / iáwnie przed oblicznoſciá náſzá zezna y powie / iż nie gwałtem
przez tego który ieſt pozwan/ byłá włápióná/ ále zá iey wolá y zezwoleniem włáſnym
ſkádkkolwiek iá wzięto: táń iuż pozwány o włápienie/ od winy Státutowey/ od
odſádenia czci ieſt wolen: á oná pánná / wdowá ábo mężátká (ná ktore wſzytkie te
oſoby y imioná/ to Práwo zdawná vſtáwione y chowane objaſniaiać/ chcemy áby
należáło y ſciágáło ſię) po tákowym woley y zezwolenia ſwego wyznániu/wſzytkich
dobr dziedzicznych/ y ktorychkolwiek inych iey należących/ y poſágu iey
powinnego/ma być odſádzona.

Kmiecie dziewki ſá wolne do małżeńſtwá, y v oſiádłych mężow mieſzkáć máią. & è contra.

<10. Zyg: w Bydgoſczy 1511. f.20. H.L.144.257.H.P.356.> O Dzewkách Kmieci ábo
oraczow / dla małżeńſtwá (ktore chcemy być wolne) vſtáwiamy: Iż ieſliby kto
nieoſiádły poiał dzewkę ktorego Kmieciá oſiádłego : v niey ná

[hasła: dekret, gwałt, wdowa, panna, mężatka, statut, wina, posag]

[s. 41] niey ná oſiádłoſci mieſzkáć ma / y tákże nie oſiádłe dzewki v oſiádłych mężow
mieſzkáć máią / gdy zá mąż poydą. to też o wdowách chcemy áby było chowano.

Brátá kto zábiie, ábo Oycá, ábo Sioſtrę, ſpadkow nie bierze, y bezecnym ſię ſtáie.

<11. Káz: w Wiſlicy Laſki 22.H.L.99 B.179. H.P. 293.> Aczkolwiek Práwo ták
nowego iáko y ſtárego zakonu/ te ktore brácią zábijáią / y inſze okrutne vczynki czynia/
ſrogo karze y potępia: Wſzákże iż niektorzy iáko nieprzyiáciele włáſney krwi y
poczciwoſci ſwey/nie boia ſię káźni tákowego Práwá/ brácią/ ſioſtry / y inne
powinowáte ſwe zábijáią: á to z tey przyczyny/ áby z ich zábiicia doſtawáli máietnoſci
ich dziedzicznych: My tedy chcemy / áby ſtád ſię nádźiewáią dziedzicznych dobr y
pożytku iákiego/ áby ſtád ſzkody cierpieli/ ábo karáni byli/w tym w czym wyſtąpili. Dla
tego wſzyſcy obyvátele y Rycerſtwo Kroleſtwá náſzego / ktorzy brácią ábo powinowáte
ſwe zábijáią/ y oyczyſte dobrá nie mogą wſtępowáć/ áni do nich przyſzcia żadnego

mieć: owfzem fkażuiemy takowe / y potomstwo ich oddalamy od wfzelkiey części takowych dziedzictw/ktoraby im z Prawa przynależała. W ktore to dobrą albo dziedzictwa / infzy powinowaci albo dalfzy będą mieć wftepek / y otrzymaią ie. A ku wfęszemu karaniu takowych / dla okrutności vczynku/ wfzyftkie te którzy bracią albo oyce fwe zabijaią/ beze czci być fkażuiemy/ y niegodne żadnych vrzędow ani doftoięftw / aby ná nie ftawieni być mieli. etc.

Dokończenie.

[hasła: mąż, zabójstwo, spadek, dobra, szkoda, karanie, urząd]